

การศึกษาพุทธวิธีการให้การปรึกษาที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก  
A STUDY OF THE COUNSELING METHOD OF THE BUDDHA  
ACCORDING TO THE SUTTANTAPIṬAKA

พระมหาภิจักร โชติปญโญ ( ยุติพันธ์ )

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา  
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต  
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา  
บัณฑิตวิทยาลัย  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย  
พุทธศักราช ๒๕๔๖

ISBN 974-364-102-5

# การศึกษาพุทธวิธีการให้การปรึกษาที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก

พระมหาภิจักร์ โชติปัญโญ ( ยุติพันธ์ )

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา  
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต  
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา  
บัณฑิตวิทยาลัย  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย  
พ.ศ. ๒๕๔๖

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A STUDY OF THE COUNSELING METHOD OF THE BUDDHA  
ACCORDING TO THE SUTTANTAPIṬAKA

PHRAMAHA KITCHAKARN CHOTIPHANYO ( YUTIPHAN )

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of  
The Requirement For The Degree of  
Master of Arts  
(Buddhist studies)

Graduate School  
Mahachulalongkornrajavidyalaya University  
Bangkok, Thailand

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย  
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา  
พระพุทธศาสนา

.....

( พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโญ )

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบบัณฑิตวิทยาลัย

.....ประธานกรรมการ

( พระมหาต่วน สิริธมฺโม )

.....กรรมการ

( พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโญ )

.....กรรมการ

( รศ.ดร.เดือน คำดี )

.....กรรมการ

( ผศ.ดร.เมธาวี อุดมธรรมมานุภาพ )

.....กรรมการ

( ดร.ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธิ์ )

คณะกรรมการควบคุมบัณฑิตวิทยาลัย

พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโญ

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.เมธาวี อุดมธรรมมานุภาพ

กรรมการ



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย  
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา  
พระพุทธศาสนา

.....

( พระมหาสมจินต์ สมุมาปญฺโญ )

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบบัณฑิตวิทยาลัย

.....ประธานกรรมการ

( พระมหาต่วน สิริธมฺโม )

.....กรรมการ

( พระมหาสมจินต์ สมุมาปญฺโญ )

.....กรรมการ

( รศ.ดร.เดียน คำดี )

.....กรรมการ

( ผศ.ดร.เมธาวี อุดมธรรมมานุภาพ )

.....กรรมการ

( ดร.ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธิ )

คณะกรรมการควบคุมบัณฑิตวิทยาลัย

พระมหาสมจินต์ สมุมาปญฺโญ

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.เมธาวี อุดมธรรมมานุภาพ

กรรมการ

## กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี เพราะความเอาใจใส่ และเมตตาอนุเคราะห์ จากอาจารย์ที่ปรึกษา คือ **พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ** ที่ได้ให้คำปรึกษา และแนะนำ ตั้งแต่เริ่มต้น **อาจารย์วิณา เนาวลักษณ์** ผู้ซึ่งจุดประกายความคิด หัวข้อในการทำวิทยานิพนธ์ ดังกล่าว พร้อมทั้งเอาใจใส่ และให้คำปรึกษาในทุกๆ ด้านด้วยดีเสมอมา แต่ต้องมาถึงแก่กรรม ด้วยอุบัติเหตุทางรถยนต์ เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๔๕ ก่อนที่จะได้เห็นความสำเร็จ และอีกท่านหนึ่ง คือ **อาจารย์เมธาวิ อุดมธรรมานุภาพ** ผู้ซึ่งเคยถวายความรู้เรื่องจิตวิทยา ในขณะที่ศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ดูแล และให้คำปรึกษา ในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ท่านอาจารย์ที่ปรึกษาทุกท่าน ไว้เป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงยิ่ง หลวงพ่อเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ ( เกี้ยว อุบลเสถียร ป.ธ. ๙ ) เจ้าอาวาสวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร พระอุปัชฌาย์ ที่มีความเมตตาอนุเคราะห์เสมอมา พระครูปัญญาสารวิสิฐ เจ้าอาวาสวัดนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นพระอาจารย์ผู้ให้โอกาส ในการศึกษาตลอดมา ขอขอบคุณเพื่อนนิสิตปริญญาโท รุ่นที่ ๑๒ และเพื่อนสหธรรมิกทุกๆ ท่าน

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ และเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย ทุกท่านที่ได้ให้การอบรม บ่มเพาะเมล็ดพันธุ์แห่งความรู้ ให้งอกงามขึ้นในใจ พร้อมทั้งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เป็นอย่างดี ขอขอบคุณเจ้าของผลงานวิจัย และเจ้าของหนังสือทุกเล่ม ที่ได้ใช้อ้างอิงในการทำวิทยานิพนธ์นี้

ขออุทิศผลงานแต่คุณพ่อวัน คุณแม่ฉอ้อน ยุติพันธ์ ผู้ให้กำเนิด พร้อมด้วยญาติสนิท มิตรสหาย ทุกท่าน และขอเจริญพรขอบคุณ คุณจตุมา สวยสำอางค์ ผู้ให้ความช่วยเหลือในการพิมพ์ต้นฉบับ และให้การช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ พร้อมทั้งเป็นกำลังใจทุกอย่างด้วยดีเสมอมา

ด้วยคุณความดี และประโยชน์ที่เกิดจากการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขออุทิศ ถวายเป็นเครื่องน้อมสักการบูชาพระรัตนตรัย และขอน้อมอุทิศถวาย คุณครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ ผู้มีพระคุณทั้งหลาย รวมทั้งโยมอาจารย์วิณา เนาวลักษณ์ และโยมแม่จิตตวดี ชา ปาวี ผู้ซึ่งล่วงลับไปแล้ว ให้ได้รับซึ่งอนุโมทนา และเข้าถึงสุคติภพยิ่ง ๆ ขึ้นไปเทอญ

พระมหากิจการ ไซติปญโญ ( ยุติพันธ์ )

๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาพุทธวิธีการให้การปรึกษาที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก  
ผู้วิจัย : พระมหากิจการ โชติปัญญา ( ยุติพันธ์ )  
ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต ( พระพุทธศาสนา )  
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์  
: พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา  
ป.ธ. ๙, ศษ.บ, พธ.ม., Ph.D.  
: ผศ. ดร. เมธาวิ อุดมธรรมานุภาพ  
ค.บ., ค.ม. (จิตวิทยาการศึกษา และการแนะแนว),  
Ph.D. (Psychology)  
วันสำเร็จการศึกษา : ๓ เมษายน ๒๕๔๗

### บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นเพื่อจุดประสงค์ในการค้นคว้า และศึกษา ถึง พุทธวิธีการให้การปรึกษา ที่พระผู้มีพระภาคทรงนำมาใช้ช่วยเหลือมนุษย์ผู้ประสบกับปัญหา คือ ความทุกข์ ดังปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เฉพาะในส่วนพระสุตตันตปิฎก

จากการศึกษาพบว่า พุทธวิธีการให้การปรึกษา คือ กระบวนการที่พระผู้มีพระภาค ทรงแสดงธรรมให้แก่มนุษย์ผู้ประสบกับปัญหา คือ ความทุกข์ ได้มีหนทางในการนำพาตนเองให้ หลุดพ้นจากความทุกข์ที่กำลังประสบอยู่ มีพระผู้มีพระภาคทรงเป็นกัลยาณมิตร ทรงเป็นผู้แนะนำ ด้วยวิธีการต่าง ๆ และทรงให้ความเป็นอิสระในการตัดสินใจของพวกเขา

พุทธวิธีการให้การปรึกษาดังกล่าว มีหลักการที่สำคัญ คือ พระองค์ทรงช่วยชี้แจง ถึงปัญหาให้กระจ่างชัดเจน โน้มน้าวจิตใจให้เขาปฏิบัติตาม ให้มีความมุ่งมั่นต่อการแก้ไขปัญหา และ ให้เกิดความสุขใจ มองเห็นหนทางแก้ไขปัญหา คือ ความทุกข์นั้นได้

กรณีตัวอย่างที่ได้ยกมาแสดง สามารถนำมายืนยันให้เห็นถึงความสำเร็จของพระองค์ ที่ทรงใช้พุทธวิธีการให้การปรึกษา ช่วยแก้ไขปัญหา แต่ละวิธีที่ทรงใช้ ล้วนเหมาะสมกับผู้มาขอรับ การปรึกษา แบ่งเป็น ๕ กลุ่ม คือ ภิกษุ ๑๐ เรื่อง ภิกษุณี ๔ เรื่อง อุบาสก ๑๐ เรื่อง อุบาสิกา ๑ เรื่อง นักบวชนอกศาสนา ๘ เรื่อง รวมทั้งสิ้น ๓๓ เรื่อง ในแต่ละกรณีตัวอย่างที่ยกมานั้นได้ทำการ วิเคราะห์ ถึงวิธีการให้การปรึกษาไว้ในตอนท้ายของแต่ละเรื่อง มีลักษณะที่แตกต่างกันไป แต่มี เป้าหมายเดียวกัน คือ การช่วยให้มนุษย์ได้หลุดพ้นจากความทุกข์



จากการศึกษาพฤติกรรมการให้การศึกษา และกรณีตัวอย่างที่ผ่านมา เห็นได้ว่า สามารถนำมาเป็นแบบอย่าง ประยุกต์ใช้ในการป้องกัน และการแก้ไขปัญหา ในด้านของการศึกษา ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และการจัดการเรียนการสอน ในด้านของการปกครอง ระหว่างผู้ทำหน้าที่ปกครองกับผู้อยู่ภายใต้การปกครอง สุดท้ายในด้านของเศรษฐศาสตร์ ระหว่างผู้ทำหน้าที่ผลิตกับผู้บริโภค ควรมีหลักการในการปฏิบัติต่อกัน เพื่อช่วยแก้ไขและป้องกันปัญหาอันจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต และทำให้สังคมมีความเป็นอยู่ที่ดี อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุขตลอดไป

**Thesis Title** : A Study of the Counseling Method of the Buddha  
According to the Suttantapiṭaka

**Researcher** : Phramaha Kitchakarn Chotiphanyo ( Yutiphan )

**Degree** : Master of Arts ( Buddhist Studies )

**Thesis Supervisory Committee**

: Phramaha Somjin Sammāpañño

Pali IX, B.A., M.A., Ph.D.

: Assist. Prof. Dr. Maytawee Udomtammanupab

B.Ed, M.Ed (Psychological Education and Guidance),

Ph.D. (Psychology)

**Date of Graduation** : April 3, 2004.

## ABSTRACT

This Thesis has objectives to research and study the Buddha's methods of counseling that The Lord Buddha had ever used to help human beings who had problems with suffering (Dhukka) in the Tripitaka and specially in the part of Suttantapiṭka.

The study of the Buddha's methods of counseling we find that is a process that the Lord Buddha sermonized to human beings whom had problems with suffering and they found the way of the cessation of suffering. The Lord Buddha was a morally good friend and a good adviser. He let the decision-making up to them.

The Buddha's methods as above there are main principles such as the Lord Buddha please explained the problems clearly and attracted one's mind on practicing along to his advises and to aim at solving problems until they would find happiness and could see the way of the solution of suffering (Dhukka).

The example cases that are demonstrated can confirm the achievement of Buddha's methods of counseling and to be really able to solve problems. Each kind of methods is suitable for individual who asks for advice and the methods can be divided into 5 groups such as 10 stories for Buddhist monks (Bhikkhus), 4 stories for Buddhist nuns

(Bhikkhunis), 10 stories for lay men, 1 story for lay women and 8 stories for monks of another religion, total is 33 stories. The text of each example case has been analyzed the methods of counseling at the end of each story, different characters but there is the same objective that is helping human beings to find the cessation of suffering.

The study of the Buddha's methods of counseling and example cases in the Tripitaka we can bring those stories into models and applied in solving and protecting problems such as handling the education between instructors and learners, the government between guardians and subordinates, and finally, in the economic subject between producers and consumers, that is all of them should have the principles of Dhamma in action to each other. Its objectives are for protecting and solving problems what may happen in the future and bringing peace toward our society forever.

## คำอธิบายการใช้อักษรย่อคัมภีร์และเลขหน้า

### ๑. การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนอรรถกถาก็ใช้อรรถกถาภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำหรับพระไตรปิฎกภาษาไทย ใช้ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๙ เป็นหลักโดยใช้ระบบย่อคำดังต่อไปนี้

#### พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภงฺคปาติ
วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์

#### พระสุตตันตปิฎก

ที.ส.	(บาลี)	=	สุตฺตฺนฺตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขุทฺตคฺคปาติ
ที.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค
ที.ม.	(บาลี)	=	สุตฺตฺนฺตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาหคฺคปาติ
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาหรรค
ที.ปา.	(บาลี)	=	สุตฺตฺนฺตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวคฺคปาติ
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค
ม.มู.	(บาลี)	=	สุตฺตฺนฺตปิฎก	มชฺฌนิมิกาย	มุลปณฺณาสกปาติ
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌนิมิกาย	มูลปณณาสก
ม.ม.	(บาลี)	=	สุตฺตฺนฺตปิฎก	มชฺฌนิมิกาย	มชฺฌนิมปณฺณาสกปาติ
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌนิมิกาย	มัชฌนิมปณณาสก
ม.อุ.	(บาลี)	=	สุตฺตฺนฺตปิฎก	มชฺฌนิมิกาย	อุปริปณฺณาสกปาติ
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌนิมิกาย	อุปริปณณาสก
ส.ส.	(บาลี)	=	สุตฺตฺนฺตปิฎก	สังยุตฺตนิคาย	สคาควคฺคปาติ
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย	สคากวรรค
ส.นิ.	(บาลี)	=	สุตฺตฺนฺตปิฎก	สังยุตฺตนิคาย	นิทานวคฺคปาติ
ส.นิ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย	นิทานวรรค

ส.ช.	(บาลี)	=	สุตฺตฺนุตฺปิฎก	สังยุตฺตนิคาย	ขณฺฐวาวรรคฺपालิ
ส.ช.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย	ขันธวาวรรค
ส.สพฺวา.	(บาลี)	=	สุตฺตฺนุตฺปิฎก	สังยุตฺตนิคาย	สพฺวาตฺตฺนวคฺคฺपालิ
ส.สพฺวา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย	สพฺวาตฺตฺนวรรค
ส.ม.	(บาลี)	=	สุตฺตฺนุตฺปิฎก	สังยุตฺตนิคาย	มหาวาวรรคฺपालิ
ส.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย	มหาวาวรรค
อ.จ. เอกก.	(บาลี)	=	สุตฺตฺนุตฺปิฎก	อ.จ.คฺคฺตฺตฺรนิคาย	เอกกนิปาตฺपालิ
อ.จ. เอกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อ.จ.คฺคฺตฺตฺรนิคาย	เอกกนิบาต
อ.จ. ติก.	(บาลี)	=	สุตฺตฺนุตฺปิฎก	อ.จ.คฺคฺตฺตฺรนิคาย	ติกนิปาตฺपालิ
อ.จ. ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อ.จ.คฺคฺตฺตฺรนิคาย	ติกนิบาต
อ.จ. จตฺก.	(บาลี)	=	สุตฺตฺนุตฺปิฎก	อ.จ.คฺคฺตฺตฺรนิคาย	จตฺกนิปาตฺपालิ
อ.จ. จตฺก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อ.จ.คฺคฺตฺตฺรนิคาย	จตฺกนิบาต
อ.จ. ปญฺจ.	(บาลี)	=	สุตฺตฺนุตฺปิฎก	อ.จ.คฺคฺตฺตฺรนิคาย	ปญฺจนิปาตฺपालิ
อ.จ. ปญฺจ.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	อ.จ.คฺคฺตฺตฺรนิคาย	ปญฺจนิบาต
อ.จ. สตฺต.	(บาลี)	=	สุตฺตฺนุตฺปิฎก	อ.จ.คฺคฺตฺตฺรนิคาย	สตฺตนิปาตฺपालิ
อ.จ. สตฺต.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อ.จ.คฺคฺตฺตฺรนิคาย	ส้ตตนิบาต
ช.ธ.	(บาลี)	=	สุตฺตฺนุตฺปิฎก	ช.ทฺทนิคาย	ธมฺมปทฺपालิ
ช.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ช.ทฺทนิคาย	ธรรมปท
ช.อ.	(บาลี)	=	สุตฺตฺนุตฺปิฎก	ช.ทฺทนิคาย	อูทานฺपालิ
ช.อ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ช.ทฺทนิคาย	อูทาน
ช.ส.	(บาลี)	=	สุตฺตฺนุตฺปิฎก	ช.ทฺทนิคาย	สุตฺตนิปาตฺपालิ
ช.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ช.ทฺทนิคาย	สุตตนิบาต
ช.เถร.	(บาลี)	=	สุตฺตฺนุตฺปิฎก	ช.ทฺทนิคาย	เถรคาคาปาไล
ช.เถร.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ช.ทฺทนิคาย	เถรคาคา
ช.เถรี.	(บาลี)	=	สุตฺตฺนุตฺปิฎก	ช.ทฺทนิคาย	เถรีคาคาปาไล
ช.เถรี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ช.ทฺทนิคาย	เถรีคาคา
ช.ชา.	(บาลี)	=	สุตฺตฺนุตฺปิฎก	ช.ทฺทนิคาย	ชาตคฺคฺपालิ
ช.ชา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ช.ทฺทนิคาย	ชาตค

ช.จ.	(บาลี)	=	สุตตุนตปิฎก	ขุททกนิกาย	จุฬินิเทศปาติ
ช.จ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จุฬินิเทศ
ช.ป.	(บาลี)	=	สุตตุนตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏิสมุทิตามคูปาติ
ช.ป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏิสัมภิตามรรค

### พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง.	(บาลี)	=	อภิธมฺมปิฎก	ธมฺมสงฺคณีปาติ
อภิ.สง.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ธรรมสังคณี
อภิ.วิ.	(บาลี)	=	อภิธมฺมปิฎก	วิภงฺคปาติ
อภิ.วิ.	(บาลี)	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์

### ปกรณวิเสส

วิสุทฺธิ.	(บาลี)	=	วิสุทฺธิมคฺคปกรณ
วิสุทฺธิ.	(ไทย)	=	วิสุทฺธิมรรคปกรณ

### อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.อ.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก สมฺนตปาสาทิกา ปาราชิกกณฺฑ-สังฆาทิเสสชาติ- มหาวคฺคาทิกอฏฺฐกถา
วิ.อ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ปาราชิกกัณฑ-สังฆาทิเสสชาติ- มหาวรรคาทิกอรรถกถา

### อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

อ.จ.ท.ก.,ติก.,จตุก.,อ.	(บาลี)	=	อ.จ.คฺคฺตฺตฺรนิกาย มโนรทปฺปฺรณี ทุกาทินิปาตอฏฺฐกถา
อ.จ.ท.ก.,ติก.,จตุก.,อ.	(ไทย)	=	อ.จ.คฺคฺตฺตฺรนิยาย มโนรทปฺปฺรณี ทุกาทินิปาตอรรถ
ช.ธ.อ.	(บาลี)	=	ช.ท.ท.นิกาย ธมฺมปทอฏฺฐกถา
ช.ธ.อ.	(ไทย)	=	ช.ท.ท.นิกาย ธรรมบทอรรถกถา
ช.เถรี.อ.	(บาลี)	=	ช.ท.ท.นิกาย ปรมตฺถทีปนี เถรีคาถาอฏฺฐกถา
ช.เถรี.อ.	(ไทย)	=	ช.ท.ท.นิกาย ปรมัตถทีปนี เถรีคาถาอรรถกถา

## ๒. การระบุเลขหมาย

ในงานวิจัยฉบับนี้ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙. เป็นหลัก การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น อ.จ. ๒๐/๑๒/๔๕ หมายความว่า การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์อังคตตรนิกาย เอกนิบาต พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ ข้อที่ ๑๒ หน้าที่ ๔๕

## ๓. คำย่อสำหรับคัมภีร์ปกรณ์วิเสส และอรรถกถา

คัมภีร์ปกรณ์วิเสส อ้าง เล่ม/หน้า เช่น วิสุทธิ ๑/๑๒๓ หมายถึง คัมภีร์วิสุทธิมรรค เล่มที่ ๑ หน้า ๑๒๓.

คัมภีร์อรรถกถาในงานวิจัยฉบับนี้ใช้คัมภีร์อรรถกถา ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๒. การอ้างอิงนั้นจะระบุคำย่อของคัมภีร์และตามด้วย เล่ม/ตอน/หน้า เช่น ที.อ. ๒/๓/๔๒ หมายถึง คัมภีร์ทีฆนิกาย อรรถกถา (สุมฺมฺคฺลฺวฺลฺลฺสฺนึ) เล่มที่ ๒ ตอนที่ ๓ หน้า ๔๒ เป็นต้น.

## สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
คำอธิบายอักษรย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ทบทวนเอกสารหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๖
๑.๕ คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	๘
๑.๖ ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย	๙
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	๙
บทที่ ๒ พุทธวิธีการให้การปรึกษาที่ปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎก	
๒.๑ ความหมายของการให้การปรึกษา	๑๐
๒.๒ ความเป็นมาของการให้การปรึกษา	๑๖
๒.๓ ขอบข่ายของการให้การปรึกษา	๑๘
๒.๔ ทฤษฎีและทักษะในการให้การปรึกษา	๒๒
๒.๔.๑ ทฤษฎีและเทคนิคการให้การปรึกษาที่เน้นความคิดและเหตุผล	๒๓
๒.๔.๒ ทฤษฎีและเทคนิคการให้การปรึกษาที่เน้นอารมณ์และความรู้สึก	๓๑
๒.๔.๓ ทฤษฎีและเทคนิคการให้การปรึกษาที่เน้นการปรับพฤติกรรม	๕๑
๒.๔.๔ รูปแบบ และวิธีการให้การปรึกษาตามแนวพุทธวิธี	๖๑
๒.๕ หลักการและวิธีการให้การปรึกษาของพระพุทธเจ้า	๘๓
๒.๕.๑ หลักในการให้การปรึกษาของพระพุทธเจ้า	๘๓
๒.๕.๒ เรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงให้การปรึกษา	๘๔



๒.๕.๓ บุคคลที่พระพุทธเจ้าทรงให้การปรึกษา	๘๖
๒.๕.๔ พระพุทธเจ้าในฐานะผู้ให้การปรึกษา	๘๘
๒.๕.๕ ขั้นตอนกระบวนการพุทธวิธีการให้การปรึกษา	๙๗

### บทที่ ๓ กรณีตัวอย่างการใช้พุทธวิธีการให้การปรึกษาที่ปรากฏในพระสูตรต้นปิฎก

๓.๑ พุทธวิธีการให้การปรึกษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้กับภิกษุ	๙๙
๓.๒ พุทธวิธีการให้การปรึกษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้กับภิกษุณี	๑๒๗
๓.๓ พุทธวิธีการให้การปรึกษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้กับอุบาสก	๑๓๖
๓.๔ พุทธวิธีการให้การปรึกษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้กับอุบาสิกา	๑๖๔
๓.๕ พุทธวิธีการให้การปรึกษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้กับนักบวชนอกศาสนา	๑๖๖

### บทที่ ๔ การนำพุทธวิธีการปรึกษามาใช้ในการป้องกันและแก้ปัญหาสังคมปัจจุบัน

๔.๑ การนำพุทธวิธีการปรึกษามาใช้ในการจัดการศึกษา	๑๙๒
๔.๑.๑ การนำพุทธวิธีการปรึกษามาใช้กับผู้สอน	๑๙๓
๔.๑.๒ การนำพุทธวิธีการปรึกษามาใช้กับผู้เรียน	๑๙๙
๔.๑.๓ การนำพุทธวิธีการปรึกษามาใช้จัดการเรียนการสอน	๒๐๑
๔.๒ การนำพุทธวิธีการปรึกษามาใช้กับการปกครอง	๒๐๖
๔.๒.๑ การนำพุทธวิธีการปรึกษามาใช้กับนักปกครอง	๒๐๖
๔.๒.๒ การนำพุทธวิธีการปรึกษามาใช้กับผู้อยู่ใต้การปกครอง	๒๑๕
๔.๓ การนำพุทธวิธีการปรึกษามาใช้กับเศรษฐศาสตร์	๒๒๓
๔.๓.๑ การนำพุทธวิธีการปรึกษามาใช้กับผู้ผลิต	๒๒๔
๔.๓.๒ การนำพุทธวิธีการปรึกษามาใช้กับผู้บริโภค	๒๒๙

### บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลของการวิจัย	๒๔๑
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๒๔๔

บรรณานุกรม ๒๔๕

ประวัติผู้วิจัย ๒๕๒

## บทที่ ๑

### บทนำ

#### ๑.๑ ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนา กล่าวถึงความทุกข์ของมนุษย์เอาไว้ว่า เป็นสภาพที่ทนได้ยาก สภาพที่จะคงทนอยู่ไม่ได้ เพราะถูกบีบคั้นด้วยความเกิดขึ้น และความแตกสลาย เนื่องจากสรรพสิ่ง ต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่ไม่ขึ้นต่อตัวมันเอง ความรู้สึกที่ไม่สบาย กล่าวคือ ทุกขเวทนา ได้แก่ ความไม่สบายกาย คือ ทุกข์กาย ความไม่สบายใจ คือ ทุกข์ใจ<sup>๑</sup> ซึ่งมนุษย์เรามีความทุกข์มาบีบคั้น อยู่ตลอดเวลา ทำให้ต้องหาหนทางแก้ปัญหาคความทุกข์ที่เกิดขึ้น เพื่อตนเองจะอยู่ได้อย่างมีความสุข โดยแบ่งวิธีการแก้ปัญหาคความทุกข์ไว้ ๒ ด้าน คือ

๑. ความทุกข์ทางกาย เช่น ความเจ็บป่วย หรือโรคร้ายต่าง ๆ เป็นต้น ความทุกข์ทางกายนี้ สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีทางการแพทย์

๒. ความทุกข์ทางใจ เช่น ความไม่สบายใจ คับแค้นใจ ชุ่นข้องใจ โศกเศร้าเสียใจ เป็นต้น

ความทุกข์ทางใจนี้ เมื่อเกิดขึ้นบุคคลมักจะพยายามแก้ด้วยตนเองก่อน หากแก้ปัญหาคความทุกข์ก็ทำให้ความทุกข์ หรือปัญหาบรรเทาลง และหมดไป หากไม่รู้วิธีในการแก้ปัญหาคเพื่อบรรเทาความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง ก็อาจจะใช้กลไกป้องกันตนเอง ( Defense Mechanism ) ทำให้ตนเองสบายใจขึ้น กลไกที่เชื่อว่าสามารถป้องกันตนเองจากความทุกข์ได้มีหลายวิธี แต่กลไกเหล่านี้ไม่ได้แก้ที่ตัวปัญหาโดยตรง เช่น การเก็บกด ( Repression ) คือ การเก็บความรู้สึกทุกข์ไว้, การโยนบาป ( Projection ) คือ การโยนความผิดให้คนอื่น การอ้างเหตุผล ( Rationalization ) คือ การหาเหตุผลมาอ้าง หรือแก้ตัว การปฏิเสธ ( Denial ) คือ การบอกรับไม่ยอมรับความจริง

---

<sup>๑</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพฯ: มหาคณาจารย์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๗๗.

การทดแทน ( Displacement ) คือ การแสดงออกต่อสิ่งอื่น เพื่อทดแทนสิ่งที่ทำให้ตนกังวลใจ การแยกตัว ( Isolation ) คือ การใช้วิธีการแยกตัวออกมาจากสังคม เป็นต้น<sup>๒</sup> เมื่อนำมาใช้บ่อย ๆ เข้าจะทำให้เกิดปัญหาต่อการปรับตัวอยู่ในสังคม เพราะเท่ากับเป็นการบิดเบือนความเป็นจริง ไม่มี ความสุขกับการดำเนินชีวิต เกิดความทุกข์ขึ้น และเป็นการเพิ่มปัญหาทางใจให้ทับถมมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น เมื่อบุคคลไม่สามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ จึงต้องอาศัยผู้อื่นมาช่วยในการแก้ปัญหาความทุกข์ ผู้ที่ให้ความช่วยเหลือดังกล่าวในปัจจุบันมีหลายกลุ่ม เช่น จิตแพทย์ คุรุ พระสงฆ์ และผู้ที่มีอาชีพในการให้การปรึกษาโดยตรง ได้แก่ นักจิตวิทยาการให้การปรึกษา โดยใช้วิธีการที่เรียกว่า การปรึกษาเชิงจิตวิทยา ( Counseling ) ซึ่งเป็นวิธีการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ให้การปรึกษา ( Counselor ) กับผู้มาขอรับความช่วยเหลือ ( Client ) เพื่อช่วยให้ผู้มีปัญหานั้นสามารถเข้าใจปัญหาของตนเองอย่างชัดเจน ปรับปรุงทักษะในการตัดสินใจ และทักษะในการแก้ปัญหา ตลอดจนปรับปรุงความสามารถในการที่จะทำให้อาชีพของตนเองพัฒนาขึ้น<sup>๓</sup>

กระบวนการของการให้การปรึกษาตามแนวคิดนักจิตวิทยาตะวันตก ประกอบด้วยแนวคิดหลายทฤษฎี เช่น กลุ่มพฤติกรรมนิยม ( Behaviorism ) ใช้วิธีช่วยเหลือด้วยพฤติกรรมบำบัด ( Behavior Therapy ) กลุ่มจิตวิเคราะห์ ( Psychoanalysis ) ใช้วิธีการช่วยเหลือด้วยวิธีจิตบำบัด ( Psychotherapy ) กลุ่มมนุษยนิยม ( Humanistic ) ใช้วิธีการช่วยการบำบัดคนไข้ด้วยเทคนิคการให้การปรึกษาโดยยึดผู้รับการปรึกษาเป็นศูนย์กลาง ( Rogerian client-center counseling ) ตามแนวคิดของ คาร์ล โรเจอร์ ( Carl Rogers ) เพื่อให้ผู้รับการปรึกษาช่วยตนเองด้วยการไว้วางใจตนเอง และตัดสินใจชีวิตด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาภาพของตน ( Self-images ) ใหม่ทำให้การรับรู้ตนเองเกิดความสอดคล้องกับความเป็นจริงมากขึ้น และเขาจะสามารถตัดสินใจได้เองว่า ควรจะมีชีวิตอยู่อย่างไร เป็นต้น<sup>๔</sup>

---

<sup>๒</sup> ผศ. กิ่งแก้ว ทรัพย์พระวงศ์, **จิตวิทยาทั่วไป**, (กรุงเทพมหานคร : ธีรพงษ์การพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐๑-๒๐๒.

<sup>๓</sup> รศ. วิษวี ทรัพย์มี, **ทฤษฎีและกระบวนการให้คำปรึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาจิตวิทยา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๕.

<sup>๔</sup> ผศ. กิ่งแก้ว ทรัพย์พระวงศ์, **จิตวิทยาทั่วไป**, หน้า ๑๗๙.

โดยสรุปกระบวนการของการให้การปรึกษามีอยู่ด้วยกัน ๕ ขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้ คือ

๑. การสร้างสัมพันธภาพ ( Relationship-Building ) เป็นการทำความรู้จักกันระหว่างผู้ให้การปรึกษา กับผู้มาขอรับการปรึกษาเพื่อจะก่อให้เกิดความไว้วางใจ และความร่วมมือกันต่อไป

๒. การกำหนดปัญหา ( Assessment ) เป็นการทำความชัดเจนถึงปัญหาร่วมกัน

๓. การวางเป้าหมาย ( Goal-Setting ) เป็นการกำหนดจุดหมายปลายทางของการแก้ปัญหา

๔. การลงมือปฏิบัติ ( Intervention ) เป็นการปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงจุดหมายปลายทางที่ร่วมกันตั้งไว้

๕. การยุติกระบวนการให้การปรึกษาและการติดตามผล ( Termination and Follow-up ) เป็นการยุติการให้การปรึกษา และติดตามผลที่เกิดขึ้น<sup>๕</sup>

กระบวนการดังกล่าวนี้ เป็นการช่วยเหลือ เพื่อให้ผู้มาขอรับการปรึกษามีสุขภาพจิตที่ดี คือ มีสภาพชีวิตที่เป็นสุข มีความสมบูรณ์ทั้งทางกาย และทางใจ สามารถปรับตัว หรือความต้องการของตนให้เข้ากับสภาพแวดล้อม หรือบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคมที่เกี่ยวข้องด้วยดี ทั้งยังก่อให้เกิดผลดี และประโยชน์สุขแก่ตนเองอีกด้วย<sup>๖</sup>

ในทางพระพุทธศาสนา มีวิธีการช่วยแก้ปัญหาความทุกข์ของคนอื่น โดยทำให้ผู้มีความทุกข์ได้ตระหนักถึงปัญหาของตนเอง ด้วยวิธีการที่ผู้มีความทุกข์ ได้รู้จักความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง มีชีวิตอยู่อย่างรู้เท่าทันความทุกข์ รู้เหตุเกิดของความทุกข์ที่ว่ามาจากตัณหา และอุปาทาน คือ ความอยาก ความต้องการ ความเห็นแก่ตัว เพราะความไม่รู้แล้วเข้าไปยึดติดอยู่ รู้การดับทุกข์ คือ การดับความอยากแห่งตัณหาที่เข้าไปยึดมั่น ทำให้เกิดความทุกข์ได้ และรู้หนทางที่ดำเนินสู่การดับความทุกข์ คือ การปฏิบัติตามทางสายกลาง เพื่อที่จะเข้าถึงการดับความทุกข์ ซึ่งเรียกว่า หลักอริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค<sup>๗</sup> ที่ปรากฏชัดในคัมภีร์พระไตรปิฎก

---

<sup>๕</sup> L.sheilyn Comier, Harold Hackey, The Professional Counselor A Process Guide to Heling, (Boston : Allyn Nad Bacon, 1995), p. 22.

<sup>๖</sup> รศ. พญ. อัมพร โธตระกูล, สุขภาพจิต, (กรุงเทพมหานคร : วิทยพัฒน์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔.

<sup>๗</sup> วิ.มหา. ( ปาลี ) ๔/๑๓-๑๖/๑๓-๑๕. วิ.มหา. (ไทย) ๔/๑๓-๑๖/๑๓-๑๕.

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการแก้ปัญหาทางพระพุทธศาสนา คือ การเข้าถึงนิโรธ คือ ความดับทุกข์ที่เกิดขึ้น ซึ่งจำแนกแบ่งเป็น ๒ ระดับ คือ ระดับโลกียะ อันเป็นการระงับปัญหาชั่วคราว และระดับโลกุตตระ อันเป็นการแก้ปัญหาได้อย่างสิ้นเชิง ซึ่งเป็นขั้นสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา โดยใช้กระบวนการของอริยมรรคแปดประการ กล่าวคือ การให้ผู้มีปัญหา มีความคิดเห็นถูกต้องจากมิจฉาทิฎฐิ เป็นสัมมาทิฎฐิเป็นเบื้องต้น และมีสัมมาสมาธิในที่สุด จัดเป็นกระบวนการแก้ปัญหาอย่างสมบูรณ์ เพราะเป็นการแก้ปัญหาที่เหตุแห่งปัญหา และยุติลงด้วยการพัฒนาทางจิตของผู้มีปัญหาให้บริสุทธิ์หมดจด อย่างเช่น กรณีของนางกิสสาโคตมี ซึ่งไม่เคยเห็น และเคยรู้จักความตายว่าเป็นอย่างไร เมื่อบุตรของนางเกิดเสียชีวิตขึ้นมา นางจึงเดินเที่ยวแสวงหายา เพื่อนำมารักษานบุตร จนในที่สุดมีบัณฑิตคนหนึ่งบอกนางว่า พระพุทธเจ้าทรงทราบยาสำหรับรักษานบุตรของนาง นางจึงดีใจรีบเข้าไปเฝ้าพระพุทธองค์ เพื่อทูลถามยาสำหรับรักษานบุตรของนาง เมื่อได้พบพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจึงทรงบอกยาสำหรับรักษานบุตรให้นางว่า ให้นางไปขอเมล็ดพันธุ์ผักกาดในเรือนของคนที่ไม่เคยมีใครตาย มาเป็นยารักษา นางได้เดินเที่ยวหาอยู่ ปรากฏว่าทุกบ้านมีเมล็ดพันธุ์ผักกาด แต่ไม่มีบ้านใดที่ไม่เคยมีคนไม่เคยตายมาก่อน จึงทำให้นางไม่ได้เมล็ดพันธุ์ผักกาดมา พร้อมทั้งทำให้นางได้รู้เข้าใจถึงความเป็นจริงของชีวิตว่า มีความตายเป็นธรรมดา นางจึงทิ้งศพของบุตรแล้วกลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้า พร้อมกราบทูลเรื่องราวที่นางได้ประสบมา พระพุทธเจ้าทรงทราบถึงภาวะจิตของนาง จึงได้ทรงแสดงธรรมแก่นาง เมื่อสิ้นสุดพระธรรมเทศนา นางได้บรรลुเป็นพระโสดาบัน ต่อมานางได้ขอบวชเป็นภิกษุณี และได้บรรลुเป็นพระอรหันต์ในที่สุด

จากเรื่องดังกล่าวนี้ ทำให้มองเห็นกระบวนการ หรือพุทธวิธีการให้การปรึกษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ จนเกิดผลสำเร็จอันสูงสุดแก่นางกิสสาโคตมี เป็นต้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรทำการศึกษาวิจัย พุทธวิธีการให้การปรึกษา และแนวทางในการพัฒนาจิตของบุคคล จากพุทธวิธีการให้การปรึกษาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาของบุคคล และสังคมในยุคปัจจุบัน

## ๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาพุทธวิธีการให้การปรึกษาที่ปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎก
๒. เพื่อศึกษากรณีตัวอย่างพุทธวิธีการให้การปรึกษา ที่ปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎก
๓. เพื่อศึกษาการนำพุทธวิธีการให้การปรึกษามาใช้ป้องกัน และแก้ไขปัญหาในสังคม

ปัจจุบัน

## ๑.๓ ทบทวนเอกสาร

๑. พระธรรมปิฎก ( ป.อ. ปยุตฺโต )<sup>๙</sup> ได้กล่าวถึง เรื่องจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคนตามธรรมชาติไว้ ด้วยการพัฒนาคนอย่างเป็นระบบบูรณาการ กล่าวคือ ไม่แยกส่วนในการพัฒนา แต่เป็นการพัฒนาอย่างเป็นกระบวนการตามหลัก คือล สมภาติ ปัญญา ถือเป็น การปฏิบัติตามธรรมชาติที่เป็นอยู่ พร้อมทั้งกล่าวถึงคุณภาพคนไทยที่ต้องพัฒนาให้ทันสมัย ให้มีการพัฒนาอย่างมีคุณภาพให้โตเต็มคนข้ามพ้นจากยากลำบาก และสิ่งเสียดัด พัฒนาให้มนุษย์สามารถพึ่งตนเองได้ และเป็นกำลังในการช่วยพัฒนาสังคม ด้วยการเน้นถึงการให้การศึกษอย่างถูกวิธี เป็นการศึกษากายในตนสู่ภายนอกตน

๒. รศ. ดร. ไสริช โพธิแก้ว<sup>๑๐</sup> ได้เสนอแนวคิดเรื่อง จิตวิทยาตะวันออกกับทฤษฎีบุคลิกภาพของตะวันออก เรื่องของอิทธิกรรมว่าเป็นทฤษฎีบุคลิกภาพตะวันออก บุคลิกภาพสมบูรณ กับจิตวิทยาอภิปติ เรื่องวิปัสสนา อันเป็นวิถีทางสู่บุคลิกภาพสมบูรณ สมภาติ และการเปลี่ยนระดับจิตจากมิจจทัญญู สู่สัมมาทัญญู สติ และวิปัสสนา อันเป็นวิถีทางสู่การเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพพร้อมพุดถึงพระอรหันต์ ว่าเป็นอุดมคติแห่งบุคลิกภาพสมบูรณ พร้อมทั้งสภาพปัจจุบัน และการประเมินผลไว้ในหนังสือแนวคิดจิตวิทยาการปรึกษา และทัศนะจากประสบการณ์

---

<sup>๙</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคนตามแนวธรรมชาติ*, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๙).

<sup>๑๐</sup> ผศ. ดร. ไสริช โพธิแก้ว, *แนวคิดจิตวิทยาการปรึกษา และทัศนะจากประสบการณ์*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานจิตวิทยาและพัฒนา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐)

๓. พ.อ. ปิ่น มุกข์กันต์<sup>๑๑</sup> ได้กล่าวถึงพุทธประวัติ พร้อมทั้งทัศนะในการใช้พุทธวิธีการให้การปรึกษา เพื่อช่วยให้ผู้มีปัญหาได้มีความชัดเจน ในการจัดการกับปัญหาเหล่านั้น ด้วยตัวของเขาเอง และมีแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อให้หลุดพ้นจากปัญหาเหล่านั้น ได้อย่างถูกต้องเป็นกรณีตัวอย่างไว้อย่างชัดเจน เช่น การตอบปัญหาของสังฆกะพรหมณ์ ผู้ต้องการเอาชนะพระพุทเจ้าด้วยการตอบปัญหา จนในที่สุดยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา และบวช เป็นต้น ซึ่งท่านได้นำเสนอเอาไว้ที่น่าสนใจ ในหนังสือเรื่องบทบาทพระบรมครู

๔. เสฐียรพงษ์ วรรณปก<sup>๑๒</sup> ได้เขียนอธิบายถึงพุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก โดยที่กล่าวถึง การเลือกบุคคลที่จะสอนต้องมีความเหมาะสมกับเนื้อหาที่จะสอน สถานที่ และกาลเวลาที่จะสอนของพระพุทเจ้าบางครั้งเนื้อหาอย่างเดียวกัน แต่เมื่อตรัสกับบุคคลหนึ่งจะมีวิธีการที่ไม่เหมือนกัน เพราะต้องการให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่ได้รับการสอนมากที่สุด ถือเป็นการทำงานที่มีการวางแผนเป็นอย่างดี ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ผู้ให้การปรึกษาควรจะต้องดำเนินตามทางนั้น และถือเป็นจุดมุ่งหมายยิ่งใหญ่ที่ต้องการ

#### ๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ( Documentary Research ) ถึงการให้การปรึกษาเชิงพุทธวิธี หรือกระบวนการที่พระพุทเจ้าทรงใช้ ในการให้ความช่วยเหลือบุคคลต่าง ๆ ให้เข้าถึงหนทางแห่งการดับทุกข์ที่ปรากฏอยู่ในพระสูตรต้นตปิฎก กรณีศึกษาที่ปรากฏชัดเจนในส่วนของอรรถกถาฎีกาที่เป็นการขยายเนื้อความในเรื่องเหล่านั้น พร้อมทั้งเอกสารทางจิตวิทยาการปรึกษาตะวันตก ที่ได้ใช้วิธีการดังกล่าวอยู่ด้วย เช่น กลุ่มมนุษยนิยม ( The Humanistic Approach ) และเอกสารที่ได้กล่าวถึงเรื่องราวทางด้านนี้ที่มีอยู่

---

<sup>๑๑</sup> พ.อ. ปิ่น มุกข์กันต์, *บทบาทพระบรมครู*, (พระนคร : เจริญรัตน์การพิมพ์, ๒๕๐๖).

<sup>๑๒</sup> เสฐียรพงษ์ วรรณปก, *พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก*, (กรุงเทพมหานคร : เพชรรุ่งการพิมพ์, ๒๕๔๐).

## ๑. ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาในครั้งนี้ ทำการสืบค้นจากเอกสารปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ ซึ่งเป็นเอกสารอ้างอิงทางพระพุทธศาสนาฉบับภาษาไทยที่มีความสมบูรณ์ อ่านเข้าใจง่าย รวมทั้งหมด ๔๕ เล่ม โดยแบ่งเป็น ๓ คัมภีร์ หรือ ๓ ปิฎก คือ

๑) เล่มที่ ๑ ถึงเล่มที่ ๘ เป็นพระวินัยปิฎก กล่าวถึง พุทธพจน์หมวดพระวินัย คือ พุทธบัญญัติเกี่ยวกับความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม และข้อปฏิบัติของภิกษุสงฆ์ และ ภิกษุณีสงฆ์

๒) เล่มที่ ๙ ถึงเล่มที่ ๓๓ เป็นพระสุตตร หรือพระสุตตันตปิฎก กล่าวถึงพุทธพจน์หมวดพระสุตตร คือ พระธรรมเทศนา คำบรรยายธรรมต่าง ๆ ที่ตรัสยกย่องให้เหมาะสมกับบุคคล และโอกาส ตลอดจนบทประพันธ์เรื่องเล่า และเรื่องราวทั้งหลายที่เป็นชั้นเดิมในพระพุทธศาสนา

๓) เล่มที่ ๓๔ ถึงเล่มที่ ๔๕ เป็นพระอภิธรรม กล่าวถึง พุทธพจน์หมวดอภิธรรม คือ หลักธรรม และคำอธิบายที่เป็นหลักวิชาล้วน ๆ ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคล หรือเหตุการณ์

## ๒. ขอบเขตเนื้อหาจากพระสุตตันตปิฎก

ในการศึกษาครั้งนี้ได้จำกัดขอบเขตแหล่งสืบค้นเฉพาะพระสุตตร หรือพระสุตตันตปิฎก ซึ่งมี ๒๕ เล่ม จากเล่มที่ ๙ ถึง เล่มที่ ๓๓ ซึ่งในพระสุตตันตปิฎกนี้เป็นการประมวลการสอนที่พระพุทธองค์ได้ทรงให้การปรึกษาด้วยพุทธวิธีแก่บุคคลต่าง ๆ ในโอกาสที่ต่างกัน และด้วยเนื้อหาที่ต่างกัน ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์ถึงการให้การปรึกษา ด้วยพุทธวิธีได้ชัดเจน เนื้อหาในพระสุตตันตปิฎกแบ่งเป็น ๕ นิกาย ดังนี้

๑) ทีฆนิกาย เล่มที่ ๙ - ๑๑ ว่าด้วยพระสุตตร หรือพระธรรมเทศนาขนาดยาว

๒) มัชฌิมนิกาย เล่มที่ ๑๒ - ๑๔ ว่าด้วยพระสุตตร หรือพระธรรมเทศนาขนาดกลาง

๓) สังยุตตนิกาย เล่มที่ ๑๕ - ๑๙ ว่าด้วยพระสุตตร หรือพระธรรมเทศนา อันประมวลธรรม หรือเรื่องราวไว้เป็นพวก ๆ

๔) อังคุตตรนิกาย เล่มที่ ๒๐ - ๒๔ ว่าด้วยพระสุตตร หรือพระธรรมเทศนาเป็นข้อ ๆ จัดกลุ่มตามลำดับจำนวน

๕) ขุททกนิกาย เล่มที่ ๒๕ - ๓๓ ว่าด้วยพระสุตตร หรือพระธรรมเทศนาเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ รวมทั้งภาษิตของพระสาวก ประวัติต่าง ๆ และชาดก



### ๓. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาในพระสุตตันตปิฎก ทั้ง ๕ นิกาย ที่นำมาศึกษาถึงพุทธวิธีการให้การปรึกษา ในครั้งนี้ จากการสำรวจในเบื้องต้น ปรากฏจำนวนพระสูตร หรือการศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) ทีฆนิกาย ชุมนุมพระสูตร หรือพระธรรมเทศนาขนาดยาวมี ๓๔ สูตร

๒) มัชฌิมนิกาย ชุมนุมพระสูตร หรือพระธรรมเทศนา ขนาดยาวปานกลางมี ๑๕๒ สูตร

๓) สังยุตตนิกาย ชุมนุมพระสูตร หรือพระธรรมเทศนา อันประมวลธรรม หรือเรื่องราวไว้เป็นกลุ่ม ๆ เรียกว่า สังยุตหนึ่ง ๆ ตามเรื่องที่เนื่องกัน หรือตามหัวข้อ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องรวม ๕๖ สูตร มี ๒,๗๖๖ สูตร

๔) อังคุตตรนิกาย ชุมนุมพระสูตร หรือพระธรรมเทศนาเป็นข้อ ๆ จัดรวมเข้าเป็นหมวด ๆ เรียกว่า นิบาตหนึ่ง ๆ ตามลำดับหัวข้อธรรม รวม ๑๑ นิบาต หรือ ๑๑ หมวดธรรมมี ๙,๕๕๗ พระสูตร

๕) ขุททกนิกาย ชุมนุมพระสูตร คาถา ภาษิตของพระสาวก ประวัติต่าง ๆ ชาดก และเรื่องราวเบ็ดเตล็ดที่จัดเข้าใน ๔ นิกายแรกไม่ได้ จัดเป็นเรื่อง ๑๕ เรื่อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดเกณฑ์ขั้นต้น ๑ สูตร เทียบได้ ๑ กรณีศึกษา ( Case ) สรุปรวมทั้งหมด ๕ นิกาย มีเนื้อหาที่ต้องนำมาวิเคราะห์จำนวน ๑๒,๕๒๔ พระสูตร หรือ ๑๒,๕๒๔ กรณีศึกษา แต่ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกกรณีศึกษาที่พระพุทธองค์ทรงใช้ ในการให้การปรึกษาเป็นรายบุคคลและกลุ่มบุคคล มาเป็นตัวอย่าง โดยแบ่งกลุ่มออกเป็น ๕ กลุ่ม คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และนักบวชนอกศาสนา

### ๑.๕ คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

๑. พุทธวิธี คือ วิธีการ หรือกระบวนการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ ในการช่วยเหลือเวไนยสัตว์ให้เข้าถึงหนทางพ้นทุกข์ด้วยตนเอง โดยที่มีพระพุทธองค์เป็นกัลยาณมิตรช่วยชี้หนทางให้

๒. การให้การปรึกษา คือ กระบวนการให้ความช่วยเหลือ โดยผู้รับการศึกษาพบกับผู้ให้การปรึกษาภายใต้สัมพันธภาพ ที่ช่วยให้ผู้รับการศึกษาเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง สภาพแวดล้อม และปัญหา หรือความทุกข์ ที่กำลังเผชิญหน้าอยู่ได้ดีขึ้น ผู้ให้การปรึกษาใช้เทคนิค และวิธีการทางจิตวิทยาช่วยให้ผู้รับการศึกษามีโอกาสสำรวจความรู้สึก ค่านิยม ตลอดจนข้อมูล

ต่าง ๆ เกี่ยวกับตนเอง เพื่อนำไปสู่ทักษะในการแก้ปัญหา และการตัดสินใจเลือกวิธีการในการแก้ไข ปัญหา และเป้าหมายในการดำเนินชีวิตของตนเองได้อย่างเหมาะสม

#### ๑.๖ ขั้นตอน และวิธีการดำเนินการวิจัย

๑. ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูล จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย โดยเอกสาร ดังกล่าว แบ่งออกได้เป็นข้อมูลปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก และข้อมูลทุติยภูมิ คือ อรรถกถาฎีกา อนุฎีกา ปกรณวิเสส งานเขียนของนักวิชาการศาสนาที่สำคัญ พร้อมทั้งเนื้อหาในส่วนที่เป็น ภาษาอังกฤษ ซึ่งได้กล่าวถึงจิตวิทยาการศึกษาเอาไว้

๒. เรียบเรียงข้อมูล พร้อมทั้งวิเคราะห์ เพื่อตอบปัญหาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ข้างต้น

๓. สรุป และเสนอแนะ

#### ๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

๑. ทราบถึง พุทธวิธีการให้การปรึกษา ที่ปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎก

๒. ทราบถึง เหตุการณ์ที่เป็นกรณีตัวอย่างที่ทรงใช้พุทธวิธีการให้การปรึกษาที่ปรากฏ ในพระสุตตันตปิฎก

๓. ทราบถึง การนำพุทธวิธีการให้การปรึกษามาใช้กับการป้องกัน และการแก้ไขปัญหา ในสังคมปัจจุบัน



## บทที่ ๒

### พุทธวิธีการให้การปรึกษาที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก

#### ๒.๑ ความหมาย ของการให้การปรึกษา

##### ความหมายการให้การปรึกษาตามแนวคิดวิทยาตะวันตก

คำว่า การให้การปรึกษา ( Counseling ) มาจากรากศัพท์ภาษาลาตินว่า Consilium หมายถึง “ กับ ด้วยกัน” ตามรูปศัพท์ การให้การปรึกษา มีความหมายในตัวเองดังที่นักจิตวิทยา การให้การปรึกษาทุกคนเข้าใจกัน

**กู๊ด (Good)** ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “การให้การปรึกษา“ ไว้ในปทานุกรม การศึกษาของเขาว่า การให้การปรึกษา คือ กระบวนการให้ความช่วยเหลือต่อผู้ที่รับการปรึกษา ใน ปัญหาด้านการศึกษา อาชีพ และปัญหาส่วนตัว ซึ่งมีกระบวนการในการเก็บวิเคราะห์ข้อมูล และการ แสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหา ซึ่งผู้ที่จะทำหน้าที่ในการให้การปรึกษานั้น จะต้องเป็นผู้มีความ เชี่ยวชาญทางการให้ความช่วยเหลือ และมีความพยายามช่วยให้ผู้มีปัญหาสามารถตัดสินใจด้วย ตนเอง<sup>๑</sup>

**แพทเทอร์สัน (Patterson)** ได้ให้คำนิยามของการให้การปรึกษาไว้ว่า การให้ การปรึกษาเป็นกระบวนการที่ผู้ให้การปรึกษาช่วยเหลือแก่ผู้รับการปรึกษาให้เข้าใจ และยอมรับตนเอง ในด้านต่าง ๆ เช่น ความสนใจ ความถนัด ความสามารถ ตลอดจนให้ตระหนักถึงความต้องการ ของตนเอง และช่วยให้ผู้รับการปรึกษาได้ดำเนินการตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ และสามารถพัฒนา ตนเองจนถึงที่สุด<sup>๒</sup>

---

<sup>๑</sup> Good, C.V., Dictionary of Education, (New York : McGraw – Hill Book Company, 1985), p. 195.

<sup>๒</sup> Patterson, C H., Theories of Counseling and Psychotherapy, (2<sup>nd</sup> ed.). (New York : Harper & Row, Publisher, 1973), p. 187.

**พิโตรฟิซา (Pietrofisa)** ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับการให้การปรึกษาไว้ว่า การให้การปรึกษาเป็นกระบวนการของสัมพันธภาพในการให้ความช่วยเหลือ ซึ่งเต็มไปด้วยความอบอุ่น การยอมรับ และความเข้าใจระหว่างผู้ให้การปรึกษา ซึ่งเป็นนักวิชาชีพที่ได้รับการฝึกอบรมในการให้ความช่วยเหลือผู้รับการปรึกษาซึ่งต้องการความช่วยเหลือ เพื่อให้ผู้รับการปรึกษาได้เข้าใจตนเอง และสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ตลอดถึงเรียนรู้พฤติกรรมใหม่ๆ มีทัศนคติใหม่ๆ เกิดขึ้น สำหรับนำไปประกอบการตัดสินใจแก้ปัญหา หรือเพื่อพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ<sup>๓</sup>

**เบอร์ก และสเตฟเฟอริ (Burke & Steffire)** ได้ให้คำจำกัดความของการให้การปรึกษาว่าการให้การปรึกษาเป็นสัมพันธภาพทางวิชาชีพ ระหว่างผู้ให้การปรึกษาที่ผ่านการฝึกอบรมกับผู้รับการปรึกษา สัมพันธภาพนี้ปกติเป็นสัมพันธภาพสองต่อสอง ระหว่างผู้ให้การปรึกษากับผู้รับการปรึกษา แต่อาจจะมีคนมากในกรณีของการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่ม ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยให้ผู้เข้ารับการปรึกษาเข้าใจตนเอง และสิ่งแวดล้อม สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง<sup>๔</sup>

**ไอเวีย (Ivey)** ได้ให้คำนิยามของการให้การปรึกษาไว้ว่า การให้การปรึกษาเป็นกระบวนการให้ความช่วยเหลือบุคคลปรกติให้สามารถบรรลุถึงวัตถุประสงค์ หรือสามารถปฏิบัติตนต่อสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ<sup>๕</sup>

**โรเจอร์ (Rogers)** ได้กล่าวไว้ว่า การให้การปรึกษา เป็นกระบวนการที่โครงสร้างของอัตตา ได้รับการผ่อนคลายในสภาพที่ปลอดภัยภายใต้บรรยากาศ และสัมพันธภาพในการปรึกษา

---

<sup>๓</sup> Pietrofesa, John L., *Counseling : Theory, Reseach. And Practice*, (Chicago : Kand McNally College publishing Coun., 1975). p. 193.

<sup>๔</sup> Burke, H.M. Jr., & Steffire, B., *Theories of Counseling*, (3<sup>rd</sup> ed.). (New York : McGraw – Hill Book Company, 1979). p. 182.

<sup>๕</sup> Ivey, Allen E, and Dawning, Lynn Synek., *Counseling and Psychotherapy : Skills, (Theories and practices*, 1980), p. 86.

และทำให้ประสบการณ์เดิมที่ผู้รับการปรึกษาไม่สามารถเผชิญ หรือยอมรับได้ ได้ถูกนำมารับรู้ และ ผสมผสานกัน เป็นการรู้จักตนเองในแนวทางใหม่ที่ถูกต้อง<sup>๖</sup>

**อาภา จันทรสกุล** กล่าวว่า การให้การปรึกษาเป็นกระบวนการให้ความช่วยเหลือ โดยผู้รับการปรึกษาพบปะกับผู้ให้การปรึกษา ภายใต้สัมพันธภาพที่ช่วยให้ผู้รับการปรึกษาเข้าใจ เกี่ยวกับตนเอง สภาพแวดล้อม และปัญหา หรือความทุกข์ที่กำลังเผชิญหน้าอยู่ได้ดีขึ้นผู้ให้การ ปรึกษาใช้เทคนิค และวิธีการทางจิตวิทยาช่วยให้ผู้รับการปรึกษามีโอกาสสำรวจความรู้สึก ค่านิยม ตลอดจนข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับตนเอง เพื่อนำไปสู่ทักษะในการแก้ปัญหา และการตัดสินใจเลือก วิธีการในการแก้ปัญหา และเป้าหมายในการดำเนินชีวิตของตนเอง ได้อย่างเหมาะสม<sup>๗</sup>

**พระเทพเวที** (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า การให้การปรึกษาเป็นการแนะ แนวที่จะให้บุคคลสามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยทั่วไปคนทั้งหลายยังพึ่งตนเองได้ไม่เต็มที่ หรือมี ระดับการพึ่งตนเองที่ยังไม่สมบูรณ์ จึงต้องการผู้มาชี้แนะให้การปรึกษา เมื่อช่วยตัวเองไม่ได้ก็ต้องมี ผู้ช่วยให้พึ่งตนเองได้โดยใช้ภาษา และกิจกรรมเป็นต้นเข้ามาช่วย การช่วยคนให้ช่วยตนเองได้ เป็น หน้าที่ของการแนะแนวการให้การปรึกษา<sup>๘</sup>

จากการให้คำนิยามในความหมายต่าง ๆ ดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า การให้การปรึกษา คือ กระบวนการที่ช่วยเหลือให้ผู้มาขอรับการปรึกษา สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเองอย่างมี ขั้นตอนที่ชัดเจน โดยมีผู้ให้การปรึกษาซึ่งผ่านการฝึกฝนอบรมเป็นอย่างดี ช่วยอำนวยความสะดวก ในการตัดสินใจดังกล่าว ท่ามกลางบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นกันเอง และมีความเข้าใจกับผู้มาขอรับ การปรึกษาอย่างแท้จริง

จากความหมายดังกล่าว สามารถจำแนกคุณลักษณะของการปรึกษา ได้ดังนี้

๑. การให้การปรึกษาเป็นกระบวนการ ซึ่งมีการปฏิบัติต่อเนื่องกันจนกระทั่งบรรลุ เป้าหมาย

---

<sup>๖</sup> Rogers, Carl R., Client – Centered therapy : Its Current Practice; Implications and Therapy, (Boston : Houghton Mifflin Company, 1951). อ้างใน รศ. วชิรี ทรัพย์มี, **ทฤษฎีและกระบวนการให้บริการ ปรึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาจิตวิทยา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓). หน้า ๓.

<sup>๗</sup> อาภา จันทรสกุล, **ทฤษฎีและวิธีการให้คำปรึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษา และแนะแนว มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๒.

<sup>๘</sup> พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **พุทธศาสตร์กับการแนะแนว**, (กรุงเทพมหานคร : กองทุน วัฒนธรรมเพื่อการศึกษา และปฏิบัติธรรม, ๒๕๓๔), หน้า ๔.

๒. การให้การปรึกษาเป็นกระบวนการ ของสัมพันธ์ภาพที่อบอุ่น เข้าใจกัน ให้เกียรติซึ่งกันและกัน และยอมรับกัน ระหว่างผู้ให้การปรึกษา กับ ผู้รับการปรึกษา

๓. การให้การปรึกษาเป็นบริการให้ความช่วยเหลือ ซึ่งผู้ให้การปรึกษาจะต้องมีความรู้ในวิชาชีพการให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดีมีประสบการณ์ และสามารถที่จะช่วยให้ผู้รับการปรึกษาพ้นจากความทุกข์ และแก้ปัญหาได้

๔. การให้การปรึกษาเน้นในด้านความคิด ความเข้าใจ และช่วยให้ผู้รับการปรึกษาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เกิดการเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเอง และรับผิดชอบตนเอง

๕. การให้การปรึกษาเป็นความร่วมมือกันระหว่างบุคคลต่อบุคคล คือ ผู้ให้การปรึกษากับผู้รับการปรึกษา หรืออาจมีผู้รับการปรึกษามากกว่าหนึ่งคนก็ได้<sup>๙</sup>

ในการนิยามความหมายดังกล่าวเป็นการให้นิยามความหมายในแนวความคิดของนักจิตวิทยา ซึ่งให้ไว้เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินตามให้บรรลุเป้าหมายที่ได้วางเอาไว้

### **ความหมายการให้การปรึกษาตามแนวพุทธวิธี**

การให้การปรึกษาตามแนวพุทธวิธี คือ กระบวนการช่วยเหลือผู้มีความทุกข์ มีปัญหา ด้วยวิธีการที่เรียกว่า การเทศนา หรือการแสดงธรรมอบรมสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนา เทศนา คือ การแสดงธรรม การชี้แจงแสดงความ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. บุคคลิขฐานเทศนา เทศนามีบุคคลเป็นที่ตั้ง เทศนาอ้างธรรมแสดงโดยยกคนขึ้นอ้าง ยกคนเป็นหลักฐานในการอธิบาย

๒. ธรรมาธิขฐานเทศนา เทศนามีธรรมเป็นที่ตั้ง เทศนาอ้างธรรมแสดงโดยยกหลักตัวสภาวะขึ้นอ้าง<sup>๑๐</sup>

นอกจากนั้น เทศนา ยังหมายถึงการชี้แจงแสดงความ การยกตัวอย่างคน หรือธรรมะมาอธิบาย เป็นการบ่งบอกถึงลักษณะ และวิธีการ ( Methodology ) ในการช่วยเหลือของกัลยาณมิตร ต่อผู้มีความทุกข์ และมีปัญหา ด้วยการชี้แจงแสดงความ การอธิบาย เพื่อให้ผู้มีความทุกข์ และมีปัญหา สามารถดับทุกข์ของตนเองได้ ด้วยการปฏิบัติตามหนทางที่พระพุทธองค์ทรงแนะนำไว้

---

<sup>๙</sup> มั่นเกียรติ โกศลนิวัฒน์วงศ์, พุทธธรรม ทฤษฎีและเทคนิคการให้คำปรึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๑), หน้า ๑๖๐.

<sup>๑๐</sup> ปฏิส.อ. (บาลี) ๗๗.

ดังนั้น เทศน์ หรือเทศนา จึงหมายถึง การแสดงธรรม การชี้แจงแสดงความ การแนะนำ สั่งสอน การชี้ให้เห็น และการเสนอแนะแนวทาง ซึ่งสอดคล้องกับการช่วยเหลือทางพุทธธรรม ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า พระองค์เป็นผู้ชี้ทาง ตรงกับคณกโมคคัลลานพราหมณ์ กล่าวสรรเสริญพระพุทธองค์ ว่า

ท่านพระโคตม พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านพระโคตม พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้ง โดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหลายของทีคว่า เปิดของที่ปิด บอกรทาง แก่ผู้หลงทางหรือตามประทีปในที่มืด ด้วยตั้งใจว่า คนมีตาดีจะเห็นรูปได้ ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตมพร้อมทั้งพระธรรม และพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะขอ ท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็น ต้นไป จนตลอดชีวิต<sup>๑๑</sup>

ในการแสดงธรรมของพระพุทธองค์นั้นไม่มีพิธีตรองแต่อย่างไร เพราะแท้จริงแล้ว การแสดงธรรม คือ การสนทนากับคน ๆ หนึ่ง หรือหมู่หนึ่ง โดยพระพุทธองค์ทรงอธิบายความ ย้อนถาม เมื่อควรย้อน ยอมให้ค้านเมื่อสงสัย ทรงชี้แจงพร้อมด้วยตัวอย่างเปรียบเทียบ และพูดสะกิดใจให้เขาได้ ใคร่ครวญ ทำให้บุคคลมีสติเห็นแนวทางดับทุกข์ และปฏิบัติเพื่อการดับทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิง การแสดงธรรมของพระพุทธองค์ไพเราะในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด<sup>๑๒</sup> การแสดงธรรมจึงมีคุณลักษณะตรงกับ การให้การปรึกษาดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เพราะการแสดงธรรม หรือเทศนา เป็นกระบวนการชี้ทางเพื่อช่วยเหลือมนุษยชาติทั้งหลาย ให้มีดวงตาเห็นธรรม เห็นทุกข์ และแนวทางในการดับทุกข์ แก้ปัญหา บรรลุสู่ความสงบ สะอาด และสว่างแห่งชีวิต ดังพุทธดำรัสที่ว่า

เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย ดูกรพระภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงแสดงธรรมะงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้ง

---

<sup>๑๑</sup> ม.อ. (บาลี) ๑๔/๑๐๔/๖๗-๖๘. ม.อ. (ไทย) ๑๔/๗๘/๘๔.

<sup>๑๒</sup> พุทธศาสนิกขุ, ตามรอยพระอรหันต์, (วชิรบุรี : ธรรมดานิยาม, ๒๕๓๐), หน้า ๑๑๑-๑๑๒.



พยานะบริสุทธีบริบูรณ์สิ้นเชิง สัตว์ทั้งหลายผู้มีธุลีในจักขุเป็นปกติมีอยู่ เพราะ  
ไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อมรอบ ผู้รู้ทั่วถึงซึ่งธรรม จักมี<sup>๑๓</sup>

การแสดงธรรมนั้น จัดเป็นธรรมทาน คือ การให้ธรรมเป็นทาน หมายถึง การให้การ  
ปรึกษาชี้แนะแนวทาง ช่วยให้มีตรที่มีทุกข์ มีปัญหา สามารถดับทุกข์ และแก้ปัญหาได้ ดังอรรถ  
กถาธรรมบท ได้กล่าวไว้ เพราะได้อาศัยธรรมทาน คนทั้งหลายจึงได้สำเร็จมรรคผล อันเป็นที่สิ้นทุกข์  
อย่างเด็ดขาด ธรรมทานจึงชื่อว่าเป็นเลิศ พระพุทธองค์จึงยกย่องธรรมทานว่า

การให้ธรรม ชนะการให้ทั้งปวง  
รสแห่งธรรม ชนะรสทั้งปวง  
ความยินดีในธรรม ชนะความยินดีทั้งปวง  
ความสิ้นตัณหา ชนะทุกข์ทั้งปวง<sup>๑๔</sup>

จึงสรุปได้ว่า พุทธวิธีการให้การปรึกษา คือ วิธีการแสดงธรรมของพระพุทธองค์เพื่อ  
ช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหา หรือความทุกข์ ให้สามารถข้ามพ้นจากทุกข์ได้ด้วยมีพระองค์เป็น  
กัลยาณมิตร ด้วยวิธีการของพระพุทธองค์

---

<sup>๑๓</sup> วิ.มหา. (บาลี) ๔/๓๒/๒๘. วิ.มหา. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

<sup>๑๔</sup> การให้ธรรม ชนะการให้ทั้งปวง หมายถึง บุคคลจะให้หรือเสียสละประโยชน์สุขส่วนตนเพื่อ  
ประโยชน์สุขส่วนรวมได้ก็ต่อเมื่อได้ฟังธรรม จนรู้ว่าคุณประโยชน์ของการให้หรือการเสียสละว่าดีอย่างไรเสียก่อน  
จึงจะให้หรือเสียสละได้ หากไม่ได้ฟังธรรม การให้สิ่งอื่นจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย

รสแห่งธรรม ชนะรสทั้งปวง หมายถึง รสอื่น ๆ เช่น รสสุธาโภชนของเทวดา ยังเป็นปัจจัยให้  
สัตว์ต้องเสวยทุกข์ในสังสารวัฏ แต่รสแห่งพระธรรม คือ โภทิปักขียธรรม ๓๗ ประการ และโลกุตตรธรรม ๘  
ประการ เป็นรสแห่งความสุขที่ประเสริฐสุด

ความยินดีในธรรม ชนะความยินดีทั้งปวง หมายถึง ความยินดีอื่น ๆ เช่น ความยินดีบุตร  
ธิดา ทรัพย์สิน สตรี หรือการขบรื้อง ประโคมดนตรี ทั้งหมดล้วนเป็นปัจจัยให้เสวยทุกข์ในสังสารวัฏ แต่การ  
แสดงธรรม การได้ฟังธรรม หรือการแนะนำธรรม ย่อมก่อให้เกิดปีติสุข และเป็นปัจจัยให้บรรลอรหัตตผล สิ้นทุกข์  
ในสังสารวัฏได้

ความสิ้นตัณหา ชนะทุกข์ทั้งปวง หมายถึง อรหัตตผลที่เกิดขึ้นในที่สุดแห่งความสิ้นตัณหา  
เป็นสภาวะที่ครอบงำ ตัดขาดทุกข์ในสังสารวัฏได้อย่างสิ้นเชิง, พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๕๔/๑๔๔, พุ.ธ.อ. ๘/๓๖-๓๘.

## ๒.๒ ความเป็นมาของ การให้การปรึกษา

การให้การปรึกษา นับเป็นศิลปะแห่งการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้ค้นพบ รู้จัก เข้าใจ ยอมรับ และพัฒนาตนเอง เป็นการแสดงออกถึงความห่วงใย ความเอื้ออาทร ความเอาใจใส่ ความเมตตาปราณี การช่วยเหลือเกื้อกูลอย่างบริสุทธิ์ใจ การร่วมรับรู้ทุกข์ การเป็นที่ระบายทุกข์ การช่วยเหลือให้มนุษย์สามารถช่วยตนเอง และพึ่งพาตนเองได้ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รวมตลอดถึงการเป็นที่พึ่งทั้งทางด้านการงาน และทางด้านจิตใจซึ่งทั้งหมดได้รวมพร้อมอย่างสมบูรณ์ อยู่ในรูปแบบของศิลปะการให้การปรึกษา

กระบวนการของการให้การปรึกษา เกี่ยวข้องกับสิ่งที่สำคัญ ๓ ประการ เป็นอย่างน้อย คือ

๑. บุคคลที่มีความยุ่งยากลำบากใจ ได้แก่ ผู้รับการปรึกษา
๒. บุคคลที่คอยให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่มีความยุ่งยากใจ ได้แก่ ผู้ให้การปรึกษา
๓. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้การปรึกษา กับผู้รับการปรึกษา มีผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางสิ่งบางอย่างในตัวผู้รับการปรึกษา<sup>๑๕</sup>

กระบวนการที่เกี่ยวข้องทั้ง ๓ ประการนี้ จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้รับการปรึกษาได้มาก หรือน้อยนั้น สิ่งที่สำคัญอยู่ที่ผู้ให้การปรึกษามีทักษะและเทคนิคต่อการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้มาขอรับการปรึกษา ซึ่งทักษะและเทคนิคดังกล่าวมีความสำคัญต่อกระบวนการมาก ในที่นี้จะได้นำเทคนิคและลีลาการสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นแบบอย่างเอาไว้

หลักสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการให้การปรึกษา ที่เรียกว่า เทคนิคและลีลาการสอน มีอยู่ ๔ ประเภท<sup>๑๖</sup> คือ

---

<sup>๑๕</sup> พงษ์พันธ์ พงษ์ไสภา, **ทฤษฎีและเทคนิคการให้การปรึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๓), หน้า ๔.

<sup>๑๖</sup> พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๕๘.

๑. สันทัดสนา ซึ่แจ่งให้ชัดเจนน เป็นขั้นตอนของการแจกแจ่งเรื่งที่สนน แสดงเหตุ และผลให้ชัดเจนน ผู้ฟังเข้าใจอย่างแจ่มแจ่ง

๒. สมหาทนา การน้มน้าวจิตใจให้ผู้ฟังอยากปฏิบัติตาม เป็นการบรรยายซึ่ให้ผู้ฟัง เห็นคุณค่า และความสำคัญขงเรื่งที่สนน จนเกิดควมอยากที่จะฝึกฝนเพื่อให้เกิดควมชำนาญ

๓. สมุตเตชนา เร้าใจให้อาจหาญ แก่ลัวล้าเป็นเทคนิคในการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิด ควมกระตือรือร้น มีกำลังใจที่จะเรียนรู้ กระทำให้สำเร็จ สู้งาน ไม่ย่อท้อ อดทน ไม่กลัวลำบาก

๔. สัมปหังสนา ปลุกใจให้ผู้เรียนสดชื่นร่าเรื่ง เป็นเทคนิคในการทำให้ผู้เรียนเกิด ควมชื่นบานโดยซึ่ให้เห็นผลดี หรือประโยชน์ที่จะได้รับ และแนวทางที่จะนำไปสู่ควมสำเร็จซึ่ขั้นที่ สูงขึ้นไป

หลักการดังกล่าวข้างต้น ถือเป็นสิ่งสำคัญขงพุทธวิธีให้การปรึกษาที่พระพุททองค์ ทรงใช้ เริ่มต้นด้วยการซึ่แจ่งในเรื่งที่ทรงให้การปรึกษา พร้อมกับน้มน้าวจิตใจให้เห็นตามยินดีปฏิบัติ ด้วยควมกระตือรือร้น มีเทคนิคต่าง ๆ ทำให้ผู้มาขอรับการปรึกษาเกิดควมสดชื่นร่าเรื่ง มองเห็น ถึงเป้าหมายขงการรับการปรึกษา และสุดท้ายก็สามารถแก้ควมทุกข์ และปัญหาขงตนเองได้

ในการให้การปรึกษาทั่ว ๆ ไปนั้น เป้าหมายหลักก็คือ การช่วยเหลือให้ผู้ที่มาขอรับ การปรึกษา สามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง เข้าใจ และยอมรับตนเองในด้านต่าง ๆ ตลอดจน ตระหนักถึงควมต้องการขงตนเอง ดำเนินตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ และสามารถพัฒนาตนเองได้ จนถึงที่สุดสุด มีทัศนคติใหม่ ๆ ที่ดีเกิดขึ้น รู้จักการพึ่งตนเองได้อย่างสมบูรณ์

เป้าหมายการให้การปรึกษาที่กล่าวมา จึงมีควมสอดคล้องกับพุทธวิธีที่พระพุททองค์ ทรงมุ่งหวัง คือ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ขงผู้มารับการปรึกษา ดังนี้

๑. ในด้านที่มีปัญหา สามารถเปลี่ยนจากควมข้องใจกังขาสงสัย ให้เป็นควม กระแจ่งแจ่ง เปลี่ยนจากควมไม่รู้เป็นควมรู้แจ่ง เปลี่ยนจากควมมืดเป็นควมสว่าง

๒. ในด้านสุขภาพจิต สามารถเปลี่ยนจากควมหมักหมมสกปรก ไปสู่ควมบริสุทธิ์ สะอาดโปร่งใสไร้ควมวิตกกังวลใจ

๓. ในด้านอารมณ์ สามารถที่จะเปลี่ยนจากควมพล่านเดือดร้อนร่าวุ่นสับสนไปสู่ ควมสงบสุขเยือกเย็นใจ

๔. ในด้านทัศนคติที่มีต่อโลกและชีวิต สามารถที่จะเปลี่ยนจากการยึดถือไปสู่การปล่อยวาง ไม่มีความยึดติดด้วยอำนาจอุปาทาน เปลี่ยนจากมิจฉาทิฐิไปสู่สัมมาทิฐิที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

๕. ในด้านพฤติกรรม สามารถเปลี่ยนจากการกระทำชั่วทุจริต มาเป็นการทำดีที่เป็นไปในทางสร้างสรรค์ ตลอดถึงการเปลี่ยนแปลงในระดับสูงขึ้นไป หมายถึง การเปลี่ยนแปลงคุณธรรมและคุณภาพชีวิตให้สูงส่งขึ้น จากสภาพของปุถุชนเป็นอริยบุคคลที่สูงขึ้นไป<sup>๑๗</sup>

จุดมุ่งหมายในการให้การปรึกษา หรือการแสดงธรรมของพระพุทธองค์ ในแต่ละครั้งนั้น พระองค์ทรงมีเป้าหมายที่ชัดเจนแน่นอนว่าต้องการที่จะให้เกิดผลในการเรียนรู้ หรือการเปลี่ยนแปลงพัฒนาบุคคลในด้านใด ส่วนมากผู้ที่ได้รับการปรึกษา หรือฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วมักจะได้บรรลุธรรมระดับใดระดับหนึ่ง เช่น โสดาบัน สกิทาคามี อนาคามี และอรหัตผล เป็นที่สุด คือการดับกิเลส และความทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิง นั่นคือการได้บรรลุถึงพระนิพพาน เป็นอุดมการณ์ที่ทุกคนปรารถนา เพราะเป็นสภาพที่ไร้ปัญหาอย่างถาวร

### ๒.๓ ขอบข่ายของ การให้การปรึกษา

การให้การปรึกษาจะกระทำกับบุคคลปกติ ที่มีความทุกข์ในลักษณะปกติ และความทุกข์จะอยู่ในขอบข่ายของปัญหา ต่อไปนี้

๑. ปัญหาทางด้านการศึกษา ช่วยให้ผู้รับการปรึกษามีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางในการศึกษา วางอนาคตของชีวิตทางการศึกษา ให้เหมาะสมกับความสามารถ ความกล้า และความสนใจของแต่ละคน

๒. ปัญหาทางด้านอาชีพ ช่วยให้ผู้รับการปรึกษา เข้าใจถึงโลกของงานได้ดียิ่งขึ้น เลือกอาชีพที่เหมาะสมกับคุณสมบัติของตนเอง ตลอดถึงความสุขใจในการประกอบอาชีพ

๓. ปัญหาทางด้านสังคมส่วนตัว ช่วยให้ผู้รับการปรึกษาสามารถปรับตัวได้ดี ในขณะที่ดำเนินชีวิตอยู่ในครอบครัว ในที่ทำงาน หรือในโรงเรียน ช่วยทำให้บุคคลมีสุขภาพจิตที่ดีเข้าใจตนเอง

---

<sup>๑๗</sup> แสง จันทร์งาม, *วิธีสอนของพระพุทธเจ้า*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๒๖),

ยอมรับตนเอง และยอมรับผู้อื่นได้ดีมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้การทำงานร่วมกับผู้อื่นมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อันเป็นการสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่ตนเอง และสังคม<sup>๑๔</sup>

ในปัญหาทั้ง ๓ ด้านนี้ ถือเป็นปัญหาที่อยู่ภายนอกตัวเป็นส่วนมาก แต่ที่สำคัญเป็นอย่างมากคือ ปัญหาที่อยู่ภายใน คือปัญหาทางด้านจิตใจ ในทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างมาก เพราะฉะนั้นการแก้ไขปัญหาของพระพุทธเจ้าพระองค์ทรงเน้นการให้บุคคลแก้ปัญหาที่ใจของตนเองเป็นสำคัญ

ขั้นตอนการให้การปรึกษาที่นำมาใช้ เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาความทุกข์นั้น สามารถจัดขั้นตอนได้ ดังนี้

๑. ขั้นเริ่มการปรึกษา เป็นขั้นตอนการสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้ให้การปรึกษา และผู้รับการปรึกษา หากเป็นการปรึกษาครั้งแรก ผู้ให้การปรึกษาจะต้องอธิบายกระบวนการวัตถุประสงค์ วิธีการให้การปรึกษา และบทบาทหน้าที่ของผู้ให้การปรึกษา และผู้รับการปรึกษาด้วยคำอธิบายสั้น ๆ เข้าใจง่าย และเน้นว่าการให้การปรึกษาจะเป็นความลับ และสนับสนุนให้ผู้รับการปรึกษาได้เล่าปัญหา หรือเรื่องราวของตนเอง

๒. ขั้นสำรวจปัญหา เป็นขั้นตอนที่ผู้รับการปรึกษาได้ระบายความรู้สึกในใจ และเรื่องราวต่าง ๆ ในการให้การปรึกษา ช่วยสำรวจปัญหาที่แท้จริงของผู้รับการปรึกษา พร้อมทั้งช่วยให้ผู้รับการปรึกษาได้สำรวจตนเองเพื่อรับรู้ถึงปัญหา สาเหตุ และแนวทางในการแก้ไขปัญหานั้น ๆ

๓. ขั้นดำเนินการช่วยเหลือ เป็นขั้นที่ผู้ให้การปรึกษาให้การสนับสนุน ให้กำลังใจ และให้ความช่วยเหลือแก่ผู้รับการปรึกษา ส่วนผู้ให้การปรึกษาเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูล ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับปัญหา ตลอดจนแนวทางในการแก้ไขปัญหานั้น

๔. ขั้นประเมินผล เป็นขั้นที่ผู้ให้การปรึกษาได้ประเมินผล ของการให้การปรึกษาว่าผู้รับการปรึกษาได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นหรือไม่ เพื่อประโยชน์แก่ผู้ให้การปรึกษาที่จะปรับปรุงวิธีการให้การปรึกษาหรือคงไว้ และทำให้ผู้ให้การปรึกษาทราบว่า ควรยุติการให้การปรึกษา หรือมีการส่งต่อให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านให้ความช่วยเหลือต่อไป

---

<sup>๑๔</sup> เล่มเดียวกัน, หน้า ๗.

๕. **ขั้นยุติการปรึกษา** ผู้ให้การปรึกษาจะยุติเมื่อผู้ให้การปรึกษา และผู้รับการปรึกษา เห็นพ้องต้องกันว่า การให้การปรึกษามิบรรลุผลตามที่ต้องการ ผู้รับการปรึกษามีความเข้าใจตนเอง มีความสามารถที่จะพัฒนาตนเอง และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้แล้วก็จะยุติการให้การปรึกษา

๖. **ขั้นติดตามผล** ผู้ให้การปรึกษาควรติดตามผลการให้การปรึกษาต่อไป หลังจากยุติการให้การปรึกษาแล้ว เพื่อติดตามการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับการปรึกษา และเพื่อให้ความช่วยเหลือต่อไป หากเป็นความประสงค์ของผู้รับการปรึกษา

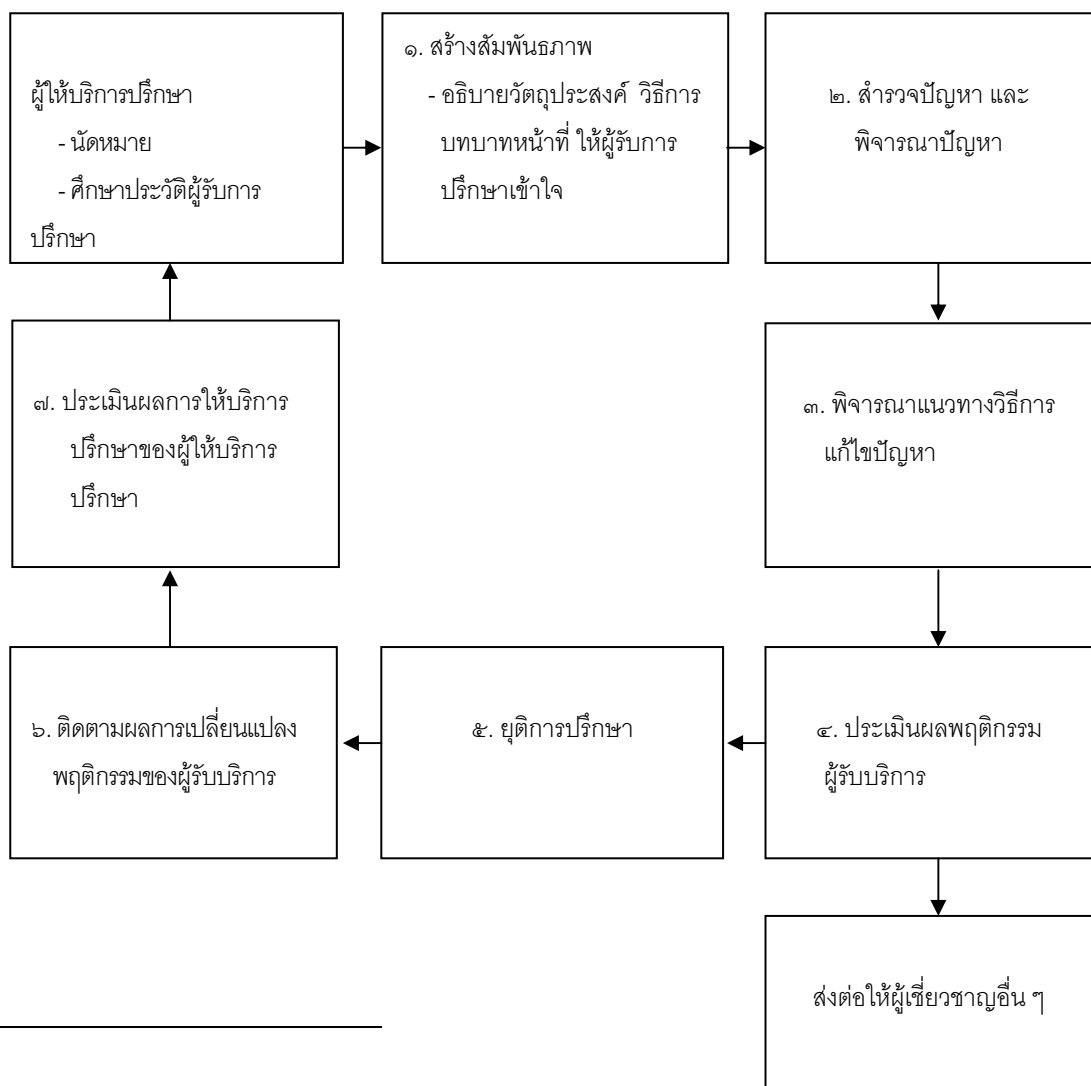
๗. **ขั้นประเมินผลผู้ให้การปรึกษา** ผู้ให้การปรึกษาควรจะต้องประเมินผลตนเองด้วยว่า ในการให้การปรึกษาในแต่ละขั้นตอน การใช้ทักษะต่าง ๆ ในการให้การปรึกษานั้น มีจุดเด่น จุดอ่อน ตรงไหน เพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง เพิ่มพูนประสิทธิภาพ และความรู้ให้แก่ตนเอง และมีผลให้สามารถที่จะให้การปรึกษาได้ดียิ่งขึ้นต่อไป<sup>๑๙</sup>

โดยขั้นตอนในการให้การปรึกษาดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปออกมาในรูปแบบของ แผนภูมิเพื่อให้ง่ายต่อการศึกษา และนำไปใช้ในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาความทุกข์ ซึ่ง แผนภูมิที่จะกล่าวต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นถึงขั้นตอนของการให้การปรึกษาเป็นลำดับ ตั้งแต่การสร้างสัมพันธภาพ สำรวจปัญหา พิจารณาแนวทางวิธีการแก้ไขปัญห พร้อมกับประเมินผลพฤติกรรมของผู้รับการปรึกษา ก่อนจะส่งต่อให้ผู้เชี่ยวชาญต่อไป หากเกินกว่ากำลังที่จะช่วยเหลือได้ หรือยุติการให้การปรึกษาในกรณีที่สามารถช่วยเหลือได้ พร้อมทั้งติดตามผลการเปลี่ยนแปลงของผู้รับการปรึกษา และประเมินผลการให้การปรึกษาของผู้ให้การปรึกษาด้วยในที่สุด ขั้นตอนดังกล่าวที่แสดงไว้ในที่นี้ เป็นเพียงแนวทางในการนำไปใช้ในการให้การปรึกษาตามแนวของทฤษฎี และเทคนิคที่จะได้นำมาแสดงเอาไว้ในหัวข้อต่อไป

---

<sup>๑๙</sup> รศ. ดร. ประดิษฐ์ อุปรมัย และ ลัดดาวรรณ ณ ระนอง, ใน เอกสารการสอนชุดวิชา การให้บริการปรึกษาในงานแนะแนว : เทคนิคการปรึกษาเบื้องต้น, เล่ม ๑ หน่วยที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๙), หน้า ๓๐-๓๑.

### แผนภูมิแสดงขั้นตอนการให้การปรึกษา<sup>๒๐</sup>



<sup>๒๐</sup> เล่มเดียวกัน, หน้า ๓๐-๓๑.

## ๒.๔ ทฤษฎี และทักษะในการให้การปรึกษา

ทฤษฎี และทักษะในการให้การปรึกษาที่ใช้กันอยู่แพร่หลายนั้น สามารถจัดแบ่งเป็นกลุ่มตามลักษณะที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกันได้ ๔ กลุ่ม ดังนี้คือ

### ก) ทฤษฎีจิตวิทยาการให้การปรึกษาแนวตะวันตก

#### ๒.๔.๑ ทฤษฎี และเทคนิคการให้การปรึกษาที่เน้นความคิด และเหตุผล

- ๑) ทฤษฎี และเทคนิคการให้การปรึกษาแบบวิเคราะห์ลักษณะบุคคล และองค์ประกอบ ( TF )
- ๒) ทฤษฎี และเทคนิคการให้การปรึกษาแบบพิจารณาเหตุผล และอารมณ์ ( RET )
- ๓) ทฤษฎี และเทคนิคการให้การปรึกษาแบบการวิเคราะห์สัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล ( TA )

#### ๒.๔.๒ ทฤษฎี และเทคนิคการให้การปรึกษาที่เน้นอารมณ์ และความรู้สึก

- ๑) ทฤษฎีและเทคนิคการให้การปรึกษา แบบจิตวิเคราะห์ ( PC )
- ๒) ทฤษฎีและเทคนิคการให้การปรึกษา แบบผู้รับการปรึกษาเป็นศูนย์กลาง ( PCC )
- ๓) ทฤษฎีและเทคนิคการให้การปรึกษา แบบแก้สตัลท์ ( GC )
- ๔) ทฤษฎีและเทคนิคการให้การปรึกษา แบบภวนิยม ( EC )



### ๒.๔.๓ ทฤษฎี และเทคนิคการให้การปรึกษาที่เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

- ๑) ทฤษฎีและเทคนิคการให้การปรึกษา แบบพฤติกรรมนิยม (BC)
- ๒) ทฤษฎีและเทคนิคการให้การปรึกษา แบบเผชิญความจริง (RC)

### ข) รูปแบบการให้การปรึกษาตามแนวพุทธ

#### ๒.๔.๔ รูปแบบ และวิธีการให้การปรึกษาตามแนวทางพุทธวิธี

- ๑) รูปแบบ และวิธีการให้การปรึกษา แบบสมถกรรมฐาน
- ๒) รูปแบบ และวิธีการให้การปรึกษา แบบวิปัสสนากรรมฐาน

ในทฤษฎีทั้งหมดที่นำมาเสนอนี้ มีคุณลักษณะของทฤษฎีการให้การปรึกษา ซึ่งพอสรุปเป็นข้อสังเกต ได้ดังนี้

๑. แต่ละทฤษฎีได้กำหนดเป้าหมายของการให้การปรึกษา โดยประสงค์จะให้ผู้รับการปรึกษาเข้าใจตนเอง รู้จักตนเอง ทราบขอบเขตความสามารถของตนเอง ยอมรับความจริงที่เกี่ยวกับตนเอง พร้อมทั้งจะรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง สามารถแก้ปัญหา และพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. แต่ละทฤษฎีให้ความสำคัญเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ข้อคิดเกี่ยวกับบุคลิกภาพของมนุษย์ สภาพของผู้มีปัญหา จุดมุ่งหมายของการให้การปรึกษา เทคนิคและวิธีการในการให้การปรึกษา ลักษณะผู้รับการปรึกษา และบทบาทของผู้ให้การปรึกษา<sup>๒๐</sup>

ทฤษฎีและเทคนิคการให้การปรึกษาที่ ใช้ในการให้การปรึกษา สามารถสรุปเพื่อแสดงให้เห็นถึงวิธีการนำไปใช้ในการให้การปรึกษา ดังที่จะยกมากล่าวต่อไปนี้

#### ๒.๔.๑ ทฤษฎี และเทคนิคการให้การปรึกษาที่เน้นความคิด และเหตุผล

ในกลุ่มของทฤษฎีและเทคนิคการให้การปรึกษาที่เน้นความคิดและเหตุผล มีแนวความคิดว่า สาเหตุที่คนมีปัญหา มีความทุกข์ เกิดขึ้นเพราะขาดความรู้ กับความรู้ที่ผิด จึงมีปัญหาในวิธีการคิดที่ถูกต้อง ส่งผลไปถึงทำให้เป็นคนไม่มีเหตุผล ต่อการดำเนินชีวิต ไม่มีความสุขกับการมี

---

<sup>๒๐</sup> ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์, การแนะแนวและการให้คำปรึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บัณฑิตการพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๗๕-๑๗๖.

ชีวิต ไม่มีความมั่นใจต่อการสังคมกับคนทั่วไป ซึ่งวิธีการแก้ไขให้เป็นผู้รู้จักคิด และคิดอย่างมีเหตุผลนั้นมีวิธีการที่จะได้นำเสนอต่อไป

## ๑. ทฤษฎี และเทคนิคการให้บริการปรึกษาแบบวิเคราะห์ลักษณะบุคคล และองค์ประกอบ (TF)

ความเป็นมา และแนวคิดที่สำคัญ ของทฤษฎีการให้บริการปรึกษาแบบวิเคราะห์ลักษณะบุคคล และองค์ประกอบ ( Trait – Factor C. ) นิยมเรียกในชื่อย่อว่า TF ผู้เริ่มต้นทฤษฎีคือ วิลเลียมสัน และต่อมาได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีแนวความคิด คือ มนุษย์เราแต่ละบุคคลมีแบบแผนของความสามารถ และศักยภาพเฉพาะตัวแตกต่างกันไปในแต่ละคน จึงควรเอาใจใส่ต่อการพัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่ทารกจนกระทั่งถึงวัยผู้ใหญ่

### ๑.๑ ทรรศนะเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์

- มนุษย์มีความแตกต่างกัน
- มนุษย์มีเหตุผล
- มนุษย์มีความสามารถ ในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้อย่างเหมาะสม
- มนุษย์มีแนวโน้มที่จะพัฒนาตนเอง

### ๑.๒ หลักการให้ความช่วยเหลือแก่มนุษย์

- คำนึงถึงลักษณะเฉพาะตัวของผู้รับบริการ
- ใช้ประโยชน์ของเครื่องมือทดสอบทางจิตวิทยาเพื่อช่วยในการให้การปรึกษา
- ส่งเสริมให้ผู้รับบริการ ได้รับข้อมูลที่เป็นอย่างเพียงพอ และมีทักษะในการตัดสินใจด้วยตนเอง ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

### ๑.๓ เป้าหมายของการให้บริการปรึกษา

เป้าหมายเฉพาะหน้า เพื่อช่วยให้ผู้รับบริการปรึกษา เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจ และมีทักษะในการตัดสินใจด้วยตนเอง ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เป้าหมายระยะยาว เป้าหมายสูงสุด หรือเป้าหมายปลายทางของการให้การปรึกษา ( ultimate goals of counseling ) ได้แก่ การเอื้ออำนวย ให้ผู้รับบริการมีพัฒนาการที่เป็นเลิศในทุกด้าน และรู้จักใช้ความสามารถที่ตนเองมีอยู่ ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่

## ๑.๔ ขั้นตอน และเทคนิคการให้บริการปรึกษา และองค์ประกอบ

แบ่งออกได้เป็น 7 ขั้นตอน ดังนี้

- ▼ ขั้นที่ ๑ การสร้างสายสัมพันธ์
- ▼ ขั้นที่ ๒ การชวนให้ผู้รับบริการมีความเข้าใจตนเอง และสิ่งแวดล้อม
- ▼ ขั้นที่ ๓ การวินิจฉัย
- ▼ ขั้นที่ ๔ การให้คำแนะนำ และช่วยเหลือผู้รับบริการในการแก้ไขปัญหา และการวางแผนสำหรับอนาคต
- ▼ ขั้นที่ ๕ การช่วยให้ผู้รับบริการสามารถดำเนินงานตามแผนที่วางไว้
- ▼ ขั้นที่ ๖ การส่งตัวผู้รับบริการเพื่อไปรับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น
- ▼ ขั้นที่ ๗ การติดตามผล

เทคนิคที่นิยมใช้ ในการให้บริการปรึกษาแบบวิเคราะห์ลักษณะบุคคล และองค์ประกอบ ได้แก่

- เทคนิคการให้คำแนะนำโดยตรง
- เทคนิคการชักจูงใจ
- เทคนิคการอธิบาย

**สรุป** ทฤษฎีการให้การปรึกษาแบบวิเคราะห์ลักษณะบุคคล และองค์ประกอบนี้ เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงความทุกข์ของบุคคลที่มีความขัดแย้งในตัวเอง วิตกกังวลในการเลือกแนวทางชีวิต ในด้านการศึกษาหรืออาชีพ สาเหตุเกิดจากไม่สามารถค้นพบความถนัด ความสามารถ และความ ต้องการของตนเอง วิธีการแก้ปัญหาคือทำให้บุคคลรู้จักค้นพบ และยอมรับความสามารถ และความ ต้องการของตนเอง พัฒนาตนเอง โดยวิธีการ ให้พยายามยึดแบบฉบับที่สังคมยอมรับรู้จัก เลือกลงสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับตัวเองเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

## ๒. ทฤษฎีและเทคนิคการให้การปรึกษาแบบพิจารณาเหตุผลและอารมณ์ (RET)

ความเป็นมา และแนวคิดที่สำคัญ ของทฤษฎีการให้การปรึกษา แบบพิจารณาเหตุผล และอารมณ์ ( Rational – Emotive Therapy ) นิยมเรียกในชื่อย่อว่า RET

### ๒.๑ ความเป็นมา

ผู้นำของทฤษฎีการให้การปรึกษาแบบพิจารณาเหตุผล และอารมณ์ คือ อัลเบิร์ต เอลลิส ( Albert Ellis ) นักจิตวิทยาคลีนิกชาวอเมริกัน เอลลิสผสมผสาน วิธีการบำบัด

ตามแนวความคิดของนักจิตวิทยาากลุ่มมนุษยนิยม กลุ่มปรัชญา และกลุ่มพฤติกรรมนิยมเข้าด้วยกัน แล้วพัฒนามาเป็นทฤษฎีการให้การปรึกษา แบบพิจารณาเหตุผล และอารมณ์

ด้วยมีแนวคิดว่าคุณคนในสังคมเป็นจำนวนมาก มีวิธีการคิดที่ไร้เหตุผล ซึ่งความคิด ความเชื่อที่ไร้เหตุผลเหล่านี้ จะนำไปสู่การมีพฤติกรรมที่ไร้เหตุผล หรือพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ดังนั้น การให้การปรึกษาแก่บุคคลเหล่านั้น จึงเป็นการช่วยให้เขาปรับเปลี่ยนการเป็นผู้ที่มีความคิด ความเชื่อที่ไร้เหตุผล มาเป็นผู้มีความคิด ความเชื่อที่มีเหตุผลมากขึ้น

## ๒.๒ ทรรศนะเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์

- มนุษย์ต่างจากสัตว์โลกทั้งหลาย
- มนุษย์เกิดมาพร้อมกับมีศักยภาพที่จะเป็นผู้ที่มีเหตุผล
- มนุษย์เป็นผู้ที่มีทั้งเหตุผล และไร้เหตุผล
- มนุษย์มีความต้องการสิ่งที่ดีงามสำหรับชีวิต
- ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของมนุษย์ มีความสัมพันธ์กัน อย่างใกล้ชิด

## ๒.๓ ทฤษฎีบุคคลิกภาพ A – B – C

ซึ่งเป็นวิธีการคิดอย่างมีเหตุผล เพื่อใช้ช่วยในการปรับเปลี่ยนวิธีคิดของผู้มาขอรับการปรึกษาให้เหมาะสมขึ้น

A ( Activating Event ) หมายถึง เหตุการณ์ ปรัชญาการณ์ ความรู้สึก พฤติกรรม หรือเจตคติ ฯลฯ ที่ปรากฏขึ้น ซึ่ง RET มีแนวคิดที่ไม่ใช่สาเหตุที่ทำให้เกิด C

B ( Belief System ) หมายถึง ระบบความคิดความเชื่อของบุคคลเกี่ยวกับ A ซึ่ง RET มีแนวคิดว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิด C B ประกอบด้วย ความคิด ความเชื่อที่มีเหตุผล ( Rational Beliefs ซึ่งเขียนโดยย่อว่า rB's ) ซึ่งมักพบได้จากพฤติกรรมซึ่งแสดงถึง ความปรารถนา ความอยาก และความชอบ นอกจากนี้ B ยังประกอบด้วย ความคิด ความเชื่อที่ไร้เหตุผล ( Irrational Beliefs iB's ) ซึ่งมักพบเสมอจากพฤติกรรม ซึ่งแสดงถึงการเรียกร้องอย่างรุนแรง การออกคำสั่ง และการต้องทำ ( musts ) มีอยู่ ๓ ประการ

- ๑) ฉันต้องทำดี
- ๒) คุณต้องปฏิบัติต่อฉันอย่างมีเมตตา และยุติธรรม
- ๓) โลกต้องข้องเกี่ยวกับฉันในทางที่ดี

C ( Consequence ) หมายถึง อารมณ์ และ/หรือ พฤติกรรมของบุคคล ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมา โดย RET มีแนวคิดที่ว่า C เป็นผลที่เกิดจาก B

#### ๒.๔ เป้าหมายของการให้การปรึกษาแบบพิจารณาเหตุผล และอารมณ์

เป้าหมายกว้าง คือ เพื่อช่วยให้ผู้รับการปรึกษา สามารถดำรงชีวิตอยู่กับความเป็นจริง และอย่างมีเหตุผล

เป้าหมายหลัก คือ การสอนให้ผู้รับการปรึกษาสามารถสืบค้น และเอาชนะความคิด ความเชื่อที่ไร้เหตุผล รวมทั้งสามารถปรับเปลี่ยน ความคิด ความเชื่อที่ไร้เหตุผล มาเป็นความคิดความเชื่อที่มีเหตุผลซึ่งจะส่งผลให้ผู้รับการปรึกษา มีอารมณ์ความรู้สึก และมีพฤติกรรมใหม่ที่มีความเหมาะสมขึ้น ตลอดจนสามารถดำรงชีวิตด้วยความสุข

#### ๒.๕ ขั้นตอนและเทคนิคการให้การปรึกษาแบบพิจารณาเหตุผล และอารมณ์

ขั้นตอนการให้การปรึกษา แบ่งออกได้กว้าง ๆ ๓ ขั้นตอน คือ

๑. ขั้นเริ่มกระบวนการให้ความช่วยเหลือ
๒. ขั้นดำเนินงานให้ความช่วยเหลือ
๓. ขั้นยุติการให้ความช่วยเหลือ

บุคคลที่มีความคิดเชื่ออย่างมีเหตุผลในทฤษฎีของเอลลิส และฮาร์เปอร์<sup>๒๒</sup> มีลักษณะสำคัญ ๕ ประการ สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

- อาศัยรายละเอียดข้อเท็จจริงมาประมวลความคิดความเชื่อ
- สามารถชะลอปัญหาอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นได้ และมีโอกาสสูงที่จะมีอายุยืนยาว
- ระบุได้อย่างรวดเร็วว่าเป้าหมายของตนคืออะไร และมีความหมายอย่างไร
- อาจเป็นด้วยต้นเหตุของปัญหา อุปสรรคสำหรับตนเองอยู่บ้างเพียงเล็กน้อย
- จะป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้ง ระหว่างตนกับบุคคลที่มีความสำคัญ

สำหรับชีวิตของตน

---

<sup>๒๒</sup> Ellis, Albert and Harper, Robert A., A New Guide to Rational Living, (Rev. Ed.) Englewood Cliffs, ( N.J. : Prentice-Hall, 1979 ), p. 73.

## ๒.๖ เทคนิคการให้การปรึกษา แบบพิจารณาเหตุผล และอารมณ์

### ๑) เทคนิคด้านการรู้คิด ( Cognitive Techniques )

- เทคนิคการเอาชนะความคิด ความเชื่อที่ไร้เหตุผล
- เทคนิคการกำหนดงานให้ทำ
- เทคนิคการปรับเปลี่ยนการใช้ภาษา
- เทคนิคการใช้อารมณ์ขัน

### ๒) เทคนิคด้านอารมณ์ ความรู้สึก ( Emotive Techniques )

- เทคนิคการจินตนาการ แบบพิจารณาเหตุผล และอารมณ์
- เทคนิคการใช้บทบาทสมมติ
- เทคนิคการฝึกฝนการสู้กับความรู้สึกอับอาย
- เทคนิคการเรียนรู้จากตัวแบบ

### ๓) เทคนิคด้านพฤติกรรม ( Behavioral Techniques )

**สรุป** ทฤษฎีการให้การปรึกษาแบบพิจารณาเหตุผล และอารมณ์ มองว่าปัญหาของบุคคลเกิดจากความรู้สึกทุกขหรืออน วิตก กังวล เศร้า หดหู่ รู้สึกต่ำต้อย สาเหตุมาจากการเรียนรู้มาอย่างผิด ๆ ขาดเหตุผลอันเนื่องมาจากค่านิยม ทศนคติ การอบรม การแก้ไขคือทำให้บุคคลนั้นจากเป็นคนไม่มีเหตุผล เป็นคนมีเหตุผล โดยมีผู้ให้การปรึกษาเป็นเสมือนครูผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่ามาช่วยอธิบาย ชี้แจง สั่งสอน และให้คำแนะนำไปปฏิบัติจนเกิดผลตามที่พึงประสงค์ ด้วยกำลังสติปัญญา และมีเหตุผลในการคิดพิจารณาสาเหตุของปัญหา พร้อมตัดสิ้นใจเอาชนะปัญหา และอุปสรรคที่เผชิญอยู่ได้อย่างเหมาะสม

## ๓. ทฤษฎี และเทคนิคการให้การปรึกษา แบบวิเคราะห์สัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล ( TA )

ความเป็นมา และแนวคิดที่สำคัญ ของทฤษฎีการให้บริการปรึกษาแบบวิเคราะห์สัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล ( Transactional Analysis ) นิยมเรียกกันในชื่อย่อว่า TA

### ๓.๑ ความเป็นมา

ผู้นำทฤษฎี คือ อีริค เบิร์น ( Eric Berne ) เขาได้ใช้วิธีการบำบัดรักษา แบบจิตวิเคราะห์ในระยะแรก ๆ แต่ไม่เป็นที่พึงพอใจ เขาจึงได้เลิกใช้วิธีการบำบัดรักษาแบบจิตวิเคราะห์ แล้วหันมาพัฒนาทฤษฎี และวิธีการให้บริการปรึกษาของตนเองขึ้น (TA)

### ๓.๒ ทรรศนะเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์

บุคคลมีคุณค่า และเป็นผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อพฤติกรรม และการตัดสินใจในชีวิตของตน ถึงแม้ว่าบุคลิกภาพของบุคคล จะได้รับอิทธิพลมาจาก การอบรมเลี้ยงดู และจากประสบการณ์แต่เยาว์วัย แต่ถ้าบุคคลมีความประสงค์ที่จะปรับเปลี่ยนตนเอง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า และมีความสุขยิ่งขึ้น โดยไม่ยอมตกเป็นทาสของอดีต เขาก็ยอมที่จะเป็นตัวของตัวเองได้ สามารถที่จะตัดสินใจ เลือกวิถีชีวิตที่เหมาะสมสำหรับตนเองได้

### ๓.๓ โครงสร้างของบุคลิกภาพ ตามแนวคิดของเบิร์น

แบ่งออกได้ ๓ สภาวะ คือ สภาวะของความเป็นพ่อแม่ ( Parent Ego State ) สภาวะของความเป็นผู้ใหญ่ ( Adult Ego State ) สภาวะของความเป็นเด็ก ( Child Ego State ) P – A – C

๑) สภาวะของความเป็นพ่อแม่ ( P ) แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ

- สภาวะของความเป็นพ่อแม่ที่ขอวิจารณ์ ( Critical Parent )
- สภาวะของความเป็นพ่อแม่ที่ทะนุถนอม ( Nurturing Parent NP)

๒) สภาวะของความเป็นผู้ใหญ่ ( A )

๓) สภาวะของความเป็นเด็ก ( C ) แบ่งย่อยออกเป็น ๓ ส่วน คือ

- สภาวะของความเป็นเด็กเจ้าปัญญา ( Little Professor LP )
- สภาวะของความเป็นเด็กที่ได้รับการขัดเกลา ( Adapted child Ac)
- สภาวะของความเป็นเด็กตามธรรมชาติ ( Natural child NC )

ทฤษฎีการให้การปรึกษาแบบวิเคราะห์สัมพันธภาพระหว่างบุคคล มีแนวความคิดว่า บุคลิกภาพที่ผิดปกติของบุคคล ซึ่งมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลง ของสภาวะของบุคลิกภาพ ในแต่ละส่วนนั้น แบ่งออกได้เป็น ๓ ลักษณะ ดังต่อไปนี้

๑) ความเลอะเลือนของภาวะขาดความเป็นผู้ใหญ่ ( Contamination of the Adult )

๒) การปิดกั้นสภาวะของบุคลิกภาพแต่ละส่วน ( Exclusion )

- การมีสภาวะของความเป็นพ่อแม่เพียงอย่างเดียว ( Constant Parent )
- การมีสภาวะของความเป็นผู้ใหญ่เพียงอย่างเดียว ( Constant Adult )
- การมีสภาวะของความเป็นเด็กเพียงอย่างเดียว ( Constant child )

๓) การเปลี่ยนแปลงสภาวะของบุคลิกภาพที่รวดเร็วเกินไป ( Too Flexible )

### ๓.๔ รูปแบบของสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

แบ่งออกได้เป็น ๓ รูปแบบ คือ

- ๑) สัมพันธภาพของการถ้อยที่ถ้อยอาศัย ( Complementary Transaction )
- ๒) สัมพันธภาพแบบขัดแย้งกัน ( Crossed Transaction )
- ๓) สัมพันธภาพแบบเคลือบแฝง ( Ulterior Transaction )

### ๓.๕ รูปแบบของการใช้เวลา ( Structuring Time )

- แบบเลี้ยงหนี ( Withdrawal )
- แบบพิธีการ ( Rituals )
- แบบฆ่าเวลา ( Pastimes )
- แบบกิจกรรม ( Activities )
- แบบเกม ( Games )
- แบบใกล้ชิด ( Intimacy )

### ๓.๖ ตำแหน่งชีวิต ( Life Positions )

แบ่งออกได้เป็น ๔ แบบ คือ

- ๑) ฉันก็ดี – เธอก็ดี ( I'm O.K. – You're O.K. )
- ๒) ฉันนั้นดี – เธอชั้แย้ ( I'm O.K – You're not O.K. )
- ๓) ฉันชั้แย้ – เธอ นั้นดี ( I'm not O.K. – You're O.K. )
- ๔) ฉันก็แย้ – เธอก็แย้ ( I'm not O.K. – You're not O.K. )

### ๓.๗ เป้าหมายของการให้บริการปรึกษา แบบวิเคราะห์สัมพันธภาพระหว่าง

#### บุคคล

เป้าหมายหลัก คือ การช่วยให้ผู้รับการปรึกษา เป็นตัวของตัวเองอย่างแท้จริง ( Autonomous ) หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การช่วยให้ผู้รับการปรึกษาเป็นอิสระจากการควบคุมของประสบการณ์ ที่ได้รับมาตั้งแต่ครั้งยังเยาว์วัยนั่นเอง บุคคลที่มีลักษณะเป็นตัวของตัวเองอย่างแท้จริงมีลักษณะดังนี้

- ๑) มีความตระหนักรู้ ( Awareness )
- ๒) มีความเป็นธรรมชาติ ( Spontaneity )
- ๓) มีความใกล้ชิด ( Intimacy )

เป้าหมายเฉพาะ สรุปลักษณะสำคัญได้ ๔ ประการ ดังนี้



๑) เพื่อช่วยให้ผู้รับการปรึกษา หลุดพ้นจากการมีบุคลิกภาพไม่เหมาะสม หรือผิดปกติ ซึ่งเกิดจากความเลอะเลือนของสภาวะของความเป็นผู้ใหญ่ รวมทั้งช่วยให้ผู้รับการปรึกษาสามารถใช้เหตุผลข้อเท็จจริงในการพิจารณา ตัดสินใจด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) เพื่อช่วยให้ผู้รับการปรึกษา หลุดพ้นจากการมีบุคลิกภาพไม่เหมาะสม หรือผิดปกติ ซึ่งเกิดจากการปิดกั้นสภาวะของบุคลิกภาพแต่ละส่วน รวมทั้งช่วยให้ผู้รับการปรึกษาสามารถใช้สภาวะของบุคลิกภาพทั้ง ๓ ส่วน ได้อย่างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

๓) เพื่อช่วยให้ผู้รับการปรึกษา หลุดพ้นจากการมีบุคลิกภาพไม่เหมาะสม หรือผิดปกติ ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาวะของบุคลิกภาพรวดเร็วเกินไป รวมทั้งช่วยให้ผู้รับการปรึกษาพัฒนาความเป็นผู้ที่มีความคงเส้นคงวา และสามารถติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ

๔) เพื่อช่วยให้ผู้รับการปรึกษา หลุดพ้นจากการมีบุคลิกภาพไม่เหมาะสมหรือ ผิดปกตินำมาซึ่งช่วยให้ผู้รับการปรึกษา สามารถปรับเปลี่ยนตนเอง และวิถีชีวิตในปัจจุบันของตน มาอยู่ในตำแหน่งของชีวิตแบบ “ฉันก็ดี เธอก็ดี” ซึ่งสามารถปรับตัวได้ดีมีสุขภาพจิตดี ตลอดจนมีสัมพันธภาพอย่างจริงใจ และใกล้ชิดกับผู้อื่นได้

### ๓.๘ ขั้นตอน และเทคนิคการให้การปรึกษา

๑) การสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่าง ผู้ให้ และผู้รับการปรึกษา

๒) กำหนดข้อตกลงร่วมกัน ระหว่างผู้ให้ และผู้รับการปรึกษา

๓) การวิเคราะห์

- การวิเคราะห์โครงสร้างของบุคลิกภาพ ( Structural Analysis )
- เทคนิคการแสดงบทบาทสมมติ ( Role P.T )
- การวิเคราะห์สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ( Transactional A. )
- การวิเคราะห์การเล่นเกมหทางจิตวิทยา ( Games Analysis )
- เทคนิคเก้าอี้ว่าง ( Empty Chair T. )
- การวิเคราะห์บทชีวิต ( Script Analysis )

๔) การเรียนรู้ใหม่

๕) การยุติ

**สรุป** ทฤษฎีการให้การปรึกษาแบบวิเคราะห์สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ไม่มีความสลับซับซ้อนต่อการทำความเข้าใจ เพราะเป็นการสังเกตพฤติกรรม ในระดับจิตสำนึก เช่น การใช้คำพูด และอกกับกิริยา มุ่งเน้นการช่วยให้ผู้รับบริการปรึกษา เข้าใจสาเหตุของพฤติกรรม และความต้องการของตนเอง รวมทั้งช่วยให้ผู้รับบริการปรึกษา รู้วิธีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ให้เหมาะสมขึ้นได้อย่างรวดเร็ว สามารถใช้ได้เป็นอย่างดี กับบุคคลในหลายสาขาอาชีพ บทบาทของผู้ให้การปรึกษาแบบ TA มีลักษณะคล้ายกับครู ผู้ให้การฝึกอบรม ผู้ให้ข้อมูล ผู้สนับสนุนช่วยเหลือ และมักวิเคราะห์เพื่อผู้มาขอรับบริการให้การปรึกษาจะได้มีความเข้าใจ และนำไปใช้ได้ อย่างถูกต้องตามวัตถุประสงค์ ซึ่งสามารถแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี

### ๒.๔.๒ ทฤษฎี และเทคนิคการให้การปรึกษาที่เน้นอารมณ์ และความรู้สึก

ในกลุ่มของทฤษฎีการให้การปรึกษาที่เน้นอารมณ์และความรู้สึก จะกล่าวถึงปัญหาของบุคคลที่เกิดขึ้น สาเหตุเป็นเพราะความผิดปกติด้านการแสดงออกทางอารมณ์ และ ความรู้สึกที่ไม่สอดคล้องกันเป็นเหตุหลัก วิธีการทำให้เกิดภาวะปกติ คือ ปรับตนเองให้มีภาวะอารมณ์ให้มีความเป็นปกติ ดังที่กล่าวไว้ในทฤษฎีต่อไปนี้

### ๑.ทฤษฎี และเทคนิคการให้การปรึกษา แบบจิตวิเคราะห์

#### ๑.๑ ความเป็นมา

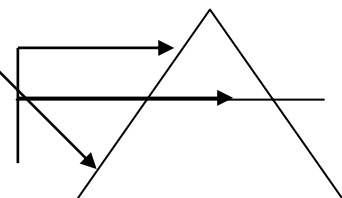
ผู้ที่ก่อตั้งทฤษฎีนี้ คือ ซิกมันด์ ฟรอยด์ ( Sigmund Frcud) เป็นชาวออสเตรีย เชื้อสายยิว

#### ๑.๒ แนวคิดที่สำคัญ

ธรรมชาติของมนุษย์ ฟรอยด์ อธิบายไว้ว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับแรงผลักดันของสัญชาตญาณ ( Instinctual Drives ) ซึ่งมีแนวโน้มที่จะแสวงหาความเพ็ดเพลิน ฟังพอใจ และหลีกเลี่ยงความเจ็บปวด สัญชาตญาณพื้นฐานที่สำคัญ คือ สัญชาตญาณแห่งการมีชีวิต ( Eros of Life force ) ซึ่งแสดงออกมาในรูปแบบของ แรงผลักดันทางเพศ ( Sexual Drive or Libido ) และสัญชาตญาณแห่งการตาย ( Thanatos or Death Wish ) ซึ่งแสดงออกมาในรูปแบบของแรงผลักดันทางก้าวร้าวทำลาย ( Aggressive Drive )

#### ๑.๓ การทำงานของจิตมี ๓ ระดับ คือ

- ๑) จิตไร้สำนึก ( Unconscious )
- ๒) จิตใกล้สำนึก ( Preconscious )



๓) จิตสำนึก ( Conscious )\_\_\_\_\_

#### ๑.๔ โครงสร้างของบุคลิกภาพของมนุษย์

- ๑) อิด ( Id )
- ๒) อีโก้ ( Ego )
- ๓) ซุปเปอร์อีโก้ ( Superego )

#### ๑.๕ กลวิธีในการป้องกันตนเอง ( Defense Mechanism )

- ๑) การเก็บกด ( Repression )
- ๒) การติดยึด ( Fixation )
- ๓) การถดถอยกลับ ( Regression )
- ๔) การเลียนแบบ ( Identification )
- ๕) การแทนที่ ( Displacement )
- ๖) การแสดงพฤติกรรมตรงกันข้าม ( Reaction Formation )
- ๗) การชัดโทษผู้อื่น ( Projection )
- ๘) การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง ( Rationalization )
- ๙) การล้างบาป ( Undoing )
- ๑๐) การปฏิเสธ ( Denial )
- ๑๑) การแยกออก ( Isolation )

#### ๑.๖ พัฒนาการของบุคลิกภาพ

- ๑) ขั้นปาก ( Oral Stage ) แรกเกิด - ๑ ปี
- ๒) ขั้นทวาร ( Anal Stage ) ๑ - ๒ ปี
- ๓) ขั้นอวัยวะเพศ ( Phallic Stage ) ๓ - ๕ ปี
- ๔) ขั้นแฝง ( Latency Stage ) ๖ - ๑๑ ปี
- ๕) ขั้นเพศ ( Genital Stage ) ขั้นเข้าสู่วัยรุ่น - สิ้นสุดวัยรุ่น

ฟรอยด์ ให้ความเห็นว่า บุคลิกภาพของมนุษย์มีพื้นฐานมาจาก สภาพแวดล้อมทางครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูเอาใจใส่ของพ่อแม่ ตั้งแต่วัยทารกเรื่อยมา ประสบการณ์ที่ได้รับในวัยเด็กจะมีผลทั้งทางตรง และทางอ้อม ต่อความรู้สึกนึกคิด เจตคติ และพฤติกรรมต่าง ๆ อันจะนำไปสู่ลักษณะทางสุขภาพจิตของบุคคล

## ๑.๗ กระบวนการให้การปรึกษา แบบจิตวิเคราะห์

๑) เป้าหมายของการให้การปรึกษา มีเป้าหมายเพื่อการแก้ไข และสร้างรูปแบบใหม่ทางโครงสร้างของบุคลิกภาพให้กับผู้รับการปรึกษา เป็นการนำเอาความรู้สึกนึกคิดที่เก็บกดเอาไว้มาให้ปรากฏในระดับจิตสำนึก โดยการวิเคราะห์เรื่องราว หรือประสบการณ์ในอดีต ให้ผู้รับการปรึกษา ได้รับรู้ถึงต้นเหตุของพฤติกรรมที่เป็นปัญหา เกิดการหยั่งรู้ (Insight) ด้วยสติปัญญาในระดับจิตสำนึก รู้จักจิตไร้สำนึกของตนเอง เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรม และบุคลิกภาพที่แท้จริงของตนเอง อันจะทำให้เกิดการแก้ไข และเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพได้ มีการตัดสินใจได้ดีขึ้น สามารถเผชิญกับตนเอง และผู้อื่นได้โดยตรงในระดับจิตสำนึกอย่างถูกต้อง และเหมาะสมขึ้น

๒) หน้าที่ และบทบาทของผู้ให้การปรึกษา คือ ช่วยให้ผู้รับการปรึกษาสามารถที่จะเผชิญกับปัญหา หรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่ถูกปิดหรือเก็บกดเอาไว้ และถ่ายทอดความวิตกกังวลออกมาได้อย่างอิสระ ควบคุมความวิตกกังวล และพฤติกรรมที่ไม่สมเหตุผลของตนเองได้ และมีสัมพันธภาพส่วนบุคคลที่เหมาะสม

### ๓) ขั้นตอนการให้การปรึกษา

- การเริ่มต้น
- การถ่ายโยงอารมณ์ความรู้สึก
- การยุติ

### ๔) เทคนิคสำคัญในการให้การปรึกษา แบบจิตวิเคราะห์

- (๑) การเชื่อมโยงความรู้สึกนึกคิดอย่างอิสระ
- (๒) การแปลความหมาย
  - การแปลความหมาย เพื่อให้ผู้รับการปรึกษาเข้าใจถึง การต่อต้านที่เกิดขึ้นในตนเอง เนื่องมาจากแรงขับในระดับจิตใต้สำนึกถูกเก็บกด เพราะไม่เป็นที่ยอมรับของตนเอง และบุคคลอื่น
  - การแปลความหมาย ในสิ่งที่ซ่อนอยู่ภายใต้คำพูด หรือพฤติกรรมของผู้รับการปรึกษา

(๓) การวิเคราะห์ความฝัน

(๔) การวิเคราะห์การต่อต้าน

(๕) การวิเคราะห์การถ่ายโยงความรู้สึก

ผู้ให้การปรึกษาแบบจิตวิเคราะห์ จึงควรเป็นผู้ได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี ใจ  
เย็นและมีความอดทนจึงจะประสบความสำเร็จ

**สรุป** ทฤษฎีการให้การปรึกษาแบบจิตวิเคราะห์ มีแนวความคิดว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นกับบุคคลจนทำให้เกิดความทุกข์ มีสาเหตุมาจากความไม่สมดุลของโครงสร้างบุคลิกภาพ วิธีการทำให้ความทุกข์นั้นหายไปได้ ต้องปรับความสมดุลทางบุคลิกภาพให้มีความเป็นปกติ ด้วยวิธีการเทคนิค และความช่วยเหลือของนักจิตวิเคราะห์

## ๒. ทฤษฎีและเทคนิคการให้การปรึกษาแบบผู้รับการปรึกษาเป็นศูนย์กลาง

ความเป็นมา และแนวคิดที่สำคัญของทฤษฎีการให้การปรึกษา แบบผู้รับการปรึกษาเป็นศูนย์กลาง

### ๒.๑ ความเป็นมา

คาร์ล แรนซัม โรเจอร์ส ( Carl Ransom Rogers ) เป็นผู้ริเริ่ม และพัฒนาทฤษฎีนี้ โดยมีแนวคิดที่ว่า โดยธรรมชาติมนุษย์จะไฝ่ดี มีความปรารถนาจะเป็นคนดีโดยสมบูรณ์ สามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพ ถ้าอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวย ดังนั้นการให้การปรึกษา จึงเน้นที่ตัวผู้รับการปรึกษา และจิตมโนทัศน์ของเขา

### ๒.๒ แนวคิดที่สำคัญ

คาร์ล แรนซัม โรเจอร์ส เห็นว่ามนุษย์มีศักดิ์ศรี มีคุณค่า มีแรงจูงใจที่จะทำดี พัฒนา และนำตนเองไปสู่ความสำเร็จได้ตามศักยภาพของตน พึ่งมีชีวิตที่มีความหมาย มีความเป็นตัวของตัวเอง และพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นผลมาจากการมองโลกของเขา

โรเจอร์ส ให้ทรรศนะเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ที่สำคัญ ๆ พอสรุปได้ ๕ ประการ คือ<sup>๒๓</sup>

- ๑) มนุษย์มีความสามารถ มีเหตุผล และนำตนเองได้
- ๒) มนุษย์มีแนวโน้มที่จะพัฒนาตนเอง
- ๓) มนุษย์เป็นคนดี มีคุณค่า และน่าเชื่อถือ

---

<sup>๒๓</sup> เจียรนัย ทรวงชัยกุล, **จิตวิทยาพื้นฐาน ในการให้บริการปรึกษา**, ใน เอกสารการสอน  
**ชุดวิชาจิตวิทยา และสังคมวิทยาพื้นฐานเพื่อการแนะแนว**, เล่มที่ ๒ หน้าที่ ๑๔, (นนทบุรี : สาขาวิชา  
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๓), หน้า ๗๕๕-๗๕๖.

- ๔) มนุษย์รับรู้เกี่ยวกับตนเอง และสิ่งแวดล้อมตามประสบการณ์ของตน
- ๕) มนุษย์ต้องการการยอมรับ และความรัก ความเอื้ออาทร

### ๒.๓ โครงสร้างของบุคลิกภาพ

โรเจอร์ส ให้ข้อเสนอว่าโครงสร้างของบุคลิกภาพมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

๑) อินทรีย์ ( Organism ) หมายถึง ทั้งหมดของตัวบุคคล ทั้งสรีระ ความคิด ความรู้สึก ซึ่งถ้าขาดส่วนหนึ่งส่วนใดไป จะทำให้เกิดผลกระทบต่อส่วนอื่น ๆ และในการตอบสนอง สิ่งเร้าก็จะเป็นไปทั้งอินทรีย์ การแสดงพฤติกรรมตอบสนอง นั้นเพราะ

(๑) เพื่อสนองความต้องการ ( Needs )

(๒) เพราะมนุษย์มีแรงจูงใจ ที่จะพัฒนาตนไปสู่การรู้จักตนเองอย่างแท้จริงตามศักยภาพ

(๓) เป็นการนำเอาประสบการณ์เดิมบางอย่างมาปรากฏในจิตสำนึก ( Symbolized in the Consciousness )

๒) มวลประสบการณ์ ( Phenomenal Field or Experiential ) หมายถึง ประสบการณ์ทั้งหมดของบุคคลที่ประสบ<sup>๒๔</sup> สิ่งทีบุคคลเลือกรับรู้และให้ความหมายจะเป็นความจริงเฉพาะตัวของเขามากกว่าสภาพที่เป็นจริง

๓) ตน ( Self ) โรเจอร์สให้ความสำคัญในเรื่องตนเป็นอย่างมาก เขาเชื่อว่า ตน เป็นศูนย์กลางของโครงสร้างของบุคลิกภาพ ในแต่ละบุคคลจะมีตนแตกต่างกันไปตามการรับรู้ ความรู้สึกนึกคิด หรือโลกทัศน์ของเขา ศรีเรื่อน แก้วกังวาล<sup>๒๕</sup> อธิบายว่ามนุษย์ทุกคนมีตน ๓ แบบ ได้แก่

(๑) ตนตามที่ตนมองเห็น หรืออัตมโนทัศน์ ( Self – concept ) คือ ภาพของตนที่เห็นว่าตนเองเป็นคนอย่างไร

(๒) ตนตามที่เป็นจริง ( Real Self ) คือ ตนในอย่างที่ตนเป็นอยู่

(๓) ตนตามอุดมคติ ( Ideal Self ) คือ ตนตามที่ต้องการจะเป็น

---

<sup>๒๔</sup> Patterson, C.H., Theories of Counseling and Psychotherapy, 3<sup>rd</sup> ed., (New York : Harper and Row, 1980), p. 478.

<sup>๒๕</sup> ศรีเรื่อน แก้วกังวาล, รู้เขารู้เรา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๓๑), หน้า ๑๒๓-๑๒๗.

โรเจอร์สยืนยันว่า จากประสบการณ์ทำจิตบำบัดของเขาพบว่า คนที่มีปัญหาทางด้านจิตใจ และบุคลิกภาพ คือ คนที่มีข้อขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างอัตมโนทัศน์ กับตนตามที่เป็นจริง สำหรับบุคคลที่มีอัตมโนทัศน์ตรงตามที่เป็นจริง จะมีแนวโน้มเป็นตนตามอุดมคติ หรือตนตามที่ยากจะเป็น ( Ideal Self ) ค่อนข้างที่จะเป็นไปได้มากจะเป็นผู้ที่มีความมุ่งหวัง กระตือรือร้น พึ่งพอใจในตนเอง ทำให้การดำเนินชีวิตบรรลุความสำเร็จตามศักยภาพแห่งตน (Self- Actualization)

#### ๒.๔ กระบวนการให้การปรึกษาแบบผู้รับการปรึกษาเป็นศูนย์กลาง

๑) เป้าหมายของการให้การปรึกษา การให้การปรึกษาแบบผู้รับการปรึกษาเป็นศูนย์กลาง มิใช่เป็นการแก้ปัญหาให้ผู้รับการปรึกษา แต่เป็นการช่วยให้ผู้รับการปรึกษารู้จัก และยอมรับตนเอง เข้าใจในตนเองตามความเป็นจริง รับผิดชอบตนเอง และสามารถตัดสินใจด้วยตนเอง ได้อย่างเหมาะสม ด้วยเหตุ ด้วยผลที่ถูกต้อง เป็นบุคคลที่สามารถปฏิบัติภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพเต็มที่ ( Fully Functioning Person )

การให้การปรึกษาแบบผู้รับการปรึกษาเป็นศูนย์กลาง มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้รับการปรึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลง ที่สำคัญ ๗ ประการ ดังนี้<sup>๒๖</sup>

- (๑) มีการรับรู้เกี่ยวกับตนเองตามความเป็นจริงมากขึ้น
  - (๒) มีความเชื่อมั่น และนำตนเองได้มากขึ้น
  - (๓) เห็นคุณค่าของตนในทางบวกมากขึ้น
  - (๔) ลดการปิดกั้นต่อการได้รับประสบการณ์ใหม่
  - (๕) มีวุฒิภาวะ และมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่เหมาะสม
- ขึ้น
- (๖) ลดการมีอารมณ์เสียจากความเครียด และสามารถปลดปล่อยความเครียดได้อย่างเหมาะสม
  - (๗) เป็นผู้มีความสุขทางจิตดี และมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติภารกิจ ในชีวิตประจำวัน

๒) หน้าที่ และบทบาทของผู้ให้การปรึกษา จะเน้นเรื่องเจตคติของผู้ให้การปรึกษาว่ามีความสำคัญยิ่งกว่าเทคนิควิธีการในการให้การปรึกษา ผู้ให้การปรึกษาควรแสดง

---

<sup>๒๖</sup> เจียรนัย ทรงชัยกุล, จิตวิทยาพื้นฐาน ในการให้บริการปรึกษา, ใน เอกสารการสอน ชุติวิชาจิตวิทยา และสังคมวิทยาพื้นฐานเพื่อการแนะแนว, หน้า ๑๑๙-๑๒๐.

บทบาทในด้านเป็นผู้ให้ความกระจ่าง รับรู้ถึงความรู้สึกของผู้รับการปรึกษาพยายามเข้าถึงโลกทัศน์ของเขา ให้ความเข้าใจโดยร่วมความรู้สึก ( Empathic Understanding ) และมีสัมพันธภาพทางจิตกับผู้รับการปรึกษา ( Psychological Contract ) เป็นอย่างดี

๓) ลักษณะของผู้รับการปรึกษา

- (๑) อยู่ในภาวะเครียด ( tension )
- (๒) มีความสามารถที่จะดำเนินชีวิตของตนเองได้
- (๓) มีโอกาสที่จะมาติดต่อกับผู้ให้บริการปรึกษา ได้อย่างสม่ำเสมอ
- (๔) สามารถแสดงความรู้สึกขัดแย้ง ( conflicts )
- (๕) มีความเป็นตัวของตัวเองอย่างมีเหตุผล
- (๖) มีความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะทางด้านของธรรมชาติ

ทางกาย และภาวะของสังคม

(๗) มีสติปัญญาเป็นปกติ หรือสูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ย

(๘) มีอายุที่เหมาะสม คือ ระหว่าง ๑๐ - ๖๐ ปี

๔) สัมพันธภาพระหว่างผู้ให้การปรึกษา และผู้รับการปรึกษา

(๑) ความจริงใจอย่างแท้จริง ( Congruence or Genuineness )

(๒) การยอมรับโดยปราศจากเงื่อนไข ( Unconditional Positive Regard

and Acceptance )

(๓) ความเข้าใจโดยร่วมความรู้สึก ( Accurate Empathic Understanding

)

๕) ขั้นตอนการให้การปรึกษา โรเจอร์ส ได้อธิบายถึงขั้นตอนของการให้การปรึกษา ไว้อย่างละเอียด ๑๒ ขั้นตอน<sup>๒๗</sup> คือ

ขั้นที่ ๑ มีผู้มาขอรับการปรึกษา

ขั้นที่ ๒ มีการชี้แจงให้เข้าใจถึงสภาพการณ์ และกระบวนการ ในการให้

การปรึกษา

---

<sup>๒๗</sup> Shertzer, B. And Stone, S. *Fundamentals of Counseling*, (Boston : Houghton Mifflin Company, 1980), p. 217.



ขั้นที่ ๓ ผู้ให้การปรึกษานับสนุนให้ผู้รับการปรึกษา ได้แสดงความรู้สึก  
อย่างอิสระ เกี่ยวกับปัญหาของตน

ขั้นที่ ๔ ผู้ให้การปรึกษาให้การยอมรับด้วยความเข้าใจ และมีความ  
กระจำงในความรู้สึกทางลบของผู้รับการปรึกษา

ขั้นที่ ๕ ให้ผู้รับการปรึกษา ได้แสดงความรู้สึกทางลบออกมาจนเต็มที่  
แล้วเขาก็จะมีแรงกระตุ้น ที่จะแสดงความรู้สึกทางบวกเกิดขึ้นตามมา

ขั้นที่ ๖ ผู้ให้การปรึกษาให้การยอมรับ และเข้าใจความรู้สึกทางบวก  
ของผู้รับการปรึกษา เช่นเดียวกับยอมรับ และเข้าใจความรู้สึกทางลบที่เขาแสดงออกมา

ขั้นที่ ๗ ผู้ให้การปรึกษาช่วยให้ผู้รับการปรึกษาเกิดการหยั่งรู้ มีความ  
เข้าใจในตนเอง และยอมรับตนเอง

ขั้นที่ ๘ ในกระบวนการเกิดการหยั่งรู้ ควรมีการประสมประสาน เน้นให้  
ผู้รับการปรึกษา เกิดความกระจำงในการตัดสินใจ ในการเลือกแนวทางปฏิบัติที่เป็นไปได้

ขั้นที่ ๙ ผู้รับการปรึกษาจะเริ่มมีพฤติกรรมในทางบวกเกิดขึ้นตามมา  
ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการให้การปรึกษา

ขั้นที่ ๑๐ เป็นขั้นที่การพัฒนาของการหยั่งรู้จะก้าวไปสู่ความสมบูรณ์  
ขึ้น ความเข้าใจในตนเองจะถูกต้องตรงกับความเป็นจริง บุคคลจะมองเห็นการกระทำของตนเอง  
ได้อย่างลึกซึ้งขึ้น

ขั้นที่ ๑๑ ผู้รับการปรึกษามีพฤติกรรมในทางบวกเพิ่มขึ้น ลดความกลัว  
ในการตัดสินใจ และมีความมั่นใจในการกระทำของตนเองมากขึ้น

ขั้นที่ ๑๒ ผู้รับการปรึกษามีความรู้สึกต้องการความช่วยเหลือลดลง  
และยอมรับว่าสัมพันธภาพในการให้การปรึกษาสิ้นสุด

แต่จะบรรลุเป้าหมายหรือเกิดประสิทธิผลเพียงใด จะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่  
จำเป็นในการให้การปรึกษา ๖ ประการ ดังต่อไปนี้<sup>๒๔</sup>

(๑) ผู้ให้การปรึกษา และผู้รับการปรึกษา มีสัมพันธภาพทางจิตต่อกัน

---

<sup>๒๔</sup> Hansen James C., Stevic, Richard R., and Warner, Richard W. Jr., **Counseling :  
Theory and Process**, ( Boston : Allyn and Bacon Inc., 1986), p. 112 – 113.

(๒) ผู้รับการปรึกษาอยู่ในภาวะที่มีอัตมโนทัศน์ ไม่สมเหตุสมผลกับสภาพความเป็นจริง รู้สึกไม่มั่นคง และหรือวิตกกังวล

(๓) ผู้ให้การปรึกษาต้องมีความจริงใจต่อการมีสัมพันธภาพ กับผู้รับการปรึกษาอย่างแท้จริง

(๔) ผู้ให้การปรึกษาต้องมีการยอมรับ โดยปราศจากเงื่อนไขต่อผู้รับการปรึกษา

(๕) ผู้ให้การปรึกษา มีความเข้าใจโดยร่วมรู้จัก ( Empathic Understanding ) ต่อผู้รับการปรึกษา โดยเฉพาะโลกทัศน์ภายในของผู้รับการปรึกษา ( Internal Frame of Reference )

(๖) การยอมรับโดยปราศจากเงื่อนไข และการมีความเข้าใจโดยร่วมรู้สึกของผู้ให้การปรึกษาที่สื่อความหมายให้กับผู้รับการปรึกษา จะเป็นสิ่งที่ช่วยให้การปรึกษาประสบกับผลสำเร็จได้

๖) เทคนิคสำคัญในการให้การปรึกษา แบบผู้รับการปรึกษาเป็นศูนย์กลาง

(๑) การใส่ใจ ( Attending ) การใส่ใจของผู้ให้การปรึกษาสามารถแสดงออกเป็นพฤติกรรมย่อย ๆ ได้ ดังนี้

- การประสานสายตา ( Eye Contact )
- การแสดงออกทางใบหน้า ( Facial Expression )
- ลักษณะท่าทาง ( Posture )
- การแสดงกิริยาอาการ ( Gesture )
- เสียง ( Voice )
- พฤติกรรมการพูด ( Verbal Behavior )

(๒) การยอมรับ ( Acceptance ) เป็นคุณสมบัติอีกประการหนึ่งที่ผู้ให้การปรึกษาพึงมี และแสดงให้เห็นให้ผู้รับการปรึกษาได้รับรู้ การยอมรับจะเกิดจากความรู้สึก ดังนี้

๑. บุคคลทุกคนล้วนมีคุณค่า และมีสิ่งที่ตัวเขาจะภูมิใจได้ทั้งสิ้น ไม่ควรจะลดความรู้สึกภาคภูมิใจของบุคคลอื่น โดยการตำหนิติเตียน

๒. บุคคลทุกคนควรมีสิทธิในการเลือกทางดำเนินชีวิตที่เขาเห็นว่าดีที่สุดสำหรับตัวเอง

๓. บุคคลมีศักยภาพที่จะใช้ชีวิตของตนเองให้สมบูรณ์ ผู้ให้การปรึกษาเป็นเพียงผู้เอื้ออำนวย ให้เขาไปในทิศทาง ที่จะนำไปสู่ความสมบูรณ์ของเขาเท่านั้น

๔. บุคคลทุกคนจำเป็นต้องรับผิดชอบ ต่อการดำเนินชีวิตของตนเอง ไม่ว่าเขาจะต้องการรับผิดชอบหรือไม่ เขาก็ต้องทำ เพราะเป็นชีวิตของเขา

(๓) การสะท้อนความรู้สึก ( Reflection of Feeling ) โรเจอร์สเชื่อว่า ความรู้สึกจะบอกถึงความจริงใจของบุคคล มากกว่าคำพูด หรือพฤติกรรม และการจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงความรู้สึกของบุคคลก่อน

(๔) การทำให้กระจ่าง ( Clarification ) การทำให้กระจ่าง เป็นการทำให้ผู้รับการปรึกษา เกิดความกระจ่างยิ่งขึ้นในเรื่องที่เขาพูด อันจะทำให้เกิดความเข้าใจในตนเองยิ่งขึ้น ด้วยวิธีการที่ผู้ให้การปรึกษาใช้วิธีการถาม การให้พูดซ้ำ การสรุปเรื่องที่เขาพูดมาเบื้องต้น

(๕) การเงียบ ( Silence ) การเงียบ ในการใช้วิธีการเงียบนั้นหากใช้ได้ ถูกกับจังหวะจะเกิดผลต่อการให้การปรึกษาเป็นอย่างมาก การเงียบมีสาเหตุหลายกรณี เช่น เจอกันครั้งแรกยังไม่คุ้นเคย, ผู้ให้การปรึกษาขาดความชำนาญ และขาดประสบการณ์ในการให้การปรึกษา, ผู้รับการปรึกษารู้สึกต่อต้านผู้ให้การปรึกษา และเกิดขึ้นเพราะมีเหตุการณ์ที่สะเทือนใจอย่างรุนแรง พูดไม่ออก สาเหตุทั้งหมดนี้ให้ผู้ให้การปรึกษาควบคุมอารมณ์ของตนเองให้ได้ ตั้งสติให้ดี

**สรุป** การให้การปรึกษาแบบผู้รับการปรึกษาเป็นศูนย์กลางนี้ เน้นเรื่องการให้ผู้รับการปรึกษาได้รู้จักตนเองตามที่ตนเองเป็น หรืออัตมโนทัศน์ ตนตามที่เป็นจริง และตนตามอุดมคติ เพราะบุคคลที่มีอัตมโนทัศน์ตรงกับตนตามที่เป็นจริง จะมีแนวโน้มเป็นตนตามอุดมคติ หรือตนตามที่อยากจะเป็นค่อนข้างจะเป็นไปได้มาก จะเป็นผู้มีความมุ่งหวัง กระตือรือร้น พึงพอใจในตนเอง ทำให้การดำเนินชีวิตบรรลุความสำเร็จตามศักยภาพแห่งตน ( Self – Actualization )

### ๓. ทฤษฎี และเทคนิคการให้การปรึกษาแบบเกสตัลท์

#### ๓.๑ ความเป็นมา

เฟรดเดอริค โซโลมอน เพลิลส์ ( Frederick Solomon Perls ) หรือ ฟริทซ์ เพลิลส์ ( Fritz Perls ) เป็นผู้ให้กำเนิด และพัฒนาทฤษฎีการให้การปรึกษาแบบเกสตัลท์ ( Gestalt Counseling ) เป็นชาวเยอรมัน เชื้อสายยิว

#### ๓.๒ ภูมิหลังของทฤษฎี

เป็นการผนวกจิตวิทยาเกสตัลท์ กับความเชื่อในแนวคิดทฤษฎีวิถนิยม ( Existentialism ) และพุทธศาสนานิกายเซ็น ซึ่งเน้นในเสรีภาพในการแสวงหาความหมายในชีวิต และการตระหนักรู้ ในตนเองของมนุษย์

ในทฤษฎีนี้ มีแนวทาง ๕ ประการ ที่สำคัญ<sup>๒๙</sup> ดังนี้

- ๑) บุคคลมีแนวโน้มที่จะรับรู้สิ่งต่าง ๆ ในลักษณะสมบูรณ์
- ๒) การรับรู้ในสภาพส่วนรวมที่สมบูรณ์ จะสอดคล้องกับความต้องการของบุคคลในขณะนั้น
- ๓) พฤติกรรมของบุคคลเป็นส่วนรวม มีความสำคัญมากกว่าส่วนย่อย ๆ ของพฤติกรรม
- ๔) พฤติกรรมของบุคคล จะมีความหมายเข้าใจได้ เมื่อมีองค์ประกอบอื่น ๆ เข้ามาร่วม
- ๕) ประสบการณ์ต่าง ๆ ในโลกของบุคคลจะเป็นไปตามหลักแห่งภาพ และพื้น นั่นคือ ในการมีประสบการณ์กับสิ่งใด ถ้ามีความต้องการ หรือให้ความสำคัญกับสิ่งนั้น ๆ จะเป็นภาพ และส่วนประกอบอื่น ๆ ที่ไม่มีความต้องการ หรือไม่ให้ความสำคัญจะเป็นพื้น

### ๓.๓ ทรรศนะต่อธรรมชาติของมนุษย์

เพิลส์ มีความเชื่อว่า บุคคลที่มีความสามารถ ที่จะเป็นอิสระในการเลือกตัดสินใจในสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง สามารถรับผิดชอบต่อพฤติกรรมของตนเอง บุคคลที่สามารถปฏิบัติภารกิจของตนได้อย่างสมบูรณ์ คือ บุคคลที่มีการรับรู้อย่างถูกต้องเหมาะสม และมีประสิทธิภาพทั้งการตระหนักรู้ในตนเอง และการรับรู้ต่อสภาพแวดล้อม นอกจากนั้นเพิลส์ยังมองมนุษย์ว่าทุกคนเกิดมามีความปรารถนา ที่จะถึงซึ่งความสำเร็จสมบูรณ์ตามศักยภาพแห่งตน ( Self – Actualization ) มีความต้องการที่จะอยู่ในลักษณะสมดุล ( Homeostasis ) โดยการตอบสนองความต้องการ หรือขจัดความต้องการ ที่ทำให้ตนเองเสียสมดุลไป เพิลส์ เรียกการสร้างสมดุลนี้ว่า กระบวนการจัดระบบตนเอง ( Self – Regulatory Process ) ซึ่งทำให้บุคคลเกิดการตระหนักรู้เกี่ยวกับตนเองในด้านต่าง ๆ

### ๓.๔ โครงสร้างบุคลิกภาพ ( Structure of Personality )

---

<sup>๒๙</sup> Passons, William R., *Gestalt Approaches in Counseling.*, (New York : Holt – Rinchart and Winston, 1975), p. 12–13.

แบ่งการพัฒนาบุคลิกภาพออกเป็น ๓ ขั้นตอน<sup>๓๐</sup> คือ

๑) ขั้นสังคม ( Social Stage ) คือ ขั้นพึ่งพาผู้อื่นเพื่อให้มีชีวิตอยู่ได้

โดยเฉพาะ

๒) ขั้นกาย และจิต ( Psychophysical Stage ) คือ ขั้นพัฒนาความรู้สึก

แห่งตน

(๑) อินทรีย์ ( Being ) ที่มีมาแต่กำเนิด เป็นส่วนที่มีปฏิสัมพันธ์

กับสิ่งแวดล้อม

(๒) ตน ( Self ) เป็นส่วนที่บุคคลค้นพบ และรับรู้เกี่ยวกับตนเอง

(๓) มโนภาพแห่งตน เป็นส่วนที่บุคคลนึกคิดได้ในจิตใจ ว่าตนจะเป็น

คนอย่างไร จะทำอย่างไร

๓) ขั้นจิตใจ ( Spiritual Stage ) ในขั้นนี้จะพัฒนาการไปถึงได้ยากเพราะเป็นการพัฒนาการใช้ประสาทสัมผัส ไปสู่การใช้ประสาทสัมผัสพิเศษ ทำให้เกิดการรู้แจ้งในตนเอง

### ๓.๕ แนวคิดที่สำคัญ

๑) ภาพ และพื้น ( Figure – Ground ) ให้นักคิดมองเห็นภาพ หรือความต้องการ และพื้น หรือสภาวะแวดล้อมได้ชัดเจนขึ้น

๒) สภาวะปัจจุบัน ( The Now ) เน้นอารมณ์ปัจจุบัน กล่าวเผชิญความจริง มีความรับผิดชอบต่อความรู้สึก และการกระทำของตนเอง ไม่โทษอดีต หรือผู้อื่น ไม่รอความหวังในอนาคต

๓) ภาวะ หรือความรู้สึกที่ค้างค้ำ ( Unfinished Business ) ให้นักคิดกล่าวเผชิญความจริงกับความรู้สึกของตนเองให้รับรู้ถึงภาวะ หรือความรู้สึกที่ค้างค้ำของตน แล้วได้ระบายออกมา

๔) พฤติกรรมที่ผิดปกติ ( Maladaptive Behavior ) เกิดจากการไม่สามารถจัดระบบตนเองให้เกิดความสมดุลได้ จึงทำให้เกิดพฤติกรรมที่ผิดปกติ ๖ ลักษณะ<sup>๓๑</sup> คือ

---

<sup>๓๐</sup> Kempler, W., Gestalt Therapy. In R. Corsini (Ed) ; Current Psychotherapy., (Itasca, III : FE Peacock, 1973), p. 251–286.

<sup>๓๑</sup> Passons, William R., Gestalt Approaches in Counseling., p. 183–189.

- (๑) ขาดการตระหนักรู้ ( Lack of Awareness )
- (๒) ขาดความรับผิดชอบในตน ( Lack of Self – Responsibility )
- (๓) สูญเสียการติดต่อกับสภาพแวดล้อม ( Loss of Contact With The Environment )
- (๔) ไม่สามารถทำให้ภาวะหรือความรู้สึกที่ค้างค้ำง เกิดความสมบูรณ์ได้ (Inability to complete Gestalt )
- (๕) ไม่รู้ความต้องการของตนเอง ( Disowning of Needs )
- (๖) มีลักษณะสองด้านในตนเอง ( Dichotomizing Dimensions of The Self )

### ๓.๖ กระบวนการให้การปรึกษาแบบเกสตัลท์

เป็นในเรื่องฉัน และท่าน ( I and Thou (you) ที่นี่ และเดี๋ยวนี้ ( Here – and – Now ) ของผู้รับการปรึกษา บุคคลจะมีเหตุการณ์ในปัจจุบันเท่านั้น แม้จะจดจำสิ่งต่าง ๆ ในอดีต และคาดหวังสิ่งต่าง ๆ ในอนาคตได้ แต่ก็ไม่สามารถจะทำอะไรได้โดยตรงกับสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น บุคคลจะมีชีวิตอยู่และกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้ในปัจจุบันขณะนี้เท่านั้น คนที่มีปัญหาไม่ใช่มีปัญหในอดีต แต่มีปัญหในปัจจุบัน

### ๓.๗ เป้าหมายของการให้การปรึกษา

เพื่อเป็นการช่วยเหลือบุคคลให้ได้ตระหนักรู้ในตนเอง ทั้งด้านความรู้สึก พฤติกรรม ประสบการณ์ และภาวะ หรือความรู้สึกที่ค้างค้ำง โดยเน้นที่สภาวะปัจจุบัน

### ๓.๘ หน้าที่ และบทบาทของผู้ให้การปรึกษา

ช่วยให้ผู้รับการปรึกษา ตระหนักรู้ความรู้สึกของตนเองในสภาวะปัจจุบัน ที่นี่ และเดี๋ยวนี้ได้ ใช้ระบบรับรู้ความรู้สึก ( sense ) ของตนเองอย่างเต็มที่จัดบรรยากาศให้ผู้รับการปรึกษา ได้มีโอกาสค้นพบความต้องการของตนเอง เปิดเผยตนเองออกมาอย่างเต็มที่ยอมรับ และกล้าที่จะเผชิญหน้ากับสิ่งที่ตนเองไม่กล้าเผชิญ ให้เขามีกำลังใจ มีความหวังในการจัดการกับสิ่งที่ข้องใจ สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้รับการปรึกษา ให้ข้อมูลในการให้การปรึกษาอย่างเต็มที่ แสดงความกระตือรือร้น กระฉับกระเฉง มีชีวิตชีวา เพื่อช่วยให้ผู้รับการปรึกษาได้แสดงออกซึ่งการตระหนักรู้

### ๓.๙ ลักษณะของผู้รับการปรึกษา

ผู้รับการปรึกษาจะมีความรู้สึกว่าตนเองมีความทุกข์ เกี่ยวกับการขาดความเพียงพอในตนเอง ( Self – Sufficiency ) และขาดการตระหนักรู้ บางคนเชื่อว่าตนเองไม่มีความสามารถในการแก้ปัญหา จึงเข้ามาโดยหวังว่าผู้ให้การปรึกษาจะช่วยหาคำตอบให้เขาได้

### ๓.๑๐ สัมพันธภาพระหว่าง ผู้ให้การปรึกษากับผู้รับการปรึกษา

เทคนิคในการให้การปรึกษาไม่ใช่ประเด็นที่สำคัญ แต่เจตคติ และพฤติกรรมของผู้รับการปรึกษา และสัมพันธภาพที่ผู้ให้การปรึกษากับผู้รับการปรึกษาร่วมกันสร้างขึ้นเป็นสิ่งสำคัญกว่า

### ๓.๑๑ ขั้นตอนในการให้การปรึกษา

๑) ผู้ให้การปรึกษาจะต้องรู้ว่า ผู้รับการปรึกษามีความพร้อมมากแค่ไหนเหมาะสมกับวิธีการใดโดยใช้วิธีการ และเทคนิคให้เหมาะสม ตามลำดับความพร้อมของผู้รับการปรึกษา

๒) ผู้ให้การปรึกษาต้องมีความคงเส้นคงวา ในการใช้วิธีการ และเทคนิค คือมีจุดยืนในวิธีการของตน จะต้องไม่ใช่ลักษณะของผู้มีอำนาจ มีอิทธิพลเหนือผู้อื่น แต่จะมีลักษณะของความเป็นเพื่อนมนุษย์ เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์

๓) ผู้ให้การปรึกษาจะต้องไม่พยายามตั้งต้น ที่จะทำให้ผู้รับการปรึกษา มาเข้ากับลักษณะทฤษฎีของตน

๔) ผู้ให้การปรึกษาจะต้องยอมรับว่า ผู้รับการปรึกษาทุกคนอาจจะไม่เหมาะกับวิธีการใดวิธีการหนึ่ง เทคนิคใดเทคนิคหนึ่ง ดังนั้น จึงต้องใช้วิธีการ และเทคนิคที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมกับผู้รับการปรึกษา

### ๓.๑๒ เทคนิคสำคัญในการให้การปรึกษาแบบเกสตัลท์

๑) การให้ผู้รับการปรึกษาใช้สรรพนามของตนตรง ๆ ( Use of Personal pronouns )

๒) การเปลี่ยนคำถามให้เป็นการบอกเล่า ( Converting questions to Statements )

๓) การมีความรับผิดชอบ ( Assuming responsibility )

๔) การแสดงบทบาทกล่าวโทษผู้อื่น ( Playing the projection )

๕) เกมการซ้อมบทบาท ( The rehearsal game )

๖) การแสดงบทบาทตรงกันข้าม ( Reversal technique )

- ๗) เกมสนทนาโต้ตอบตนเอง ( Game of dialogue )
- ๘) เทคนิคเก้าอี้ว่าง ( The empty – chair )
- ๙) เกมจินตนาการเพ้อฝัน ( Fantasy game )
- ๑๐) เกมเกินกว่าธรรมดา ( The exaggeration game )
- ๑๑) การให้อยู่กับความรู้สึกเดิม ( Staying with the feeling )

**สรุป** ทฤษฎีการให้การปรึกษาแบบเกสตัลท์ เป็นทฤษฎีที่มุ่งเน้นให้ผู้รับการปรึกษาที่มีความเศร้าเสียใจ ขาดสำนึกวิตกกังวล มีความคับแค้นภายในไม่สามารถปรับตัว อ่อนเปลี้ย ละเอียดใจกาย ซึ่งสาเหตุมาจากขาดการติดต่อกับสิ่งแวดล้อม ทุกข์ อัดอั้นไว้ในตัวหรือในจิตใจซึ่งไม่สามารถระบายออกมาได้ ทางแก้ไขคือให้มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ค้นพบ และยอมรับทุกข์ พร้อมทั้งหาทางระบายทุกข์ ตระหนักรู้ในตนเอง ยอมรับ และรับผิดชอบต่อประสบการณ์ของตนเอง ทั้งทางด้านความคิด ความรู้สึก และการกระทำ รู้จักฟังพาตนเอง รู้จักเป็นผู้รับและผู้ให้ที่เหมาะสม อยู่กับสภาวะปัจจุบันที่นี้และเดี๋ยวนี้

#### ๔. ทฤษฎี และเทคนิคการให้การปรึกษาแบบภวนิยม

##### ๔.๑ ความเป็นมา

ทฤษฎีการให้การปรึกษาแบบภวนิยม มีแนวความคิดพื้นฐานมาจากปรัชญา และ จิตวิทยาภวนิยม ( Existentialism ) มีความเป็นมา และแนวคิดของปรัชญา และจิตวิทยาภวนิยม นักปรัชญา และนักจิตวิทยาภวนิยม มีแนวความคิดที่สำคัญดังต่อไปนี้

๑) เคิร์กการ์ด ( Soren Kierkegaard ) ซึ่งเป็นนักปรัชญาชาวเดนมาร์ก มีความเชื่อว่า มนุษย์จะสามารถพัฒนาจิตใจได้ ต้องตัดสินใจเลือก ผู้ที่ไม่กล้าที่จะตัดสินใจ และรับผิดชอบต่อตัดสินใจของตนเอง จะเป็นคนที่มีภวนิยม การเลี่ยงการตัดสินใจ และรับผิดชอบต่อสิ่งที่ไม่ดี และไม่ก่อให้เกิดคุณค่าอันแท้จริงของชีวิต แต่มนุษย์ชอบเลี่ยงการตัดสินใจ



เพราะมนุษย์กลัวความรับผิดชอบ มนุษย์จึงชอบใช้เหตุผล สร้างระบบความคิดขึ้นมาอ้างอิงต่อการเลี้ยงการตัดสินใจนั้น ๆ<sup>๓๒</sup>

๒) โดสโตเยฟสกี (Fedor Dostoevski) นักประพันธ์ชาวรัสเซียเสนอว่า มนุษย์แต่ละคนจะต้องเผชิญกับปัญหา และการตัดสินใจด้วยตนเอง ไม่มีใครร่วมรับผิดชอบแทนกันได้ ดังนั้น มนุษย์ต้องรู้จัก และเข้าใจตนเอง เป็นตัวของตัวเอง มีความรับผิดชอบในสิ่งที่ตนตัดสินใจเลือก แล้วจะสามารถพัฒนาตนเอง และให้ความร่วมมือกับคนอื่น ๆ ในการสร้างสรรค์สังคมได้

๓) ไฮเดกเกอร์ (Martin Heidegger) นักปรัชญาชาวเยอรมัน เสนอว่า ภาวะที่แท้จริงเกิดขึ้นได้ จากการที่บุคคลกล้าเผชิญกับปัญหา ใช้เสรีภาพในการเลือกตัดสินใจต่าง ๆ ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ รับผิดชอบต่อทางเลือกตัดสินใจ และเป็นตัวของตัวเองอย่างแท้จริง

๔) ซาร์ท (Jean – Paul Sarte) นักปราชญ์ และนักประพันธ์ชาวฝรั่งเศส ผู้มีชื่อเสียงได้ให้ข้อคิดว่า สวรรค์ หรือแก่นแท้ของชีวิตที่แท้จริง คือ เสรีภาพ มนุษย์ควรรับผิดชอบต่อซึ่งกันทำให้ตนเอง และผู้อื่นมีเสรีภาพอย่างแท้จริงในสังคม สิ่งเลวร้ายในสังคมเกิดขึ้น เพราะคนในสังคมไม่ช่วยป้องกันแก้ไข ดังนั้น แต่ละคนจึงต้องมีส่วนรับผิดชอบ ในความเลวร้ายของสังคมนั้น ๆ ด้วย

๕) บินแสวงเกอร์ (Ludwig Binswanger) จิตแพทย์ชาวเยอรมัน เป็นคนแรก ที่นำแนวความคิดของปรัชญาภวนิยม ไปใช้ร่วมกับจิตวิเคราะห์ โดยวิเคราะห์กรณีในแนวของภวนิยม เขาเสนอว่าการดำรงชีวิตของมนุษย์ ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ฉะนั้น การมีอยู่ (Existence) ของมนุษย์ จึงมีความเกี่ยวข้องกับสังคมเสมอ

๖) แฟรงเคิล (Victor Frankl) จิตแพทย์ชาวออสเตรีย เชื้อสายยิว ผู้ริเริ่มการบำบัดแบบให้ความหมาย (Logotherapy) ตามแนวภวนิยม แฟรงเคิลเกิด และได้รับการศึกษาในเวียนนา เป็นบุคคลที่มีความชำนาญ และเชี่ยวชาญ เฉพาะทางประสาทวิทยา และจิตเวชอย่างมาก เขามีความเชื่อว่าการมีชีวิตอยู่ มนุษย์สามารถตัดสินใจเลือกได้ว่า จะเป็นอยู่อย่างไรด้วยตนเอง มีเสรีภาพทางใจที่จะทำให้ชีวิตของตนมีความหมาย เขาถือว่า ความหวัง ความรัก ความลำบาก ความตาย การทำงาน มีส่วนทำให้ชีวิตมีความหมาย และเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต

---

<sup>๓๒</sup> อภา จันทรสกุล, **ทฤษฎีและวิธีการให้คำปรึกษาในโรงเรียน**, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๕๒.

## ๔.๒ แนวคิดเรื่องธรรมชาติของมนุษย์

- ๑) มนุษย์แต่ละคนมีความแตกต่างกัน
- ๒) แต่ละคนเป็นผู้กำหนดโชคชะตา ทุกข์ สุข ความสำเร็จ ความล้มเหลวของตนด้วยตนเอง
- ๓) คนจะไม่ดำรงภาวะคงที่ตลอดเวลา จะเปลี่ยนแปลงเป็นคนใหม่อยู่เสมอ ( Becoming )
- ๔) มนุษย์มีคุณสมบัติพิเศษต่างจากสัตว์โลกอื่น ๆ คือ เป็นผู้ที่มีสติ และปัญญา ที่สามารถพัฒนาให้มีประสิทธิภาพสูงสุดได้
- ๕) มนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของพันธุกรรมสิ่งแวดล้อม และภายในอาณัติของสัญชาตญาณ แต่มนุษย์ก็มีเสรีภาพที่จะเลือกอยู่ได้ หรือ อยู่เหนืออิทธิพลของสิ่งเหล่านั้น
- ๖) เสรีภาพ และความรับผิดชอบเป็นของคู่กัน มนุษย์จึงต้องมีความรับผิดชอบต่อความมี ความเป็น ต่อมนธรรมของตน และต่อสังคม
- ๗) บุคคลที่มีวุฒิภาวะสูงสุด คือ บุคคลที่อยู่กับปัจจุบัน จัดการกับชีวิตในปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าเผชิญกับความเป็นจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ และมีความจริงเกี่ยวกับตนเอง
- ๘) มนุษย์อยู่ในโลก ๓ แบบ คือ โลกทางชีวภาพ โลกแห่งความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และโลกของตนเอง
- ๙) โลกของคน คือ โลกแห่งความหมาย ที่แต่ละคนได้รับการหล่อหลอมมาจากอิทธิพลหลายประการ
- ๑๐) มนุษย์จะมีชีวิตอยู่ในโลก อย่างมีความสมจริงสมจัง โดยการเผชิญหน้ากับการคิดคำนึงถึงความตาย

## ๔.๓ ความวิตกกังวล และความรู้สึกผิดเกิดจากสาเหตุ

- ๑) การเปลี่ยนแปลงของความมี ความเป็น ภายใต้กฎอนิจจัง กับความอยากให้ดำรงอยู่เป็นนิจ
- ๒) การติดสินใจเลือกของมนุษย์ ซึ่งมีอยู่ทุกขณะเวลา
- ๓) มนุษย์ไม่รู้จักตนเอง และโลกอย่างแท้จริง
- ๔) มนุษย์มีขีดจำกัดในชีวิตหลายแห่งหลายมุม จึงไม่สามารถตัดสินใจให้เป็นไปตามใจปรารถนา

๕) โลกแห่งความหมายสำหรับมนุษย์ แปรเปลี่ยนตลอดเวลามนุษย์ ต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ

๖) ในชีวิตมนุษย์ ต้องมีการเกิดเจ็บไข้ได้ป่วย ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

๗) มนุษย์ต้องสูญเสียอิสรภาพ เพราะความกดดันทางสังคม

๘) มนุษย์สำเนียงรู้ว่า ความมี ความเป็นของคนจะต้องมีจุดจบเข้าสักวัน

#### **๔.๔ ความตระหนักรู้ตนเอง ความเป็นอิสระความรับผิดชอบ**

มนุษย์มีความสามารถ ในการตระหนักรู้ตนเอง จึงสามารถเห็นภาพสะท้อนของตนเอง และเลือกสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตได้ ยิ่งมีความตระหนักรู้มากเท่าใด ก็ยิ่งมีความเป็นอิสระมากขึ้นเท่านั้น และการมีอิสระเลือก และกระทำให้เกิดความรับผิดชอบขึ้น กลุ่มภวนิยม เชื่อว่า บุคคลเป็นผู้รับผิดชอบ ต่อการดำรงชีวิตของตนเอง กำหนดโชคชะตาของตนเอง

#### **๔.๕ กระบวนการให้การปรึกษาแบบภวนิยม**

เป้าหมายที่สำคัญของการให้การปรึกษา คือ การเพิ่มขยายความตระหนักรู้ตนเองยอมรับในเสรีภาพ และความรับผิดชอบต่อชีวิตตนเอง เข้าใจถึงภาวะที่แท้จริง เป็นการช่วยบุคคลอย่างมีอยู่ เป็นอยู่อย่างแท้จริง อันประกอบด้วยลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ

๑) การอยู่อย่างตระหนักรู้ตนเองอย่างเต็มที่ในปัจจุบัน

๒) การเลือกที่จะมีชีวิตอย่างไรในปัจจุบัน

๓) การรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองเลือก

#### **๔.๖ หน้าที่ และบทบาทของผู้ให้การปรึกษา**

ผู้ให้การปรึกษา จะเป็นผู้ชี้แนะให้ผู้รับการปรึกษาเห็นโลกของตนเอง ค้นพบความมีคุณค่า ความหมายในชีวิตของตนเอง ซึ่งจะมีหน้าที่สำคัญ ดังนี้

๑) ช่วยให้ผู้รับการปรึกษาค้นหาความหมายในการมีอยู่ เป็นอยู่ของตนเองอย่างแท้จริง

๒) ช่วยให้ผู้รับการปรึกษาล้าเมธิญกับปัญหา ไม่หลีกเลี่ยงการตัดสินใจ และสามารถเลือกตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม

๓) ช่วยให้ผู้รับการปรึกษา สามารถปรับตัว และสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทบาทของผู้ให้การปรึกษา ก็คือ การสร้างสัมพันธภาพกับผู้รับการปรึกษา โดยให้การยอมรับ ให้อิสระในการตัดสินใจ ทำความเข้าใจถึงโลกของผู้รับการปรึกษาไม่ประเมินหรือบังคับให้ผู้รับการปรึกษาเป็นไปตามความเชื่อหรือความรู้สึกของตน และให้ความสนใจกับตัวผู้รับการปรึกษามากกว่าจะมุ่งเน้นที่ตัวปัญหา

#### **๔.๗ ลักษณะของผู้รับการปรึกษา**

ผู้รับการปรึกษาแบบภวนิยม คือ บุคคลที่ไม่สามารถตระหนักรู้ตนเอง รู้สึกว่าตนเองไม่เป็นอิสระ ไม่เป็นตัวของตัวเอง ไม่สามารถจัดการกับชีวิตของตนเอง ไม่อาจรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสภาวะแวดล้อม และเงื่อนไขของสังคม มองไม่เห็นความหมายของการมีอยู่เป็นอยู่ของชีวิต มีชีวิตอยู่อย่างไม่มีความหมาย ผู้ให้การปรึกษาจึงจำเป็นต้องให้ผู้รับการปรึกษาให้ความร่วมมือ และมีบทบาทมาก เช่น ให้เขาได้สำรวจตนเอง เพื่อจะได้เข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิด เกิดตระหนักรู้เกี่ยวกับตนเอง และสิ่งต่าง ๆ

#### **๔.๘ สัมพันธภาพระหว่างผู้ให้การปรึกษา และผู้รับการปรึกษา**

การให้การปรึกษาแบบภวนิยม ถือว่าสัมพันธภาพระหว่างผู้ให้การปรึกษา กับผู้รับการปรึกษาเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง และเป็นจุดเน้นของกระบวนการให้การปรึกษา ผู้ให้การปรึกษาและผู้รับการปรึกษาต้องร่วมมือ และทำงานร่วมกัน ภายใต้สัมพันธภาพที่มีความเข้าใจให้การยอมรับ ความอบอุ่นมั่นคง ปลอดภัย ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่ายิ่ง ต่อผู้รับบริการในอันที่จะสำรวจ และทำความเข้าใจตนเอง เกิดการตระหนักรู้ตนเอง

#### **๔.๙ ขั้นตอนในการให้การปรึกษา**

ในการให้การปรึกษา จะเริ่มด้วยการสร้างสัมพันธภาพ และการชี้ให้ผู้รับการปรึกษาได้รับรู้ถึงลักษณะความคับข้องใจ ความวิตกกังวล ความรู้สึกผิด โดยให้ผู้รับการปรึกษามีอิสระในการพูด ในการตัดสินใจเลือกด้วยตนเอง ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ด้วยการอภิปรายถึงปัญหา แนวความคิด ความเชื่อ หาเหตุผลต่าง ๆ มาอ้างอิงชักชวนให้ผู้รับการปรึกษาฝึกพฤติกรรมใหม่ เพื่อให้เห็นคุณค่าของตนเอง สามารถสร้างความหมายให้กับชีวิตตนเอง และอยู่อย่างมีความหมายในชีวิต กระบวนการให้การปรึกษาแบ่งออกเป็นขั้นตอนใหญ่ ๆ ๒ ขั้นตอน คือ

๑) การให้การปรึกษาเริ่มจาก การช่วยให้ผู้รับการปรึกษา ค้นหาความหมายของชีวิต ค้นหาตนเอง โดยผู้ให้การปรึกษาจะเป็นเพียงผู้ฟัง และถามย้ำถึงความรู้สึกที่แท้จริง ให้ผู้รับการปรึกษาใช้กระบวนการวิเคราะห์ตนเอง เพื่อหาความหมายของชีวิต

๒) ในขณะที่ผู้รับการปรึกษาพยายามหาความหมายของชีวิต หรือคุณค่าของตนเอง เขาจะเกิดความตึงเครียดภายใน ซึ่งการให้การปรึกษาแบบนี้เห็นว่าความตึงเครียดเป็นสิ่งมีประโยชน์ ต้องมีความตึงเครียดก่อนจึงมีสิ่งอื่น ๆ ความตึงเครียดเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ให้รับเอาไว้แต่ให้รู้ทันมัน หลังจากนั้นจึงเข้าใจชีวิต <sup>๓๓</sup>

#### ๔.๑๐ เทคนิคสำคัญในการให้การปรึกษา

การให้การปรึกษาแบบภวนิยม ไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์เทคนิคที่แน่นอนตายตัวเอาไว้ ผู้ให้การปรึกษา สามารถเลือกเทคนิคการให้การปรึกษาต่าง ๆ มาใช้ได้ตามความเหมาะสม โดยการนำเทคนิคต่าง ๆ เหล่านั้น มาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือช่วย ให้ผู้รับการปรึกษาตระหนักรู้ในการเลือก ในการตัดสินใจ ช่วยกระตุ้นให้ผู้รับบริการ ยอมรับความรับผิดชอบ ที่เขามีส่วนร่วมอย่างอิสระ เทคนิคการให้การปรึกษาตามแนวของ แฟรงเคิล ที่สำคัญมีดังนี้<sup>๓๔</sup>

๑) ใช้วิธีเผชิญหน้า ให้ผู้รับการปรึกษาเผชิญหน้ากับความจริง ให้กล้ายอมรับความจริง

๒) ใช้วิธีอธิบายสิ่งที่ผู้รับการปรึกษาเล่าให้ฟัง และใช้วิธีซักชวนจูงใจ ให้เขาเข้าใจถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

๓) ใช้วิธีให้เขาเรียนรู้ วิธีเลือกตัดสินใจอย่างถูกต้อง ยอมรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเลือก เน้นว่าเขามีอิสระพอที่จะเลือกยอมรับ หรือไม่ยอมรับก็ได้ เปิดโอกาสให้เขาถกเถียงได้อย่างอิสระ

๔) การใช้วิธีให้ความสนใจ ต่อสิ่งที่ตรงข้ามกันขัดกัน ( Paradoxical Intention ) พยายามอธิบายด้วยเหตุ และผลให้ผู้รับการปรึกษาเข้าใจปัญหาของตน สนับสนุนให้กำลังใจเขาจนเขาเต็มใจอยู่ในสภาพการณ์นั้น และให้เขาเปลี่ยนเจตคติใหม่ต่อสิ่งที่เกิดขึ้นกับเขา เทคนิคนี้จะช่วยให้เขาอดทนต่อสิ่งที่ควรอดทน

---

<sup>๓๓</sup> นันทิกา แย้มสรวล, ทฤษฎีและเทคนิคการให้คำปรึกษาแนะแนว, (นครปฐม : ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๓), หน้า ๑๒๐.

<sup>๓๔</sup> เรื่องเดียวกัน

๕) การใช้วิธีการทำให้ภาพเงาออกไป ( De – Re – flection ) การใช้วิธีการแบบนี้มีหลักการว่า ให้ผู้รับการปรึกษาเกิดการต่อต้าน โดยการให้เกิดอารมณ์โกรธ อารมณ์เกลียด หรืออารมณ์ขันให้มากที่สุด จนทำให้เขาลืมสิ่งที่เกิดขึ้นกับเขา เลิกสนใจตนเอง เขาจะแยกตัวออกจากสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นกับเขา และมองดูสภาพการณ์นั้นด้วยสายตาผู้อื่น อารมณ์ที่เกิดขึ้นจะทำให้เกิดพลังต่อต้าน ขจัดสภาพที่เป็นอยู่ให้หมดไป

**สรุป** ทฤษฎีการให้การปรึกษาแบบภวนิยม เป็นทฤษฎีที่มองว่าความทุกข์ของบุคคลเกิดในระดับความรู้สึกขัดแย้งในตนเอง จากสาเหตุคือ ไม่มีจุดมุ่งหมายในชีวิต ไม่มีอิสรภาพ เกิดความแข็ง เปื่อหน่าย การแก้ไขคือ ให้บุคคลนั้นตั้งจุดหมายในชีวิตทั้งระยะสั้น และระยะยาว พร้อมกับพัฒนาเพื่อไปสู่จุดหมายนั้น อีกทั้งกล้ารับผิดชอบการกระทำของตน สามารถกำหนดชะตากรรมของตนเองด้วยตนเอง มีเสรีภาพ และความรับผิดชอบต่อความเป็นไปของตนเอง และสังคม บุคคลที่มีวุฒิภาวะสูงสุด คือ คนที่จัดการกับชีวิตในปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม

### ๒.๔.๓ ทฤษฎี และเทคนิคการให้การปรึกษาที่เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

ในกลุ่มทฤษฎีการให้การปรึกษาเน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม มีแนวความคิดว่าการแสดงออกต่าง ๆ ของพฤติกรรมของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้ ฉะนั้นหากต้องการเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของบุคคล ต้องให้การเรียนรู้ที่เหมาะสมจึงจะสามารถแก้ไขได้ ดังมีแนวความคิดและวิธีการปฏิบัติดังต่อไปนี้

## ๑. ทฤษฎีและเทคนิคการให้การปรึกษา แบบพฤติกรรมนิยม

### ๑.๑ ความเป็นมา

การให้การปรึกษาแบบพฤติกรรมนิยม ( Behavior Counseling ) เป็นการให้การปรึกษาโดยประยุกต์หลักการเรียนรู้ ที่ได้จากการทดลองในห้องทดลอง และการบำบัดรักษาคนไข้ในคลินิกมาใช้ในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ที่เป็นปัญหาของคนปกติ เช่น ขนก้าวร้าว วิดกกังวล หวาดกลัว ก่อทวน ลักขโมย ติดบุหรี่ย ฯลฯ ให้เป็นพฤติกรรมที่พึงปรารถนา

การให้การปรึกษาแบบพฤติกรรมนิยมนั้น ใช้แนวคิด หลักการ กระบวนการ และเทคนิค เช่นเดียวกับพฤติกรรมบำบัด ( Behavior Therapy ) ซึ่งเป็นวิธีการรักษาทางจิตเวชที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนพฤติกรรมของคนไข้โรคจิต โรคประสาท<sup>๓๕</sup>

การให้การปรึกษาแบบพฤติกรรมนิยม เป็นทฤษฎีที่นำหลักการเรียนรู้มาใช้ ในการแก้ปัญหาด้านพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม John Grumboltz เป็นผู้ริเริ่มนำคำว่า Behavior Counseling

มาใช้ในการให้การปรึกษา บุคคลสำคัญในทฤษฎีนี้ ได้แก่ Wolpe, Salter, Dollard และ Miller ทฤษฎีการให้การปรึกษาแบบพฤติกรรมนิยม มีพื้นฐานมาจากผลการศึกษาทดลอง เกี่ยวกับหลักการเรียนรู้ของ Pavlov, Watson, Skinner และ Thordike เป็นส่วนมาก

### ๑.๒ แนวคิดที่สำคัญของการให้การปรึกษาแบบพฤติกรรมนิยม

๑) แนวคิดในเรื่องพฤติกรรมของมนุษย์ การให้การปรึกษาแบบพฤติกรรมนิยม มีแนวคิดที่ว่าพฤติกรรมของมนุษย์เป็นที่เรียนรู้ได้ และเปลี่ยนโดยที่มีความเชื่อว่ามนุษย์ตกอยู่ภายใต้ อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม พฤติกรรมของมนุษย์จึงเกิดจากการเรียนรู้สิ่งแวดล้อม บุคลิกภาพของมนุษย์ เกิดจากการที่มนุษย์ปฏิสัมพันธ์ ( Interaction ) กับสิ่งแวดล้อม

พฤติกรรมของคนที่ยั่งยืนไปจากมาตรฐานของสังคม คือ พฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้สิ่งที่ดี เรียนรู้จากประสบการณ์ที่ไม่เหมาะสม หรือเรียนรู้จากตัวแบบที่ไม่ดี จึงทำให้มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา พฤติกรรมเหล่านี้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยการที่ผู้ให้การปรึกษาจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้

๒) แนวคิดในเรื่องเป้าหมาย เป้าหมายสำคัญของการให้การปรึกษา คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ที่เป็นปัญหาให้เป็นพฤติกรรมที่พึงปรารถนา

๓) แนวคิดในเรื่องของกระบวนการ ในการให้การปรึกษาแบบพฤติกรรมนิยม ผู้ให้การปรึกษามีลักษณะกระฉับกระเฉง ว่องไว คอยทำหน้าที่จัดประสบการณ์ใหม่ เลือกลักษณะรวมทั้งการกระตุ้นให้ผู้รับการปรึกษาแสดงพฤติกรรมเพิ่มขึ้นโดยการเสริมแรง ผู้ให้การปรึกษาแบบพฤติกรรมนิยม เชื่อว่า เมื่อพฤติกรรมเปลี่ยนแปลง จะทำให้นิสัยเปลี่ยนแปลงไปด้วย ฉะนั้นกระบวนการให้การปรึกษา จึงมุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์ ให้ผู้รับการปรึกษาเกิดการเรียนรู้ใหม่ และนำการเรียนรู้ใหม่ไปใช้ ในสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง<sup>๓๖</sup>

---

<sup>๓๕</sup> พูนทรัพย์ บุชปรักร, พฤติกรรมบำบัดในตำราจิตเวชศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๒๐), หน้า ๑๘๗.

<sup>๓๖</sup> อภา จันทรสกุล, เทคนิค และวิธีการให้คำปรึกษาในโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๒๐๒. (เอกสารโรเนียว)

๔) แนวคิดในเรื่องเทคนิค เทคนิคในการให้การปรึกษา เปลี่ยนไปตามความเหมาะสมของบุคคล และปัญหาของบุคคล ส่วนมากจะเป็นเทคนิคทางบวก ซึ่งได้แก่ การเสริมแรงแก่พฤติกรรมที่ถูกต้อง และตัวเสริมแรงนั้นต้องเป็นสิ่งที่บุคคลพอใจ

### ๑.๓ ขั้นตอน และเทคนิคของการให้การปรึกษาแบบพฤติกรรมนิยม

การให้การปรึกษาแบบพฤติกรรมนิยม ต้องมีขั้นตอนที่ชัดเจน คือ การระบุพฤติกรรมที่เป็นปัญหา การตั้งเป้าหมาย การช่วยให้ผู้รับบริการปรึกษาบรรลุเป้าหมาย และประเมินเป้าหมาย มีรายละเอียดดังนี้

๑) การระบุพฤติกรรมที่เป็นปัญหา การให้การปรึกษาแบบพฤติกรรมนิยม เป็นการเปลี่ยนพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ ดังนั้นการระบุพฤติกรรมที่เป็นปัญหา จึงเป็นสิ่งที่มีจำเป็น และสำคัญ โดยการให้ผู้รับบริการปรึกษา สำนวจถึงพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของตนเอง ซึ่งมีผู้ให้การปรึกษาคอยช่วยเหลือ จนกระทั่งมีความเข้าใจตรงกัน ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น

๒) การตั้งเป้าหมาย เมื่อผู้รับบริการปรึกษา รู้ถึงพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของตนเองแล้ว ดังนั้น ผู้ให้การปรึกษาและผู้รับบริการปรึกษา ต้องร่วมกันตั้งเป้าหมายที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ให้กลายเป็นพฤติกรรมที่ปรารถนา ครัมโบลท์ และ เธอเรสเซน<sup>๓๗</sup> กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการตั้งเป้าหมายว่า

- (๑) ผู้รับบริการปรึกษา จะต้องเป็นผู้ตั้งเป้าหมายเอง
- (๒) ผู้ให้การปรึกษา ต้องช่วยให้ผู้รับบริการปรึกษา ไปสู่เป้าหมาย
- (๓) เป็นเป้าหมายที่สามารถประเมินได้<sup>๓๘</sup>

๓) การช่วยให้ผู้รับบริการปรึกษาไปสู่เป้าหมาย ผู้ให้การปรึกษามีบทบาท และหน้าที่ ดังนี้ คือ

- (๑) เป็นผู้ชี้แนะแนวทาง
- (๒) เลือกใช้เทคนิคให้เหมาะสมกับปัญหา
- (๓) เป็นตัวแบบ
- (๔) จูงใจให้ผู้รับบริการปรึกษาแก้ไขพฤติกรรม

---

<sup>๓๗</sup> Krumboltz, John D. and Thoresen. Carl., *Behavioral Counseling : Cases and Techniques*, (New York : Holt Rinehart and Winston,1969), p. 1-2.

<sup>๓๘</sup> Krumboltz, J.D., "Behavioral Goals for Counseling.", *Journal of Counseling Psychology*, Vol.3 (1966) : 153-159.



๔) การประเมินเป้าหมาย หมายถึง การประเมินผลการให้การปรึกษา ว่าบรรลุเป้าหมาย หรือไม่ โดยการให้ผู้รับการปรึกษารายงานให้ทราบถึงความรู้สึก และการกระทำ ว่าได้ทำอะไรบ้าง รวมทั้งการจดบันทึกพฤติกรรมก่อน และหลังการให้การปรึกษาหากไม่บรรลุถึงเป้าหมาย จะได้วิเคราะห์ถึงพฤติกรรม และอาจใช้วิธีการอื่นต่อไป

#### ๑.๔ เทคนิคในการให้การปรึกษาแบบพฤติกรรมนิยม

เทคนิคที่ใช้ในการให้การปรึกษา มีหลายวิธี ซึ่งผู้ให้การปรึกษาสามารถ เลือกลงใช้ให้เหมาะสมกับผู้รับการปรึกษาแต่ละคน ซึ่งสรุปเทคนิคที่สำคัญได้ดังนี้ คือ

การให้การปรึกษาโดยใช้เทคนิคการเสริมแรง ซึ่งมีหลักอยู่ว่า บุคคลแสดง พฤติกรรมใดแล้วได้รับผลเป็นที่พึงพอใจ บุคคลจะแสดงพฤติกรรมนั้นอีก

เทคนิคการเสริมแรง หมายถึง การทำให้ความถี่ของพฤติกรรมเพิ่มขึ้น อัน เป็นผลเนื่องมาจากบุคคลได้รับสิ่งที่พึงพอใจ ภายหลังจากการแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ สิ่งทีพึงพอใจ เรียกว่า “ตัวเสริมแรงทางบวก” ส่วนสิ่งที่ไม่พึงพอใจ เรียกว่า “ตัวเสริมแรงทางลบ”<sup>๓๔</sup>

หลักสำคัญการเสริมแรง ในการให้การปรึกษา มีดังนี้

๑) ให้การเสริมแรงทันที ที่ผู้รับการปรึกษามีพฤติกรรมที่พึงปรารถนา และ ไม่สนใจพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา

๒) ในการเสริมแรงนั้น สิ่งที่เป็นตัวเสริมแรง ต้องเป็นสิ่งที่มีสอดคล้องกับความ แตกต่างระหว่างบุคคล

๓) จำเป็นจะต้องเสริมแรงแก่พฤติกรรมย่อย ๆ ทีละพฤติกรรมตามที่จำแนกไว้

๔) ในระยะแรกของการเสริมแรง ผู้ที่ทำหน้าที่เสริมแรงจำเป็นต้องเสริมแรง แก่พฤติกรรมที่พึงปรารถนาทุกครั้ง แต่เมื่อผู้รับการปรึกษาเกิดการเรียนรู้แล้วก็เสริมแรงเป็นครั้งคราว

๕) ในการให้การปรึกษาโดยใช้เทคนิคการเสริมแรงนั้น จำเป็นต้องให้ครู พ่อ แม่ เพื่อน และตัวผู้รับการปรึกษา มีโอกาสเสริมแรงด้วย

#### ๑.๕ ขั้นตอนการเสริมแรงในการให้การปรึกษา มีดังนี้

๑) ระบุพฤติกรรมที่เป็นปัญหา

๒) ตั้งเป้าหมาย มีขั้นตอนที่ผู้ให้การปรึกษาต้องช่วย ดังนี้

---

<sup>๓๔</sup> สมโภชน์ เขียมสุภาษิต, “การปรับพฤติกรรมเด็ก”, ใน เอกสารสอนชุดวิชา พฤติกรรมวัยเด็ก , เล่ม ๒, หน่วยที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร : สาขาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๕), หน้า ๓๕๖.

(๑) ช่วยให้ผู้รับการปรึกษา มองเห็นเป้าหมาย ในรูปของพฤติกรรมที่พึงปรารถนา

(๒) พิจารณาพฤติกรรมเป้าหมาย ในรูปของพฤติกรรมที่วัดได้

(๓) วิเคราะห์พฤติกรรมที่พึงปรารถนาออกเป็นพฤติกรรมย่อย

๓) ช่วยให้ผู้รับการปรึกษา ไปสู่เป้าหมาย โดยเลือกใช้เทคนิคที่เหมาะสมกับปัญหา และบุคคลนั้นๆ

๔) การประเมินผลเป้าหมาย กระทำโดยการให้ผู้รับการปรึกษารายงานผลเมื่อสิ้นสุดการให้การปรึกษา และประเมินผลจากการสังเกต และบันทึกพฤติกรรมด้วย

**๑.๖ การให้การปรึกษาโดยใช้ตัวแบบทางสังคม** ยึดหลักที่ว่า “ การแสดงแบบให้ผู้อื่นเห็นว่าทำอย่างไร ย่อมมีประสิทธิภาพมากกว่าการบอกว่าจะทำอย่างไร ”<sup>๔๐</sup>

โฮสฟอร์ด ( Hosford) ครัมโบลท์ และเธอเรสเซน ( Krumboltz and Thoresen)<sup>๔๑</sup> ได้ประยุกต์หลักการใช้ตัวแบบทางสังคม ในการพัฒนาพฤติกรรมมาใช้ในการให้การปรึกษา สรุปได้ดังนี้

๑) ตัวแบบทางสังคมที่ใช้ในการให้การปรึกษานั้น อาจจะเป็นตัวแบบจริง ( life model ) ในสถานการณ์จริง หรือสถานการณ์จำลองตัวแบบดังกล่าว ได้แก่ ผู้ให้การปรึกษา พ่อแม่ และเพื่อน ๆ

๒) ลักษณะของตัวแบบ ย่อมมีอิทธิพลต่อผู้รับการปรึกษาเป็นอย่างยิ่ง ผู้ให้การปรึกษาจึงควรคำนึงในเรื่องนี้ให้มาก ควรใช้ตัวแบบที่มีชื่อเสียง มีความรู้ มีเสน่ห์ และมีอำนาจ นอกจากนี้ตัวแบบที่มีลักษณะคล้ายกับผู้รับการปรึกษา เช่น เพศเดียวกัน มีวัยใกล้เคียงกัน

๓) ควรให้ผู้รับการปรึกษาดูตัวแบบซ้ำ ๆ หลายครั้งสลับกับการให้คำชี้แนะของผู้ให้การปรึกษา

๔) ควรใช้ตัวแบบหลายลักษณะ เพื่อให้ผู้รับการปรึกษา ผสมผสานพฤติกรรมของตัวแบบเข้าด้วยกัน

---

<sup>๔๐</sup> Stewart, Norman R. et al, **Systematic Counseling**, (New Jersey : Prentice-Hall, Inc., Englewood, Cliffs, 1978), p. 148-149.

<sup>๔๑</sup> Krumboltz, J.D. and Thoresen. C.E., “The Effect of Counseling in Group and Individual Settings on Information-Seeking Behavior”, **Journal of Counseling Psychology**, Vol.11, (1964) : 324-333.

๕) ควรมีการเตรียมตัวก่อนดูตัวแบบ โดยผู้ให้การปรึกษานอกกับผู้รับ การปรึกษา ให้สังเกตตัวแบบ ว่าสามารถนำพฤติกรรม มีผลต่อพฤติกรรมอย่างไรบ้าง

๖) ให้ผู้รับการปรึกษา ดูตัวแบบอย่างเดียวก่อน แล้วให้ดูตัวแบบเสร็จแล้ว จึงทำตาม และให้ดูก่อนแล้วลงมือปฏิบัติตาม ผู้ให้การปรึกษาจะคอยแนะนำ และแก้ไขอยู่ด้วย วิธีสุดท้ายมีประสิทธิภาพมากที่สุด

๗) การเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ แล้วลงมือปฏิบัติตามจะมีประสิทธิภาพ มากหากผู้รับการปรึกษาสามารถทำได้ หากทำไม่ได้ก็ให้มีการทบทวนจดจำ และฝึกปฏิบัติที่ละ ขั้นตอน

๘) บางครั้งอาจใช้การแสดงบทบาทสมมติช่วยฝึก ในการฝึกแสดง พฤติกรรมตามตัวแบบ เพื่อให้ผู้รับการปรึกษา ได้เรียนรู้ถึงพฤติกรรมใหม่ ในสถานการณ์ที่ ปลอดภัยกว่า

๙) เมื่อผู้รับการปรึกษาแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบได้ ผู้ให้การปรึกษา จะต้องเสริมแรงทางบวกทันที

๑๐) หลังผ่านการฝึกซ้อมพฤติกรรม ในสถานการณ์การให้การปรึกษา จนเกิดความมั่นใจแล้ว ให้ผู้รับการปรึกษาไปทดลองปฏิบัติในสถานการณ์จริง พร้อมทั้งรายงาน ผลการแสดงพฤติกรรม

**๑.๗ การให้การปรึกษาโดยใช้เทคนิคผ่อนคลาย และลดความหวาดวิตกอย่างมี ระบบ** เทคนิคดังกล่าวนี้ เป็นวิธีการวางเงื่อนไขต่อต้าน ( counter conditioning ) ที่ใช้แก้ไขความ กลัว และความวิตกกังวลวิธีหนึ่ง โดยการให้ผู้รับการปรึกษา จินตนาการสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดหวาด วิตก สลับกับการผ่อนคลาย หรือพฤติกรรมที่ตรงกันข้ามกับความหวาดวิตก

**๑.๘ การให้การปรึกษาโดยการฝึกพฤติกรรมกล้าแสดงออก** เป็นการฝึก เกี่ยวกับพฤติกรรมสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ไม่กลัวปฏิเสธ ไม่กล้าแสดงความรู้สึก ไม่พอใจผู้อื่น เป็นต้น การฝึกพฤติกรรมกล้าแสดงออก คือ ให้ผู้รับการปรึกษาแสดงอารมณ์ทั้งทางบวก และทางลบ อย่างอิสระตรงไปตรงมา ด้วยความจริงใจตามสิทธิอันพึงมีของตน โดยไม่สนสิทธิของผู้อื่น และเป็น พฤติกรรมที่เหมาะสม

**สรุป** ทฤษฎีการให้การปรึกษาแบบพฤติกรรมนิยม เป็นทฤษฎีที่มุ่งเน้นในเรื่องของ พฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ พฤติกรรมที่มีปัญหาเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสม การ เปลี่ยนแปลงแก้ไขพฤติกรรมดังกล่าว จึงสามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีการเรียนรู้ที่ถูกต้องเหมาะสม

## ๒. ทฤษฎี และเทคนิคการให้การปรึกษาแบบเผชิญความจริง

### ๒.๑ ความเป็นมา

การให้การปรึกษาแบบเผชิญความจริง ( Reality Counseling ) อยู่บนพื้นฐานของแนวคิดทฤษฎี หลักการ และเทคนิคของการบำบัดรักษา แบบเผชิญความจริง ( reality therapy ) ผู้ให้กำเนิดทฤษฎีนี้ คือ ดร.วิลเลียม แกลสเซอร์ ( Dr.William Glasser ) แกลสเซอร์ เป็นจิตแพทย์ชาวอเมริกัน เกิดเมื่อปี ค.ศ.๑๙๒๕ ที่เมืองคลีฟแลนด์ มลรัฐโอไฮโอ เขามีความเชื่อว่า พฤติกรรมที่เป็นปัญหา มิใช่เกิดจากความเจ็บป่วยทางจิต แต่เกิดจากความไม่รับผิดชอบ การแก้ไขพฤติกรรม คือ การสอนให้คนรับผิดชอบแก้ปัญหาอย่างรู้ตัว ดังนั้น เขาจึงให้ความสำคัญแก่ “ จิตู้สำนึก ”

การให้การปรึกษาแบบเผชิญความจริง เป็นการฝึกให้ผู้รับการปรึกษา กล้าเผชิญความจริง และรับผิดชอบการกระทำของตนเอง โดยมีหลักการที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

๑) หลักความเป็นจริง ( reality ) หมายถึง การรับรู้โลกตามความเป็นจริง บุคคลจะต้องเผชิญความจริง คือ พฤติกรรมในปัจจุบัน

๒) หลักความรับผิดชอบ ( responsibility ) หมายถึง ความสามารถในการสนองความต้องการของตนเอง และไม่ทำให้อื่นขาดความสามารถ ในการสนองความต้องการ ต้องทำให้ผู้มีปัญหารับผิดชอบต่อกระทำ ที่สนองความต้องการ

๓) หลักความถูก หรือผิด ( right or wrong ) หมายถึง การตัดสินคุณค่า ในทางจริยธรรม หรือการประเมินพฤติกรรมไม่ว่าถูก หรือผิด ดี หรือเลว

หลักทั้งสาม เรียกว่า ๓R's เทคนิคที่สำคัญในการให้การปรึกษา คือ การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ( involvement ) ได้แก่ การที่ผู้ให้การปรึกษาสร้างความไว้วางใจ ให้เกิดแก่ผู้รับการปรึกษาจนเขากล้าเผชิญความจริง

### ๒.๒ แนวคิดที่สำคัญ

แนวคิดในเรื่องพฤติกรรมของมนุษย์ พฤติกรรมที่เป็นปัญหา หรืออาการทางจิต ประสาทมิใช่ความเจ็บป่วย แต่เกิดจากความไม่รับผิดชอบของบุคคล สาเหตุที่สำคัญ เกิดจากการขาดความรับผิดชอบ ไม่อาจสนองความต้องการทางจิตได้เพราะ อีโก้ ( Ego ) อ่อนแอ ไม่สามารถพัฒนาเอกลักษณ์และเลือกแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมได้ เขาจะมีความรู้สึกว่างเปล่า โกรธ และขาดความวิตกกังวล คือ ไม่สามารถตระหนักถึงผล ที่เกิดจากการกระทำได้ว่าเป็นอย่างไรนั่นเอง บุคคลที่ขาดความสามารถ ในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นดังกล่าว ได้แก่ บุคคลที่เป็นโรคจิต โรคประสาท

ส่วนแนวคิดในเรื่องมนุษย์ธรรมดานั้นมีความ เชื่อว่า มนุษย์ธรรมดา คือ คนที่ทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสุขในระดับหนึ่ง มนุษย์ปกติสามารถสนองความต้องการได้

คือ ความต้องการมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง และยังเชื่อว่า มนุษย์มีความต้องการพื้นฐาน ๒ ประการ คือ ความต้องการทางกาย และความต้องการทางจิต ความต้องการทางจิต คือ ความต้องการความรัก และการมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง มนุษย์มีความต้องการพื้นฐานเหมือนกันทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนปกติ หรือไม่ปกติ จะต่างกันตรงที่ความสามารถในการสนองความต้องการเท่านั้น การสนองความต้องการพื้นฐานดังกล่าวโดย การสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ จะทำให้บุคคลรู้สึกว่าคุณค่า โดยได้จำแนกเอกลักษณ์ออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ความสำเร็จ หรือการที่ภาพตนเองทางบวก บุคคลประเภทนี้จะมองตนเองว่ามีความสามารถ มีพลังในการควบคุมสิ่งแวดล้อม และควบคุมตนเองได้ ส่วนเอกลักษณ์อีกด้าน คือ ความล้มเหลว หรือการมองภาพของตนทางลบ บุคคลประเภทนี้ ไม่สามารถติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ ไม่มีความรับผิดชอบ รู้สึกช่วยตนเองไม่ได้ สิ้นหวัง และไม่มีคุณค่า คนธรรมดาจะมีศักยภาพในการสนองความต้องการ ซึ่งเขา เรียกศักยภาพนี้ว่า “อีโก้ (Ego) “ ถ้าอีโก้เข้มแข็งคนจะสนองความต้องการพื้นฐาน และป้องกันตนเองให้พ้นอันตรายได้ คนมีศักยภาพในการสนองความต้องการใน ๒ ลักษณะ คือ ให้และรับความรักจากผู้อื่น รู้จักให้คุณค่าแก่ตนเอง และผู้อื่นได้ คนที่มีเอกลักษณ์ทางบวก สามารถเลือกตัดสินใจแสดงพฤติกรรมได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสม รู้จักรอเวลาในการแสดงพฤติกรรม และเมื่อตัดสินใจแล้วต้องรับผิดชอบต่อกรกระทำ ซึ่งให้ความหมายของความรับผิดชอบต่อความเป็น “ความสามารถในการสนองความต้องการของตน และไม่ทำให้คนอื่นขาดโอกาสในการสนองความต้องการ”<sup>๔๒</sup> ในการสนองความต้องการนั้น

บุคคลจะต้องเข้าใจความจริง หรือโลกที่ตนอาศัยอยู่ และต้องเข้าใจกฎของโลกว่า “ความจริงในโลกนั้นคงที่ คนไม่อาจเปลี่ยนแปลงความจริงได้ แต่อาจเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ที่สามารถสนองความต้องการได้ “

### ๒.๓ การกำหนดเป้าหมาย

เป้าหมายในการให้การปรึกษาแบบเผชิญความจริง คือ การช่วยให้บุคคลกล้าเผชิญความจริง และมีความรับผิดชอบนั้น ผู้รับการปรึกษาจะต้องเป็นผู้ตั้งเป้าหมายของตน โดยมีผู้ให้การปรึกษาช่วยในการวางแผนเพื่อไปสู่เป้าหมาย

---

<sup>๔๒</sup> Glasser, w., Reality Therapy : A New Approach to Psychiatry, ( New York : Harper & Row Publishers, 1965), p.13

## ๒.๔ แนวคิดเรื่องกระบวนการ

๑) กระบวนการให้การปรึกษายู่บนพื้นฐานที่ว่า “ การสนองความต้องการ เป็นเรื่องของปัจจุบัน “ ฉะนั้นการแก้ปัญหาจึงสนใจพฤติกรรมปัจจุบันว่า “ กำลังทำอะไรอยู่ “ และสนใจอนาคตว่า “ จะทำอะไรต่อไป “ กระบวนการให้การปรึกษา ต้องช่วยให้ผู้รับการปรึกษานอง ความต้องการดังกล่าว ด้วยวิธีที่ดีกว่าด้วยการมีความรับผิดชอบ

๒) กระบวนการให้การปรึกษาเน้นการมีส่วนร่วม ในการให้ความช่วยเหลือ คือ การที่ผู้ให้การปรึกษาสร้างความสัมพันธ์ที่อบอุ่น ยอมรับผู้รับการปรึกษา จริงใจ เปิดเผยตนเอง และช่วยในการแก้ปัญหา

๓) เน้นการเปลี่ยนพฤติกรรมมากกว่าอารมณ์ ความรู้สึก และเจตคติ ทฤษฎีให้การปรึกษา มีข้อสมมุติฐานว่า “ เอกลักษณะเกิดจากพฤติกรรม ถ้าต้องการเปลี่ยน เอกลักษณะต้องเปลี่ยนพฤติกรรม “ ดังนั้น จุดเน้นของการให้บริการปรึกษาจึงเน้นการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม เมื่อพฤติกรรมเปลี่ยน ความรู้สึก และเจตคติก็เปลี่ยนตามไปด้วย พฤติกรรมที่เน้นเป็น พฤติกรรมทางจริยธรรม

๔) กระบวนการให้การปรึกษา เน้นการแก้ปัญหอย่างมีสติ หรือรู้ตัว โดยไม่สนใจจิตไร้สำนึก และไม่สนใจเหตุผล ในการแสดงพฤติกรรม โดยจะใช้คำถามว่า “ กำลังทำอะไรอยู่ “ “ การกระทำนั้นถูก หรือผิดอย่างไร “

๕) พิจารณากระบวนการให้การปรึกษาแบบเผชิญความจริง ทั้งกระบวนการ มิใช่ที่ละส่วน<sup>๔๓</sup>

## ๒.๕ ขั้นตอนในการให้การปรึกษาแบบเผชิญความจริง

การให้การปรึกษาแบบเผชิญความจริง เป็นกระบวนการให้ความช่วยเหลือคนที่ มีพฤติกรรมไม่รับผิดชอบ และไม่กล้าเผชิญความจริง ให้มีความรับผิดชอบ และกล้าเผชิญความจริง โดยอาศัยหลักพฤติกรรมบำบัดแบบเผชิญความจริง ๓ ประการ คือ หลักความจริง ( reality ) หลักความรับผิดชอบ ( responsibility ) และหลักความถูกต้อง หรือความผิด ( right or wrong ) การสอนให้คนกล้าเผชิญความจริงได้นั้น ต้องอาศัยวิธีการ ๓ อย่าง คือ การมีส่วนร่วมในการ แก้ปัญหา ไม่สนใจพฤติกรรมที่ไม่จริง และสร้างการเรียนรู้ใหม่ให้แก่ผู้รับการปรึกษา ซึ่งมีขั้นตอน ในการให้การปรึกษา ดังนี้

<sup>๔๓</sup> Glasser , Ibid., p. 34.

- ๑) การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ( involvement ) หมายถึง การที่ผู้ให้การปรึกษา ได้มีส่วนร่วมในการช่วยแก้ไขพฤติกรรมของผู้รับการปรึกษา
- ๒) ช่วยผู้รับการปรึกษาวางเป้าหมาย และอธิบายเป้าหมายให้ชัดเจน
- ๓) ช่วยให้ผู้รับการปรึกษา วางแผนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างมีระบบ
- ๔) ช่วยให้ผู้รับการปรึกษาเรียนรู้ทักษะการแก้ปัญหา อย่างมีเหตุผล และแก้ปัญหาอย่างมีระบบ

## ๒.๖ เทคนิคการให้การปรึกษา

- ๑) เทคนิคการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา โดยให้ผู้ให้การปรึกษาร่วมสัมผัสทางอารมณ์กับผู้รับการปรึกษา ด้วยวิธีการดังนี้
  - (๑) การฟัง คือ การเอาใจจดจ่อติดตามเรื่องราว ที่ผู้รับการปรึกษาเล่าให้ฟัง ไม่ว่าเรื่องนั้นจะถูก หรือ ผิด
  - (๒) การยอมรับนับถือ เป็นการยอมรับนับถือผู้รับการปรึกษาในเรื่องศักยภาพที่เขามี เท่ากับบุคคลธรรมดา
  - (๓) การตั้งใจจริง การช่วยเหลือด้วยความจริงใจ
- ๒) เทคนิคการเผชิญหน้า เป็นวิธีการที่ทำให้ผู้รับการปรึกษาได้เห็นตัวเอง และการกระทำของเขาเหมือนกับที่คนเห็นเขา เทคนิคการเผชิญหน้าจะเกิดประโยชน์มาก ถ้าผู้รับการปรึกษาได้เตรียมตัวเผชิญหน้าอย่างสร้างสรรค์ แต่จะมีอันตรายถ้าไม่ได้เตรียมตัว และหากผู้ให้การปรึกษาริบใช้เทคนิคนี้อย่างเร่งด่วน จะทำให้ผู้รับการปรึกษาเกิดการต่อต้าน ฉะนั้นจึงต้องมีหลักบางประการในการใช้เทคนิคการเผชิญหน้า
  - ๓) การใช้ตัวแบบทางสังคม เป็นเทคนิคที่ใช้ในการให้การปรึกษาแบบเผชิญความจริง หลังจากให้ผู้รับการปรึกษา ตระหนักในความรับผิดชอบแล้ว และพร้อมที่จะเรียนรู้พฤติกรรมใหม่จากตัวแบบทางสังคม
  - ๔) การแสดงบทบาทสมมติ เป็นวิธีการแสดงพฤติกรรม ให้เหมือนกับตัวแบบ โดยการฝึกซ้อมพฤติกรรม จะช่วยให้แสดงพฤติกรรมใหม่ได้ ในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยกว่าการแสดงบทบาทสมมติ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้รับการปรึกษาได้ฝึกพฤติกรรมในช่วงการบำบัดรักษา ทุกครั้งที่มีการแสดงบทบาทสมมติแล้วต้องมีการแสดงอย่างต่อเนื่อง และได้รับรางวัล เมื่อพฤติกรรมพัฒนาขึ้น
  - ๕) การสอน ผู้ให้การปรึกษาในฐานะผู้เป็นครู ต้องแนะนำสั่งสอนให้ผู้รับการปรึกษาเข้าใจ และตระหนักถึงความรับผิดชอบ และแนะนำในการวางแผนโครงการในการแก้ปัญหา

๖) เทคนิคการให้แรงเสริม เมื่อผู้รับการปรึกษา ได้แสดงพฤติกรรมที่เผชิญความจริง โดยผู้ให้การปรึกษาควรให้การเสริมแรงทันที เช่น คำชื่นชม ยกย่อง ให้กำลังใจ เป็นต้น

**สรุป** ทฤษฎีการให้การศึกษาแบบเผชิญความจริง มองผู้ที่มีปัญหา หรือความทุกข์ว่าเกิดขึ้นเพราะไม่มีความรับผิดชอบ และไม่กล้าเผชิญหน้ากับความจริงที่เกิดขึ้นกับตนเอง การแก้ไขก็คือ การทำให้ผู้มีปัญหาดังกล่าว มีความรับผิดชอบ และกล้าเผชิญหน้ากับความจริงอยู่รู้เท่าทันยอมรับได้อย่างไม่มีความเดียดร้อใจกับสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น

ทฤษฎี และเทคนิคการให้การศึกษาที่กล่าวมาเบื้องต้นมีทั้งหมด ๙ ทฤษฎี แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ตามแนวคิดที่ใกล้เคียงกัน เป็นทฤษฎีและแนวคิดจิตวิทยาการให้การศึกษาทางด้านตะวันตก ซึ่งจากการศึกษาพบว่า วิธีการให้ศึกษาดังกล่าว มีความใกล้เคียงกับวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดบุคคลต่าง ๆ ดังที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในพระไตรปิฎก และในกาลต่อมาได้มีการนำวิธีการต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงใช้ ซึ่งเรียกว่า พุทธวิธี มาเป็นแบบแผนในการปฏิบัติเพื่อฝึกหัด ฝึกฝน ในด้านจิต ของบุคคลทั่วไป เรียกว่า ธรรมฐาน โดยผู้วิจัยจะได้นำมากล่าวในลำดับต่อไป

#### ๒.๔.๔ รูปแบบ และวิธีการให้การศึกษาตามแนวพุทธวิธี

รูปแบบของการให้การศึกษาตามแนวพุทธวิธี เป็นวิธีการฝึกฝนบุคคลทั้งสองด้าน คือด้านร่างกายหรือพฤติกรรม และด้านจิตใจ ในส่วนของความรู้สึกนึกคิด สติปัญญา มีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การยกระดับจิตของตนให้ข้ามพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงได้

#### ๑. รูปแบบ และวิธีการให้การศึกษา แบบสมถกรรมฐาน

ในรูปแบบและวิธีการให้การศึกษาแบบสมถกรรมฐานนี้ เป็นวิธีการฝึกหัดจิตของบุคคลให้มีความแน่วแน่ในอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งจนกระทั่งเกิดสมาธิจิตขึ้น ซึ่งจะทำให้จิตมีพลัง มีความมุ่งมั่น แน่วแน่ ในการดำเนินชีวิตต่อไป

##### ๑.๑ ความหมายของสมถกรรมฐาน

สมถกรรมฐาน หมายถึง อุบายวิธีสำหรับฝึกจิตให้สงบ ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย<sup>๔๔</sup> การปฏิบัติ



บำเพ็ญเพียรเพื่อทำใจให้สงบ จนตั้งมั่นเป็นสมาธิถึงขั้นได้ฌานในระดับต่าง ๆ การบำเพ็ญกรรมฐาน  
ข้อนี้ ผู้ปฏิบัติจะต้องบังคับใจให้อยู่กับสิ่งที่กำหนด ( อารมณ์ ) ให้ได้ โดยอาศัยหลักกรรม เช่น  
กำหนดเอาดินเป็นอารมณ์ ก็ให้บริกรรมว่า ดิน ดิน...จนติดตาติดใจ แม้จะลุกขึ้นไปทำอื่น ภาพที่  
บริกรรมนั้นก็ยังคงติดตาอยู่ตลอดเวลา ภาพที่ฝังใจนั้น เรียกว่า นิमित และเมื่อผู้ปฏิบัติบริกรรมไป  
เรื่อย ๆ จิตก็จะเกาะอยู่กับนิमितนั้น ต้องไม่คิดถึงเรื่องอื่น มีความตั้งมั่นเป็นสมาธิ สามารถกำจัด  
นิวรณ์ให้หมดไปได้ในที่สุด

### ๑.๒ อารมณ์ของสมถกรรมฐาน

อารมณ์ คือ สิ่งที่จิตเข้าไปยึดเหนี่ยวแล้วเกิดความสงบ ตามวิธีการเจริญ  
สมาธิแบบสมถะนั้นมีมาก คือ จะใช้อะไรก็ได้ที่จิตไปเกาะเกี่ยวแล้วไม่ถูกนิวรณ์รบกวน

ในคำภีร์วิสุทธิมรรคแสดงอารมณ์ของสมถะ หรืออุบายที่ทำให้จิตสงบ มี ๔๐  
ประการ<sup>๔๔</sup> โดยแบ่งเป็น ๗ หมวด ดังนี้

- ๑) กสิณ ๑๐
- ๒) อสุภ ๑๐
- ๓) อนุสสติ ๑๐
- ๔) พรหมวิหาร ๔
- ๕) อรูปฌาน ๔

๖) อาหารเรปฏิกุศลสัญญา ได้แก่ การพิจารณาอาหารที่บริโภคให้เห็นเป็น  
ของไม่สะอาดปฏิกุศล

๗) จตุธาตวภูฐาน ได้แก่ การพิจารณาแยกส่วนประกอบต่าง ๆ ของ  
ร่างกาย เช่น ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ฯลฯ น้ำมูตร ให้เห็นว่าเป็นเพียงธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ  
มาประชุมกัน ไม่มีอะไรเป็นแก่นสาร

อารมณ์ของสมถะ หรือสมถกัมมัฏฐาน ๔๐ ประการนี้หากจะย่อให้สั้นก็  
เหลือเพียง ๒ คือ

---

<sup>๔๔</sup> อภ.สง. (ไทย) ๓๔/ ๔๕/ ๓๐.

<sup>๔๕</sup> วิสุทธิ. (บาลี) ๑/๑๓๙.

๑. สัพพัตถกกรรมฐาน<sup>๔๖</sup> หมายถึง กัมมัฏฐานที่ใช้ประโยชน์ได้ทุกกรณี และทุกคนควรเจริญอยู่เสมอ ได้แก่ เมตตาพรหมวิหาร และมรณสติ

๒. ปาริหาริยกรรมฐาน<sup>๔๗</sup> หมายถึง กรรมฐานที่ต้องบริหารอยู่เสมอ หรือ กรรมฐานที่เหมาะสมกับจริตนิสัยของแต่ละบุคคล ซึ่งจะต้องพิจารณาว่ากรรมฐานข้อไหนเหมาะสมกับจริต นิสัยอย่างไร ดูได้จากตารางในหน้าต่อไป ที่จะแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ถึงกรรมฐานที่เหมาะสมกับจริต และชี้วัดขึ้นความสำเร็จของกรรมฐานแต่ละอย่าง

ตารางแสดงกรรมฐานที่เหมาะสมกับจริต และชี้วัดขึ้นความสำเร็จของกรรมฐานแต่ละอย่าง<sup>๔๘</sup>

ประเภทกรรมฐาน	จริตที่เหมาะสมกับกรรมฐาน	ชี้วัดขึ้นความสำเร็จ ของกรรมฐานแต่ละอย่าง
---------------	--------------------------	--

---

<sup>๔๖</sup> วินย.อ. (บาลี) ๑/๕๐๙.

<sup>๔๗</sup> เล่มเดียวกัน

<sup>๔๘</sup> พิสิฐุ เจริญสุข, คู่มือการอบรมสมาธิ, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๖๙-๗๐

	ราคจริต	โทสจริต	โมหจริต	สัทธาจริต	พุทธิจริต	วิตกจริต	ปฏิบัติเนमित	อุปลารสมาธิ	ปฐมฌาน	ทุติยฌาน	ตติยฌาน	จตุตถฌาน	อรูปฌาน ๔
กสิณ ๑๐													
- วรรณกสิณ ๔		X					○	○	○	○	○	○	
- กสิณอื่นๆ	X	X	X	X	X	X	○	○	○	○	○	○	
อสุภะ ๑๐	X						○	○	○				
อนุสติ ๑๐													
- ๒ ข้อแรก				X				○					
- อุปสมานุสติ					X			○					
- มรณสติ					X			○					
- กายคตาสติ	X						○	○	○				
- อานาปานสติ			X			X	○	○	○	○	○	○	
อัปมัถญา ๔													
- สามข้อแรก		X						○	○	○	○		
- อุเบกขา		X						○				○	
อาหาเรปฏิกูลสัญญา				X			○						
จตุธาตววิภูฐาน					X			○					
อรูป ๔													
- อากาสานัญจายตนะ	X	X	X	X	X	X		○				○	๑
- วิญญานัญจายตนะ	X	X	X	X	X	X		○				○	๒
- อากิญจัญญายตนะ	X	X	X	X	X	X		○				○	๓
- เนวสัญญานาสัญญายตนะ	X	X	X	X	X	X		○				○	๔

**หมายเหตุ** เครื่องหมาย “x” แสดงถึงกรรมฐานที่เหมาะสมกับจริต เครื่องหมาย “o” แสดงถึงขีดความสามารถของกรรมฐานแต่ละอย่างในการบรรลุสมาธิ-ฌาน  
ลักษณะจริต ๖<sup>๔๙</sup>

<sup>๔๙</sup> คำว่า “จริต” หมายถึงปกตินิสัย พื้นเพของจิตใจ หรือความประพฤติที่หนักไปในทางใดทางหนึ่ง ระบุไว้ในวิสุทธิมรรคมี ๖ อย่าง คือ ๑) ราคจริต ๒) โทสจริต ๓) โมหจริต ๔) สัทธาจริต ๕) พุทธิจริต หรือญาณจริยา ๖) วิตกจริต , ดูใน **วิสุทธิ.** (บาลี) ๑/๑๒๗.

โดยปกติ จริต หรือนิสัยของคนนั้นจะไม่เหมือนกัน จะสังเกตเห็นได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกในด้านต่าง ๆ แต่ละอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการยืน เดิน นั่ง นอน การทำงาน การรับประทานอาหาร หรือแม้กระทั่งความรู้สึกนึกคิดแต่ละคนก็จะแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ได้หมายความว่าคนหนึ่งจะมีจริต หรือนิสัยอย่างไรอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ อาจจะมีหลาย ๆ อย่างในบุคคลเดียวกัน แต่อยู่ในหลาย ๆ อย่างนั้น จะต้องมีย่างใดอย่างหนึ่งที่เด่นชัดกว่าผู้อื่น จึงทำให้รู้ว่าบุคคลผู้นั้นมีจริตอย่างนี้ มีนิสัยอย่างนี้

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับจริต หรือ ลักษณะนิสัยของคนไว้ดังนี้

๑. คนระคะจริต โดยปรกตินิสัยทั่ว ๆ ไป เป็นคนมีอิริยาบถเรียบร้อย จะยืน เดิน นั่ง นอน ก็พอเหมาะพองามไม่เร็ว หรือช้าจนเกินไป ทำงานได้ประณีตเรียบร้อย ชอบรับประทานอาหารที่มีรสไม่จัดนัก เวลารับประทานอาหารก็ค่อย ๆ รับประทานอาหารไม่มูมมามจนน่าเกลียด ชอบของสวย ๆ งาม ๆ ลักษณะเป็นคนมีรสนิยมสูง ในข้อเสียมักจะเป็นคนเจ้าเล่ห์ ใ้อวดถือตัว มีใหญ่ใฝ่สูง ชอบให้คนอื่นเขายกย่องสรรเสริญในคุณงามความดีของตน คนที่มีจริตเช่นนี้ควรเจริญอุสภกัมมัฏฐาน หรือ กายคตานุสติ อย่างใดอย่างหนึ่ง

๒. คนโทสจริต เป็นคนคล่องตัว กระฉับกระเฉง ว่องไว เวลาเดิน เดิน นั่ง นอน ไม่อืดอาด ทำงานรวดเร็วแต่ไม่เรียบร้อย ชอบรับประทานอาหารรสจัด และรับประทานอาหารไม่เรียบร้อย ไม่สนใจของสวย ๆ งาม ๆ เป็นคนมีความคิดรุนแรง หงุดหงิดโกรธง่าย ชอบผูกอาฆาตผู้อื่น เป็นคนอวดดีชอบยกตนข่มท่าน ไม่เห็นความสำคัญในคุณงามความดีของผู้อื่น เป็นคนตระหนี่ชอบเอาวัดเอาเปรียบคนอื่น คนที่มีจริตเช่นนี้ ควรเจริญพรหมวิหาร ๔ มีเมตตาพรหมวิหารเป็นต้น จะช่วยลดความฉุนเฉียวลงได้

๓. คนโมหจริต เป็นคนไม่เรียบร้อยเดินเสียงดัง (เดินลงสันเท้า) แต่งตัวรุ่มร่าม เชื่องซึม หงอยเหงา ชอบหลับ ชอบทำงานคั่งค้าง แม้งานที่ทำก็ไม่เรียบร้อยประณีต ในด้านของความคิดไม่ค่อยมีความคิดสร้างสรรค์ ไม่มีอุดมการณ์ที่แน่นอน ชอบคล้อยตามผู้อื่น ผู้มีจริตเช่นนี้ ควรเจริญอานาปานสติกัมมัฏฐาน หรือเจริญสติปัฏฐาน ๔ มีกายานุปัสสนาสติปัฏฐานเป็นต้น เพื่อให้มีสติรู้ทันอารมณ์ปัจจุบัน

๔. คนวิตกจริต คนประเภทนี้ เป็นกลุ่มเดียวกับคนโมหจริต มีนิสัยอืดอาด ไม่กระฉับกระเฉง มีจิตใจฟุ้งซ่าน ทำงานอะไรก็ไม่ค่อยมีระเบียบเรียบร้อย ชอบพูดชอบคุยในเรื่องที่ไม่เป็นเรื่อง ชอบคลุกคลีกับหมู่คณะ เห็นเขานั่งรวมกลุ่มกันตรงไหน ก็ชอบเข้าไปนั่งร่วมด้วย เป็นคนเฉื่อยชา ไม่กระตือรือร้นในการประกอบคุณงามความดี ชอบทำงานจับจดไม่เป็นขึ้นเป็นอัน ผู้มีจริตเช่นนี้ ควรเจริญอานาปานสติกัมมัฏฐาน เหมือนกับคนโมหจริต

๕. คนลัทธิจักริต ลักษณะนิสัยของคนประเภทนี้ ไม่ว่าจะเป็นการยืน เดิน นั่ง นอน เรื่องอาหารการกิน หรือในด้านความรู้สึกนึกคิดที่แสดงออก มีลักษณะคล้ายคลึงกับคนราคะจริต เป็นคนหัวอ่อนเชื่อง่าย คล้อยตามง่าย เป็นผู้มีศรัทธา เสียสละทุ่มเท จุดอ่อนของคนประเภทนี้ คือ มักจะถูกชักจูงไปในทางที่ผิดได้ง่าย บุคคลประเภทนี้มีความเชื่ออยู่แล้ว ก็ควรที่จะส่งเสริมความเชื่อนั้นให้เป็นไปในทางที่ถูก ด้วยการปลูกฝังศรัทธาในคุณพระพุทธรูป (พุทธานุสสติ) ในคุณพระธรรม (ธัมมานุสสติ) ในคุณพระสงฆ์ (สังฆานุสสติ) ก็จะทำได้ง่าย

๖. คนพุทธิจริต เป็นคนค่อนข้างมีปัญญาอ่อนไหว กระฉับกระเฉง ทำงานต่าง ๆ ได้รวดเร็ว แต่ไม่ค่อยเรียบร้อย นิยมรับประทานอาหารที่มีรสจัด ในด้านความคิด มักเป็นคนเจ้าถ้อยหมอลมเหลว มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง ทำนองเดียวกับคนโทสจริต ลักษณะที่เด่นของเขา คือ เป็นคนหัวอ่อนส่อนง่าย นิยมคบหาสมาคมกับคนดี ชอบใช้เหตุผล มีความระมัดระวังสูง จะทำอะไรก็คิดก่อนอย่างรอบคอบ เป็นคนมีความเพียรไม่เกียจคร้าน คนประเภทนี้ควรส่งเสริมให้เจริญกัมมัฏฐานประเภท ธาตุวิภูฐาน แยกกายออกเป็นธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม หรือประเภทอาหาเรปภิกกุล สัจญญา พิจารณาอาหารที่สำหรับบริโภคให้เห็นเป็นของน่าเกลียดปฏิกุล เพราะคนประเภทนี้ชอบคิดชอบวิเคราะห์อยู่แล้ว

เรื่องกัมมัฏฐานที่เหมาะสมกับจริตที่กล่าวมานี้ เป็นเพียงแสดงหลักการกว้าง ๆ ผู้ปฏิบัติอย่าถึงกับถือเป็นเงื่อนไขตายตัว เพราะกัมมัฏฐานทุกอย่างล้วนมีหน้าที่กำจัดนิวรณ์ ปราบอกุศลด้วยกันทั้งนั้น<sup>๕๐</sup> ซึ่งสามารถสรุปให้เห็น และง่ายต่อความเข้าใจ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางสรุป ๖ จริต<sup>๕๐</sup>

จริต	ลักษณะ	จุดแข็ง	จุดอ่อน	วิธีแก้ไข
๑. ราคะจริต	● บุคลิกดี มีมาด	● มีความประณีต	● ไม่มีสมาธิ ทำงาน	● พิจารณาโทษ

<sup>๕๐</sup> วิสุทธิ. (บาลี) ๑/๑๔๕.

<sup>๕๑</sup> ดร. อนุสร จันทพันธ์ และ ดร. บุญชัย โกศลธนากุล, จริต ๖ : ศาสตร์ในการอ่านใจคน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐-๑๕.

	<ul style="list-style-type: none"> <li>• น้ำเสียงนุ่มนวล ไพเราะ</li> <li>• ติดในความสวย ความงาม ความหอม ความไพเราะ ความอ้ออวย</li> <li>• ไม่ชอบคิด แต่ช่างจินตนาการเพื่อฝัน</li> </ul>	<p>อ่อนไหว และละเอียดอ่อน</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ช่างสังเกตเก็บข้อมูลเก่ง</li> <li>• มีบุคลิกหน้าตาเป็นที่ชอบ และชื่นชมของทุกคนที่เห็น</li> <li>• วาจาไพเราะ เข้าได้กับทุกคน</li> <li>• เก่งในการประสานงาน การประชาสัมพันธ์ และงานที่ต้องใช้บุคลิกภาพ</li> </ul>	<p>ใหญ่ได้ยาก</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ไม่มีเป้าหมายในชีวิต</li> <li>• ไม่มีความเป็นผู้นำ ชี้แจงใจคนขาดหลัก-การ</li> <li>• มุ่งแต่บำรุงบำเรอ ผัสสะ ทั้ง ๕ ของตัวเอง คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส</li> <li>• ชอบพูดคำหวานหู แต่อาจไม่จริง</li> <li>• อารมณ์รุนแรง ช่างอิจฉาริษยา ชอบปดุงแต่ง</li> </ul>	<p>ของจิตที่ขาดสมาธิ</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ฝึกพลังจิตให้มีสมาธิเข้มแข็ง</li> <li>• หาเป้าหมายที่แน่ชัดในชีวิต</li> <li>• พิจารณาล้างปฏิภูลต่างๆ ของร่างกายมนุษย์ เพื่อลดการติดใน รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส</li> </ul>
--	--	--	---	--

จริต	ลักษณะ	จุดแข็ง	จุดอ่อน	วิถีแก้ไข
๒. โทสจริต	<ul style="list-style-type: none"> <li>• จิตขุ่นเคือง โกรธง่าย</li> <li>• คาดหวังว่าโลกต้องเป็นอย่างที่ตัวเองคิด</li> <li>• พุดตรงไปตรงมา</li> <li>• ชอบที่ถูกรู้ผิด เจ้าระเบียบ เคร่งในกฎเกณฑ์</li> <li>• แต่งตัวประณีต สะอาดสะอ้าน</li> <li>• เดินเร็ว ตรงแนว</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• อุทิศตัวให้กับการทำงาน</li> <li>• มีระเบียบวินัยสูง ตรงเวลา</li> <li>• วิเคราะห์เก่ง มองอะไรตรงไปตรงมา</li> <li>• มีความจริงใจต่อผู้อื่น สามารถพึ่งพาได้</li> <li>• พุดคำไหนคำนั้น</li> <li>• ไม่ค่อยโยก</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• จิตขุ่นมัว ร้อนรุ่ม</li> <li>• ไม่มีความเมตตา</li> <li>• ไม่เป็นที่น่าคบค้าสมาคมของคนอื่น และไม่มีบารมี</li> <li>• ไม่มีความคิดสร้างสรรค์</li> <li>• สร้างวชิกรรมเป็นประจำ</li> <li>• มีโรคภัยไข้เจ็บได้ง่าย</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• สังเกตดูอารมณ์ตัวเองเป็นประจำ</li> <li>• เจริญเมตตาให้มากๆ</li> <li>• คิดก่อนพูด นานๆ และพุดที่ละคำ ฟังที่ละเสียง</li> <li>• อย่าไปจริงจังกับโลกมากนัก</li> <li>• เปิดใจกว้างรับความคิดใหม่ๆ</li> <li>• พิจารณาโทษของความโกรธ ต่อความเสื่อมโทรมของร่างกาย</li> </ul>
จริต	ลักษณะ	จุดแข็ง	จุดอ่อน	วิถีแก้ไข
๓. โมหะจริต	<ul style="list-style-type: none"> <li>• ง่วงๆ ซึมๆ เบื่อๆ เเซงๆ</li> <li>• ดวงตาดูเศร้าๆ ซึ้งๆ</li> <li>• พุดจาเบาๆ นุ่มนวล อ่อนโยน</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• ไม่ฟังซาน เข้าใจอะไรได้ง่าย และชัดเจน</li> <li>• มีความรู้สึก มักตัดสินใจอะไรได้ถูกต้อง</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• ไม่มีความมั่นใจ มองตัวเองต่ำกว่าความจริง โทษตัวเองเสมอ</li> <li>• หงมุ่นแต่เรื่องตัวเองไม่สนใจคน</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• ตั้งเป้าหมายชีวิตให้ชัดเจน</li> <li>• ฝึกสมาธิสร้างพลังจิตให้เข้มแข็ง</li> <li>• ให้จิตออกจาก</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>• ยึดง่าย อารมณ์ไม่ค่อยเสถียร ไม่ค่อยโกรธใคร</li> <li>• ไม่ชอบเข้าสังคม ไม่ชอบทำตัวเป็นจุดเด่น</li> <li>• เดินแบบขาดจุดหมายไร้ความมุ่ง-มัน</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• ทำงานเก่งโดยเฉพาะงานประจำ</li> <li>• ไม่ค่อยทุกข์ หรือเครียดมากนัก</li> <li>• เป็นคนดี เป็นเพื่อนที่น่าคบ ไม่ทำร้ายคน</li> </ul>	<p>อื่น</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ไม่จัดระบบ ความคิดทำให้เหมือนไม่มีความรู้</li> <li>• ไม่มีความเป็นผู้นำไม่ชอบเป็นจุดเด่น</li> <li>• สมาชิกอ่อน และสั้น เบื่อง่าย</li> <li>• อารมณ์อ่อนไหวง่าย ใจน้อย</li> </ul>	<p>อารมณ์โดยจับการเคลื่อนไหวของร่างกาย หรือเล่นกีฬา</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• แสวงหาความรู้ และต้องจัดระบบความรู้ ความคิด</li> <li>• สร้างความแปลกใหม่ให้กับชีวิต อย่าทำอะไรซ้ำซาก</li> </ul>
--	--	---	--	--

จริต	ลักษณะ	จุดแข็ง	จุดอ่อน	วิธีแก้ไข
๔. วิตกจริต	<ul style="list-style-type: none"> <li>• พุดเป็นน้ำไหลไฟดับ</li> <li>• ความคิดพวยพุ่ง ฟุ้งซ่าน อยู่ในโลกความคิด ไม่ใช่โลกความจริง</li> <li>• มองโลกในแง่ร้าย ว่าคนอื่นจะเอาเปรียบกลั่นแกล้งเรา</li> <li>• หน้าจะบึ้ง ไม่ค่อยยิ้ม</li> <li>• เจ้ากี้เจ้าการ อัดตาสองคิดตัว-เองเก่ง</li> <li>• อยากรู้ อยากเห็น ไปทุกเรื่อง</li> <li>• ผัดวันประกันพรุ่ง</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• เป็นนักคิดระดับเยี่ยมยอด มองอะไรทะลุปรุโปร่ง หลายชั้น</li> <li>• เป็นนักพูดที่เก่ง จูงใจคน เป็นผู้นำในหลายวงการ</li> <li>• ละเอียดยรอบคอบ เจาะลึกในรายละเอียด</li> <li>• เห็นความผิดเล็ก ความผิดน้อยที่คนอื่นไม่เห็น</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• มองจุดเล็ก สัมภาพใหญ่</li> <li>• เปลี่ยนแปลงความคิดตลอดเวลา จุดยืนกลับไปกลับมา ไม่รักษาสัญญา</li> <li>• มีแต่ความคิด ไม่มีความรู้สึกรู้ ไม่มีวิจารณ์ญาณ ลังเล มักตัดสินใจผิดพลาด</li> <li>• มักทะเลาะวิวาท ทำร้ายจิตใจ เขารัดเอาเปรียบผู้อื่น</li> <li>• มีความทุกข์ เพราะเห็นแต่ปัญหา แต่หาทางแก้ไม่ได้</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• เลือกความคิด อย่าให้ความคิดลากไป</li> <li>• ฝึกสมาธิแบบอานาปานสติ เพื่อสงบสติอารมณ์ เลิกอกุศลจิต คลายจากความฟุ้งซ่าน</li> <li>• สร้างวินัย ต้องสร้างกรอบเวลา</li> <li>• ฝึกมองภาพรวม คิดให้ครบวงจร</li> <li>• หัดมองโลกในแง่ดี</li> <li>• พัฒนาสองด้านขวา</li> </ul>
๕. ศรัทธาจริต	<ul style="list-style-type: none"> <li>• ยึดมั่นอย่างแรงกล้าในบุคคล หลักการ หรือความเชื่อ</li> <li>• ย้ำคิดย้ำพูดในสิ่งที่ตนเองเชื่อถือ และศรัทธา</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• มีพลังจิตสูงและเข้มแข็ง</li> <li>• พร้อมที่จะเสียสละเพื่อผู้อื่น</li> <li>• ต้องการเปลี่ยนแปลงตัวเอง และสังคม</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• หูเบา ความเชื่อ อยู่เหนือเหตุผล ถูกหลอกได้ง่าย</li> <li>• ยิ่งศรัทธามาก ปัญญายิ่งลดน้อยลง</li> <li>• จิตใจคับแคบ ไม่</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• นึกถึงกาลามสูตร ใช้หลักเหตุผลพิจารณาเห็นความเชื่อ</li> <li>• ใช้ปัญญา นำทาง และใช้ศรัทธาเป็นพลัง</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>● คิดว่าตัวเองเป็นคนดี นำศรัทธา ประเสริฐกว่าคนอื่น</li> <li>● เป็นคนจริงจังพูดมีหลักการ</li> </ul>	<p>ไปสู่สภาพที่ดีกว่าเดิม</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>● มีพลังขับเคลื่อนมหาศาล</li> <li>● มีลักษณะความเป็นผู้นำ</li> </ul>	<p>ยอมรับความคิดที่แตกต่าง</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>● ไม่ประนีประนอมมองโลกเป็นขาวและดำ</li> <li>● เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตนคิดว่าถูกต้องสามารถทำได้ทุกอย่าง แม้แต่ใช้ความรุนแรง</li> </ul>	<p>ขับเคลื่อน</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>● เปิดใจกว้างรับความคิดใหม่ๆ</li> <li>● ลดความยึดมั่นถือมั่นในตัวบุคคล หรืออุดมการณ์</li> <li>● ลดความยึดมั่นในตัวกู ของกู</li> </ul>
--	---	---	---	--

จริต	ลักษณะ	จุดแข็ง	จุดอ่อน	วิธีแก้ไข
๖. พุทธิจริต	<ul style="list-style-type: none"> <li>● คิดอะไรเป็นเหตุเป็นผล</li> <li>● มองเรื่องต่างๆ ตามสภาพความเป็นจริงไม่ปรุงแต่ง</li> <li>● พร้อมรับความคิดที่แตกต่างไปจากของตนเอง</li> <li>● ใฝ่เรียนรู้ ช่างสังเกต</li> <li>● มีความเมตตา ไม่เอาเปรียบคน</li> <li>● หน้าตาผ่องใส ตาเป็นประกาย ไม่ทุกข์</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● สามารถเห็นเหตุเห็นผลได้ชัดเจน และรู้วิธีการแก้ไข ปัญหาต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง</li> <li>● อึดตื้อ เปิดใจรับข้อเท็จจริง</li> <li>● จิตอยู่ในปัจจุบัน ไม่จมปลักในอดีต และไม่กังวลในสิ่งที่จะเกิดในอนาคต</li> <li>● พัฒนา ปรับปรุงตัวเองอยู่เสมอ</li> <li>● เป็นกัลยาณมิตร</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● มีความเฉื่อย ไม่ต้องการพัฒนาจิตวิญญาณ</li> <li>● ชีวิตราบรื่นมาตลอด หากต้องเผชิญพลังด้านลบ อาจเอาตัวไม่รอด</li> <li>● ไม่มีความเป็นผู้นำ จิตไม่มีพลังพอที่จะดึงดูดคนให้คล้อยตาม</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● ทاملตัวเองว่าพอใจแล้วหรือกับสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน</li> <li>● เพิ่มพลังสติสมาธิ พัฒนาจิตใจให้มีพลังขับเคลื่อนที่แรงขึ้น</li> <li>● เพิ่มความเมตตาพยายามทำประโยชน์ให้กับสังคมมากขึ้น</li> </ul>

ในแนวทางพุทธวิธีนี้ได้มีการจำแนกบุคคลตามจริตทั้ง ๖ ประการ เพื่อถ่ายทอดการปฏิบัติให้เหมาะสมกับบุคคลที่มีจิตนั้น ๆ ซึ่งจะทำให้การปฏิบัติของบุคคลได้มีความก้าวหน้ารวดเร็วยิ่งขึ้น และอีกประการหนึ่งก็เป็นกรถ่ายทอดอาจารย์ หรือกัลยาณมิตรผู้ซึ่งช่วยแนะนำให้ผู้ปฏิบัติได้นำตนเองเข้าถึงหนทางแห่งการขจัดเสียซึ่งความทุกข์ทั้งปวงได้ในที่สุด



### ๑.๓ การเจริญสมถกรรมฐาน

ในการเจริญสมาธิแบบสมถกรรมฐานในพุทธธรรม<sup>๕๒</sup> ได้กล่าวถึงวิธีการเจริญไว้ ๔ แบบ คือ ๑) การเจริญสมาธิแบบธรรมชาติ ๒) การเจริญสมาธิแบบอาศัยหลักอิทธิบาท ๓) การเจริญสมาธิแบบใช้สติเป็นตัวนำ และ ๔) การเจริญสมาธิแบบมีกฎเกณฑ์

พุทธทาส<sup>๕๓</sup> กล่าวว่า การเจริญสมาธิแม้จะมีวิธีการเจริญได้หลายแบบ แต่เมื่อจะกล่าวโดยสรุปก็มีเพียง ๒ แบบ คือ แบบธรรมชาติ กับ แบบมีกฎเกณฑ์ ซึ่งตรงกับพุทธธรรมในข้อแรก และข้อสุดท้าย

๑) การเจริญสมาธิแบบธรรมชาติ หมายถึง การเจริญสมาธิที่ยังไม่ได้มีกำหนดกฎเกณฑ์ หรือวิธีการต่าง ๆ เพียงแต่อาศัยการกระทำที่ดั่งามอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็สามารถจะทำให้เกิดสมาธิถึงขั้นฌานสมาบัติ ได้จากการศึกษาภูมิหลังการบรรลุธรรมของพระสาวกเป็นจำนวนมากทั้งที่ได้บรรลุธรรมต่อหน้าพระพักตร์ของพระพุทธเจ้า และในที่อื่น ๆ ไม่พบว่าท่านเหล่านั้นต้องปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้เหมือนในสมัยหลังพุทธกาล แต่ปรากฏว่าบางท่านได้บรรลุฌานสมาบัติขั้นสูง มีฤทธิ์มากถึงขั้นได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้เลิศในทางนี้

๒) การเจริญสมาธิแบบมีกฎเกณฑ์ หมายถึง การเจริญสมาธิที่ต้องทำตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนด การเจริญสมาธิแบบมีกฎเกณฑ์นั้น โดยมากจะเป็นเรื่องสมาธิขั้นสมถะ มุ่งผลไปในฌานสมาบัติ ซึ่งการเจริญสมาธิแบบนี้ ผู้ปฏิบัติจะต้องดำเนินไปตามขั้นตอน และวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

#### (๑) ขั้นเตรียมการ

ผู้ประสงค์จะปฏิบัติสมาธิก่อนจะปฏิบัติ ควรเตรียมการทุกอย่างให้พร้อม โดยทำกิจต่าง ๆ ในเบื้องต้น ดังนี้

---

<sup>๕๒</sup> พระราชวรมุนี (ประยูรย์ ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๘๔๑-๘๔๘.

<sup>๕๓</sup> พุทธทาสภิกขุ, **สมาธิวิปัสสนาตามวิถีธรรมชาติ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : เลียงเชียง, ๒๕๓๑), หน้า ๓.

๑. ขำระศีลให้บริสุทธิ์ คือ ผู้ที่ไม่ได้สมาทานรักษาศีล ก็ควรสมาทานรักษาศีลนั้นอย่าให้เศร้าหมอง ผู้ที่สมาทานรักษาศีลอยู่แล้ว ก็ควรพิจารณาใคร่ครวญดูศีลของตน เห็นว่า ข้อใดไม่บริสุทธิ์ก็ขำระเสียให้บริสุทธิ์ เพราะผู้ที่ดำรงมั่นอยู่ในศีลย่อมเจริญสมาธิได้ง่าย

๒. สมาทานอุตุงควัตร คือ ข้อปฏิบัติอันเป็นเครื่องขัดเกลา หรือบรรเทา กิเลส มีทั้งหมด ๑๓ ข้อ<sup>๕๔</sup> โดยที่ผู้เจริญสมาธิควรสมาทานอุตุงควัตรข้อใดข้อหนึ่งไปด้วย ซึ่งจะช่วยให้การเจริญสมาธิสัมฤทธิ์ผลได้เร็ว อุตุงควัตรนี้ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของภิกษุ แต่ผู้เป็นฆราวาสจะนำมาปฏิบัติในบางข้อ เช่น บริโภคอาหารมื้อเดียว หรืออาศัยป่า อาศัยโคนไม้อยู่เป็นนิตยก็ได้

๓. ตัดเรื่องวิตกกังวล คือ เมื่อขำระศีลบริสุทธิ์แล้วขั้นต่อไปควรตัดเรื่องที่ทำให้วิตกกังวล ที่เรียกว่า ปลิโพธ ๑๐ ประการ<sup>๕๕</sup> ซึ่งนับว่าเป็นอันตรายแก่การเจริญสมาธิให้หมดสิ้นไป

๔. เข้าไปหากัลยาณมิตร คือ เข้าไปหาอาจารย์ผู้เป็นกัลยาณมิตรช่วยสอน ธรรมฐาน พร้อมกับควบคุมดูแลปฏิบัติอย่างใกล้ชิด เมื่อผู้ปฏิบัติเกิดความสงสัย หรือเกิดปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมาก็สามารถจะแนะนำแก้ไขได้อย่างถูกต้อง และทันทีที่นอกจากนี้ยังจะช่วยบอก ธรรมฐานที่เหมาะสมกับจริต หรืออุปนิสัยของผู้ปฏิบัติอีกด้วย

---

<sup>๕๔</sup> อดุงค์ ๑๓ ข้อ ได้แก่ ๑) บังสุกุลิกังคะ องค์แห่งผู้ถือทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ๒) เตจิวริกังคะ องค์แห่งผู้ถือทรงผ้าไตรจีวรเพียง ๓ ผืนเป็นวัตร ๓) ปิณฑิปาติกังคะ องค์แห่งผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ๔) สปะทวาริกังคะ องค์แห่งผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตไปตามลำดับบ้าน หรือตรอกเป็นวัตร ๕) เอกาสนิกังคะ องค์แห่งผู้ถือฉันอาหารบนอาสนะเดียวเป็นวัตร ๖) ปัตตปิณฑิกังคะ องค์แห่งผู้ถือฉันอาหารเฉพาะในบาตรเป็นวัตร ๗) ขลุปัจฉภาตติกังคะ องค์แห่งผู้ถือห้ามภตที่เขากวายภายหลังเป็นวัตร ๘) อารัญญิกังคะ องค์แห่งผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ๙) รุกขมุลิกังคะ องค์แห่งผู้ถืออยู่โคนไม้เป็นวัตร ๑๐) อัปภิกาสิกังคะ องค์แห่งผู้ถืออยู่ที่แจ้งเป็นวัตร ๑๑) ไสสานิกังคะ องค์แห่งผู้ถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร ๑๒) ยถาสันถติกังคะ องค์แห่งผู้ถืออยู่ในเสนาสนะแล้วแต่เขาจัดให้เป็นวัตร ๑๓) เนสัชชิกังคะ องค์แห่งผู้ถือการนั่งเป็นวัตร อดุงค์ทั้ง ๑๓ ข้อนี้ ภิกษุถือได้ทั้งหมด ภิกษุณีถือได้ ๘ ข้อ คือ ข้อที่ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๑๒, ๑๓ เว้นข้อ ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑ สามเณรถือได้ ๑๒ ข้อ เว้นข้อ ๒ คือ เตจิวริกังคะ ลิกขมานา (สามเณรที่เตรียมตัวจะเป็นภิกษุณี) และสามเณรถือได้ ๗ ข้อ คือ ข้อ ๑, ๓, ๔, ๕, ๖, ๑๒, ๑๓ อุบาสกอุบาสิกาถือได้ ๒ ข้อ คือ ข้อ ๕ และ ๖, ดูใน **วิสุทธิ**. (บาลี) ๑/๑๐๓.

<sup>๕๕</sup> “อวาโล ๑ กุลฺลาโ คโคณ กมุเม ปญฺจมี  
อทุธานํ ญาตี อาพาโธ คนฺโถ อิทฺธิตีเม ทส.”

แปลว่า “ปลิโพธ ๑๐ ประการ คือ ที่อยู่ ๑ ตระกูล ๑ ลาก ๑ หมู่คณะ ๑ การงาน ๑ การเดินทาง ๑ ญาติ ๑ การเจ็บป่วย ๑ การศึกษาเล่าเรียน ๑ ฤทธิ (อำนาจ) ๑”, ดูใน **เล่มเดียวกัน**, หน้า ๑๑๒.

๕. มอบบตัวกับอาจารย์ผู้สอนกรรณฐาน คือ เมื่อเข้าไปหาอาจารย์ผู้สอนกรรณฐาน และตกลงใจว่าจะปฏิบัติอยู่กับท่านก็ควรจะทำพิธีมอบบตัว เพื่อฝากฝังให้ท่านช่วยดูแลว่ากล่าวตักเตือน การมอบบตัวถือเป็นการมอบบกายถวายชีวิต หากจะเป็นอะไรก็เป็น จะไม่ยอมทอดทิ้งเป็นการปฏิญาณตนว่าจะปฏิบัติจนถึงที่สุด คือ ได้บรรลุนิยามที่ประสงค์

๖. เลือกรรณฐานที่เหมาะสมกับจริต คือ การเลือกรรณฐานที่เหมาะสมกับจริตของตนซึ่งอาจารย์จะเป็นผู้เลือกให้ เรื่องนี้ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมากอีกประการหนึ่ง เพราะผู้ที่เจริญกรรณฐานที่ไม่ตรงกับจริตนิสัยของตน ก็เหมือนกับคนไข้ที่รับประทานยาไม่ตรงกับโรค นอกจากจะไม่ได้ผลแล้ว ยังทำให้เสียเวลาไปเปล่าประโยชน์

### (๒) ชั้นปฏิบัติ

เมื่อผู้ที่จะเจริญสมาธิได้ทำกิจต่าง ๆ ในเบื้องต้นเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะเริ่มปฏิบัติ ควรเลือกหาสถานที่สำหรับประกอบความเพียรว่ามีความเหมาะสม

ในกรรณฐาน ๔๐ นั้น แต่ละอย่างมีวิธีเจริญแตกต่างกันออกไปตามประเภทของอารมณ์ที่ใช้เป็นสื่อ ถ้าเป็นประเภทที่ใช้วัตถุ หรือสิ่งที่มองเห็นได้ด้วยตา เช่น กสิณ หรือ อสุภ ก็ใช้วิธีเพ่ง หรือพิจารณาให้ภาพติดตา หรือฝังใจ ถ้าเป็นประเภทที่ไม่สามารถจะมองเห็นได้ด้วยตา เช่น อนุสสติบางข้อมีพุทธานุสสติ เป็นต้น ก็ใช้วิธีน้อมจิตนึกถึง ให้จิตจดจ่ออยู่กับสิ่งทีนั้นนั้น

ในที่นี้จะขอแนะนำเอาวิธีเจริญอานาปานสติ มาแสดงไว้เป็นตัวอย่าง เหตุผลที่เลือกเอาอานาปานสติมาเป็นตัวอย่าง เนื่องจากเหตุผลดังต่อไปนี้ คือ

๑. ลมหายใจเป็นของหาได้ง่าย เพราะเป็นของมีแก่ทุกคน สามารถจะนำมาเป็นสื่อในการเจริญสมาธิได้ทุกเวลา และสถานที่ ไม่เหมือนอารมณ์กรรณฐานอื่น เช่น กสิณ หรืออสุภ ซึ่งจะต้องสร้างขึ้นมา หรือแสวงหา เพราะเป็นสิ่งที่ไม่ได้อยู่กับตัวเรา

๒. ลมหายใจเป็นอารมณ์กลาง ๆ คือ ไม่น่ารักหรือน่าชัง ไม่น่าเกลียดหรือน่ากลัวเหมือนอารมณ์กรรณฐานบางอย่าง เช่น อสุภ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าขยะแขยง และน่ากลัว แต่ลมหายใจโดยทั่วไปไม่เป็นที่รัก หรือที่ชังแก่ใคร ๆ จึงทำใจเป็นสมาธิได้ง่าย

๓. ลมหายใจเป็นอารมณ์กรรณฐาน ที่ให้ผลสำเร็จทั้งในด้านสมถะ และวิปัสสนา<sup>๕๖</sup> คือ ผู้ปฏิบัติจะมุ่งผลเพียงสมถะก็จะให้สัมฤทธิผลถึงขั้นสูงสุด คือ ฌาน สมาบัติ

---

<sup>๕๖</sup> ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๓๒๙-๑๓๔๕/๔๐๑-๔๐๔.

หากจะมุ่งผลไปถึงวิปัสสนา ก็ใช้สมาธินี้เป็นฐานแล้วปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน ก็จะทำให้บรรลุผลได้ในที่สุด

(๓) ขั้นตอน และวิธีการเจริญอานาปานสติกรรมฐาน

ในการปฏิบัติอานาปานสติกรรมฐานนั้น จะต้องดำเนินตามขั้นตอน และวิธีการดังนี้

๑. เลือกหาสถานที่ที่เหมาะสม อาจจะเป็นสถานที่หนึ่งที่ใดก็ได้ เช่น ตามโคนต้นไม้ หรือเรือนว่างที่มีความสงบ การให้เลือกสถานที่ดังกล่าว ความมุ่งหมายก็เพื่อให้ผู้ปฏิบัติแยกตัวออกจากสิ่งแวดล้อมที่เคยชิน

๒. นั่งคู้บัลลังก์หรือนั่งขัดสมาธิการเจริญสมาธิ นั้น สามารถจะทำได้ในทุกอิริยาบถ แต่ที่นิยมทำกันมากกว่าวิธีอื่น คือ การนั่ง เพราะสามารถจะสงใจนึกถึงอารมณ์ที่เพ่งได้อย่างเต็มที่ ไม่ต้องเกรงว่าจะเซ หรือล้มเหมือนท่ายืน

- วิธีนั่ง นั่งเหมือนพระพุทธรูปปางสมาธิ คือนั่งเอาเท้าขวาทับเท้าซ้าย มือขวาวางทับมือซ้าย นั่งตัวตรงดำรงสติไว้ให้มั่น ควบคุมมิให้ฟุ้งซ่านไปในภายนอก แล้วกำหนดลมหายใจเข้าออกที่ฐานลมกระทบทั้ง ๓ จุด คือ ปลายจมูก หรือริมฝีปาก ๑ ท่ามกลางอก ๑ ที่ท้อง ๑ ใน ๓ จุดนี้ จุดใดกำหนดได้ง่ายที่สุด ก็ให้ถือเอาจุดนั้น เมื่อนั่งได้ตามระยะที่กำหนดแล้ว หรือรู้สึกว่านั่งนานเกินไปก็เปลี่ยนอิริยาบถใหม่

- วิธียืน ยืนอย่างสงบ สายตาทอดลง โดยยืนตัวตรง ยืนตามสบาย อย่าเกร็งตัว เอามือซ้ายวางบนท้องแล้วเอามือขวาทับบนมือซ้าย แล้วเริ่มกำหนดลมหายใจเข้าออกไปเรื่อยๆ จนกว่าจะเปลี่ยนอิริยาบถใหม่

- วิธีเดิน เริ่มด้วยการยืนอย่างสงบก่อน ก้มไปข้างหน้านิดหนึ่ง มือซ้ายวางบนหน้าท้อง มือขวาวางทับมือซ้ายเช่นเดียวกับท่ายืน เดินทอดสายตาลงไปข้างหน้าประมาณ ๑ วา ก้าวไปแต่พอดี คืออย่าให้ช้านัก อย่าให้เร็วนัก อย่าให้สั้นนัก อย่าให้ยาวนัก พอเดินถึงปลายสุดด้านหนึ่งของสถานที่จงกรม ตามที่กำหนดแล้วอย่าเพิ่งหมุนตัวกลับต้องยืนก่อน แล้วจึงหมุนตัวกลับไปทางขวาขณะยืนให้กำหนดรู้ตัวว่าเรากำลังยืน หรือกำหนดลมหายใจเข้าออกก็ได้ และขณะเดินให้กำหนดว่า เรากำลังเดินโดยนิยมให้เดินขวาว เดินไปอย่างนี้เรื่อย ๆ จนกว่าจะเปลี่ยนอิริยาบถใหม่

- วิธีนอน นอนด้วยอาการสงบ แบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า คือ นอนตะแคงขวา มือขวาวางไว้ที่ข้างแก้ม มือซ้ายวางราบไปตามตัว ขาซ้ายทับขาขวาให้พอเหมาะพอดี อย่าคู้หรือเหยียดเกินไป แล้วกำหนดลมหายใจเข้าออกที่ปลายจมูก หรือตามแต่ถนัด

๓. ตั้งกายให้ตรง หมายถึง การนั่งให้ตัวตรง กระดูกหลังทุกท่อนตั้งตรงกัน การนั่งในลักษณะนี้จะช่วยให้นั่งได้นาน ไม่รู้สึกปวดเมื่อย อันเนื่องมาจากเลือดลมเดินไม่สะดวก ผู้ทำสมาธิได้ดีนั้นตัวจะนั่งตรงอยู่ตลอดเวลา ไม่ค้อมหน้าค้อมหลัง ลมหายใจเข้าออกจะเดินได้สะดวกไม่รู้สึกอึดอัดขัดข้อง

๔. ตั้งสติไว้ให้มั่น หมายถึง เวลากำหนดลมหายใจเข้าออก จะต้องมึสติอยู่ตลอดเวลา ไม่เผลอสติสนใจไปคิดเรื่องอื่น จะต้องจดจ่ออยู่ที่ลมหายใจเข้าออกเท่านั้น ยิ่งมีสติสมบูรณ์มากเท่าไรสมาธิก็จะประณีตมากขึ้นเท่านั้น ลมหายใจจะเปลี่ยนจากสภาพหยาบ เป็นลมหายใจมีสภาพละเอียด และจะละเอียดยิ่งขึ้นไปตามลำดับ จนในที่สุดจะรู้สึกที่ไม่มีลมหายใจนั้นเหลืออยู่อีกเลย อาการที่เกิดขึ้นเช่นนี้เป็นลักษณะของอานาปานสติกรรมฐาน

๕. กำหนดลมหายใจเข้าออก ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ได้อธิบายวิธีกำหนดลมหายใจเข้าออก ที่เป็นหลักไว้ ๒ วิธีด้วยกัน คือ

๑) ใช้วิธีนับ ( คณนา ) คือ เริ่มแรกในการกำหนดลมหายใจเข้าออกยาวสั้นนั้น เพื่อให้การกำหนดเป็นไปอย่างติดต่อ และแม่นยำ ควรจะนับตามไปด้วย เริ่มต้นควรนับช้า ๆ เช่น ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ข้อที่ควรระวังคืออย่านับให้น้อยกว่า และไม่ควรจะให้เกิน ๑๐ เพราะถ้าน้อยกว่า ๕ จิตจะดิ้นรน แต่ถ้าเกิน ๑๐ ไป จิตก็จะพะวงอยู่กับการนับ แทนที่จะมาจับอยู่ที่ลมหายใจ หรือถ้านับขาด ๆ ข้าม ๆ จิตก็จะวุ่นวายสับสน วิธีนับก็ให้นับในขณะที่หายใจเข้าออกเป็นคู่ คือ ขณะหายใจเข้านับ ๑ หายใจออกนับ ๑ หายใจเข้านับ ๒ หายใจออกนับ ๒ นับอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ จนถึง ๕,๕ แล้วเริ่มต้น ๑,๑ ใหม่จนถึง ๖,๖ เพิ่มเรื่อยไปจนถึง ๑๐ คู่ แล้วย้อนกลับมาเริ่มต้นที่ ๑,๑ ใหม่ ขึ้นต่อไปให้ใช้วิธีนับเร็ว คือ เมื่อสติจับจับอยู่ที่ลมหายใจเข้าออกได้แล้ว ก็ให้เลิกวิธีนับแบบช้า ๆ อย่างข้างต้นเสีย แล้วเปลี่ยนมาใช้วิธีนับเร็ว ๆ ช่วงนี้ไม่ต้องคำนึงถึงลมเข้าหรือออก แต่มากำหนดลมที่กระทบช่องจมูกแล้วนับ ๑-๕ เมื่อครบ ๕ ให้ย้อนกลับมาที่ ๑ ใหม่จนถึง ๖ เพิ่มขึ้นทีละหนึ่ง ๆ จนถึง ๑๐ แล้วย้อนกลับมาเริ่มที่ ๑ ใหม่ นับไปเรื่อย ๆ จนจิตแน่วแน่มิมีโอกาสจะไปคิดถึงเรื่องอื่น

๒) ใช้วิธีติดตาม ( อนุพันทนา ) ในขั้นนี้ให้ใช้สติติดตามลมหายใจเข้าออก ไม่ให้ขาดระยะ คือ ใช้สติกำหนดอยู่ตรงที่ที่ลมหายใจเข้าออกกระทบ โดยแบ่งเป็น ๓ จุด คือ ปลายจมูก ทรวงอก และสะดือ เวลาหายใจเข้า ปลายจมูกจะเป็นจุดแรก ( ต้นลมหายใจเข้า ) ทรวงอกเป็นจุดกลาง ( กลางลมหายใจเข้า ) สะดือเป็นจุดสุดท้าย ( ปลายลมหายใจเข้า ) เวลาหายใจออกสะดือเป็นจุดแรก ทรวงอกเป็นจุดกลาง ส่วนปลายจมูกจุดสุดท้ายของลมหายใจออก ให้ใช้สติกำหนดอยู่ที่จุดลมหายใจออกกระทบ ไม่ต้องติดตามจากจุดหนึ่งไปสู่จุดหนึ่ง จะทำให้

รู้สึกเหน็ดเหนื่อย และอึดอัด เหมือนคนเลี้ยงโคที่ขลาด ปล่อยโคออกหากินในตอนเช้า ไม่ต้องติดตามไปในที่ที่โคไปหากิน แต่จะคอยดักอยู่ที่ที่โคจะต้องไป เช่น ทำน้ำ หรือแหล่งน้ำที่โคจะต้องลงดื่มแล้วคอยดักจับอยู่ที่นั้น ก็จับได้โดยง่ายไม่เสียเวลาติดตาม การกำหนดลมหายใจก็เช่นเดียวกัน หากกำหนดที่จุดใดจุดหนึ่งใน ๓ จุดนั้น ก็ทำได้ง่าย แต่ส่วนใหญ่จะกำหนดที่ปลายจมูกซึ่งเป็นจุดแรกของลมหายใจเข้า

เมื่อผู้ปฏิบัติได้ดำเนินการตามขั้นตอนตามที่กล่าวนี้ ก็จะทำให้การปฏิบัติสมาธิได้ประสบผลสำเร็จ คือ ได้บรรลุถึงขั้นอัปนาสมาธิ ซึ่งถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายของการเจริญสมถภาวนา

(๔) ผลของสมถภาวนา หรือสมถกรรมฐาน

ข้อปฏิบัติในแนวนี้จะทำให้ผู้ปฏิบัติได้บรรลุผล คือ ฌาน<sup>๕๗</sup> และถ้าประสงค์จะได้รับความรู้พิเศษ เช่น หูทิพย์ ตาทิพย์ ก็อาศัยฌานนั้นเป็นบาทแล้วน้อมใจไป เพื่อได้รับความรู้พิเศษนั้น ความรู้พิเศษที่ว่านี้ เรียกว่า “อภิญญา” ผู้ปฏิบัติจะต้องปฏิบัติตามลำดับ สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับ ฌาน และอภิญญานั้น มีดังนี้

๑. ฌาน โดยทั่วไปจะแบ่งเป็น ๒ ระดับใหญ่ และแบ่งเป็นระดับย่อยระดับละ ๔ รวมเป็น ๘ เรียกว่า ฌาน ๘ หรือสมาบัติ ๘ ดังนี้

๑) รูปฌาน แบ่งเป็น ๔ ระดับ แต่ละระดับจะมีองค์ฌานเกิดร่วมด้วย มากน้อยไม่เท่ากัน

(๑) ปฐมฌาน ( ฌานที่ ๑ ) ภาวะจิตในฌานนี้จะมีองค์ฌานเกิดร่วมอยู่ ๕ ประการด้วยกันคือ

- วิตก ได้แก่ การยกจิตขึ้นสู่อารมณ์หรือน้อมจิตเข้าไปหาอารมณ์ที่กำหนดนั้น องค์ฌานข้อนี้จะช่วยขจัดความที่จิตหดหู่ หรือถดถอย ( ถีนมิทธะ ) ให้หมดไป
- วิจาร์ ได้แก่ การระคองจิตให้ตั้งมั่นแนบสนิทอยู่กับอารมณ์นั้น องค์ฌานข้อนี้ จะช่วยขจัดความลังเลสงสัย หรือความไม่แน่ใจ ( วิจิกิจฉา ) ให้หมดไป
- ปีติ<sup>๕๘</sup> ได้แก่ ความรู้สึกที่ดื่มด่ำซาบซ่านขององค์ฌานข้อนี้ ย่อมจะขจัดความคิดอาฆาตปรารถนาร้ายต่อผู้อื่น ( พยาบาท ) ให้หมดไป

---

<sup>๕๗</sup> ม.ม. (ไทย) ๑๒/๕๖๐/๖๐๔.

<sup>๕๘</sup> วิสุทธิมรรค ได้กล่าวลักษณะ หรืออาการของปีติไว้ ๕ ประการ คือ ๑) ขุททกาปีติ ได้แก่ ความรู้สึกเอิบอิมใจอันเนื่องมาจากจิตมีความสงบ แต่ยังไม่รุนแรงมากนัก ๒) ขณิกาปีติ ได้แก่ความรู้สึกเอิบอิมใจที่

- สุข ได้แก่ ความสุขใจ ความสบายใจ องค์ฌานข้อนี้จะช่วยให้ออกกำลังกาย ความร่าคาญใจ ( อุทัจจกุกกุงจะ ) ซึ่งเป็นเหตุทำใจไม่ให้สงบ ให้หมดไป

- เอกัคคตา ได้แก่ ภาวะที่จิตแน่วแน่ ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวได้เป็นเวลานาน ๆ องค์ฌานข้อนี้ได้แก่ ตัวสมาธินั่นเอง ซึ่งจะมีอยู่ในฌานทุกระดับ จะช่วยขจัดความติดใจความปรารถนาในรูป เสียง กลิ่น รส ที่น่าใคร่ที่น่าปรารถนา ( กามฉันทะ ) ให้หมดไป

(๒) ทุตติยฌาน ( ฌานที่ ๒ ) ภาวะจิตในฌานนี้จะมีองค์ฌานที่เกิดร่วมอยู่ด้วยเหลือเพียง ๓ คือ ปิติ สุข และเอกัคคตา ส่วนวิตก และวิจารณ์ จะหายไป

(๓) ตติยฌาน ( ฌานที่ ๓ ) ภาวะจิตในฌานนี้จะมีองค์ฌานที่เกิดร่วมอยู่ด้วยเหลือเพียง ๒ คือ สุขกับเอกัคคตา ส่วนวิตก วิจารณ์ และปิติ จะหายไป

(๔) จตุตถฌาน ( ฌานที่ ๔ ) ภาวะจิตในฌานนี้จะมีองค์ฌานที่เกิดร่วมอยู่ด้วยเหลือเพียง ๒ เช่นเดียวกับตติยฌาน แต่จะต่างกันอยู่ข้อหนึ่งคือ ในตติยฌานมีสุข ส่วนในจตุตถฌานสุขจะหายไป มีอุเบกขา คือ ความวางเฉยเข้ามาแทน

ฌานทั้ง ๔ ระดับนี้เรียกว่า “รูปฌาน” เพราะผู้ปฏิบัติต้องอาศัยสิ่งที่เป็นรูปหรือเป็นวัตถุเป็นสื่อ เช่น กลิ่น และรส เป็นต้น สำหรับองค์ฌานที่เกิดร่วมกับฌานบางอย่างถึงแม้ว่าจะมีอยู่ในฌาน ทุกระดับ เช่น เอกัคคตา แต่ความละเอียด และประณีตขององค์ฌานนั้นจะไม่เหมือนกันยิ่งเป็นฌานที่อยู่ในระดับสูงเท่าใด องค์ฌานที่เกิดร่วมก็จะละเอียดประณีตมากขึ้นเท่านั้น

## ๒) อรูปฌาน แบ่งเป็น ๔ ระดับ

(๑) อากาสาณัญญาตณฌาน ได้แก่ ฌานที่กำหนดอากาศที่หาที่สิ้นสุดมิได้เป็นอารมณ์

(๒) วิญญาณัญญาตณฌาน ได้แก่ ฌานที่กำหนดวิญญาณอันหาที่สิ้นสุดมิได้เป็นอารมณ์

(๓) อากิญจัญญาตณฌาน ได้แก่ ฌานที่กำหนดภาวะที่ไม่มีอะไรเป็นอารมณ์

---

เกิดเป็นระยะ ๆ ยังไม่ติดต่อกันเป็นเวลานาน ๆ ๓) โลกกันตिकाปีติ ได้แก่ความรู้สึกเฝือกอบอ้อมใจที่ให้ความรู้สึกอยู่ภายในกายเหมือนกับคลื่นซัดฝั่ง ๔) อุพเพกคาปีติ ได้แก่ปีติที่มีความรู้สึกเบาเหมือนกับตัวลอยในอากาศได้ ๕) ผรณปีติ ได้แก่ปีติที่ให้ความรู้สึกเย็นสร้าแฉ่เฝือกอบไปทั่วสรรพางค์กาย รู้สึกขนชูชัน ปีติที่ประกอบด้วยสมาธิหมายเอาปีติชนิดนี้, คูใน **วิสุทธิ**. ๑/๑๘๒.

(๔) แนวสัญญาณาสัญญาตนถนมน ได้แก่ ถนมนที่เล็กกำหนดสิ่งใด ๆ เป็นอารมณ์โดยประการทั้งปวง เข้าถึงภาวะที่ว่ามีสัญญาหรือไม่ใช่ ไม่มีสัญญาหรือไม่ใช่

๒. อภิญญา ผลของการเจริญสมาธิ นอกจากจะได้ถนมนแล้วประสงค์จะมีความรู้พิเศษที่นอกเหนือจากถนมน ก็สามารถจะทำได้โดยอาศัยถนมนนั้นเป็นบาท หรือเป็นพื้นฐานรองรับ ความรู้พิเศษที่ว่่านีเรียกว่า “อภิญญา” ปราภฏในพระไตรปิฎก<sup>๕๙</sup> ๖ ประการด้วยกันคือ

๑) อิททวิธา หรืออิตทวิธิ ได้แก่การแสดงฤทธิ์ และอภินิหารต่าง ๆ เช่น การเดินไปบนน้ำ การล่องหนหายตัว การแปลงร่าง การเนรมิตสิ่งของต่าง ๆ การเนรมิตกายคนเดียวให้เป็นหลายคน การย่นระยะทาง หรือการไปอย่างรวดเร็ว ฯลฯ

๒) ทิพพิไสต คือ ความรู้ที่ทำให้มีหูทิพย์ สามารถจะได้ยินเสียงต่าง ๆ ทั้งใกล้และไกลที่คนทั่วไปไม่สามารถจะได้ยิน

๓) เจโตปริยญาณ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปริจิตตวิชชา ซึ่งแปลว่า วิชชา หรือความรู้ที่สามารถจะรู้ว่ารจิต หรือความคิดของผู้อื่นได้

๔) ปุพเพนิวาสานุสสติ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ซึ่งแปลว่าญาณ หรือความรู้ที่สามารถจะระลึกชาติในหนหลังได้

๕) ทิพพจักขุ หรือทิพพจักขุญาณ ความรู้ทำให้มีตาทิพย์ สามารถจะเห็นในสิ่งที่สามัญชนมองไม่เห็น เช่น เห็นความเป็นไปในอบายภูมิเป็นต้น ทิพพจักขุนี้ คัมภีร์วิสุทธิมรรค เรียกว่า “จุตูปปาตญาณ” แปลว่า ญาณรู้จุติ (การเคลื่อน = ตาย) และปฏิสนธิ (การเกิด) ของสัตว์ทั้งหลาย<sup>๖๐</sup>

๖) อาสวักขยญาณ คือความรู้ที่ทำให้อาสวะทั้งหลายสิ้นไป อภิญญาทั้ง ๖ ประการนี้ เป็นทั้งโลกียะ และโลกุตตระ ซึ่งพอจะแยกได้เป็น ๒ ประเด็นดังนี้

(๑) โดยตัวอภิญญาเอง อภิญญา ๕ ประการแรก เป็นโลกียะอย่างเดียว เพราะความรู้พิเศษต่าง ๆ มีแสดงฤทธิ์ได้เป็นต้น มิใช่เป็นความรู้ที่ทำให้หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดได้ อภิญญาประเภทสุดท้ายเป็นโลกุตตระ เพราะเป็นความรู้ที่ทำให้อาสวะทั้งหลายสิ้นไป

<sup>๕๙</sup> ที.ป.า. (ไทย) ๑๑/๔๓๑/๓๐๗.

<sup>๖๐</sup> วิสุทธิ. (บาลี) ๒/๒๗๑.



(๒) โดยบุคคลผู้ได้อภิญญา สำหรับอภิญญา ๕ ประการแรก เป็นได้ทั้งโลกียะ และโลกุตตระ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้ที่ได้ ถ้าผู้ได้นั้นเป็นปุถุชน อภิญญานั้นก็เป็นโลกียะ มีโอกาสเสื่อมได้ เช่น ฤทธิ์ของพระเวทที่เสื่อมไป เพราะพระเวทที่ไปคบคิดกับพระเจ้าอชาตศัตรู เพื่อจะลอบปลงพระชนม์พระบรมศาสดา โดยหวังจะได้เป็นใหญ่ในสังฆมณฑล ดังนี้ เป็นต้น แต่ถ้าผู้ได้อภิญญานั้นเป็นพระอริยบุคคลตั้งแต่พระโสดาบันเป็นต้นไป ส่วนอภิญญาประการสุดท้ายเป็นโลกุตตระอย่างเดียวเพราะผู้ที่ได้จะต้องเป็นพระอริยบุคคล และพระอริยบุคคลที่จะได้นั้นจะต้องเป็นพระอรหันต์เท่านั้น

**สรุป** การให้การปรึกษาในรูปแบบสมถกรรมฐาน เป็นการที่มุ่งเน้นในเรื่องการฝึกจิต ให้มีความเข้มแข็ง มีสมาธิในการเผชิญกับปัญหา คือความทุกข์ที่ตนประสบอยู่ ทำจิตให้ปราศจากนิวรณ์ทั้ง ๕ ยกจิตของตนขึ้นสู่สมาธิ และอภิญญา เตรียมจิตเพื่อขึ้นสู่วิปัสสนาต่อไป นับเป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลที่สำคัญ

## ๒. รูปแบบ และวิธีการให้การปรึกษาแบบวิปัสสนากรรมฐาน

ในรูปแบบวิธีการให้การปรึกษาแบบวิปัสสนากรรมฐานนี้ เป็นวิธีการให้บุคคลได้ฝึกฝนสติปัญญาของตนเองให้อยู่กับปัจจุบันในแต่ละขณะ เห็นการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งที่ดำเนินไปตามกฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง คือความไม่เที่ยง ทุกขัง คือการเปลี่ยนแปลงไป และอนัตตา คือความไม่มีตัวตน เพื่อเตรียมความพร้อมแห่งจิตของตนเองในการประสบกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต

### ๒.๑ ความหมายของวิปัสสนากรรมฐาน

วิปัสสนากรรมฐาน หมายถึง อุบายสำหรับฝึกจิตให้เกิดปัญญา รู้แจ้งตามความเป็นจริง กิริยาที่รู้ชัด การวิจัยธรรม การเลือกสรร การเข้าไปกำหนดเฉพาะภาวะที่จะฉลาดรู้ละเอียด คั่นคิด ไคร่ครวญ มีปัญญาเหมือนแผ่นดิน ทำลายกิเลส มีความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ไม่หลงมกมาย เลือกพ้นธรรม เป็นสัมมาทิฐิ<sup>๖๐</sup> การปฏิบัติบำเพ็ญเพียร เพื่อให้เกิดปัญญาเห็นแจ้งในทุกสิ่งทุกอย่างตามความเป็นจริง โดยอาศัยหลักไตรลักษณ์ คือ ให้เห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้น ดำรงอยู่ชั่วระยะหนึ่ง แล้วก็ดับไป ไม่มีอะไรจีรังยั่งยืน ( อนิจจัง ) ไม่คงอยู่ในสภาพอย่างนั้นได้ตลอดไป ( ทุกขัง ) และไม่มีผู้ใดจะหยุดยั้ง ความเปลี่ยนแปลงของสิ่งเหล่านั้นได้ ( อนัตตา ) การ

<sup>๖๐</sup> อภ.สง. (ไทย) ๓๔/๕๕/๓๐.

พิจารณาอย่างมีสติทำให้เกิดญาณ คือ ความรู้พิเศษในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่นามรูปปริเฉทญาณ คือ ความรู้ที่แยกนามออกจากกันจนถึงอัสวัคชญาณ คือ ความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวกิเลสได้เป็น พระอริยบุคคลขั้นสูงสุด คือ พระอรหันต์

## ๒.๒ อารมณ์ของวิปัสสนากรรมฐาน

อารมณ์ของวิปัสสนากรรมฐาน คือ การพิจารณาถึงอารมณ์ที่เป็นปัจจุบันเท่านั้น การพิจารณาเพื่อให้เห็นทุกสิ่งทุกอย่าง ตามสภาพที่เป็นจริง เห็นทุกสิ่งทุกอย่างมีความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ชั่วขณะหนึ่งแล้วก็ดับไป มีสภาพไม่แน่นอนมีการแปรปรวนอยู่ตลอดเวลา ทนอยู่อย่างนั้นตลอดไป ไม่ได้ และไม่อยู่ได้อำนาจ หรือคำสั่งของใครเพราะเป็นสิ่งไม่มีตัวตน จำแนกเป็นหัวข้อได้ดังนี้ คือ

- ๑) ชั้นที่ ๕
- ๒) อายตนะ ๑๒
- ๓) ธาตุ ๑๘
- ๔) อินทรีย์ ๒๒
- ๕) อริยสัจ ๔
- ๖) ปฏิจจตุสมปบาท ๑๒

โดยการพิจารณาสิ่งทั้งหมดนี้ ให้เห็นเป็นรูป นาม มีการเกิดดับทุก ๆ ขณะจิต มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่ควรเข้าไปยึดติด

## ๒.๓ วิธีการและขั้นตอนปฏิบัติ

วิธีปฏิบัติขั้นต้น มีวิธีการเตรียมการเบื้องต้นอย่างเดียวกับการปฏิบัติสมถกรรมฐาน ที่ได้กล่าวไว้แล้วในข้างต้น เมื่อเสร็จสิ้นขั้นตอนเบื้องต้นแล้วก็เริ่มลงมือปฏิบัติ ดังนี้

๑) เริ่มต้นด้วยการเดินจงกรมก่อนให้ภาวนาในขณะเดินว่า “ขวย่างหนอ ข้าย่างหนอ” ประมาณ ๓๐ นาที หรือ ๑ ชั่วโมง ให้สติจับอยู่ที่สันเท้า ทอดตาไปข้างหน้าประมาณ ๔ ศอก และให้พร้อมด้วยองค์ ๓ เสมอในเวลาเดิน คือ **อาตปปี** มีความตั้งใจทำจริง ๆ **สติมา** มีสติ คือ นึกอยู่ที่สันเท้า **สัมปชาโน** มีสติสัมปชัญญะ คือรู้อยู่ทุก ๆ ขณะที่ทำให้เคลื่อนที่ไป เมื่อเดินไปได้ พอสมควรก็เปลี่ยนอิริยาบถ

๒) นั่งขัดสมาธิ เอาขาขวาทับขาซ้าย เอามือขวาทับมือซ้าย แล้วหลับตา ภาวนาว่า “พองหนอ ยุบหนอ” ให้สติจับอยู่ที่อาการพองขึ้น และยุบลงของท้อง สังเกตดูให้ดีว่า

พองกับยุบอันไหนจะมาก หรืออันไหนจะน้อยกว่ากัน อันไหนสั้น อันไหนยาว อันไหนปรากฏชัด อันไหนไม่ปรากฏชัด เป็นต้น และให้พร้อมด้วยองค์ ๓ คือ อาตาศิว เป็นต้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น

๓) ในระหว่างที่กำลังนั่งอยู่นั้น ถ้ามีเวทนาเกิดขึ้น เช่น เจ็บ ปวด เมื่อย คัน เป็นต้น ให้ใช้สติกำหนดที่อาการนั้น ๆ ภาวนาตามอาการของเวทนาว่า เจ็บหนอ ๆ เป็นต้น เมื่อเวทนาหายแล้ว ให้ไปกำหนดท้องพองยุบต่อไปอีก

๔) ในระหว่างที่กำลังนั่งอยู่นั้น ถ้าใจคิด หรือตีใจ ให้กำหนดตรงหัวใจ ภาวนาว่า “คิดหนอ คิดหนอ” เมื่อหยุดคิดแล้วให้กลับไปกำหนดท้องพองยุบต่อไปอีก เมื่อนั่งครบกำหนดแล้ว ให้ลุกขึ้นไปเดินจงกรมแล้วนั่งกำหนดเช่นนั้นอีก ให้ทำติดต่อกันไปดุจด้ายสนเข็มอย่างนี้จึงจะได้ผลเร็ว และได้ผลดีด้วย สมตามหลักพระบาลีว่า “**สาตจจกิริยาวเสน**” ด้วยสามารถแห่งการทำสมาธิเพียรเป็นไปติดต่อกันดังนี้

๕) ในเวลานอน ให้กำหนดที่ท้อง โดยภาวนาว่า “พองหนอ ยุบหนอ” จนหลับไปด้วยกัน ให้สังเกตดูว่าจะหลับไปตอนพอง หรือตอนยุบ

ในการปฏิบัติวิปัสสนานั้น ท่านให้ยึดปฏิบัติตามแนวทางแห่งสติปัฏฐาน คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นเท่าทันตามความเป็นจริง การมีสติกำกับดูสิ่งต่าง ๆ และความเป็นไปทั้งหลาย โดยรู้เท่าทันตามสภาวะของมัน ไม่ถูกครอบงำด้วยความยินดียินร้าย ที่ทำให้มองเห็นเพี้ยนไปตามอำนาจกิเลส มี ๔ อย่างคือ

๑. กายานุปัสสนา สติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณากาย การมีสติกำกับดูรู้เท่าทันกายและเรื่องทางกาย

๒. เวทนานุปัสสนา สติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา การมีสติกำกับดูรู้เท่าทันเวทนา

๓. จิตตานุปัสสนา สติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต การมีสติกำกับดูรู้เท่าทันจิตหรือสภาพ และอาการของจิต

๔. ธัมมานุปัสสนา สติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม การมีสติกำกับดูรู้เท่าทันธรรม<sup>๖๒</sup>

**สรุป** คือ การตามกำหนดรู้เท่าทัน กาย เวทนา จิต และธรรม ทุกขณะจิตจนกระทั่งเห็นแจ้งตามความเป็นจริง

<sup>๖๒</sup> ที.ม. (บาลี) ๑๐/ ๒๗๓-๓๐๐ / ๓๒๕-๓๕๑.

## ๒.๔ ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

เมื่อปฏิบัติถูกต้องตามนัยนี้แล้ว จะมีผลมีอานิสงส์ยิ่งใหญ่ไพศาลมากมาย หลายประการเหลือที่จะนับจะประมาณได้ เช่น เห็นรูปนาม พระไตรลักษณ์ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จะเกิดวิปัสสนาญาณขึ้นมา ๑๖ ขั้นตอน<sup>๖๓</sup> คือ

๑. นามรูปปริจเฉทญาณ เห็นรูปนาม
๒. ปัจจัยปริคคหญาณ เห็นเหตุปัจจัยของรูปนาม
๓. สัมมสนญาณ เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
๔. อุทกัพพญาณ เป็นความเกิดดับของรูปนาม
๕. ภังคญาณ เห็นเฉพาะความดับของรูปนาม
๖. ภยญาณ เห็นรูปนามที่เป็นของน่ากลัว
๗. อาทีนวญาณ เห็นทุกข์โทษของรูปนาม
๘. นิพพิทาญาณ เบื่อหน่ายรูปนาม
๙. มุญจितุกัมมตาญาณ อยากหลุดพ้นจากรูปนาม
๑๐. ปฏิสังขานญาณ ใจเข้มแข็ง ตั้งใจจริง ปฏิบัติจริง
๑๑. สังขารุเปกขานญาณ วางเฉยอยู่ในรูปนาม
๑๒. อนุโลมญาณ เห็นอริยสัจ ๔
๑๓. โคตรภูญาณ หน่วงนิพพานเป็นอารมณ์
๑๔. มรรคญาณ ตัดกิเลสได้เด็ดขาด เรียกว่าเป็นสมุจเฉทปหาน คือ ละได้โดยเด็ดขาด
๑๕. ผลญาณ มีนิพพานเป็นอารมณ์
๑๖. ปัจจเวกขณญาณ พิจารณามรรค ผล นิพพาน กิเลสที่ละได้ และกิเลสที่ยังเหลืออยู่

**สรุป** รูปแบบวิธีการให้การปรึกษาแบบวิปัสสนากรรมฐาน เป็นการมุ่งเน้นในการฝึกจิต ให้เห็นความเป็นจริงของชีวิต ให้รู้เท่าทันด้วยการกำหนดจิตให้เกิดสมาธิก่อน จากนั้นจึงยกขึ้นสู่การเห็นแจ้งด้วยปัญญา ตามความเป็นจริงของสิ่งที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ในที่สุด กระทั่งบรรลุผลสูงสุด คือ เข้าสู่กระแสพระนิพพาน คือ การดับทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง

จากการศึกษารูปแบบ และวิธีการให้การปรึกษาทั้งสองประการ ทำให้พบว่าวิธีการดังกล่าวสามารถช่วยเหลือบุคคลผู้มีปัญหา ก็คือ ความทุกข์ ได้เป็นอย่างดี หากลงมือปฏิบัติอย่างถูกต้อง เพราะทั้งสมถกรรมฐาน และ วิปัสสนากรรมฐาน เป็นการฝึกฝนทางด้านจิตใจเป็นส่วนสำคัญ โดยสมถกรรมฐาน มุ่งเน้นทางด้าน การฝึกจิตให้เกิดความสงบเป็นสมาธิ ให้เกิดพลัง

<sup>๖๓</sup> วิสุทธิ. (บาลี) ๓/ ๒๐๖-๓๒๘.

ทางด้านสมาธิตั้งแต่ระดับเบื้องต้น จนกระทั่งถึงขั้นสูงสุด คือ การได้เข้าถึงฌาน ส่วนวิปัสสนากรรมฐาน จะมุ่งเน้นการฝึกจิตให้สามารถรู้เท่าทันอารมณ์ความรู้สึกของตนอยู่ทุก ๆ ขณะจิต คือ การฝึกสติเพื่อให้เกิดปัญญาเห็นแจ้งในสิ่งที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ของสรรพสิ่งจนกระทั่งสามารถยกระดับจิตให้เข้าถึงกระแสแห่งพระนิพพาน คือ การหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งหลายทั้งปวง ถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของการฝึกจิต ในส่วนของวิปัสสนากรรมฐาน ทั้งสมถ และวิปัสสนานี้ถือเป็นแนวทางของการให้การปรึกษาที่เป็นส่วนทางตะวันออก

ดังนั้น ทฤษฎีการให้การปรึกษาทั้งหมด ๙ ทฤษฎี ๓ กลุ่ม ในส่วนของจิตวิทยาการให้การปรึกษาตะวันตก กับ รูปแบบ และวิธีการให้การปรึกษาตามแนวพุทธวิธี ซึ่งถือเป็นวิธีการของทางตะวันออก ซึ่งต่างก็มีวิธีการ และรูปแบบในการให้การปรึกษาที่แตกต่างกันออกไป มีมุมมองในปัญหาที่แตกต่างกัน จึงทำให้มีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ตามแนวคิด และวิธีการของทฤษฎีที่ตนได้ตั้งขึ้นมา อย่างเช่น ในกลุ่มทฤษฎีการให้การปรึกษาที่เน้นความคิด และเหตุผล ก็มุ่งที่การแก้ไขปัญหาด้านความคิดให้มีเหตุมีผล ในกลุ่มทฤษฎีการให้การปรึกษาที่เน้นอารมณ์ และความรู้สึก ก็มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาด้านของอารมณ์ และความรู้สึก ในกลุ่มของทฤษฎีการให้การปรึกษาที่เน้นพฤติกรรม ก็มุ่งที่การแก้ไขปัญห เฉพาะในด้านของพฤติกรรม ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะมองปัญหาแบบแยกส่วน จึงมีวิธีการแก้ไขปัญห แบบแยกส่วน สามารถที่จะแก้ไขปัญหได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น แต่อาจจะเกิดปัญหาในด้านอื่น ๆ อีก

ส่วนรูปแบบ และวิธีการให้การปรึกษาตามแนวทางพุทธวิธี ทั้งในส่วนของสมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน เป็นการมองประเด็นปัญหาอย่างรอบด้าน มองจุดรวมที่ทำให้เกิดปัญหา ก็คือ จิตใจ เพราะหากจิตใจดี การกระทำ การพูดที่เป็นพฤติกรรมก็จะดีตาม ฉะนั้นการฝึกจิตให้เกิดสมาธิ มีพลังจิตที่เข้มแข็ง จนกระทั่งได้เข้าถึงฌาน หรือการฝึกจิตให้มีสติกำหนดรู้เท่าทัน อยู่ตลอด จนกระทั่งเกิดญาณ รู้แจ้งตามความเป็นจริง เมื่อเกิดปัญหาอะไรขึ้นก็สามารถกำหนดรู้ได้เท่าทัน สิ่งที่จะเป็นปัญหาก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หรือหากเกิดขึ้นก็สามารถที่จะยอมรับและรับรู้กับสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างมีสติ

เมื่อได้ศึกษาดูในรายละเอียดของทั้งสองส่วน ทำให้มองเห็นส่วนที่เกี่ยวเนื่องกันในการนำทฤษฎีการให้การปรึกษาแบบตะวันตก กับรูปแบบการให้การปรึกษาแบบตะวันออก มาใช้ในการให้การปรึกษา โดยจุดเด่นของทฤษฎีแบบตะวันตก คือ มีเทคนิค และเครื่องมือหลายชนิดที่นำมาใช้สำหรับการให้การปรึกษาในปัญหาต่าง ๆ ส่วนจุดเด่นของรูปแบบการให้การปรึกษาแบบตะวันออก คือ มีแนวทางในการแก้ไขปัญหที่ครอบคลุมถึงปัญหาทั้งหมด เป็นการจับส่วนที่เป็นหัวใจของปัญหา เพื่อที่จะช่วยเหลือ และช่วยแก้ปัญหได้อย่างถูกต้อง การนำทั้งสองส่วนดังกล่าวมา

ผสมผสาน ช่วยทำให้การให้การปรึกษาในปัญหาต่าง ๆ เกิดประโยชน์เป็นอย่างมาก อย่างเช่น หลักการ และวิธีการให้การปรึกษาที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาใช้ ดังจะได้กล่าวเป็นลำดับต่อไป

## ๒.๕ หลักการ และวิธีการให้การปรึกษาของพระพุทธเจ้า

ในการให้การปรึกษาของพระพุทธเจ้าในแต่ละครั้งนั้น พระองค์ทรงวางหลักการ และพุทธวิธีการให้การปรึกษา ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้

### ๒.๕.๑ หลักในการให้การปรึกษาของพระพุทธเจ้า

หลักเกี่ยวกับการให้การปรึกษา ของพระพุทธเจ้า เมื่อพิจารณาในส่วนต่าง ๆ โดยรวม สามารถสรุปลักษณะสำคัญซึ่งมีความสอดคล้องกันการสอนได้ดังนี้ คือ

๑. ทรงสอนสิ่งทีจริง และเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง
๒. ทรงรู้เข้าใจสิ่งที่สอนอย่างถ่องแท้สมบูรณ์
๓. ทรงสอนด้วยเมตตา มุ่งประโยชน์แก่ผู้เข้ารับคำสอนเป็นที่ตั้ง ไม่หวังผลตอบแทน
๔. ทรงทำได้จริงอย่างที่สอน อันเป็นตัวอย่างที่ดี
๕. ทรงมีบุคลิกภาพโน้ม้นำวจิตใจให้เข้าใจใกล้ชิดสนิทสนม และพึงพอใจได้ความสุข
๖. ทรงมีหลักการ และวิธีการสอน ที่ยอดเยี่ยม<sup>๒๔</sup>

โดยสรุปหลักการสอนดังกล่าว เป็นหลักการให้การปรึกษาของพระพุทธเจ้าได้คือ ทรงให้การปรึกษาแต่เรื่องที่เป็นจริง มีประโยชน์ มีความเข้าใจในสิ่งที่ทรงให้การปรึกษาเป็นอย่างดี มีเมตตาจิตเป็นที่ตั้งไม่หวังผลตอบแทน พร้อมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีให้ผู้มาขอรับการปรึกษา มีความเป็นกันเองเพื่อให้เกิดความสบายใจที่ได้พบเจอ ท้ายสุดทรงมีหลักการและวิธีการให้การปรึกษาที่ดีเยี่ยม ทำให้ผู้มาขอรับการปรึกษาสามารถจัดการกับความทุกข์ได้ด้วยตัวเองโดยมีพระองค์เป็นกัลยาณมิตร ถือเป็นผลสรุปในการให้การปรึกษาของพระองค์ในแต่ละครั้ง

### ๒.๕.๒ เรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงให้การปรึกษา

---

<sup>๒๔</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธวิธีในการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๓๑-๓๒.

ในเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงให้การปริกษานั้น มีลักษณะตรงกับเรื่องที่พระองค์ทรงสอน  
ดังนี้คือ

๑. ทรงสอนจากเรื่องง่าย ๆ หรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปสู่สิ่งที่เข้าใจยาก ตัวอย่าง  
ที่เห็นชัด คือ อริยสัจจ์ ซึ่งทรงเริ่มสอนจากความทุกข์ ความเดือดร้อน ปัญหาชีวิตที่คนมองเห็น  
และประสบอยู่โดยธรรมดา รู้เห็นประจักษ์กันอยู่ทุกคนแล้ว ต่อจากนั้นจึงสาวหาเหตุที่ยากลึกซึ้ง  
และทางแก้ไขต่อไป

๒. ทรงสอนอย่างมีลำดับขั้น และมีความต่อเนื่องกันเป็นสายลงไปอย่างที่ไม่  
เรียกว่าสอนเป็นอนุพุทธานุสสเนตติยวาท ตัวอย่างก็คือ อนุพุทธานุสสเนตติยวาท ๓ เป็นต้น

๓. ทรงสอน โดยใช้ประสบการณ์ตรง เช่น ทรงสอนพระนันทะที่คิดถึงคู่รักคน  
งาม ด้วยการทรงพาไปชมนางฟ้า นางอัปสรเทพธิดาให้เห็นกับตาเรื่องอาจารย์ที่ศาปรามาโกชให้  
หมอชิวททดสอบตัวเอง<sup>๖๕</sup> เรื่องนามสัทธาต<sup>๖๖</sup> หรืออย่างที่ทำให้พระเพงดูความเปลี่ยนแปลงของ  
ดอกบัว เป็นต้น

๔. ทรงสอนตรงเรื่อง ตรงจุด ไม่วกวน หรือออกนอกเรื่อง

๕. ทรงสอนอย่างมีเหตุมีผล ตรงตามเห็นจริงได้

๖. ทรงสอนเท่าที่จำเป็น หรือมีความพอดีกับผู้เรียน มิใช่ทรงสอนเท่าที่ผู้สอนรู้แล้ว  
ผู้เรียนรับไม่ไหว หรือไม่เกิดประโยชน์เหมือนอย่างที่ว่าพระพุทธเจ้าเมื่อประทับอยู่ในป่าประดู่ลายใกล้  
เมืองโกสัมพี ได้ทรงหยิบใบไม้ประดู่ลายเล็กน้อยใส่กำพระหัตถ์ แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ใบ  
ประดู่ลาย

ในพระหัตถ์ กับใบไม้ ไหนจะมากกว่ากัน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่าใบไม้มากกว่า จึงตรัสว่าสิ่งที่  
พระองค์ตรัสรู้แต่มิได้ทรงสอนเหมือนใบประดู่ลายในป่า ส่วนที่ทรงสั่งสอนน้อยเหมือนใบประดู่ลายใน  
พระหัตถ์ และตรัสแสดงเหตุผลในการที่มิได้ทรงสอนทั้งหมดเท่าที่ตรัสรู้ไว้ เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่เป็น  
ประโยชน์ มิใช่หลักการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ ไม่ช่วยให้เกิดความรู้ถูกต้องนำไปสู่จุดหมาย คือ  
นิพพานได้<sup>๖๗</sup>

---

<sup>๖๕</sup> วินย. (บาลี) ๕/๑๒๙.

<sup>๖๖</sup> ชา.อ. (บาลี) ๒/๒๔๘.

<sup>๖๗</sup> ส.ม. (บาลี) ๑๙/๑๗๑๒.

๗. ทรงสอนสิ่งที่มีความหมาย และเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญอย่าง พุทธพจน์ที่ว่า พระองค์ทรงมีพระเมตตาหวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย จึงตรัสพระวาจาตามหลัก ๖ ประการ คือ

๗.๑ คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง, ไม่เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของ ผู้อื่น - ไม่ตรัส

๗.๒ คำพูดที่จริง ถูกต้อง, แต่ไม่เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของ ผู้อื่น - ไม่ตรัส

๗.๓ คำพูดที่จริง ถูกต้อง, เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น - เลือกกาลตรัส

๗.๔ คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง, ไม่เป็นประโยชน์, ถึงเป็นที่รักที่ชอบใจของ ผู้อื่น - ไม่ตรัส

๗.๕ คำพูดที่จริง ถูกต้อง, แต่ไม่เป็นประโยชน์, ถึงเป็นที่รักที่ชอบใจของ ผู้อื่น - ไม่ตรัส

๗.๖ คำพูดที่จริง ถูกต้อง, เป็นประโยชน์, เป็นที่รักที่ชอบใจของคนอื่น - เลือกกาลตรัส<sup>๖๔</sup>

ลักษณะของพระพุทธเจ้าในเรื่องนี้ คือ ทรงเป็นกาลวาที่ สัจวาที่ ภูตวาที่ อัตถวาที่ ธรรมวาที่ วินัยวาที่

ในเรื่องที่พระองค์ทรงให้การศึกษานั้น มีความเป็นไปในลักษณะเดียวกับการสอน คือทรงให้การปรึกษาจากเรื่องง่าย ๆ ไม่มีความสลับซับซ้อนอะไร สามารถเห็น และเข้าใจได้ไม่ยาก อย่างเช่น ทรงใช้หลักอริยสัจในการให้การปรึกษา เริ่มต้นจากการเรื่องความทุกข์ที่มองเห็นได้ง่าย

จากนั้นจึง แสดงถึงเรื่องสาเหตุที่ทำให้ทุกข์เกิดเป็นลำดับไป ทรงมีขั้นตอนที่ชัดเจนเพื่อเป็นการง่าย ต่อการทำความเข้าใจ ทรงให้ผู้มารับการปรึกษาได้พบกับสิ่งที่ตนเองได้มีประสบการณ์มาก่อน ไม่มีความวุ่นวายในเนื้อหาที่ทรงให้การปรึกษา มีเหตุผลประกอบเมื่อพิจารณาตามจะเห็นได้จริง พร้อมทั้ง ให้การปรึกษาเฉพาะในสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น และเป็นปัญหากับผู้มาขอรับการปรึกษาเท่านั้น โดยทรง ยึดผู้มาขอรับการปรึกษาเป็นศูนย์กลางของการให้การปรึกษา ทุกอย่างที่ทรงทำ และทุกคำที่ พระองค์ทรงตรัสล้วนมีความหมายทั้งสิ้น

---

<sup>๖๔</sup> ม.ม. (บาลี) ๑๓/๙๔/๖๙. ม.ม. (ไทย) ๑๓/ ๘๖/ ๘๗-๘๘.



### ๒.๕.๓ บุคคลที่พระพุทธเจ้าทรงให้การปรึกษา

บุคคลที่พระพุทธเจ้าทรงให้การปรึกษา แต่ละบุคคลจะมีความแตกต่างกันในด้าน ภูมิหลัง การให้การปรึกษาในแต่ละครั้ง พระองค์ทรงคำนึงอย่างเช่นเดียวที่แสดงเอาไว้ในการสอน ของพระองค์ คือ

๑. ทรงสอน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น คำนึงถึงจิต ๖<sup>๖๙</sup> และทรงรู้ระดับความสามารถของบุคคล อย่างที่พระพุทธเจ้าได้ทรงพิจารณา เมื่อก่อนเสด็จออก ประกาศพระศาสนาว่า เหล่าสัตว์ที่มีรูปในดวงตาน้อยก็มี ที่มีกลิ่นในดวงตามากก็มี ที่มีอินทรีย์แก่กล้าก็มี ที่จะสอนให้รู้ได้ง่ายก็มี ที่จะสอนให้รู้ได้ยากก็มี บางพวกที่ตระหนกถึงโทษภัยในปรโลกอยู่ก็มี ทั้งนี้อุปมาเหมือนดังในกอกอุบล กอประทุม หรือกอนุณฑริก

๒. ทรงปรับวิธีการสอน ตามความเหมาะสมกับบุคคล

๓. ทรงสอนโดยคำนึงถึงความพร้อม หรือความสามารถพื้นฐานของผู้รับการ ปรึกษา หรือผู้เรียน เช่น คราวหนึ่งพระพุทธเจ้าประทับหลีกเร้นอยู่ในที่สงัด ทรงดำริว่า “ธรรมเครื่อง บ่มวิมุตติของราหุลสูงงามดีแล้ว ถ้ากระไรเราพึงช่วยชักนำเธอในการกำจัดอาสวะให้ยิ่งขึ้นไปอีก” ดังนี้ ครั้นเมื่อเสด็จไปบิณฑบาต เสวยเสร็จแล้วจึงตรัสชวนพระราหุลให้โดยเสด็จไปพักผ่อนกลางวัน ในป่าอันธวัณ เมื่อถึงโคนไม้แห่งหนึ่ง ก็ได้ประทับนั่งลง และทรงสอนธรรมด้วยวิธีสนทนา วันนั้น พระราหุลก็ได้บรรลุอรหัตตผล<sup>๗๐</sup>

๔. ทรงสอน โดยผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง เช่น ทรงสอนพระจุฬปันถกผู้เฒ่าเวลา ด้วยการให้นำผ้าขาวไปถูบล้าง เป็นต้น

๕. ทรงสอน โดยเรียนมีส่วนร่วมในการแสวงหาความจริง ให้มีการแสดงความคิด เห็น โต้ตอบเสริมหลักกันเป็นข้อสำคัญในวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งต้องการอิสระภาพในทางความคิด และโดยวิธีนี้เมื่อเข้าถึงความจริง ผู้เรียนก็จะรู้สึกว่าคุณได้มองเห็นความจริงด้วยตนเอง และมีความ ชัดเจนมั่นใจ หลักนี้เป็นหลักที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เป็นประจำ และมักมาในรูปการถามตอบ ซึ่งอาจ แยกลักษณะการสอบแบบนี้ได้เป็น :-

---

<sup>๖๙</sup> จิต ๖ ได้แก่ ราคจิต โทสจิต โมหจิต ศรัทธาจิต พุทธิจิต และวิตกจิต, ม.ม. (บาลี) ๑๓/๙๔ ; ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๑๑๙.

<sup>๗๐</sup> ส.สพ. (บาลี) ๑๘/๑๘๗-๑๘๘.

๕.๑ ล่อให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นของตนออกมา ซึ่งข้อคิดให้แก่เขา ส่งเสริมให้เขาคิด และให้ผู้เรียนเป็นผู้วินิจฉัยความรู้นั้นเอง ผู้สอนเป็นเพียงผู้นำซึ่งช่องทางเข้าสู่ความรู้ ในการนี้ผู้สอนมักกลายเป็นผู้ถามปัญหาแทนที่จะเป็นผู้ตอบ

๕.๒ มีการแสดงความคิดเห็น ได้ตอบอย่างเสรี แต่มุ่งหาความรู้ ไม่ใช่มุ่ง แสดงภูมิ หรือข่มกัน

๖. ทรงให้ความสนใจเป็นกรณีบุคคล ตามควรแก่กาลเทศะ และเหตุการณ์ เช่น ชาวนาคนหนึ่งตั้งใจไว้แต่กลางคืนว่าจะไปฟังพุทธเทศนาบังเอิญว้าวาย ไปตามได้แล้วรีบมาแต่กว่าจะ ได้ก็ช้ามาก คิดว่าทันฟังคำทำนองย่อก็ยั้งดี ไปถึงวัดปรากฏว่าพระพุทธรูปเจ้ายังทรงประทับรออยู่หนึ่ง ๆ ไม่เริ่มแสดง ยิ่งกว่านั้นยังให้จัดอาหารให้เขารับประทานจนอิ่มสบาย แล้วจึงทรงเริ่มแสดงธรรม

๗. ทรงสอนโดยไม่ละเลยคนที่ด้อย หรือเอาใจใส่คนที่ด้อย มีปัญหาด้วย เช่น เรื่องพระจุฬินทรที่กล่าวแล้ว เป็นต้น

จึงสามารถสรุปวิธีการเลือกบุคคลที่ทรงสอน เป็นการเลือกบุคคลที่ทรงให้การปรึกษา ที่มีความสอดคล้องกันดังนี้ คือ ทรงคำนึงความแตกต่างของบุคคลตามจริต ๖ เพื่อเป็นการง่ายต่อการให้การปรึกษา มีการปรับเปลี่ยนวิธีการตลอด เพื่อให้มีความเหมาะสมกับผู้มาขอรับการปรึกษา พร้อมทั้งมีทรงสำรวจความพร้อมของผู้มาขอรับการปรึกษาดำเนินเวลาที่ทรงให้การปรึกษา ทรงเน้นให้ผู้รับการปรึกษามีโอกาสลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เพราะคำพูดอย่างเดียวไม่สามารถทำให้เข้าใจได้ ส่งเสริมให้มีความอิสระทางความคิด สามารถโต้แย้งในสิ่งพระองค์ทรงให้การปรึกษาได้ หากมีความสงสัย ให้เขาได้แสดงถึงศักยภาพภายในที่มีอยู่ออกมาอย่างเต็มที่ สุดท้ายไม่ทรงละเลยในการให้ความสำคัญในแต่ละบุคคลเป็นกรณีพิเศษ เพราะมีความแตกต่างในรายละเอียดแต่ละบุคคล ที่พระองค์ทรงทำอย่างนี้ก็เพื่อผลอันสูงสุด คือ ทรงช่วยให้เขาได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในการแก้ปัญหา คือ ความทุกข์ของตนเองได้ด้วยกำลังแห่งตน

#### ๒.๕.๔ พระพุทธเจ้าในฐานะผู้ให้การปรึกษา

พระพุทธเจ้าในฐานะที่ทรงให้การปรึกษา พระองค์ทรงวางหลักในการให้การปรึกษา ซึ่งมีวิธีการเช่นเดียวกับการสอน ดังนี้ คือ

๑. ทรงสอนด้วยสิ่งใกล้ตัว หรือสิ่งที่ผู้เรียนคุ้นเคย เช่น เมื่อเทศน์โปรดชฎิลผู้ บุกไฟ ทรงเริ่มต้นด้วยคำว่า “อะไร ๆ ร้อนลุกเป็นไฟหมดแล้ว” ต่อจากนั้นจึงถาม และอธิบายต่อไป ว่าอะไรร้อน อะไรลุกเป็นไฟ นำเข้าสู่ธรรมะ บางทีก็ใช้เรื่องที่เขาสนใจ หรือที่เขารู้นั้นเองเป็นข้อ สนทนาไปโดยตลอด แต่แทรกความหมายทางธรรมเข้าไว้ให้

๒. ทรงสร้างบรรยากาศในการสอน ให้มีบรรยากาศที่ปลอดโปร่งไม่ตึงเครียด และทรงให้เกียรติแก่ผู้เรียน ให้มีเขามีความภูมิใจในตัวเอง เช่น เมื่อพราหมณ์โสณทัณฑะ กับคณะไปเฝ้าท่านโสณทัณฑะครุ่นคิดวิตกอยู่ในใจว่าถ้าเราถามปัญหาออกไป หากพระองค์ตรัสว่า ‘พราหมณ์ ปัญหาข้อนี้ท่านไม่ควรถามอย่างนี้’ ที่ประชุมก็ห่มันเราได้ ถ้าพระสมณโคดมจะพึงตรัสถามปัญหาเรา ถ้าแม้เราตอบไม่ถูกพระทัย หากพระองค์ตรัสว่า ‘พราหมณ์ ปัญหาข้อนี้ ท่านไม่ควรตอบอย่างนี้’ ที่ถูกควรแก้อย่างนี้’ ที่ประชุมก็จะห่มันเราได้ ถ้ากระไรขอให้พระสมณโคดมถามปัญหาเราในเรื่องไตรเพท อันเป็นคำสอนของอาจารย์เราเถิด เราจะตอบให้ถูกพระทัยทีเดียว

พระพุทธเจ้าทรงทลายใจพราหมณ์ได้ ทรงดำริว่า

“โสณทัณฑะนี้ลำบากใจอยู่ ถ้ากระไรเราพึงถามปัญหาเขาในเรื่องไตรเพท อันเป็นคำสอนของอาจารย์ฝ่ายเขาเองเถิด”

แล้วได้ตรัสถามถึงคุณสมบัติของพราหมณ์ ทำให้พราหมณ์นั้นสบายใจ และรู้สึกภูมิใจที่จะสนทนาต่อไปในเรื่องซึ่งตัวเขาเองถือว่าเขารู้ชำนาญอยู่เป็นพิเศษ และพระองค์ก็ทรงสามารถชักนำพราหมณ์นั้นเข้าสู่ธรรมของพระองค์ได้ ด้วยการคอยทรงเลือกป้อนคำถามต่าง ๆ กับพราหมณ์นั้น แล้วคอยสนับสนุนคำตอบของเขา ดันเข้าสู่แนวที่พระองค์ทรงประสงค์<sup>๗๑</sup>

๓. ทรงสอน มุ่งเนื้อหาสาระ ไม่กระทบตน และผู้อื่น ไม่มุ่งยกตน ไม่เสียดีใคร<sup>๗๒</sup> เช่น คราวหนึ่ง พราหมณ์ ๒ คน เข้าไปเฝ้าพระพุทธองค์ทูลถามว่า ท่านปุรณกัสสป เจ้าลัทธิหนึ่ง กับท่านนิครนถนาฏบุตร อีกเจ้าลัทธิหนึ่ง ต่างก็ปฏิญาณว่าตนเป็นผู้ที่รู้ที่สุดด้วยกัน วาทะเป็นปฏิปักษ์กัน ใครจริง ใครเท็จ พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า

“อย่าเลยพราหมณ์ ข้อที่ทั้งสองนี้ต่างพูดอวดรู้มีวาทะเป็นปฏิปักษ์กันนั้น ใครจะจริง ใครจะเท็จ พักไว้เถิด เราจักแสดงธรรมให้ท่านทั้งสองฟัง ขอให้ท่านตั้งใจฟังเถิด”<sup>๗๓</sup>

แม้เมื่อแสดงธรรมตามปกติในที่ประชุมสาวก ก็ไม่ทรงยกยอ และไม่ทรงรุกรานที่ประชุม ทรงชี้แจงให้รู้เข้าใจชัดเจนไปตามธรรม<sup>๗๔</sup>

---

<sup>๗๑</sup> ที.สี. (บาลี) ๙/๑๘๔-๑๙๕.

<sup>๗๒</sup> เป็นองค์คุณอย่างหนึ่งของธรรมกถึก อจ. ปุณฺณก. (บาลี) ๒๒/๑๕๙.

<sup>๗๓</sup> อจ. นวก. (บาลี) ๒๓/๒๔๒.

<sup>๗๔</sup> ม.ม. (บาลี) ๑๓/๕๘๙.

๔. ทรงสอนโดยเคารพ คือ ตั้งใจสอน ด้วยความรู้สึกรู้ว่าเป็นสิ่งมีคุณค่า มองเห็นความสำคัญของผู้เรียน และงานสั่งสอนนั้นไม่ใช่สักว่าทำ หรือเห็นผู้เรียนโง่เขลา หรือเห็นเป็นชั้นต่ำ ๆ อย่างพระพุทธรักษาที่ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้ตถาคตจะแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตย่อมแสดงโดยเคารพ ไม่แสดงโดยไม่เคารพ ถ้าแม้จะแสดงแก่ภิกษุณี แก่อุบาสกอุบาสิกา แก่ปุถุชนทั้งหลาย โดยที่ผู้ใดแม้แก่คนของท่าน และพรานนกก็ยอมแสดงโดยเคารพ หาแสดงโดยขาดความเคารพไม่”<sup>๗๕</sup>

๕. ทรงสอน โดยใช้ภาษาสุภาพ นุ่มนวล ไม่หยาบคาย สละสลวย และเข้าใจง่ายอย่างที่ว่า

“พระสมณโคดมมีพระดำรัสไพเราะรู้จักตรัสถ้อยคำได้งดงาม มีพระวาจาสุภาพ สละสลวย ไม่มีโทษยังผู้ฟังให้เข้าใจเนื้อความได้ชัดเจน”<sup>๗๖</sup>

นอกจากนั้น ยังมีหลักการให้การปรึกษา และการสอน ที่ส่งผลให้พระพุทธรเจ้า ทรงจัดการให้การปรึกษา และการสอนได้อย่างเป็นผลสำเร็จ ๔ ลักษณะ ดังนี้<sup>๗๗</sup>

๕.๑ ทรงสอน อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูเห็นกับตา

๕.๒ ทรงสอน ชักจูงให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับ และนำไปปฏิบัติ

๕.๓ ทรงสอน เข้าใจให้แก่กล้าบ้างเกิดกำลังใจปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน

๕.๔ ทรงสอน ซโลมใจให้แช่มชื่น ราเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง

จึงสามารถสรุปประเด็น ที่พระพุทธรองค์ในฐานะเป็นผู้ให้การปรึกษา ที่มีความสอดคล้องกับการสอนได้ คือ พระองค์ทรงมีหลักในการให้การปรึกษา ทรงใช้สิ่งแวดล้อมรอบตัวมาเป็นอุปกรณ์ในการให้การปรึกษา ทรงสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นกันเอง ให้ความคุ้นเคยกับผู้มาขอรับการปรึกษาให้เกิดความเบาใจในเรื่องที่ทรงให้การปรึกษา ให้เกียรติผู้มาขอรับการปรึกษา ไม่ทรงดูหมิ่น ทรงให้ความสำคัญกับผู้ที่อยู่ตรงหน้าทุกคน ทรงใช้ถ้อยคำที่สุภาพ นุ่มนวล น่าฟัง ไม่กระทบบุคคลอื่น ทำให้ผู้ที่ได้รับการปรึกษาเกิดศรัทธาเลื่อมใส น้อมนำคำสอนของพระองค์ไปปฏิบัติจนเกิดผลสำเร็จในที่สุด

<sup>๗๕</sup> อ.ญ. ปุณฺณก. (บาลี) ๒๒/๙๙.

<sup>๗๖</sup> ม.ม. (บาลี) ๑๓/๖๕๐.

<sup>๗๗</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, หน้า ๔๕.

พระธรรมปิฎก ได้สรุปวิธีสอนแบบต่าง ๆ ของพระพุทธเจ้าไว้ซึ่งมีความสอดคล้องกับการให้การปรึกษา ดังนี้<sup>๗๘</sup>

๑. แบบสากัจฉาหรือสนทนา วิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใด ๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจ หลักธรรม ในการสนทนา พระพุทธเจ้ามักจะทรงเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรม และเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด

๒. แบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ น่าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรม ประจำวัน ซึ่งมีประชาชนหรือพระสงฆ์จำนวนมาก และส่วนมากเป็นผู้มีพื้นความรู้ความเข้าใจ กับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติม และหาความสงบสุขทางจิตใจ

๓. แบบตอบปัญหา โดยอาจแยกได้ ๔ ลักษณะ

๓.๑ เอกังสพพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ฟังตอบตรงไปตรงมาตายตัว พระอรุณกถาจารย์ยกตัวอย่าง เช่น ถามว่า “จักขุเป็นอนิจจังหรือ” ฟังตอบตรงไปได้ทีเดียวว่า “ถูกแล้ว”

๓.๒ ปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ฟังย้อนถามแล้วจึงแก้ ท่านยกตัวอย่างเช่น เขาถามว่า “โสดะก็เหมือนจักขุหรือ” ฟังย้อนถามก่อนว่า “ที่ถามนั้นหมายถึงแง่ใด” ถ้าเขาว่า “ในแง่เป็นเครื่องมองเห็น” ฟังตอบว่า “ไม่เหมือน” ถ้าเขาว่า “ในแง่เป็นอนิจจัง” จึงควรตอบรับว่า “เหมือน”

๓.๓ วิکشขพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่จะต้องแยกความตอบ เช่น เมื่อเขาถามว่า “สิ่งที่เป็นอนิจจัง ได้แก่ จักขุใช่ไหม?” ฟังแยกความออกตอบว่า “ไม่เฉพาะจักขุเท่านั้น ถึงโสดะขมานะ ฯลฯ ก็เป็นอนิจจัง” หรือปัญหาว่า “พระตถาคตตรัสวาจาซึ่งไม่เป็นที่รักที่ชอบใจ ของคนอื่นไหม” ก็ต้องแยกตอบตามหลักการตรัสวาจา ๖ หรือปัญหาว่า “พระพุทธเจ้าทรงดิเตียนตบะทั้งหมดจริงหรือ”<sup>๗๙</sup> ก็ต้องแยกตอบว่าชนิดใดดิเตียน ชนิดใดไม่ดิเตียน ดังนี้ เป็นต้น

๓.๔ ฐปนียปัญหา ปัญหาที่ฟังยับยั้งเสีย ได้แก่ ปัญหาที่ถามนอกเรื่อง ไร้ประโยชน์ อันจักเป็นเหตุให้เขว ยึดเยื้อ สิ้นเปลืองเวลาเปล่า ฟังยับยั้งเสีย แล้วชักนำผู้ถามกลับเข้าสู่แนวเรื่องที่ประสงค์ต่อไป ท่านยกตัวอย่าง เมื่อถามว่า “ชีวะอันใด สรีระก็อันนั้นหรือ?” อย่างนี้

---

<sup>๗๘</sup> เล่มเดียวกัน, หน้า ๔๖-๕๐.

<sup>๗๙</sup> อจ. ทสก. (บาลี) ๒๔/๙๔.

เป็นคำถามประเภทเท็จความจริง ซึ่งถึงอธิบายอย่างไรผู้ถามก็ไม่อาจเข้าใจ เพราะไม่อยู่ในฐานะที่เขาจะเข้าใจได้ พิสูจน์ไม่ได้ ทั้งไม่เกิดประโยชน์อะไรแก่เขาด้วย

๔. แบบวางกฎข้อบังคับ เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง ขึ้นเป็นครั้งแรก พระสงฆ์หรือประชาชนเล่าลือโพนทนาติเตียนกันอยู่ มีผู้นำความมากราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ก็จะทรงเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามพระภิกษุผู้กระทำความผิด เมื่อเจ้าตัวรับได้ความเป็นสัตย์จริงแล้วก็จะทรงตำหนิ ชี้แจงผลเสียหายที่เกิดแก่ส่วนรวม พรรณนาผลร้ายของความประพฤติไม่ดี และคุณประโยชน์ของความประพฤติที่ดีงาม แล้วทรงแสดงธรรมกถาที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้น จากนั้นจะตรัสให้สงฆ์ทราบว่าจะทรงบัญญัติสิกขาบท โดยทรงแถลงวัตถุประสงค์ในการบัญญัติให้ทราบ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้น ๆ ไว้ โดยความเห็นชอบพร้อมกันของสงฆ์ ในท่ามกลางสงฆ์ และโดยความรับทราบร่วมกันของสงฆ์

จากวิธีการสอนที่กล่าวมาข้างต้นนั้นสามารถสรุปเป็นวิธีการให้การปรึกษาของพระพุทธเจ้า ที่สอดคล้องกัน ดังนี้คือ ในการให้การปรึกษาจะเป็นลักษณะของการพูดคุยสนทนาเป็นบรรยากาศผ่อนคลาย โดยเฉพาะผู้ที่ไม่รู้จักกันมาก่อน หรือไม่เคยพูดคุยมาก่อน วิธีการนี้เป็น การสร้างความคุ้นเคยระหว่างกัน สำหรับผู้ที่มีรู้จักมาก่อนแล้วจะใช้การบรรยายในเนื้อที่เป็นประเด็นปัญหา เปิดโอกาสในซักถามปัญหาได้ และพระองค์ก็มีวิธีการตอบปัญหา เช่น ตอบแบบตรงไปตรงมา ใช้การย้อนถามให้ชัดเจนในปัญหา ก่อนตอบ แยกตอบเป็นประเด็น ๆ ไป สุดท้ายทรงยับยั้งไม่ทรงตอบเพราะถึงตอบไปก็ไม่เกิดประโยชน์แก่ผู้ถาม และเมื่อมีเหตุจำเป็นต้องวางกฎเกณฑ์ในการแก้ปัญหาพระองค์ก็ทรงใช้ เพื่อความเป็นระเบียบของหมู่คณะ โดยเฉพาะในส่วน ของภิกษุสงฆ์ และภิกษุณีสงฆ์

ทั้งนี้ วิธีการสอนจะใช้กลวิธี และอุปมาประกอบการสอนในลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น<sup>๔๐</sup>

๑. ยกอุทาหรณ์ และเล่านิทานประกอบ การยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย และการเล่านิทานประกอบการสอน ช่วยให้เข้าใจความได้ง่าย และชัดเจน ช่วยให้จำแม่นยำ เห็นจริง และเกิดความเพลิดเพลิน ทำให้การเรียนการสอนมีรสยิ่งขึ้น พระพุทธเจ้าทรงใช้อุทาหรณ์ และ

---

<sup>๔๐</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พุทธวิธีในการสอน*, หน้า ๕๑-๖๘.

นิทานประกอบการสอนมากมายเพียงใด จะเห็นได้จากการที่ในคัมภีร์ต่าง ๆ มีอุทาหรณ์ และนิทานปรากฏอยู่ทั่วไป เฉพาะคัมภีร์ชาดกอย่างเดียวก็มีนิทานชาดกถึง ๕๔๙ เรื่อง

๒. เปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา คำอุปมาช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยากปรากฏความหมายเด่นชัดออกมา และเข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะมักใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม เปรียบให้เห็นชัดด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรม หรือแม้เปรียบเรื่องที่เป็นรูปธรรม ด้วยข้ออุปมาแบบรูปธรรม ก็จะช่วยให้เกิดความหนักแน่นเข้า เช่น

“ภูเขาศิลาล้วน เป็นแท่งทึบ ย่อมไม่หวั่นไหวด้วยแรงลม ฉนใด บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะค่านินทา และสรรเสริญ ฉนนั้น”<sup>๔๐</sup>

การใช้ข้ออุปมานี้ น่าจะเป็นกลวิธีประกอบการสอนที่พระพุทธเจ้าทรงใช้มากที่สุด มากกว่ากลวิธีอื่นใด

๓. การใช้วัสดุอุปกรณ์การสอนประกอบ มีตัวอย่างการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้อุปกรณ์การสอนเหมือนกัน โดยทรงใช้เครื่องใช้ที่มีอยู่ในกรณีสอนผู้เรียนที่อายุน้อย ๆ ซึ่งเข้าใจจากวัตถุได้ง่ายกว่านามธรรม จึงปรากฏเรื่องที่พระองค์ทรงสอนสามเณรรักษาหูลเมื่ออายุ ๗ ขวบว่า

วันหนึ่งพระผู้มีพระภาคเสด็จมา ณ ที่อยู่ของสามเณรรักษา หูล สามเณรมองเห็นแล้วก็ปูลาดอาสนะ และจัดน้ำล้างพระบาทไว้ พระผู้มีพระภาคล้างพระบาทแล้วทรงเหลือน้ำไว้ในภาชนะหนึ่ง เมื่อสามเณรถวายบังคมนั่งเรียบร้อยแล้ว พระองค์ได้ตรัสถามว่า

“รักษา เธอเห็นน้ำที่เหลืออยู่หนึ่งหนึ่งในภาชนะนี้หรือไม่”

สามเณรรักษาหูลทูลว่า เห็น จึงตรัสว่า

“คนที่พูดเท็จทั้งที่รู้ที่อยู่ ก็มีคุณธรรมของสมณะเหลืออยู่น้อยเหมือนอย่างนั้น”

พระผู้มีพระภาคทรงคว่ำภาชนะลง ตรัสถามว่า

“เธอเห็นภาชนะนี้คว่ำลงแล้วไหม” สามเณรรักษาหูลทูลว่า เห็น จึงตรัสถามว่า

“คนที่ไม่มีความสามารถในการพูดเท็จทั้งที่รู้ที่อยู่ คุณธรรมของสมณะของเขาก็ชื่อว่าคว่ำไปแล้ว เหมือนอย่างนั้น”

แล้วทรงหงายภาชนะขึ้น ตรัสถามว่า “เธอเห็นภาชนะนี้ว่างเปล่าไหม” สามเณรทูลว่า เห็น จึงตรัสว่า “คนที่ไม่มีความสามารถในการพูดเท็จ ทั้งที่รู้ที่อยู่ คุณธรรมของสมณะของเขาก็ว่างเปล่า เหมือนอย่างนั้น”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “รักษา แว่นมีประโยชน์อย่างไร”

---

<sup>๔๐</sup> ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๖.

สามเณรราหุลทูลตอบว่า “มีประโยชน์สำหรับสองดู พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคทรงตรัสว่า “อันนั้นเหมือนกัน ราหุล บุคคลควรพิจารณาเสียก่อน จึงกระทำการกรรมด้วยกาย วาจา และใจ”<sup>๔๒</sup>

๔. การทำเป็นตัวอย่าง วิธีสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในทางจริยธรรม คือ การทำเป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอน เป็นทำนองการสาธิตให้ดู แต่ที่ พระพุทธเจ้าทรงกระทำนั้น เป็นไปในรูปทรงเป็นผู้นำที่ดี การสอนโดยทำเป็นตัวอย่าง ก็คือ พระ จริยวัตรอันดีงามที่เป็นอยู่โดยปกติของตนเอง แต่ที่ทรงปฏิบัติเป็นเรื่องราวเฉพาะก็มี เช่น

คราวหนึ่ง พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระอานนท์ตามเสด็จ ขณะเสด็จไปตามเสนาสนะ ที่อยู่ของพระสงฆ์ ได้ทอดพระเนตรเห็นพระภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรงท้องร่วง นอนจมกองมูลร และ คุถของตนไม่มีผู้พยาบาลดูแล จึงเสด็จเข้าไปหา จัดการทำความสะอาดให้นอนโดยเรียบร้อย เสร็จ แล้วจึงทรงประชุมสงฆ์ ทรงสอบถามเรื่องนั้น และตรัสสอนหนึ่งว่า

“ภิกษุทั้งหลายพวกเธอไม่มีมารดา ไม่มีบิดา ผู้ใดเล่าจะพยาบาลพวกเธอ ถ้า พวกเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจักพยาบาล ผู้ใดจะพึงอุปฐากเรา ขอให้ผู้นั้นพยาบาลภิกษุ อาพาธเถิด”<sup>๔๓</sup>

๕. การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่ การเล่นภาษา และเล่นคำ เป็นเรื่องของความสามารถในการใช้ภาษาผสมกับปฏิภาณ ข้อนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงพระปรีชา สามารถของพระพุทธเจ้าที่มีรอบไปทุกด้าน เมื่อผู้ใดทูลถามมาเป็นคำร้อยกรอง พระองค์ก็ทรงตอบ เป็นคำร้อยกรองไปทันที ทำนองกลอนสด บางทีเขาทูลถามหรือกล่าวข้อความโดยใช้คำที่มี ความหมายไปในทางไม่ดีงาม พระองค์ก็ตรัสตอบไปด้วยคำพูดเดียวกันนั่นเอง แต่เป็นคำพูดใน ความหมายที่ต่างออกไปเป็นฝ่ายดีงาม

บางครั้งมีผู้มาเฝ้าปรึกษาพระองค์ ด้วยคำพูดต่าง ๆ ที่รุนแรงยิ่ง พระองค์ทรงยอม รับคำปรึกษาเหล่านั้นทั้งหมด แล้วทรงแปลความหมายอธิบายเสียใหม่ให้เป็นเรื่องที่ดีงาม เช่น กรณีของเวรัญชพราหมณ์<sup>๔๔</sup> และสี่หเสนาบตีผู้รับแผนมาจากนิครนถนาฏบุตร<sup>๔๕</sup> เป็นต้น

<sup>๔๒</sup> ม.ม. (บาลี) ๑๓/๑๒๕-๑๒๙.

<sup>๔๓</sup> วินย. (บาลี) ๕/๑๖๖.

<sup>๔๔</sup> วินย. (บาลี) ๑/๒ ; อง. อฏฐก. (บาลี) ๒๓/๑๐๑.

<sup>๔๕</sup> วินย. (บาลี) ๕/๓๘ ; อง. อฏฐก. (บาลี) ๒๓/๑๐๒.



การสอนหลักธรรมทั่วไป พระองค์ก็ทรงรับเอาคำศัพท์ที่มีใช้อยู่แต่เดิม ในลัทธิศาสนาเก่ามาใช้ แต่ทรงกำหนดความหมายให้ใหม่ ซึ่งเป็นวิธีการช่วยให้ผู้ฟัง ผู้เรียนหันมาสนใจ และกำหนดคำสอนได้ง่าย เพียงแต่มาทำความเข้าใจเสียใหม่เท่านั้น และเป็นกรช่วยให้มีการพิจารณาเปรียบเทียบไปในตัวด้วยว่าอย่างไรถูก อย่างไรผิดอย่างไร จึงเห็นได้ว่า คำว่า พรหม พราหมณ์ อริยะ ยัญตะบะ ไฟฟูชายัญ ฯลฯ ซึ่งเป็นคำในลัทธิศาสนาเดิม ก็มีใช้ในพระพุทธศาสนาด้วยทั้งสิ้น แต่มีความหมายต่างออกไปเป็นอย่างใหม่

๖. อุบายเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล เช่น ทรงเลือกสอนหัวหน้ากลุ่มก็จะได้ลูกกลุ่มก็จะตามมาร่วมด้วย

เมื่อตรัสรู้ใหม่ ๆ ได้เสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดพระองค์ เมื่อครั้งออกแสวงหาหนทางพ้นทุกข์ ชื่อนั้นพิจารณาได้ทั้งในแง่ที่ปัญจวัคคีย์เป็นผู้ใฝ่ธรรม มีอุปนิสัยอยู่แล้วหรือในแง่ที่เป็นผู้เคยมีอุปการะกันมาในแง่ที่ว่า เป็นการสร้างความมั่นใจ ทำให้ผู้เคยเกี่ยวข้องหมดความคลางแคลงในพระองค์ ตัดปัญหาในการที่ท่านเหล่านี้ อาจไปสร้างความคลางแคลงใจขึ้นแก่ผู้อื่นต่อไปด้วย ครั้นเสร็จสั่งสอนปัญจวัคคีย์แล้ว ก็ได้โปรดยสกุमारพร้อมทั้งเศรษฐีผู้บิดา และญาติมิตร เมื่อจะเสด็จเข้าแคว้นมคธ พระองค์ก็เสด็จไปโปรดชฎิล ๓ พี่น้อง พร้อมทั้งบริวารทั้งพัน เริ่มด้วยชฎิลคนพี่ใหญ่เสียก่อน แล้วนำชฎิลเหล่านี้ ผู้กลายเป็นสาวกแล้วเข้าสู่นครราชคฤห์ ประกาศธรรม ณ พระนครนั้นได้ราชาเป็นสาวก เป็นอันว่าพอเริ่มต้นประกาศพระศาสนา ก็ได้ทั้งนักบวชผู้ใหญ่ เศรษฐี และราชา ซึ่งเป็นคนชั้นสูงสมัยนั้นเป็นสาวก เป็นการทำให้ทางเสด็จเผยแผ่ให้ปลอดภัยต่อไป

๗. การรู้จักจังหวะ และโอกาส ผู้สอนต้องรู้จักใช้จังหวะ และโอกาสให้เป็นประโยชน์เมื่อยังไม่ถึงจังหวะ ไม่เป็นโอกาส เช่น ผู้เรียนยังไม่พร้อม ยังไม่เกิดปริปากะแห่งญาณหรืออินทรีย์ก็ต้องมีความอดทน ไม่ชิงหักหาญหรือตั้งต้นทำ แต่ก็ต้องตื่นตัวอยู่เสมอเมื่อถึงจังหวะหรือเป็นโอกาสก็ต้องมีความฉับไวที่จะจับมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ไม่ปล่อยให้ผ่านเลยไปเสียเปล่า แม้ในการเผยแผ่ศาสนาแก่คนส่วนใหญ่ พระพุทธเจ้าก็ทรงปฏิบัติตามจังหวะ และโอกาสด้วย เช่น

ในระยะแรกประกาศพระศาสนา ณ วันมาฆบูชา มี หลังตรัสรู้ ๑ ปี เมื่อประทับอยู่ ณ เวฬุวัน พระสงฆ์สาวกมาชุมนุมพร้อมกัน ณ ที่นั้น และเป็นโอกาสเหมาะ พระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์สำหรับเป็นหลักยึดถือร่วมกันของสงฆ์ ที่จะแยกย้ายกันไปบำเพ็ญศาสนกิจ

๘. ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ ถ้าผู้สอน สอนอย่างไม่มีอัตรา ตัดต้นหา มานะ ทิฎฐิเสียให้น้อยที่สุด ก็จะมุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ แต่จะใช้กลวิธีใดให้การสอนได้ผลดีที่สุดก็จะทำในทางนั้น ไม่กลัวว่าจะเสียเกียรติ ไม่กลัวว่าจะถูกรู้สึกว่าแพ้ บางคราวเมื่อสมควรยอมก็ต้องยอมให้ผู้เรียนรู้สึกตัวว่าเขาเก่ง บางคราวสมควรข่มก็ข่ม บางคราวสมควรอ่อนอ่อนผ่อน

ตามก็ยอมตาม สมควรคล้อยก็คล้อย สมควรปลอบก็ปลอบ มีพุทธพจน์ว่า “เรายอมฝึกคนด้วยวิธี  
ละมุนละไมบ้าง ด้วยวิธีรุนแรงบ้าง ด้วยวิธีที่ทั้งอ่อนละมุนละไม และทั้งรุนแรงปนกันไปบ้าง”<sup>๘๖</sup>

คนบางคนจะให้เขายอมได้ด้วยการที่ยอมให้เขารู้สึกว่าตัวเขามีเกียรติ หรือเก่ง ได้  
สนใจก่อน ผู้สอนจับจุดได้ก็ใช้วิธีสนองความต้องการ แล้วดึงเข้าสู่ที่หมายได้ตามประสงค์ เช่น  
คราวที่เวรัญชพรหมณ์บริภาษพระพุทธเจ้า พระองค์ก็ทรงรับสมอ้างตามคำบริภาษนั้นให้สนใจ  
พรหมณ์ แล้วจึงค่อยชี้แจงแก้ไข ให้เขาเลื่อมใสพระองค์ภายหลัง

เมื่อเผชิญอาฬวกยักษ์ผู้ดุร้าย พระองค์เสด็จเข้าไปในที่อยู่ของอาฬวกะ อาฬวกะสั่ง  
พระองค์ให้เสด็จออกไป พระองค์ก็เสด็จออกตามสั่ง อาฬวกะสั่งพระองค์ให้เสด็จเข้าไปอีก พระองค์  
ก็เสด็จเข้าอีก อาฬวกะสั่งให้พระองค์เสด็จเข้าเสด็จออกอย่างนี้ ซึ่งพระองค์ก็ทรงปฏิบัติตาม  
อย่างว่าง่ายถึง ๓ วาระ ให้เขารู้สึกสนใจในอำนาจของตนก่อน ต่อจากนั้นทรงเปลี่ยนกลวิธี และ  
ก็ได้โปรดอาฬวกะลงเป็นสาวกสำเร็จ<sup>๘๗</sup>

๘. การลงโทษ และให้รางวัล มีคำสรรเสริญพระพุทธคุณที่ยกมาแสดงข้างต้นแล้วว่า  
“พระผู้มีพระภาคทรงฝึกอบรมชุมชนได้ดีถึงเพียงนี้ โดยไม่ต้องใช้อาชญา”<sup>๘๘</sup>

ซึ่งแสดงว่า การใช้อำนาจลงโทษไม่ใช่วิธีการฝึกคนของพระพุทธเจ้า แม้ในการแสดงธรรม  
ตามปกติ พระองค์ก็ทรงแสดงไปตามเนื้อหาธรรม ไม่กระทบกระทั่งใคร อย่างที่ว่า “ทรงแสดงธรรม  
ในบริษัท ไม่ทรงยอบบริษัท ไม่ทรงรุกรานบริษัท ทรงชี้แจงให้บริษัทเห็นแจ้ง ให้สมาทานให้อาจหาญ  
ให้ร่าเริงด้วยธรรมิกถา”<sup>๘๙</sup> และว่า “พึงรู้จักการยกยอ และการรุกราน ครั้นรู้แล้วไม่เพียงยกยอ ไม่เพียง  
รุกราน พึงแสดงแต่ธรรมเท่านั้น”<sup>๙๐</sup>

ข้อนี้ ตีความไปได้ถึงว่า ไม่ใช่ทั้งวิธีลงโทษ และให้รางวัล แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะทรงใช้  
การชมเชยยกย่องบ้าง ก็เป็นไปในรูปการยอมรับคุณความดีของผู้นั้น กล่าวชมโดยธรรมให้เขามั่นใจ  
ในการกระทำความดีของตน แต่ไม่ให้เกิดเป็นการเปรียบเทียบข่มคนอื่นลง บางทีทรงชมเพื่อให้ถือ

---

<sup>๘๖</sup> อ.จ. จตุกก. (บาลี) ๒๑/๑๑๑.

<sup>๘๗</sup> ชุ.สุ. (บาลี) ๒๕/๓๑๐.

<sup>๘๘</sup> ม.ม. (บาลี) ๑๓/๕๖๕.

<sup>๘๙</sup> ม.ม. (บาลี) ๑๓/๕๘๙.

<sup>๙๐</sup> ม.อ. (บาลี) ๑๔/๖๕๘.

เป็นตัวอย่าง หรือเพื่อแก้ความเข้าใจผิด ให้ตั้งทัศนคติที่ถูกต้อง เช่น ทรงชมพระนันทกะ<sup>๙๑</sup> และตำหนิ เตือนพระนันทะ<sup>๙๒</sup> เป็นต้น

๑๐. กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นต่างครั้งต่างคราว ย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปไม่มีที่สุด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมอาศัยปฏิภาณ คือ ความสามารถในการประยุกต์หลักวิธีการ และกลวิธีต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสม เป็นเรื่องเฉพาะครั้ง เฉพาะคราวไปอย่างไรก็ดี การได้เห็นตัวอย่างการแก้ปัญหานี้ อาจช่วยให้เกิดความเข้าใจในแนวทางที่จะนำไปใช้ปฏิบัติได้บ้าง

ในการประกาศพระศาสนา พระพุทธเจ้าได้ทรงประสบปัญหาเฉพาะหน้าอยู่ตลอดเวลา และทรงแก้ไขสำเร็จไปในรูปต่าง ๆ กัน ตัวอย่างเช่น

พราหมณ์คนหนึ่งในเมืองราชคฤห์ ตนไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา แต่ภรรยาเป็นผู้มีศรัทธาในพระพุทธเจ้าอย่างแรงกล้า มักเปล่งอุทานว่า “นโม ตสฺส” คราวหนึ่งนางพราหมณีผู้ภรรยา ขณะนำอาหารมาให้สามี ก้าวพลาดลง จึงอุทานว่า “นโม ตสฺส” พราหมณ์สามีได้ยินก็ไม่พอใจ จึงว่า “นางตัวร้ายนี่ชอบพูดสรรเสริญแต่ความดีของพระหัวโล้นองค์นั้นอยู่เรื่อย เดียวเถอะนั่งตัวดี ข้าจะไปปราบวาทะศาสดาของแก”

นางพราหมณีตอบว่า “แน่ะ พ่อพราหมณ์ ฉันมองไม่เห็นว่าจะมีใครในโลกไหน ๆ มาปราบวาทะของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ เอาซี พ่อพราหมณ์จะไปก็เอา ไปแล้วก็จะรู้เอง”

ฝ่ายพราหมณ์ทั้งโกรธอยู่นั้น ก็ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เมื่อนั่งเรียบร้อยแล้ว ก็ทูลถามเป็นคำร้อยกรองว่า “ฆ่าตัวอะไรเสียได้ จึงจะนอนเป็นสุข ฯลฯ”

พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า “ฆ่าความโกรธเสียได้ก็จะนอนเป็นสุข ฯลฯ” และทำให้พราหมณ์เลื่อมใสได้<sup>๙๓</sup>

---

<sup>๙๑</sup> อ. นวก. (บาลี) ๒๓/๒๐๘.

<sup>๙๒</sup> ส.นิ. (บาลี) ๑๖/ ๖๙๖-๗๑๒.

<sup>๙๓</sup> ส.ส. (บาลี) ๑๕๑/๖๒๖-๖๓๐.

จากเทคนิคการสอนทั้ง ๑๐ ประการข้างต้นที่ได้อธิบายมาแล้วนั้น สามารถนำมาสรุปเป็นเทคนิคการให้ปรึกษาของพระพุทธองค์ได้ดังนี้ คือ ทรงให้การปรึกษาด้วยวิธีการยกอุทาหรณ์ ยกอุปมาอุปมัย ใช้เครื่องมืออุปกรณ์ช่วย ทรงทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ใช้วิธีการเล่นคำ เล่นภาษา ทรงเลือนบุคคล ทรงใช้จังหวะโอกาสที่เหมาะสม มีความยืดหยุ่นในวิธีการ มีการให้รางวัล และลงโทษเมื่อจำเป็น พร้อมทั้งมีการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นอย่างดี มาประกอบเพื่อให้ถึงเป้าหมายที่วางไว้ คือ ให้ได้รู้ ได้เห็นแจ้ง ในปัญหาหรือสิ่งที่เป็นความทุกข์ของผู้มาขอรับการปรึกษา และจัดการกับปัญหานั้นได้ด้วยตนเองอย่างสิ้นเชิง

จากการศึกษาหลักการ และวิธีการสอน ที่มีความสอดคล้องกับการให้การปรึกษาของพระพุทธเจ้ามาแล้วสามารถนำมาใช้กำหนดเป็นขั้นตอน และกระบวนการพุทธวิธีการให้การปรึกษา ที่จะได้นำมาแสดงเอาไว้ลำดับต่อไป

### ๒.๕.๕ ขั้นตอนกระบวนการพุทธวิธีการให้การปรึกษา

ขั้นตอนกระบวนการพุทธวิธีการให้การปรึกษาของพระพุทธเจ้า ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอน ดังนี้

ก) ก่อนการให้การปรึกษา

๑. รู้จักผู้มารับการให้การปรึกษาล่วงหน้า

ข) ระหว่างการให้การปรึกษา

๒. ทรงปรับภาวะผู้มารับการปรึกษา ให้มีความพร้อมที่จะรับการให้การปรึกษา

๓. ทรงให้การปรึกษาที่มีเนื้อหาเหมาะสมกับผู้มารับการให้การปรึกษา

๔. ทรงประเมินผลการให้การปรึกษา

ค) หลังการให้การปรึกษา

๕. มีกิจกรรมภาคปฏิบัติให้ผู้เข้ารับการให้การปรึกษา

ขั้นตอน และกระบวนการดังกล่าวนี้ เป็นการสรุปประมวลพุทธวิธีการให้การปรึกษาที่ได้กล่าวมาข้างต้น เพื่อเป็นการง่ายต่อการกำหนดศึกษาในส่วนที่เป็นกรณีศึกษา ที่จะได้นำมาแสดงต่อไป

การให้การปรึกษาตามแนวตะวันตก และพุทธวิธีในการให้การปรึกษาซึ่งถือเป็นตะวันออก ตามที่กล่าวข้างต้นทั้งหมดนั้น เป็นการให้ความช่วยเหลือผู้มีปัญหา หรือมีความทุกข์ที่ไม่สามารถเข้าใจ และรู้วิธีการแก้ไขได้ด้วยตนเองจึงหวังพึ่งผู้ที่มีความรู้ มีความชำนาญในด้านการช่วยเหลือดังกล่าว อย่างเช่น ในส่วนของพระพุทธเจ้าที่ทรงให้การปรึกษา และสัมฤทธิ์ผลเป็นอย่างดี

มีกรณีตัวอย่างอยู่จำนวนมากตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พระองค์ทรงใช้ให้การปรึกษาแก่พุทธบริษัท ๔ และนักบวชนอกต่างศาสนา ที่ประสบกับปัญหาความทุกข์เข้ามาหาพระองค์ เพื่อให้ช่วยชี้ทางพ้นทุกข์ ซึ่งมีลักษณะความทุกข์แตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล ผู้วิจัยขอยกกรณีตัวอย่าง การให้การปรึกษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้กับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ในส่วนพระสูตรต้นตปิฎกเป็นหลักมาประกอบเป็นตัวอย่าง เพื่อจะได้ศึกษาถึงวิธีการและเทคนิคการให้การปรึกษาในอดีตกาลที่พระพุทธองค์ทรงใช้ ในแต่ละกรณีตัวอย่างบุคคลใดควรได้รับพุทธวิธีการให้การปรึกษาด้วยเทคนิค และวิธีการอย่างไร เพื่อให้สามารถข้ามพ้นจากปัญหา และความทุกข์ได้ เทคนิค และวิธีการดังกล่าวเป็นเช่นไร ผู้วิจัยจะได้ยกมาแสดงในบทต่อไป

## บทที่ ๓

### กรณีตัวอย่างการใช้พุทธวิธีการให้การปรึกษา ที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก

ในพระไตรปิฎก ทั้ง ๓ ปิฎก โดยเฉพาะพระสุตตันตปิฎกนั้นได้มีการบันทึก วิธีการให้ความช่วยเหลือผู้มีความทุกข์ ให้หลุดพ้นจากความทุกข์ตามแนวทางพุทธวิธีการให้การปรึกษา ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มีการบันทึกไว้เป็นเรื่องราว เพื่อเป็นกรณีศึกษาสำหรับอนุชนรุ่นหลัง ดังจะได้นำมาแสดงเอาไว้ในบทนี้ ซึ่งมีกรอบในการนำกรณีตัวอย่าง โดยจัดแบ่งเป็นประเภทกลุ่มบุคคล และ บุคคล ได้ ๕ ประเภท คือ

๑. ภิกษุ
๒. ภิกษุณี
๓. อุบาสก
๔. อุบาสิกา
๕. นักบวชนอกพระพุทธศาสนา

ในการนำเสนอของแต่ละประเภทนั้น จะเลือกกรณีตัวอย่างที่เกิดขึ้นมีเหตุการณ์ กระบวนการให้การปรึกษา ตั้งแต่ต้นจนกระทั่งมีผลปรากฏชัดเจนในที่สุด คือ ผู้มีความทุกข์ที่เป็นกลุ่มบุคคล และ บุคคล สามารถพ้นจากความทุกข์ หรือปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ ในบางกรณีตัวอย่างมาเท่านั้น และในท้ายของกรณีตัวอย่างที่ยกมาแสดงนั้นจะมีการวิเคราะห์วิธีการให้การปรึกษาเอาไว้ด้วย

#### ๓.๑ พุทธวิธีการให้การปรึกษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้กับ ภิกษุ

ในการให้การปรึกษาที่พระพุทธองค์ทรงใช้กับภิกษุนั้น ได้เริ่มต้นขึ้นหลังจากพระองค์ตรัสรู้ได้ไม่นาน เมื่อพระองค์ตัดสินใจจะทรงโปรดเวไนยสัตว์ การให้การปรึกษา หรือการสั่งสอนเพื่อช่วยเหลือให้ผู้ขอรับการปรึกษาได้เห็นธรรม และพบหนทางแห่งความหลุดพ้นจากความทุกข์

ก็ได้เริ่มต้นขึ้น พุทธวิธีการให้การบริภักษานั้น พระองค์ทรงยึดผู้มีความทุกข์เป็นศูนย์กลางของการแสดงธรรมโปรด มิได้ทรงใช้พระองค์เป็นศูนย์กลาง ดังกรณีตัวอย่าง และการวิเคราะห์ถึงวิธีการให้การบริภักษาที่จะนำมาแสดง ดังต่อไปนี้

### กรณีตัวอย่างที่ ๑ พระปัญญาวัคคีย์<sup>๑</sup>

พระปัญญาวัคคีย์ทั้ง ๕ นั้น ประกอบด้วยพระอัญญาโกณฑัญญะ พระวัปปะ พระภัททิยะ พระมหานามะ และพระอัสสชิ ทั้ง ๕ ท่านนี้ออกบวชตามพระพุทธองค์ โดยอยู่อุปัฏฐากในครั้งที่พระองค์ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา ด้วยหวังว่าหากพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้แล้วพวกตนจะได้รับผลจากการตรัสรู้นั้นด้วย ต่อมาเมื่อพระพุทธองค์ทรงเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยา ท่านเหล่านั้นจึงละทิ้งพระองค์แล้วพากันไปอยู่ในป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี

หลังจากตรัสรู้ และเสวยวิมุตติสุขของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงมีพระดำริที่จะทรงแสดงธรรมที่ได้ตรัสรู้ ทรงระลึกถึงท่านอาจารย์ทั้ง ๒ คือ อาฬารดาบสกาลามโคตร และอุทกดาบสรามบุตร แต่ก็ทรงทราบดีด้วยทิพยจักขุญาณว่า ท่านทั้งสองสิ้นชีพไปแล้ว

ต่อจากนั้น พระพุทธองค์ทรงระลึกถึงปัญญาวัคคีย์ทั้ง ๕ ผู้ซึ่งเคยมีอุปการคุณแก่พระองค์เมื่อสมัยทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา เห็นว่าท่านทั้ง ๕ เป็นผู้ที่มีสติปัญญามาก มีกิเลสเบาบางควรแก่การตรัสรู้ และทรงทราบด้วยพระญาณอีกว่าขณะนี้ท่านทั้ง ๕ อยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้กรุงพาราณสี พระพุทธองค์จึงตกลงพระทัยที่จะเสด็จไปแสดงปฐมเทศนา โปรดปัญญาวัคคีย์

ในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๘ พระพุทธองค์ได้เสด็จไปโปรดปัญญาวัคคีย์ ในวันนั้นตั้งแต่เช้า พวกปัญญาวัคคีย์เมื่อทำกิจวัตรประจำวันเสร็จแล้วก็นั่งสนทนากันว่า “ขณะนี้ พระมหาบุรุษตั้งแต่พวกเราจากมา และพระองค์เสด็จไป ณ ที่ใด ประทับอยู่ที่ไหน ระลึกถึงพวกเราบ้างหรือไม่ประการใด” เป็นต้น

ลำดับนั้น พระพุทธองค์เสด็จใกล้ถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ปัญญาวัคคีย์เห็นพระองค์เสด็จมาแต่ไกล ต่างก็จำได้จึงนัดหมายกันว่า

“พระสมณโคดมนี้มีความมักมาก คลายความเพียรแล้วเวียนมาเมื่อความเป็นคนมักมาก ดังนั้น พวกเราไม่พึงไหว้ ไม่พึงลุกขึ้นต้อนรับ ไม่พึงรับบาตรจีวรของเธอ เพียงแต่จัดอาสนะไว้เมื่อเธอปรารถนาจะนั่งก็จงนั่งเถิด”

<sup>๑</sup> วิ.มหา. (บาลี) ๔/๑๒-๒๔/๑๒-๒๐. วิ.มหา. (ไทย) ๔/๑๒-๒๔/๑๓-๒๔.

เมื่อพระพุทธองค์เสด็จมาถึง ต่างพากันลืมนิสัยปฏิบัติที่ให้แก่นักวั กกลับทำการต้อนรับ เป็นอย่างดีดุจที่เคยทำมา แต่ยังใช้คำทักทายว่า “อาวุโส” และเรียกพระนามว่า “โคตมะ” อันเป็น ถ้อยคำแสดงถึงการไม่เคารพ พระพุทธองค์ทรงห้าม แล้วตรัสว่า

“อย่าเลย พวกเธออย่ากล่าวเช่นนั้น บัดนี้ตถาคตได้บรรลุอมฤตธรรม<sup>๒</sup>เองโดยชอบแล้ว เธอทั้งหลายคอยตั้งใจฟังเถิดเมื่อเธอปฏิบัติตามไม่นานาก็จะได้บรรลุอมฤตธรรมนั้น

“อาวุโสโคตม แม้ท่านบำเพ็ญเพียรเห็นปานนั้น ท่านยังมิได้บรรลุธรรมพิเศษ บัดนี้ ท่านหันมาปฏิบัติเพื่อความเป็นคนมักมาก แล้วจะบรรลุธรรมพิเศษได้อย่างไร?”

พระพุทธองค์ตรัสเตือนปัญญาวัคคีย์ให้ระลึกถึงความหลังว่า “ท่านทั้งหลายจำได้หรือไม่ ว่าพระวากาเช่นนี้เราเคยพูดกับท่านบ้างหรือไม่” ปัญญาวัคคีย์นี้ก็ขึ้นได้ว่าพระวากาเช่นนี้มีเคยได้ยิน มาก่อนเลย จึงยินยอมในอันที่จะรับฟังพระธรรมเทศนา

เมื่อปัญญาวัคคีย์พร้อมที่จะสดับรับฟังพระธรรมเทศนาแล้ว รุ่งขึ้นอันเป็นวันอาสาฬหปุรณ มิติถี เพ็ญเดือน ๘ พระองค์ตรัสเรียกปัญญาวัคคีย์มาพร้อมกันแล้ว ทรงประกาศพระสัพพัญญุตญาณ โดยการยังวงล้อแห่งพระธรรม ให้เป็นไปแก่ชาวโลกตรัส “พระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” เป็น “ปฐม เทศนา” ครั้งแรกในโลก ซึ่งเนื้อความในพระธรรมเทศนานั้น พระองค์ทรงดำเนินทางอันสุดโต่ง ๒ ทาง <sup>๓</sup> อันบรรพชิตไม่ควรเสพ คือ ทางที่ย่อหย่อนเกินไปแสวงหาแต่ความสุข และทางตั้งเกินไปปฏิบัติ ให้ลำบากเปล่า

---

<sup>๒</sup> ธรรมที่ทำให้ไม่ตาย, ธรรมซึ่งเปรียบด้วยน้ำอมฤตอันทำผู้ดื่มให้ไม่ตาย หมายถึง พระนิพพาน, ดูใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๘๒.

<sup>๓</sup> ๑. กามสุขัลลิกานุโยค การประกอบตนให้พัวพันหมกมุ่นอยู่ในกามสุข เป็นที่สุดอย่างหนึ่ง ในบรรดาที่สุดสอง คือ กามสุขัลลิกานุโยค ๑ อตถกิลมถานุโยค ๑, ดูใน **เล่มเดียวกัน**, หน้า ๑๓.

๒. อตถกิลมถานุโยค การประกอบตนให้ลำบากเปล่า คือ ความพยายามเพื่อบรรลุผลที่หมาย ด้วยวิธีที่ตนเอง เช่น การบำเพ็ญตบะต่าง ๆ ที่นิยมกันในหมู่นักบวชอินเดียจำนวนมาก (ข้อ ๒ ในที่สุด ๒ อย่าง), ดูใน **เล่มเดียวกัน**, หน้า ๓๙๘.



เมื่อพระพุทธองค์ทรงสอนให้เลิกละปฏิบัติ ๒ อย่าง ที่เคยปฏิบัติกันมาช้านานจน ยึดถือเป็นประเพณีสืบต่อกันมาแล้ว พระองค์ทรงชี้แนะวิธีปฏิบัติแบบ “มัชฌิมาปฏิปทา” คือ การปฏิบัติเป็นกลาง ๆ ไม่ย่อหย่อนจนเกินไป และไม่ตึงจนเกินไป ดำเนินตามทางสายกลาง ที่เรียกว่า มรรคมีองค์ ๘<sup>๔</sup> จากนั้นจึงตรัสอริยสัจ ๔<sup>๕</sup> คือ หลักธรรมที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้

เมื่อพระพุทธองค์แสดง พระอัมมจักกัปปวัตตนสูตรจบลง ธรรมจักขุ คือ ดวงตา เห็นธรรมอันปราศจากธุลีมลทินได้เกิดแก่ โภณทัตถุญญาบส หัวหน้าปัญจวัคคีย์ว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดย่อมมีความดับไปเป็นธรรมดา”

พระพุทธองค์ทรงทราบว่า โภณทัตถุญญาได้ดวงตาเห็นธรรม เป็นโสดาบันบุคคล ในพระพุทธศาสนาแล้ว จึงทรงเปล่งพุทธอุทานดำรัสว่า

“อถวาสิ วต โภ โภณทัตถุญญา อถวาสิ วต โภ โภณทัตถุญญา โภณทัตถุญญา ได้รู้ แล้วหนอ โภณทัตถุญญา ได้รู้แล้วหนอ”<sup>๖</sup>

ลำดับนั้น โภณทัตถุญญาเห็นซึ่งโลกุตตรธรรม<sup>๗</sup> แล้วหมดความสงสัยในพระรัตนตรัย ปราศจากความสงสัยในพระพุทธศาสนา จึงกราบทูลขอบรรพชาอุปสมบท เป็นพระภิกษุใน พระพุทธศาสนาต่อพระองค์ พระองค์ทรงประทานบรรพชาอุปสมบทด้วยวิธี เอิหิกขุอุปสัมปทา<sup>๘</sup>

---

<sup>๔</sup> อริยมรรคมีองค์ ๘ (ทางที่จะนำสัตว์ทั้งหลายไปสู่ความเป็นอริยะ) หรือมัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) ได้แก่ สัมมาทิฐิ (ความเห็นที่ถูกต้อง) สัมมาสังกัปปะ (ความคิดถูกต้อง) สัมมาวาจา (การพูดถูกต้อง) สัมมาภังคะ (การกระทำถูกต้อง) สัมมาอาชีวะ (อาชีพถูกต้อง) สัมมาวายามะ (เพียรพยายามในทางที่ถูกต้อง) สัมมาสติ (ระลึกถูกต้อง) สัมมาสมาธิ (ตั้งใจไว้ถูกต้อง), ดูใน ส.ม. (ไทย) ๑๙/๓/๒, ส.ม. (บาลี) ๑๙/๓/๑.

<sup>๕</sup> อริยสัจ ความจริงอย่างประเสริฐ, ความจริงที่ทำให้คนให้เป็นพระอริยะ มี ๔ อย่าง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค (เรียกเต็มว่า ทุกข์ ทุกขสมุทัย ทุกขนิโรธ และทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา, ดูใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๓๔๗.

<sup>๖</sup> ด้วยพระพุทธดำรัสนี้ คำว่า “อัญญา” จึงเป็นคำนำหน้าชื่อของท่านโภณทัตถุญญา ตั้งแต่นั้นมา จึงเป็นที่รู้ทั่วกันว่า “พระอัญญาโณโณทัตถุญญา”

<sup>๗</sup> โลกุตตรธรรม ธรรมอันมิใช่วิสัยของโลก, สภาวะพ้นโลก มี ๙ ได้แก่ มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑, ดูใน **เล่มเดียวกัน**, หน้า ๒๖๑.

<sup>๘</sup> เอิหิกขุอุปสัมปทา วิธีอุปสมบทที่พระพุทธเจ้าประทานด้วยพระองค์เอง ด้วยการเปล่งพระวาจาว่า “ท่านจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว ท่านจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด” วิธีนี้ ทรงประทานแก่ พระอัญญา โภณทัตถุญญา เป็นบุคคลแรก, ดูใน **เล่มเดียวกัน**, หน้า ๔๓๘.

ถือเป็นผู้ประสูติรูปแรกในพระพุทธศาสนา เป็นปฐมสาวกของพระบรมศาสดา ทำให้พระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เกิดขึ้นครบบริบูรณ์ในโลกตั้งแต่นั้น

พระพุทธองค์ เมื่อประทานบรรพชาอุปสมบทให้แก่ พระอัญญาโกณฑัญญะแล้ว เสด็จประทับจำพรรษา ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน พร้อมทั้งประกาศโอวาทสั่งสอนบรรพชิตที่เหลืออีก ๔ ท่าน ให้ได้ดวงตาเห็นธรรม และประทานบรรพชาอุปสมบทให้ตามลำดับ

ต่อมาพระองค์ทรงพิจารณาเห็นว่า พระปัญจวัคคีย์ดำรงอยู่ในฐานะพระสาวกมีอินทรีย์แก่กล้าสมควรระดับพระธรรมเทศนา เพื่อความหลุดพ้นเบื้องต้นขึ้นไป พระองค์จึงเรียกภิกษุทั้งหลายมาประชุมพร้อมกัน แล้วตรัสพระธรรมเทศนา “อนัตตลักขณสูตร” ซึ่งพรรณนาถึง เบญจขันธ์<sup>๔</sup>ว่าเป็นสภาพที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา

พระพุทธองค์ตรัสถามภิกษุปัญจวัคคีย์ว่า

“ภิกษุทั้งหลายเบญจขันธ์นี้ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?”

“ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า”

“สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ หรือเป็นสุขเล่า?”

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า”

“สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรจะถือว่าสิ่งนั้นเป็นของเรา มันเป็นเรา นั้นตนของเราหรือ?”

“ไม่ควร พระเจ้าข้า”

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อไม่ควร ก็พึงพิจารณาด้วยปัญญาอันชอบว่า ขันธ์ ๕ ทั้งที่เป็นอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ทั้งที่เป็นของตน และของผู้อื่นทั้งหลาย และละเอียด เลว และประณีต เป็นต้น ล้วนเป็นแต่เพียงสักว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เท่านั้น ไม่ใช่เรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตนของเรา เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว จะเกิดความเบื่อหน่ายในเบญจขันธ์ เมื่อเบื่อหน่ายแล้วย่อมปราศจากความกำหนัด เพราะปราศจากความกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่น ด้วยประการดังนี้

---

<sup>๔</sup> เบญจขันธ์ ขันธ์ ๕, กอง หรือหมวดทั้ง ๕ แห่งรูปธรรม และนามธรรมที่ประกอบเข้าเป็นชีวิต ได้แก่ ๑. รูปขันธ์ กองรูป ๒. เวทนาขันธ์ กองเวทนา ๓. สัญญาขันธ์ กองสัญญา ๔. สังขารขันธ์ กองสังขาร ๕. วิญญาณขันธ์ กองวิญญาณ, ดูใน เล่มเดียวกัน, หน้า ๑๔๐.

พระภิกษุปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ขณะสดับพระธรรมเทศนา ส่งจิตพิจารณาตามกระแสพระธรรมเทศนาโดยลำดับ จิตก็หลุดพ้นจากกิเลสอาสวะทั้งปวง ไม่ยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทาน ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์พร้อมกันทั้ง ๕ องค์

### วิเคราะห์ การให้การปรึกษาของพระผู้มีพระภาคต่อพระปัญจวัคคีย์

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่พระปัญจวัคคีย์ ผู้เคยอุปัฏฐากใกล้ชิด ด้วยวิธีการให้การปรึกษาซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

เริ่มต้นการให้การปรึกษา ด้วยการสร้างสัมพันธภาพ ระหว่างพระองค์กับพระปัญจวัคคีย์ทั้งหลาย โดยพระองค์เสด็จเข้าไปหาท่านเหล่านั้นถึงที่อยู่ เมื่อประทับนั่งเรียบร้อยแล้ว จึงได้ตรัสถึงการได้บรรลุธรรมของพระองค์ให้พระปัญจวัคคีย์ได้ฟัง แต่พระปัญจวัคคีย์ไม่ยอมเชื่อ ซ้ำยังแสดงอาการไม่เคารพด้วยการคำพูด เมื่อเห็นดังนั้นพระองค์จึงตรัสเตือนสติว่า “ท่านทั้งหลายจำได้หรือไม่ว่า วาจาเช่นนี้เราเคยพูดกับท่านบ้างหรือไม่” พระปัญจวัคคีย์ทบทวนถึงอดีตที่ผ่านมาจึงเปิดใจยอมรับ พร้อมตั้งใจรับฟังพระธรรมเทศนา การตรัสพระดำรัสดังกล่าวเป็นเทคนิคการกระตุกความรู้สึก ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด

จากนั้นพระองค์จึงทรงพระธรรมเทศนา คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องใกล้ตัวที่พระปัญจวัคคีย์สัมผัสอยู่ตลอดเวลา คือ ทางสุดโต่ง ๒ สาย ได้แก่ การปฏิบัติแบบทรมานตนให้ลำบาก และการเสพความสุขตามความอยากทุกอย่าง ทรงแสดงให้เห็นว่ามีใช้หนทางจะพ้นทุกข์ได้ แต่หนทางแห่งการพ้นทุกข์ คือการดำเนินตามมรรคมืด ๘ ซึ่งเป็นทางสายกลาง พร้อมทั้งแสดงอริยสัจ ๔ จนกระทั่งโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม และอีก ๔ ท่านได้ดวงตาเห็นธรรมตามลำดับ

สาเหตุที่พระองค์แสดงธรรมเกี่ยวกับทางสุดโต่งก่อน เพราะต้องการให้พระปัญจวัคคีย์ได้ความเข้าใจว่า การที่พระองค์เลิกบำเพ็ญทุกรกิริยาเพราะอะไร หลังจากนั้นจึงทรงแนะนำหนทางที่ดีกว่าให้แก่พระปัญจวัคคีย์ คือ ทางสายกลาง และอริยสัจ ๔ จนกระทั่งพระปัญจวัคคีย์มีความเข้าใจอย่างเดียวกัน

สุดท้าย พระองค์ทรงขอให้บรรดาพระปัญจวัคคีย์มีความพร้อมของอินทรีย์ จึงแสดง “อนัตตลักขณสูตร” โดยใช้เทคนิคการตั้งคำถามให้ตอบ ซึ่งเป็นวิธีการให้เขาได้คิดตามเรื่องที่พระองค์ทรงแสดงอยู่ตลอดเวลา พร้อมทั้งทบทวนเรื่องราวต่าง ๆ ด้วย ในที่สุดทั้งหมดได้หลุดพ้นจากการยึดมั่นถือมั่นในเบญจขันธ์ ปล่อยวางได้

สาเหตุที่พระพุทธองค์ทรงแสดงเรื่องนี้ เพราะต้องการให้เขาได้ปล่อยวางจากการยึดมั่น ในความเป็นตัว เป็นตน เป็นเรา เป็นเขา ที่มีการยึดถือกันมาเป็นเวลาช้านาน และเป็นการเปลี่ยน ความคิดเรื่องอัตตา ที่เป็นความเชื่อมาเป็นเวลาช้านานของท่านเหล่านั้น พระองค์ช่วยให้เขาได้ ปลดปล่อยตัวของเขาเองให้มีความเป็นอิสระ และปล่อยวางเสียได้

ในการให้การปรึกษาของพระองค์ในกรณีตัวอย่างนี้ ได้มีการปรับเปลี่ยนตลอดเวลา เพื่อให้เหมาะสมกับบุคคลที่อยู่ตรงหน้าพระองค์ ด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามอุปนิสัยของแต่ละบุคคล จนกระทั่งประสบผลสำเร็จในที่สุด

### กรณีตัวอย่างที่ ๒ พระยสะ<sup>๔</sup>

ในเมืองพาราณสี มีกุลบุตรคนหนึ่งชื่อว่า “ยสะ” เป็นบุตรของมหาเศรษฐีในเมือง พาราณสี มารดาบิดาได้สร้างปราสาท ๓ หลัง สำหรับเป็นที่อยู่ใน ๓ ฤดูกาล ได้รับการบำรุง บำเรอด้วยกามคุณ ๕ ไม่บกพร่อง

ขณะนั้นเป็นฤดูฝน ยสกุลบุตรอยู่ในปราสาทประจำฤดูกาลพร้อมด้วยภรรยา ได้รับการ บำเรอด้วยเสียงดนตรี ซึ่งล้วนแต่สตรีประโคนชบกล่อมไม่มีบุรุษเจือปน คืนหนึ่งยสะนอนหลับ ก่อนพวกบิรवारท่ามกลางแสงไฟสว่างอยู่ หญิงนักขันธ์ร้องประโคนดนตรีทั้งหลาย เห็นยสกุลบุตร นอนหลับแล้วจึงพากันพักผ่อนนอนหลับในที่นั้น นอนกันไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย บ้างก็นอนละเมอ เพื่อพิมพ์ บ้างก็นอนกรนดังดุจเสียงกา บ้างก็เปลือยกายไม่มีผ้าปกปิด บ้างก็อ้าปากน้ำลายไหล ไม่เป็นที่เจริญใจเหมือนแต่ก่อน สิ่งเหล่านั้นปรากฏแก่ยสะดุจฉากศพที่ถูกรอกทิ้ง เรียงรายอยู่ใน ป่าช้าผิดิบ รู้สึกเกิดความสลดใจ เมื่อหน่ายรำคาญเป็นที่สุด จึงเปล่งอุทานออกมาว่า “ที่นี่วุ่นวาย หนอ ที่นี่ขัดแย้งหนอ” พร้อมกับเดินออกจากห้อง สวมรองเท้าลงจากปราสาทเดินไปอย่างไร้ จุดหมายปลายทาง เดินพลางบ่นพลาง บังเอิญเดินไปทางที่จะไปสู่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน

ขณะนั้นเป็นเวลาใกล้รุ่ง พระบรมศาสดากำลังเสด็จจงกรมอยู่ ได้ทรงสดับเสียงยสะ เดินบ่นพิมพ์มาอย่างนั้น จึงตรัสเรียกด้วยพระพุทธดำรัสว่า “ยสะ ที่นี่ไม่วุ่นวาย ที่นี่ไม่ขัดข้อง เธอจงมานั่งลงในที่นี้ ตถาคตจะแสดงธรรมแก่เธอ” ยสะได้ยินดังนั้นก็มิจิตโสมนัสปริดา จึงถอดรองเท้า เข้าไปเฝ้ากราบถวายบังคมแล้วนั่งลงในที่อันสมควรแก่ตน

<sup>๔</sup> วิ.มหา. (บาลี) ๔/๒๕-๒๘/๒๐-๒๔. วิ.มหา. (ไทย) ๔/๒๕-๒๘/๒๔-๒๗.

พระบรมศาสดาทรงแสดงธรรมเทศนา ชื่อ “อนุปฺพพิกธา”<sup>๑๐</sup> คือ วาจาปรารภธรรมที่ฟังพรรณนาโดยลำดับ ต่อจากนั้น พระพุทธองค์ทรงแสดงสามกัถสิกเทศนา<sup>๑๑</sup> คือ อริยสัจ ๔ เมื่อจบพระธรรมเทศนา ธรรมจักขุ คือ โสดาปัตติผลก็บังเกิดแก่ยสกุลบุตร เป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา

ฝ่ายมารดาของยสะ ตื่นขึ้นมาในตอนเช้าทราบว่าลูกชายหายไป จึงรีบบอกแก่สามี เศรษฐีผู้สามีก็ตกใจรับสั่งให้คนออกติดตามทั้งสี่ทิศ ส่วนตนเองก็ออกติดตามด้วย และบังเอิญเดินผ่านไปทางใกล้กับป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เห็นร่องเท้าของลูกชายวางอยู่ก็จำได้ จึงเข้าไปถึงที่ประทับของพระพุทธองค์

พระพุทธองค์ทรงพิจารณาแล้วทราบว่า ถ้าให้พ่อลูกคู่นี้เห็นหน้ากันในขณะที่ก็จะเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุธรรม จึงทำอภินิหารมิให้พ่อลูกได้เห็นกัน เมื่อเศรษฐีกราบทูลถามว่า “พระองค์เห็นชายหนุ่มชื่อยสะ ผู้เป็นบุตรชายของข้าพระองค์บ้างหรือไม่?” พระพุทธองค์ทรงมีพระดำรัสว่า “ท่านจงนั่งลงในที่นี้ก็จะได้เห็นบุตรของท่าน”

เศรษฐีได้ฟังพระดำรัสเช่นนั้น ก็ดีใจถวายอภิเวทแล้วนั่งในที่ที่อันสมควรพระบรมศาสดาทรงแสดงพระธรรมเทศนาอนุปฺพพิกธา และอริยสัจ ๔ โปรดท่านเศรษฐี เมื่อจบพระธรรมเทศนาท่านเศรษฐีก็ได้ดวงตาเห็นธรรม เป็นพระโสดาบันบุคคลแล้วแสดงตนเป็นอุบาสก ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต นับว่าเป็นอุบาสกคนแรกที่ถึงพระรัตนตรัย เรียกว่า **เตวาจิกอุบาสก**

---

<sup>๑๐</sup> อนุปฺพพิกธา เทศนาที่แสดงไปโดยลำดับ เพื่อพอกอภัยของสัตว์ให้หมดจดเป็นชั้น ๆ จากง่ายไปหายาก เพื่อเตรียมจิตของผู้ฟังให้พร้อมที่จะรับฟัง อริยสัจ มี ๕ คือ ๑. ทานกถา พรรณนาทาน ๒. สีลกถา พรรณนาศีล ๓. สัคคกถา พรรณนาสวรรค์ คือ ความสุขที่พึงพร้อมด้วยกาม ๔. กามาทีนวกถา พรรณนาโทษของกาม ๕. เนกขัมมานิสังสกถา พรรณนาอาสงส์แห่งการออกจากกาม, ดูใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๓๗๑.

<sup>๑๑</sup> สามกัถสิกเทศนา แปลตามอรรถกถาว่า พระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงยกขึ้นถือเอาเอง คือ ทรงเห็นด้วยพระสยัมภูญาณ (ตรัสรู้เอง) ได้แก่ อริยสัจเทศนา, ตามแบบเรียน แปลว่า ธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงยกขึ้นแสดงเอง คือ ไม่ต้องปรารภคำถามเป็นต้นของผู้ฟัง ได้แก่ เทศนา เรื่องอริยสัจ, ดูใน **เล่มเดียวกัน**, หน้า ๓๓๔.

ขณะที่พระบรมศาสดาแสดงอนุปพิภพ และอริยสัจ ๔ โปรดท่านเศรษฐีอยู่นั้น ยสะได้สดับซ้ำเป็นครั้งที่สอง พร้อมกับพิจารณาภูมิธรรมตามกระแสพระธรรมเทศนา จิตก็หลุดพ้น จากอาสวะไม่ยึดมั่นด้วยอุปาทาน สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในทีนั้น นับว่าเป็นพระอรหันต์องค์แรก ที่อยู่ในเพศฆราวาส

พระบรมศาสดาทรงทราบว่ายสะจักไม่เสียมจากพระศาสนามากลับไปเป็นฆราวาส บริโภคคามคุณดังแต่ก่อน จึงระงับอภินิหารบันดาลให้เศรษฐีกับบุตรได้เห็นกันในทีนั้น ฝ่ายเศรษฐี ผู้บิดาไม่ทราบวจิตของลูกชายสิ้นอาสวะแล้ว จึงกล่าวกับลูกชายว่า

“พ่อยสะ มารดาของเจ้าเศร้าโศกยิ่งนัก เจ้าจงให้ชีวิตแก่มารดาของเจ้าด้วยเถิด”

ขณะนั้น ยสะเงยหน้าขึ้นมองดูพระพักตร์พระบรมศาสดา เป็นอาการแสดงให้พระองค์ ตรัสบอกแก่บิดาของตนให้ทราบความจริง พระพุทธองค์ จึงตรัสบอกแก่เศรษฐีว่า

“ท่านเศรษฐี บัดนี้ ยสะบุตรชายของท่านได้บรรลุอรหัต เป็นพระอรหันต์แล้วมิใช่ผู้ที่จะกลับไปครองเรือนอีก”

ท่านเศรษฐีได้ทราบ จึงกราบทูลว่า “ยสะได้ลาภอันประเสริฐแล้ว” และกราบทูล อารานาพระพุทธองค์พร้อมด้วยยสะ ไปรับอาหารบิณฑบาตที่บ้านในเช้าวันนี้ เมื่อทราบว่า พระพุทธองค์ทรงรับอารานาแล้ว จึงกราบทูลถวายบังคมลากกระทำประทักษิณแล้วกลับสู่เรือนของตน แจ่งข่าวแก่ภรรยา และสั่งให้จัดเตรียมอาหารสำหรับพระผู้มีพระภาคเจ้า และพระยสะ

เมื่อท่านเศรษฐีกลับไปแล้ว ยสกุลบุตรกราบทูลขอบรรพชาอุปสมบท พระบรมศาสดา ทรงอนุญาตได้เป็นพระภิกษุด้วยพระดำรัสว่า

“เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เถิด”

พระดำรัสนี้ไม่มีคำว่า “เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบ” เพราะท่านยสะได้ถึงที่สุดทุกข์ก่อน แล้ว

เข้าวันนั้นพระบรมศาสดาพร้อมด้วยพระยสะ เสด็จไปยังเรือนของเศรษฐีตามคำ อารานา ประทับบนอาสนะที่จัดตกแต่งไว้แล้ว มารดา และภรรยาเก่าของพระยสะเข้าเฝ้าถวาย อภิวาทแล้วนั่งในที่อันควร พระพุทธองค์ทรงแสดง อนุปพิภพ และอริยสัจ ๔ ให้สตรีทั้งสองฟัง เมื่อจบพระธรรมเทศนา ก็ได้ดวงตาเห็นธรรมบรรลุเป็นพระโสดาบันในพระพุทธศาสนา แสดงตน เป็นอุบาสิกา ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต เธอทั้งสองได้ชื่อว่าเป็นอุบาสิกาคนแรก ใน พระพุทธศาสนา

ลำดับนั้น อุบาสกอุบาสิกาทั้งสามท่าน ได้ช่วยกันถวายอาหารบิณฑบาตแก่พระศาสดา และพระยสะ เมื่อเสร็จภัตกิจแล้ว ได้ประทานพระธรรมกถา อนุโมทนาให้คนทั้งสามได้ชื่นชม โสมนัสแล้ว เสด็จกลับสู่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน

### วิเคราะห์วิธีการให้การปรึกษาของพระพุทธเจ้าต่อพระยสะ

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่ยสกุลบุตร ผู้มีความเบื่อหน่ายในชีวิตของการครองเรือนด้วยวิธีการให้การปรึกษา ดังนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นการให้การปรึกษา ด้วยการสร้างสัมพันธภาพระหว่าง พระผู้มีพระภาคกับยสกุลบุตรผู้ซึ่งกำลังเดินบ่นรำพึงว่า ที่นี้วุ่นวายหนอ ที่นี้ขัดข้องหนอ พระองค์ จึงตรัสตอบรับว่า “ยสะ ที่นี้ไม่วุ่นวาย ที่นี้ไม่ขัดแย้ง เธอจงมานั่งลงในที่นี้ ตถาคตจะแสดงธรรมแก่เธอ” ทำให้ยสะเกิดความหวัง มีกำลังใจ จึงได้เดินเข้าไปหาพระองค์

การตรัสตอบรับของพระองค์ดังกล่าว ถือเป็นเทคนิคให้ผู้มาขอรับการปรึกษาที่มีความหมดหวังในชีวิต ไม่มีเป้าหมายในชีวิต ได้มีความหวัง มีกำลังใจ เปิดใจพร้อมจะรับการให้การปรึกษาจากพระองค์ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการให้การปรึกษาแบบภวนิยม ที่มีแนวคิดว่าคุณที่เกิดความทุกข์ ก็เพราะรู้สึกหมดหวังในชีวิต ชีวิตไม่มีเป้าหมาย วิธีการแก้ไข คือทำให้เขามีความหวัง และมีการให้รู้จักกำหนดเป้าหมายให้ตนเอง แล้วลงมือปฏิบัติตาม

เมื่อยสกุลบุตรพร้อมที่จะฟังธรรม พระผู้มีพระภาคจึงได้เลือกหัวข้อธรรม ที่เหมาะแก่อุปนิสัยของยสกุลบุตรมาแสดง คือ อนุပ္พพิกธา ซึ่งแสดงถึงหลักการให้ทาน รักษาศีล ความสุขที่เกิดจากการปฏิบัติตามสองข้อต้น ความทุกข์ที่เกิดจากกาม และผลดีของการออกบวช การแสดงธรรมในหัวข้อดังกล่าว เป็นการเตรียมจิตให้มีความพร้อมที่จะฟังธรรมในระดับยิ่งขึ้นไป ดูจผ้าที่ซักฟอกสะอาดแล้ว ควรรับน้ำย้อมต่าง ๆ ได้ด้วยดี

ลำดับต่อมาพระองค์จึงแสดงอริยสัจ ๔ ให้ยสกุลบุตรได้สดับ จึงได้ดวงตาเห็นธรรม เมื่อมีโอกาสได้ฟังบททวนอีกครั้งหนึ่ง ขณะที่พระองค์แสดงธรรมให้พ่อของตนฟัง ก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในที่สุด และขอบรรพชาอุปสมบท ได้รับการบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา

การให้การปรึกษาในเรื่องดังกล่าวนี้ มีกระบวนการเป็นขั้นตอน เชื่อมโยงตั้งแต่ การมีปฏิสัมพันธ์ ต่อด้วยทรงทำให้เขามีกำลังใจ มีความหวัง ค้นหาความทุกข์ของตนเอง พร้อมทั้งทรงบอกหนทางแห่งการดับทุกข์ให้ โดยที่ยสกุลบุตรได้ติดตามพิจารณาด้วยจิตใจจดจ่อ ทบทวน ติดตามเนื้อหาตลอดตั้งแต่ต้นจนกระทั่งถึงที่สุด ทำให้เห็นแจ้งด้วยตนเองในที่สุด

### กรณีตัวอย่างที่ ๓ ภัมมทายาทสูตร<sup>๑๒</sup>

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิก เศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั่นแล พระองค์ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเป็นธรรมทายาทของเราเถิด อย่าเป็นอามิสทายาทของเราเลย”

ถ้าพวกเธอจะพึงเป็นอามิสทายาทของเรา ไม่เป็นธรรมทายาทไซ้... ทั้งพวกเธอทั้งเราพึงถูกวิญญูชนติเตียนว่า... ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกเธอจะพึงเป็นอามิสทายาทของเรา ไม่เป็นธรรมทายาทไซ้... ทั้งพวกเธอทั้งเราไม่พึงถูกวิญญูชนติเตียนว่า... เพราะฉะนั้น พวกเธอจงเป็นธรรมทายาทของเราเถิด อย่าเป็นอามิสทายาทเลย เรามีความเอ็นดูในพวกเธออยู่ว่า ทำอย่างไรหนอสาวกทั้งหลายของเราพึงเป็นธรรมทายาท

ลำดับต่อจากนั้น พระผู้มีพระภาคทรงยกอุปมาอุปมัยถึงพระภิกษุ ๒ รูป ที่เดินทางมาเข้าเฝ้าภายหลังจากที่พระผู้มีพระภาคทรงทำภารกิจเสร็จ ยังมีอาหารเหลืออยู่ จำต้องเททิ้ง พระภิกษุ ๒ รูปที่มาเฝ้านั้นยังไม่ได้ฉัน พระองค์ตรัสว่า มีอาหารเหลืออยู่ถ้าใครจะบริโภคก็บริโภค ถ้าไม่มีใครบริโภคก็จำเป็นต้องทิ้ง

พระภิกษุรูปที่ ๑ คิดว่า พระผู้มีพระภาคทรงสอนว่า

“พวกเธอจงเป็นธรรมทายาทของเราเถิดอย่าเป็นอามิสทายาทของเราเลย ก็บิณฑบาตนี้เป็นอามิสอย่างใดอย่างหนึ่ง อย่ากระนั้นเลย เราไม่พึงบริโภคบิณฑบาตนี้พึงยังคืน และวันนี้ให้ล่องไปอย่างนี้ด้วยความหิว และความถอยกำลังนี้แหละ” เธอจึงไม่บริโภคอาหารนั้น อดทนความหิว และอ่อนเพลียอย่างนั้นไปตลอดวันคืนนั้น

พระภิกษุรูปที่ ๒ มีความคิดว่า

“พระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จอิมหน้าสำราญเป็นอันดี เพียงพอแก่ประโยชน์แล้ว แต่บิณฑบาตของพระผู้มีพระภาคเจ้านี้ ยังมีเหลืออยู่ อันจำต้องทิ้งถ้าเราทั้งหลายจักไม่บริโภค... อย่ากระนั้นเลย เราพึงบริโภคบิณฑบาตนี้ บรรเทาความหิว และความอ่อนกำลัง พึงยังคืน และวันนี้ให้ล่องไปอย่างนี้...” แล้วเธอจึงบริโภคอาหารนั้นเพื่อบรรเทาความอ่อนเพลียในวัน และคืนนั้น

<sup>๑๒</sup> ม.ม. (บาลี) ๑๒/๒๙-๓๓/๑๗-๒๑. ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๙-๓๐/๒๗-๒๘.



พระผู้มีพระภาคตรัสสรุปเรื่องนี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นแม้จะบริโภคบิณฑบาตนั้นบรรเทาความหิว และความ  
ถอยกำลัง พึงยังคืน และวันให้ล่วงไปอย่างนี้ ถึงอย่างนั้นพระภิกษุรูปก่อนโน้นยัง  
น่านุชา และสรรเสริญว่า ชื่อนั้นเพราะเหตุอะไร ภิกษุทั้งหลาย เพราะชื่อนั้นจัก  
เป็นไปเพื่อความมักน้อย สันโดษ ชัดเกลา เลี้ยงง่าย ปราศจากความเพียร แก่ภิกษุเหล่านั้น  
สิ้นกาลนาน เพราะเหตุนั้นแล พวกเธอจงเป็นธรรมทายาทของเราเถิด อย่าเป็น  
อามิสทายาทของเราเลย เรามีความเอ็นดูในพวกเธอ ทำอย่างไรหนอพวกสาวก  
ของเราพึงเป็นธรรมทายาท ไม่พึงเป็นอามิสทายาท

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพุทธพจน์นี้แล้ว จึงเสด็จลุกออกจากอาสนะเข้าสู่พระวิหาร  
เมื่อเสด็จหลีกไปไม่นาน ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกับพระภิกษุทั้งหลายว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย  
เมื่อพระศาสดาเสด็จอยู่สงัดแล้ว สาวกทั้งหลายย่อมศึกษาความสงบด้วยเหตุเพียงไร”

พระภิกษุเหล่านั้นบอกว่า ที่พากันมาแต่ไกลก็ต้องทราบเรื่องนี้ จากท่านพระ  
สารีบุตร จะได้จดจำไว้เป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป

พระสารีบุตรแสดงธรรมว่า “เมื่อพระศาสดาเสด็จอยู่สงัดแล้ว สาวกทั้งหลายใน  
พระธรรมวินัยนี้ไม่ศึกษาความสงบตาม คือ พระศาสดาตรัสถึงว่าธรรมเหล่าใด สาวกทั้งหลาย  
ไม่ละธรรมเหล่านั้น เป็นผู้มักมากย่อหย่อน เป็นหัวหน้าในการทอดอภัย ทอดธุระในความสงบ”  
การกระทำดังกล่าววิญญูชนพึงติเตียนได้โดยเหตุ ๓ สถาน คือ ๑) เมื่อพระศาสดาเสด็จอยู่สงัดแล้ว  
พระสาวกทั้งหลายไม่ศึกษาความสงบตาม ๒) พระศาสดาตรัสถึงว่าธรรมเหล่าใด สาวกทั้งหลายไม่ละ  
ธรรมเหล่านั้น ๓) สาวกทั้งหลายเป็นผู้มักมาก ย่อหย่อน เป็นหัวหน้าในการทอดอภัยทอดธุระในความ  
สงบ

ดังนั้น พระภิกษุพึงปฏิบัติตนดังนี้ ๑) เมื่อพระศาสดาเสด็จอยู่สงัดแล้ว สาวก  
ทั้งหลายย่อมศึกษาความสงบตาม ๒) พระศาสดาตรัสถึงการละธรรมเท่าใด สาวกทั้งหลายละธรรม  
เหล่านั้น ๓) สาวกทั้งหลายไม่เป็นผู้มักมากไม่เป็นผู้ย่อหย่อน ทอดธุระในความทอดอภัยเป็นหัวหน้า  
ในความสงบ การกระทำทั้ง ๓ อย่างนี้ วิญญูชนพึงสรรเสริญ

ลำดับนั้น พระสารีบุตรได้กล่าวถึงธรรมที่เป็น “ธรรมลามก” กับ แนวทางปฏิบัติที่  
เป็นมัชฌิมาปฏิปทา

บรรดาธรรมดังกล่าวแล้วนั้น โลกะและโทสะ เป็นธรรมลามก มัชฌิมาปฏิปทา  
เพื่อละโลกะ และโทสะมีอยู่ ทำความเห็น ทำความรู้ ย่อมเป็นไปเพื่อเข้าไป  
ระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน เกี่ยวกับมัชฌิมาปฏิปทานี้ก็คือ

อริยมรรค มีองค์ ๘ นี้แล คือ เห็นชอบ ดำริชอบ เจรจาชอบ เลี้ยงชีพชอบ  
พยายามชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจชอบ ทั้งหมดนี้เป็นการ ทำความเห็น ทำความรู้  
เป็นไปเพื่อเข้าไประงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

เมื่อจบพระธรรมเทศนาของพระสารีบุตร ภิกษุเหล่านั้นมีใจชื่นชม ยินดีในภาษิตนั้น

### วิเคราะห์อภิมมทนายสูตร : ว่าด้วยทนายทแห่งธรรม

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่ภิกษุทั้งหลาย เรื่องการให้เป็นทนายทธรรม  
อย่าเป็นอามิสทนายท ซึ่งมีขั้นตอนการในการให้การปรึกษาดังนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นการให้การปรึกษา ด้วยการสร้างสัมพันธภาพระหว่าง  
พระผู้มีพระภาคกับหมู่ภิกษุก่อน จากนั้นพระองค์จึงตรัสให้ภิกษุทั้งหลายเป็นธรรมทนายท อย่าเป็น  
อามิสทนายท เพราะพระองค์ทรงสรรเสริญธรรมทนายท พร้อมกับยกอุปมาเรื่องภิกษุสองรูป  
มาให้ฟัง เพื่อให้สติแก่ภิกษุทั้งหลายที่นั่งฟังอยู่ในที่นั้น ได้เข้าใจในสิ่งที่พระองค์ทรงแสดง

ลักษณะของการให้การปรึกษาดังกล่าวนี้ เป็นลักษณะให้การปรึกษาแบบบรรยาย  
ให้ภิกษุทั้งหลายได้ขบคิด เป็นการเตือนสติให้มีความมั่นคง ในหลักธรรมที่พระองค์ได้ทรงสั่งสอน  
เอาไว้ มีเทคนิคการยกอุปมามาแสดง เพื่อทำให้หมู่ภิกษุได้มองเห็นภาพ และเข้าใจในเนื้อหาได้  
อย่างง่ายยิ่งขึ้น

ผลจากการให้การปรึกษาในครั้งนี้ ทำให้ผู้รับการปรึกษาได้มีแนวทางในการปฏิบัติ  
เพื่อการดำเนินชีวิตตามแนวทางที่ถูกต้องดีงาม เป็นประโยชน์ทั้งในส่วนตนเอง และส่วนรวม

### กรณีตัวอย่างที่ ๔ โกสัมพียสูตร<sup>๑๓</sup> : พระผู้มีพระภาคทรงโปรดภิกษุชาวเมืองโกสัมพี

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารโฆสิตาราม ใกล้พระนครโกสัมพี ในสมัยนั้น  
พวกภิกษุในเมืองโกสัมพีเกิดขัดใจ ทะเลาะวิวาท ทิ่มแทงกันและกันด้วยหอกคือปากอยู่ ไม่แย้งกันและ  
กันให้เข้าใจไม่ปรารถนาความเข้าใจกันไม่แย้งกันและกันให้ปรองดอง ไม่ปรารถนาความปรองดองกัน  
พระภิกษุรูปหนึ่งจึงนำความไปกราบทูลพระผู้มีพระภาค

<sup>๑๓</sup> ม.ม. (บาลี) ๑๒/๔๙๑-๕๐๐/๔๓๕-๔๔๑. ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๙๑-๕๐๐/๕๒๙-๕๓๓.

พระผู้มีพระภาคจึงให้ไปเรียกพระภิกษุเหล่านั้นมาเข้าเฝ้า พระองค์ถามว่าเป็นเช่นนั้นจริงหรือ ภิกษุเหล่านั้นทูลว่า

“เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

“ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน สมัยใดพวกเธอเกิดจิตใจ ทะเลาะ... ฯลฯ... สมัยนั้น พวกเธอเข้าไปตั้งเมตตาทายกรรม เมตตาวจีกรรม และเมตตามโนกรรม ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้า และลับหลังบ้างหรือหนอ”

ภิกษุเหล่านั้นทูลว่า

“ข้อนั้นไม่มีเลย พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

“โมฆบุรุษทั้งหลาย เมื่อเป็นดังนั้น พวกเธอรู้อะไร เห็นอะไร จึงเกิดจิตใจ ทะเลาะ... ฯลฯ... โมฆบุรุษทั้งหลาย ข้อนั้นแหละจักมีเพื่อไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์ แก่เธอทั้งหลายตลอดกาลนาน”

พระผู้มีพระภาคทรงตรัสสอนธรรม ว่าด้วยสาราณียธรรม ๖

“ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้ เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ทำความรักกัน ทำความเคารพกัน เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นพวกเดียวกัน ๖ ประการ เป็นไฉน...”

๑. ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งกายกรรมอันประกอบด้วยเมตตา ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย

๒. ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งวจีกรรมอันประกอบด้วยเมตตา ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย

๓. ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งมโนกรรมอันประกอบด้วยเมตตา ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย

๔. ภิกษุมีลาภเกิดขึ้นโดยธรรม ได้มาโดยธรรม โดยที่สุตเป็นลาภ สักว่าอาหารที่เนื่องในบาตรบริโภคไม่เกียดกันไว้เพื่อตน บริโภคเป็นสาธารณะกับเพื่อนพรหมจรรย์ผู้มีศีล

๕. ภิกษุศีลไม่ขาด ไม่ต่าง ไม่พร้อม เป็นไท อันท่านผู้รู้สรรเสริญ อันตณหาภิธรรม ไม่ครอบงำเป็นไปเพื่อสมาธิ ถึงความเป็นผู้มีศีลเสมอกัน ในศีลเช่นนั้นกับเพื่อนพรหมจรรย์

๖. ภิกษุผู้มีปฏิญญอันไกลจากข้าศึก เป็นนินยานิกธรรม อันนำออกซึ่งบุคคลผู้ทำตามนั้น เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ ถึงความเป็นผู้เสมอกันด้วยปฏิญญ ในปฏิญญเช่นนั้นกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย

ลำดับต่อจากนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในชื่อ ปฏิญญที่เป็นนินยานิกธรรม คือ ปฏิญญอันไกลจากกิเลสเป็นข้าศึก เป็นนินยานิกธรรม นำออกซึ่งบุคคลผู้ทำตามนั้น เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ เป็นยอดยี่ดคุณธรรม ๖ ประการ (สาราณียธรรม) เป็นเหตุให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ

### วิเคราะห์โกสัมพียสูตร ว่าด้วยพระผู้มีพระภาคทรงโปรดภิกษุชาวเมืองโกสัมพี

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่ภิกษุชาวเมืองโกสัมพี ที่มีการทะเลาะวิวาทขัดใจกัน ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงใช้ขั้นตอนดังนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นการให้การปรึกษา ด้วยการสร้างสัมพันธภาพระหว่างพระผู้มีพระภาคกับภิกษุเหล่านั้นโดยตรัสเรียกให้มาเข้าเฝ้า ทรงตรัสถามถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้น ว่าเหตุที่เกิดขึ้นนั้นเนื่องจากสาเหตุใด

ภิกษุทั้งหลาย ทูลถึงสาเหตุที่เกิดการทะเลาะขึ้นให้ทรงทราบแล้ว

พระผู้มีพระภาค ตรัสถามว่า เมื่อเกิดการทะเลาะกันแล้ว การแก้ปัญหาได้ใช้หลักเมตตาธรรมต่อกันหรือไม่

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ไม่ได้ใช้หลักเมตตาธรรมต่อกัน ในการแก้ปัญหา

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่าภิกษุทั้ง ๒ ฝ่าย ไม่ได้ใช้หลักเมตตาธรรมในการแก้ปัญหา ทรงกล่าวตักเตือน ทรงแสดงสาราณียธรรม ๖ ประการ และให้ยึดหลักธรรมดังกล่าวในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ด้วยหลักสามัคคีธรรม

การให้การปรึกษาดังกล่าวนี้ เป็นลักษณะการให้การปรึกษาเป็นลักษณะกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาขัดแย้งกัน โดยมีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้แนะแนวทางให้เกิดความสามัคคี ซึ่งได้ทรงชี้ให้เห็นถึงโทษของการทะเลาะ และประโยชน์ของความสามัคคีว่าเกิดผลดี และผลเสียอย่างไร ในที่สุดจึงสามารถช่วยคลี่คลายปัญหาดังกล่าวได้ด้วยดี วิธีการเทคนิคที่ทรงนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาเรื่องดังกล่าวมีทั้งการยกเรื่องที่เป็นอุทาหรณ์มาแสดง การลงโทษด้วยวิธีการตำหนิ เพื่อให้มองเห็นโทษของความไม่สามัคคี และทรงแสดงประโยชน์ของความสามัคคี จนกระทั่งช่วยทำให้ปัญหาต่าง ๆ ได้ผ่านพ้นไปด้วยดี

## กรณีตัวอย่างที่ ๕ จูฬราหุโลวาทสูตร<sup>๑๔</sup> : ว่าด้วยเรื่องพระราหุล

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน เขตพระนครราชคฤห์ในเย็นวันหนึ่ง ได้เสด็จไปโปรดพระราหุลซึ่งพำนักที่อัมพลัมภูสิกาปราสาท พระราหุลให้การต้อนรับแล้วถวายน้ำล้างพระบาท

พระผู้มีพระภาคเหลือน้ำไว้ในภาชนะหนึ่งหนึ่ง ตรัสถามพระราหุลว่า

“เธอเห็นน้ำที่เหลือในภาชนะนั้นไหม” พระราหุลทูลว่าเห็น แล้วพระผู้มีพระภาคทรงตรัสเชิงอุปมาว่า

“ราหุล บุคคลไม่มีความละเอียดในการกล่าวมธุสาทั้งรู้ที่อยู่ สมณธรรมมีอยู่น้อยก็เหมือนกันฉะนั้น”

พระผู้มีพระภาคทรงเหน็บที่เหลือทิ้ง อุปมาว่า

“บุคคลผู้ไม่มีความละเอียดในการกล่าวคำมธุสาทั้งรู้ที่อยู่ มีสมณธรรมคว้าเสียแล้วเหมือนกันฉะนั้น”

พระผู้มีพระภาคทรงเหน็บที่ใส่น้ำนั้น ทรงอุปมาว่า

“บุคคลผู้ไม่มีความละเอียดในการกล่าวคำมธุสาทั้งรู้ที่อยู่ ก็มีสมณธรรมว่างเปล่าเหมือนกันฉะนั้น”

พระผู้มีพระภาคทรงยกอุปมาเรื่องข้างต้น ออกทำศึกสงคราม ใช้อวัยวะทุกส่วนต่อสู้สงวนไว้แต่ดวงเท่านั้น แสดงว่าข้างต้นนั้นยังไม่ยอมสละชีวิต ถ้าข้างต้นนั้นสู้ศึกด้วยอวัยวะทุกส่วน ไม่มีสงวนส่วนใด ได้ชื่อว่าข้างต้นนั้น ยอมสละชีวิตแล้ว

บัดนี้ไม่มีอะไรที่ข้างต้นจะทำได้ฉันใด ราหุล เรากล่าวว่าบุคคลผู้ไม่มีความละเอียดในการกล่าวมธุสา ทั้งที่รู้ที่อยู่ ที่จะไม่ทำบาปกรรมแม้แต่น้อยหนึ่งเป็นไม่มี ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เพราะเหตุนี้แหละ ราหุลเธอพึงศึกษาว่าเราจักไม่กล่าวมธุสา แม้เพราะเหตุนี้ให้หัวเราะกันเล่น เธอพึงศึกษาอย่างนี้แลราหุล

ต่อจากนั้นพระผู้มีพระภาคทรงถามว่า “แคว้นมีประโยชน์อย่างไร”

พระราหุลตอบว่า “สำหรับสองดู”

<sup>๑๔</sup> ม.ม. (บาลี) ๑๓/๑๐๗-๑๑๒ / ๘๔-๙๑. ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๐๗-๑๑๒ / ๑๑๗-๑๒๒.

พระผู้มีพระภาคตรัสอุปมาว่า

“ฉันทันนั้นเหมือนกันแล ราหุล บุคคลควรพิจารณาเสียก่อน แล้วจึงทำ จึงพูด จึงคิด”

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเรื่องการพิจารณา ธรรม ๓ คือ กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม เพื่อให้เป็นกุศล ไม่เบียดเบียนตน และผู้อื่น

### วิเคราะห์หุ้พราหุโลวาทสูตร ว่าด้วยเรื่องพระราหุล

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่พระราหุล ซึ่งมีวิธีการขั้นตอนดังนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นการให้การปรึกษา ด้วยการสร้างสัมพันธภาพระหว่าง

พระผู้มีพระภาคกับพระราหุล โดยพระองค์เสด็จเข้าไปหาถึงที่อยู่ พระราหุลให้การต้อนรับ ถวายน้ำล้างพระบาทให้ทรงล้างพระบาทแล้วเหลือน้ำไว้ในขันหน้อยหนึ่ง จากนั้นจึงทรงถามพระราหุลว่า เห็นน้ำที่เหลืออยู่หรือเปล่า พระราหุลกราบทูลว่า เห็น จากนั้นจึงเพ่งน้ำทั้งหมด แล้วทรงตรัสถามอีกครั้งก่อนที่จะทรงใช้ขันตักน้ำเป็นอุปกณ์ในการให้การปรึกษาเรื่องการพูดมุสา ว่าหากบุคคลพูดมุสา สมณธรรมความดีจะว่างเปล่าเหมือนขันตักน้ำเช่นกัน และทรงยกอุปมาเรื่องข้างกับเรื่องแวนมาประกอบ ก่อนจะโยงเข้าสู่เรื่องการพูดมุสาค้างครั้ง ซึ่งทำให้พระราหุลเข้าใจได้อย่างดี

การให้การปรึกษาในเรื่องนี้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่บุคคลที่มีอายุน้อยอยู่ ดังนั้นพระองค์ทรงเน้นในสิ่งที่มองเห็นได้ และเข้าใจง่ายไม่มีความซับซ้อน จึงทำให้ผู้ที่ได้รับการปรึกษาจากพระองค์สามารถเข้าใจได้ บรรลุวัตถุประสงค์ในการให้การปรึกษา และสำเร็จผลดังที่พระองค์ทรงหวังเอาไว้ด้วย

เทคนิคที่ทรงใช้ในการให้การปรึกษา มีการใช้อุปกณ์ประกอบในการให้การปรึกษา คือ ขันตัก แวน และข้าง มาเป็นอุปมาในการให้การปรึกษา ซึ่งเป็นสิ่งใกล้ตัวมองเห็นได้ง่าย ทรงใช้วิธีการถามให้ตอบ ให้ติดตามเรื่องราวด้วยความสนใจ ไม่มีความซับซ้อนเหมาะแก่วัยของผู้รับการปรึกษา จึงทำให้วิธีการที่พระองค์ใช้ได้ผลเป็นอย่างดี ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการให้การปรึกษาแบบพฤติกรรมนิยม เพราะทฤษฎีพฤติกรรมนิยมจะเน้นวิธีการให้การปรึกษาในลักษณะที่ผู้มาขอรับการปรึกษามองเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ ไม่มีความซับซ้อนในวิธีการเข้าใจได้ง่าย

## กรณีตัวอย่างที่ ๖ จูฬมาลุงกยสูตร<sup>๑๕</sup> : พระมาลุงกยบุตรดำริถึงมิจฉาทิฏฐิ ๑๐

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน พระนครสาวัตถี ได้มีพระภิกษุชื่อ พระมาลุงกยบุตร บำเพ็ญภาวนาอยู่คนเดียวเกิดความดำริว่า

พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ ทรงงด ทรงห้ามทิฏฐิเหล่านั้น คือ โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีพีกัณนั้น สรีระกัณนั้น ชีพอย่างหนึ่ง สรีระอย่างหนึ่ง สัตว์หลังจากตายแล้วเกิดก็มี ไม่เกิดก็ดี เกิดบ้างไม่เกิดบ้างก็มี เกิดอยู่ก็มีไซ้ ไม่เกิดอยู่ก็ไม่มีไซ้ เกิดรู้สึกไม่พอใจที่พระผู้มีพระภาคไม่ตอบเรื่อง ทิฏฐิเหล่านี้ ตั้งใจจะเข้าไปทูลถามพระผู้มีพระภาคอีก ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ยอมตอบ “เราจักลาสิกขาขอออกมาเป็นคฤหัสถ์”

ถึงตอนเย็นพระมาลุงกยบุตรก็เข้าเฝ้า แล้วได้ทูลถามปัญหาดังกล่าวต่อหน้าพระพักตร์ว่า ถ้าสิ่งเหล่านั้นไซ้ก็ขอให้ตอบว่าใช่ ถ้าไม่ไซ้ก็ขอให้ตอบว่าไม่ใช่ ถ้าไม่รู้ก็ขอให้บอกตามตรงว่าไม่รู้ ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ตอบก็จะขอลาสิกขาออกไปเป็นฆราวาส

พระผู้มีพระภาคทรงย้อนถามว่า พระองค์เคยให้สัญญาหรือว่าถ้ามาบวชแล้วจะตอบเรื่องนี้ “โฆษบุรุษ เมื่อเป็นเช่นนี้ เธอเป็นอะไร จะมาทวงอะไรกะใครกันเล่า”

พระผู้มีพระภาคทรงเปรียบเทียบการกระทำของพระมาลุงกยบุตร เหมือนคนถูกลูกศร ถูกพาไปให้หมอรักษา แต่ต้องการรู้ว่าใครยิง ใช้ธนูชนิดใด ลูกธนูทำด้วยอะไร ฯลฯ ถ้าไม่รู้คำตอบต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะไม่ยอมให้รักษา ถึงแม้รู้คำตอบนั้น ๆ ก็ไม่ช่วยอะไร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ปัญหาที่ถามเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคจะไม่ทรงพยากรณ์ “เพราะข้อนี้ไม่มีประโยชน์ ไม่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความหน่ายคลายกำหนัด เพื่อความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง และเพื่อนิพพาน เหตุนั้นเราจึงไม่พยากรณ์”

พระผู้มีพระภาคทรงตรัสว่า

มาลุงกยบุตร อะไรเล่าที่เราพยากรณ์...ความเห็นที่นี้ทุกข์ นี้เหตุให้เกิดทุกข์ นี้ความดับทุกข์ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ดังนี้เราพยากรณ์ เพราะเหตุไร เราจึงพยากรณ์ เพราะมีประโยชน์เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อ

<sup>๑๕</sup> ม.ม. (บาลี) ๑๓/๑๒๒-๑๒๘/๙๗-๑๐๓. ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๒๖-๑๒๗/๑๓๗-๑๓๙.

ความหน่าย คลายกำหนด เพื่อความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้  
และเพื่อนิพพาน เหตุนั้นเราจึงพยากรณ์ เพราะเหตุนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงทรงจำ  
ปัญหาที่เราไม่พยากรณ์ โดยความเป็นปัญหาที่เราไม่พยากรณ์ และจงทรงจำ  
ปัญหาที่เราพยากรณ์ โดยความเป็นปัญหาที่เราพยากรณ์ไว้เกิด  
มาลुकยกบุตร ขึ้นชมยินดีกับภาษิตของพระผู้มีพระภาค

### วิเคราะห์จุฬามาลุกยกบุตร ที่ว่าด้วยเรื่องพระมาลुकยกบุตร

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่พระมาลुकยกบุตร ซึ่งมีวิธีขึ้นตอนดังนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นการให้การปรึกษา ด้วยการสร้างสัมพันธภาพระหว่าง  
พระผู้มีพระภาคกับพระมาลुकยกบุตร โดยพระมาลुकยกบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เพื่อทูลถามปัญหา  
ก่อนที่จะทูลถามก็ได้กำชับว่าให้ทรงตอบว่า ใช่ หรือไม่ใช่ รู้ หรือไม่รู้ เท่านั้น ถ้าพระองค์ไม่ตอบ  
เขาจะเลิก

พระผู้มีพระภาคจึงได้ย้อนถามว่า พระองค์เคยให้สัญญาหรือว่าถ้ามาบวชแล้วจะตอบ  
เรื่องนี้ “โฆษนุรุช เมื่อเป็นเช่นนี้ เธอเป็นอะไร จะมาทวงอะไรกะใครกันเล่า”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเปรียบเทียบพระมาลुकยกบุตร เหมือนคนถูกยิงด้วยลูกศร  
แทนที่จะให้หมอรักษา กลับต้องการจะรู้ว่าถูกใครยิง ยิงด้วยลูกศรชนิดไหนเป็นต้น ซึ่งไม่เกิด  
ประโยชน์อะไร จากนั้นจึงโยงถึงการถามปัญหาที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อการประพฤติพรหมจรรย์  
และทรงตรัสเรื่องการสอนของพระองค์ ว่ามีแต่การสอนเรื่องทุกข์กับการดับทุกข์เท่านั้น

พระมาลुकยกบุตร เมื่อได้คำตอบจากพระผู้มีพระภาคเช่นนั้น จึงยอมรับ และชื่นชม  
ในภาษิตเป็นอย่างมาก

วิธีการให้การปรึกษาของพระองค์ ทรงใช้เทคนิควิธีการยกอุปมาอุปมัยมาอธิบาย เพื่อ  
เปรียบเทียบ ในสิ่งที่เป็นปัญหาของผู้ขอรับการปรึกษา ให้ได้เข้าถึงความแจ่มแจ้งชัดเจนในปัญหาที่  
เกิดขึ้น พร้อมทั้งทรงแสดงจุดยืนของพระองค์ ในฐานะเป็นผู้ให้การปรึกษาให้เขาได้เข้าใจ จนในที่สุด  
เขาได้กระจ่างในปัญหานั้น



## กรณีตัวอย่างที่ ๗ องคุลิมาลสูตร<sup>๑๖</sup> : พระผู้มีพระภาคเสด็จไปโปรดองคุลิมาลใจ

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน พระนครสาวัตถี ในสมัยนั้นในแคว้นแคว้นของพระเจ้าปเสนทิโกศลมีใจชื่อองคุลิมาล เทียบเช่นฆ่าผู้คนแล้วตัดเอานิ้วมือร้อยเป็นพวงมาสวมไว้

ในเวลาเช้าหลังเสร็จภักติกิจ พระผู้มีพระภาคทรงถือบาตร และจีวรเสด็จไปตามทางที่โจรองคุลิมาลชும்อยู่ พวกคนเลี้ยงโค พวกคนเลี้ยงสัตว์ พวกชาวนา ที่เดินมาพบพระผู้มีพระภาคต่างกราบทูลไม่ให้พระผู้มีพระภาคเสด็จไป พระผู้มีพระภาคก็ยังคงที่จะเสด็จไปทางนั้นโดยลำพังพระองค์เดียว

องคุลิมาลเห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จไปพระองค์เดียวก็คิดในใจว่า “น่าอัศจรรย์จริงหนอ น่าแปลกใจนักคนที่ จะเดินทางมาทางนี้จะต้องรวมพวกให้ได้สิบคนบ้าง ยี่สิบคนบ้าง สามสิบคนบ้าง แม้กระนั้นก็ไม่วายตกอยู่ในเงื้อมมือเรา เอกก็สมณะนี้ผู้เดียว ไม่มีเพื่อนสักคน ชะรอยจะมาข่มเรา ถ้ากระไร เราพึงปลงชีวิตสมณะนี้เสีย”

เขาได้ถือดาบ และธนูเดินตามหลังพระผู้มีพระภาคไป พระผู้มีพระภาคทรงบันดาลอิทธาภิสังขาร<sup>๑๗</sup> โดยประการที่องคุลิมาลโจรวิงจวนสุดกำลัง ก็ไม่อาจทันพระผู้มีพระภาคผู้เสด็จไปตามปกติได้

องคุลิมาลคิดว่า “น่าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ เมื่อก่อนแม้ช้างกำลังวิ่ง ม้าที่กำลังวิ่ง รถม้ากำลังแล่น เนื้อกำลังวิ่ง เราก็ยังวิ่งตามทันจับได้ แต่เราวิงจวนสุดกำลังยังไม่ทันสมณะรูปนี้ซึ่งเดินตามปกติได้” เขาจึงหยุดยืน และกล่าวกับพระผู้มีพระภาคว่า

“หยุดก่อนสมณะ หยุดก่อนสมณะ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เราหยุดแล้ว องคุลิมาล ท่านต่างหากจงหยุด”

องคุลิมาลนึกในใจว่า “สมณะเหล่านี้เป็นศากยบุตรมักเป็นคนพูดจริง มีปัญญาจริง แต่สมณะรูปนี้เดินไปอยู่แท้ ๆ กลับพูดว่า ‘เราหยุดแล้วองคุลิมาล ท่านต่างหากจงหยุด’ ทางที่ดีเราควรถามสมณะรูปนี้ดู”

<sup>๑๖</sup> ม.ม. (บาลี) ๑๓/๓๔๗-๓๕๒/๓๓๐-๓๓๘. ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๔๒-๓๕๒ /๔๒๑-๔๓๐.

<sup>๑๗</sup> อิทธาภิสังขาร ในที่นี้ หมายถึง ทรงบันดาลฤทธิ์โดยประการต่าง ๆ เช่น ย่อหนทางให้สั้น เพื่อทรงดำเนินได้เร็ว บันดาลให้ปฐพีเป็นลูกคลื่นใหญ่ ขวางองคุลิมาลไม่ให้ตามพระองค์ทัน หรือบันดาลให้มีแถววัลย์กั้นพระองค์ไว้เป็นต้น, ดูใน ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๓๔๘/๒๔๒.

เขาจึงทูลถามด้วยคาถาว่า

“สมณะ ท่านกำลังเดินไป ยังกล่าวว่า  
‘เราหยุดแล้ว ท่านต่างหากยังไม่หยุด’  
กลับกล่าวหาข้าพเจ้าผู้หยุดแล้วว่ายังไม่หยุด  
สมณะ ข้าพเจ้าขอถามเนื้อความนี้กับท่าน  
ท่านหยุดอย่างไร ข้าพเจ้าไม่หยุดอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

“องคุลิมาล เราวางอาชญา  
ในสรรพสัตว์ได้แล้ว  
จึงชื่อว่าหยุดแล้วในกาลทุกเมื่อ  
ส่วนท่านไม่สำรวจในสัตว์ทั้งหลาย  
เพราะฉะนั้น เราจึงชื่อว่าหยุดแล้ว”

โจรองคุลิมาลกล่าวว่า

“สมณะ นานจริงหนอ ท่านผู้ที่เทวดา  
และมนุษย์บูชาแล้ว ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่  
เสด็จมาถึงป่าใหญ่เพื่ออนุเคราะห์ข้าพระองค์  
ข้าพระองค์นั้นจักละการทำบาป  
เพราะฟังคาถาอันประกอบด้วยธรรมของพระองค์”

โจรองคุลิมาลได้กล่าวอย่างนี้แล้ว  
ทิ้งดาบและอาวุธลงในเหวลึก มีหน้าผาชัน  
โจรองคุลิมาลได้ถวายอภิวัตพระบาททั้งสองของพระสุคต  
แล้วทูลขอบรรพชา กับพระสุคต ณ ที่นั่นเอง

พระพุทธรเจ้าทรงประกอบด้วยพระกรุณาคุณ  
ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ เป็นศาสดาของโลก  
พร้อมทั้งเทวโลก

ได้ตรัสกับโจรองคุลิมาลในเวลานั้นว่า

“เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด”

นี่แลเป็นภิกษุภาวะของโจรองคุลิมาลนั้น<sup>๑๔</sup>

ต่อมาไม่นาน พระองค์คูลีมาลบำเพ็ญเพียรจนบรรลุเป็นพระอรหันต์

## วิเคราะห์ห้องคูลีมาลสูตร ทรงเสด็จไปโปรดใจของคูลีมาล

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่ใจของคูลีมาลผู้วิงโล่ตามจะฆ่า ซึ่งทรงใช้วิธีการ มีขั้นตอนดังนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นการให้การปรึกษา ด้วยการสร้างสัมพันธภาพโดยพระองค์ เสด็จไปโปรดใจของคูลีมาลซึ่งกำลังแสวงหานิ้วมือที่หนึ่งพัน ด้วยการปรากฏตัวให้ใจของคูลีมาล เห็น เมื่อเขาเห็นพระองค์จึงคิดจะฆ่า ได้ถือดาบวิงโล่ แต่ไล่เท่าไรก็ไม่ทัน ทำให้เขาเกิดความ แปลกใจ จึงตะโกนร้องว่า หยุดก่อนสมณะ

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า “เราหยุดแล้ว อกคูลีมาล ท่านต่างหากจงหยุด”

อกคูลีมาล ได้ทูลถามว่า “สมณะ ท่านกำลังเดินไป ยังกล่าวว่าเราหยุดแล้ว ท่าน ต่างหากยังไม่หยุด ข้าพเจ้าขอถามเนื้อความนี้กับท่าน ท่านหยุดอย่างไร ข้าพเจ้าไม่หยุดอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคทรงทำให้เขาได้ชุกคิดถ้อยคำที่ทรงตรัส ซึ่งมีความขัดแย้งกับการกระทำ ของพระองค์ที่ว่า “เราหยุดแล้ว ท่านต่างหากจงหยุด” ซึ่งในขณะนั้นอกคูลีมาลใจเห็นพระผู้มีพระภาค ยังเสด็จอยู่ทำให้เกิดความสงสัย พระผู้มีพระภาคทรงได้โอกาสตรัสแสดงธรรมให้อกคูลีมาลฟังว่า “อกคูลีมาลเราวางอาชญาในสรรพสัตว์ได้แล้ว จึงชื่อว่าหยุดแล้วตลอดกาล ส่วนท่านไม่สำรวจในสัตว์ ทั้งหลาย เพราะฉะนั้น เราจึงชื่อว่าหยุดแล้ว ส่วนท่านสิชื่อว่ายังไม่หยุด”

อกคูลีมาลได้ฟังดังนั้น จึงกลับได้สติ โยนอาวุธทิ้ง และได้ขอบรรพชาอุปสมบทในที่สุด บำเพ็ญเพียรจนกระทั่งบรรลุเป็นพระอรหันต์

การให้การปรึกษาของพระองค์ในเรื่องดังกล่าว ทรงใช้เทคนิคการแสดงฤทธิ์ เพื่อ เตรียมความพร้อมต่อผู้รับการปรึกษา จากนั้นจึงใช้ถ้อยคำให้เกิดการชุกคิด ให้สติมาอยู่กับขณะ ปัจจุบัน อยู่กับตนเอง พิจารณาถ้อยคำที่ได้รับฟัง จนเกิดความแจ่มแจ้งเห็นจริงในเนื้อความนั้นได้ ละพฤติกรรมที่เคยทำมา เปลี่ยนแปลงตนเองได้ในที่สุด เมื่อมองเทียบกับทฤษฎีการให้การ ปรึกษาแบบพฤติกรรมนิยม จึงได้เห็นถึงความสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า พฤติกรรมที่แสดงออกมา เป็นผลมาจากการเรียนรู้ที่ผิดพลาด การแก้ไข คือ ให้ข้อมูล และให้เรียนรู้ในสิ่งที่ถูกต้องก็สามารถทำ ให้เปลี่ยนแปลงในหนทางที่ถูกต้องได้

## กรณีตัวอย่างที่ ๘ ปุณโณวาทสูตร<sup>๑๙</sup>

พระผู้มีพระภาคทรงโอวาทพระปุณณะก่อนที่ท่านจะเดินทางไปอยู่ที่สุนาปรันตชนบท ว่า “ปุณณะ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ\* อรรमारมณฺ์\*\* ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนัด ถ้าภิกษุหลงเพลิดเพลินพอใจยึดติด ก็เกิดทุกข์ แต่ถ้าไม่หลงเพลิดเพลินพอใจยึดติด ก็ไม่เกิดทุกข์” และตรัสถามว่า

“ปุณณะ พวกภิกษุชาวสุนาปรันตชนบทดูร้ายหยาบคายมาก ถ้าพวกภิกษุชาวสุนาปรันตชนบท จักดำ่ว่าเธอ เธอจักคิดอย่างไร”

“พระองค์ผู้เจริญ ถ้าพวกภิกษุชาวสุนาปรันตชนบทจักดำ่ว่าข้าพระองค์ ข้าพระองค์จักคิดว่า ‘ภิกษุชาวสุนาปรันตชนบทเหล่านี้ดีจริงๆ ไม่ประหารเราด้วยฝ่ามือ’ พระพุทธเจ้าข้า”

“ปุณณะ ถ้าพวกภิกษุชาวสุนาปรันตชนบทจักประหารเราด้วยฝ่ามือล่ะ เธอจักคิดอย่างไร”

“ข้าพระองค์จักคิดว่า ‘ภิกษุชาวสุนาปรันตชนบทเหล่านี้ดีจริงๆ ไม่ขว้างปาเราด้วยก้อนดิน’ พระพุทธเจ้าข้า”

“ปุณณะ ถ้าพวกภิกษุชาวสุนาปรันตชนบทจักขว้างปาเราด้วยก้อนดินล่ะ เธอจักคิดอย่างไร”

“ข้าพระองค์จักคิดว่า ‘ภิกษุชาวสุนาปรันตชนบทเหล่านี้ดีจริงๆ ไม่ทุบตีเราด้วยท่อนไม้’ พระพุทธเจ้าข้า”

“ปุณณะ ถ้าพวกภิกษุชาวสุนาปรันตชนบทจักทุบตีเราด้วยท่อนไม้ล่ะ เธอจักคิดอย่างไร”

---

<sup>๑๙</sup> ม.อ. (บาลี) ๑๔/๓๓๙๕-๓๓๙๗/๓๔๐-๓๔๔. ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๔๖/๔๔๙.

\* โผฏฐัพพะ หมายถึง อารมณฺ์ที่จะพึงถูกต้องด้วยกาย, สิ่งที่ถูกต้องด้วยกาย เช่น เย็น ร้อน อ่อน แข็ง เป็นต้น, ดูใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๘๐.

\*\* อรรमारมณฺ์ หมายถึง อารมณฺ์ทางใจ, สิ่งที่ใจนึกคิด, เล่มเดียวกัน, หน้า ๑๑๑.

“ข้าพระองค์จักคิดว่า ‘มนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทเหล่านี้ดีจริง ๆ ไม่พินทางเราด้วย ศัสตรา’ พระพุทธเจ้าข้า”

“ปุณณะ ถ้ามนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทจักพินทางเราด้วยศัสตราละ เธอจักคิดอย่างไร”

“ข้าพระองค์จักคิดว่า ‘มนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทเหล่านี้ดีจริง ๆ ไม่ปลงชีวิตเรา’ พระพุทธเจ้าข้า”

“ถ้ามนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทจักปลงชีวิตเธอละ เธอจักคิดอย่างไร”

“ข้าพระองค์จักคิดว่า ‘พระสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นอึดอัดระอา รังเกียจอยู่ด้วยร่างกายชีวิตแสวงหาศัสตรามาปลงชีวิตก็มีอยู่ แต่เราได้ศัสตรามาปลงชีวิต ซึ่งไม่ได้แสวงหาเลย’ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคทรงประทานสาธุการว่า

“ดี ดี ปุณณะ เธอประกอบด้วยความข่มใจ และสงบใจ จักสามารถอยู่ในสุนาปรันตชนบทนั้นได้ ปุณณะ บัดนี้ เธอรู้เวลาอันควรเกิด”

ท่านพระปุณณะชื่นชมพระภาสิตพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะถวายเป็นภิกขุ ทกระทำประทักษิณกลับมาเก็บเสนาสนะจนเรียบร้อยแล้วก็ถือบาตร และจีวรจาริกไปทางสุนาปรันตชนบท

ทราบข่าว พระปุณณะพำนักอยู่ที่สุนาปรันตชนบทนั้น ระหว่างพรรษา ท่านให้ชาวสุนาปรันตชนบทแสดงตนเป็นอุบาสกประมาณ ๕๐๐ คน แสดงตนเป็นอุบาสิกาประมาณ ๕๐๐ คน ระหว่างพรรษานั้นเหมือนกัน ท่านก็ได้บวรลูวิชา ๓ ต่อมาจึงปรินิพพาน”

## วิเคราะห์ปุณโณวาทสูตร

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่พระปุณณะ ผู้ซึ่งจะเดินทางไปยังสุนาปรันตชนบท

ซึ่งเป็นสถานที่ที่คนพื้นเมืองมีความดุร้าย ซึ่งมีวิธีการขั้นตอนดังนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นการให้การปรึกษา ด้วยการสร้างสัมพันธภาพระหว่างพระผู้มีพระภาคกับพระปุณณะ ที่เข้าเฝ้าทูลลาไปยังสุนาปรันตชนบท ซึ่งเป็นสถานที่ที่คนพื้นเมืองมีความดุร้าย

พระผู้มีพระภาคทรงถามพระปุณณะด้วยคำถามว่า ถ้าเขาดำ ถ้าเขาทูปตี ถ้าเขาขว้างปา ถ้าเขาทูปตีด้วยท่อนไม้ ถ้าเขาแทงด้วยศัสตรา ถ้าเขาฆ่า ท่านจะทำเช่นไร

พระปณณะทูลตอบอย่างมั่นคงแน่วแน่ ไม่หวั่นไหว มีความข่มใจ และสงบใจ

พระผู้มีพระภาคตรัสชื่นชม และประทานอนุญาตให้พระปณณะไป ยังสถานที่ดังกล่าว นั้นได้ เขาไปอยู่ในสถานที่นั้นแล้วก็ได้ทำประโยชน์แก่ตน และประโยชน์แก่ผู้อื่นได้อย่างสมบูรณ์ ดังที่ได้ตั้งใจไว้

การให้การปรึกษาในเรื่องดังกล่าว ทรงใช้เทคนิคการสนทนา ให้กำลังใจ แก่ผู้มาขอรับการปรึกษา ให้เขาได้กล่าวยืนยันในสิ่งที่ตนเองจะกระทำ ให้เขาได้รู้ถึงสิ่งที่จะต้องรับผิดชอบในสิ่งที่จะเกิดขึ้นเมื่อตัดสินใจเช่นนั้นแล้ว วิธีการดังกล่าวนี้ มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการให้การปรึกษาแบบเผชิญความจริง คือ การทำให้ผู้รับการปรึกษามีความกล้าที่จะเผชิญกับสิ่งที่จะเกิดขึ้น ได้ทุกสถานการณ์ ไม่หวั่นไหวไปกับเหตุการณ์นั้น

#### กรณีตัวอย่างที่ ๙ ปวารณาสูตร<sup>๒๐</sup>

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ บุพพาราม ปราสาทของนางวิสาขาในนครมาตา กรุงสาวัตถี พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ประมาณ ๕๐๐ รูป ล้วนเป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น สมัยนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงมีภิกษุสงฆ์แวดล้อม ประทับนั่งที่กลางแจ้ง เพื่อทรงปวารณาในวันอุโบสถขึ้น ๑๕ ค่ำ

พระผู้มีพระภาคทรงตรวจดูภิกษุสงฆ์ที่นั่งสงบนิ่งอยู่ จึงรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลาย มาตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เราขอปวารณาต่อเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะไม่ติเตียนกรรมอะไร ๆ ทางกาย หรือทางวาจาของเราบ้างหรือ”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ ท่านพระสารีบุตรก็ลุกขึ้นจากอาสนะ ห่มผ้าเฉวียงบา ประนมมือไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ กราบทูลว่า

พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายติเตียนกรรมอะไร ๆ ทางพระกาย หรือทางพระวาจาของพระผู้มีพระภาคไม่ได้เลย เพราะพระผู้มีพระภาคทรงทำทางที่ยังไม่อุบัติให้อุบัติ ทรงทำทางที่ยังไม่เกิดให้เกิด ทรงบอกทางที่ยังไม่มีใครบอก ทรงรู้ทาง ชัดแจ้งทาง ฉลาดในทาง พระองค์ผู้เจริญสาวกทั้งหลายเดินตามทาง

<sup>๒๐</sup> ส.ส. (บาลี) ๑๕/๒๑๕/๒๓๐-๒๓๑. ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๑๕/๓๑๒.

มาที่หลังบัดนี้ข้าพระองค์ขอปวารณาต่อพระผู้มีพระภาคพระผู้มีพระภาคจะไม่ทรง  
ติเตียนกรรมอะไร ๆ ทางกาย หรือทางวาจาของข้าพระองค์บ้างหรือ  
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

สารีบุตร เราติเตียนกรรมอะไร ๆ ทางกายหรือทางวาจาของเธอไม่ได้เลย เธอ  
เป็นบัณฑิต มีปัญญามาก กว้างขวาง ร่าเริง เล่นไป เขียบแหลม ข้าแแรกกิเลส  
โอรสองค์ใหญ่ของพระเจ้าจักรพรรดิยังจักรอันพระราชบิดาทรงให้เป็นไปแล้ว  
ให้หมุนตามไปโดยชอบ ฉันทใด เธอก็คันทนั้นเหมือนกัน ยังธรรมจักรอันยอดเยี่ยม  
อันเราให้เป็นไปแล้วให้หมุนตามไปโดยชอบ

ท่านสารีบุตรกราบทูลอีกว่า “พระองค์ผู้เจริญ หากพระผู้มีพระภาคไม่ทรงติเตียนกรรม  
อะไร ๆ ทางกาย หรือทางวาจาของข้าพระองค์ พระผู้มีพระภาคจะไม่ทรงติเตียนกรรมอะไร ๆ ทางกาย  
หรือทางวาจาของภิกษุ ๕๐๐ รูปเหล่านี้บ้างหรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “สารีบุตร เราไม่ติเตียนกรรมอะไร ๆ ทางกาย หรือทางวาจา  
ของภิกษุ ๕๐๐ รูปแม้เหล่านี้ เพราะบรรดาภิกษุ ๕๐๐ รูปเหล่านี้ ภิกษุ ๖๐ รูปได้วิชชา ๓ อิก ๖๐ รูป  
ได้อภิญญา ๖ อิก ๖๐ รูปได้อุภโตภาควิมุตติ ส่วนที่เหลือได้ปัญญาวิมุตติ”

### วิเคราะห์ปวารณาสูตร

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่ภิกษุหมู่ใหญ่จำนวน ๕๐๐ รูป ในวันปวารณา  
ด้วยการให้ภิกษุเหล่านั้น ได้ติเตียนกรรมทางกาย หรือทางวาจาของพระองค์

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นการให้การปรึกษา ด้วยการสร้างสัมพันธภาพระหว่าง  
พระองค์กับภิกษุ ๕๐๐ รูป ซึ่งมีพระสารีบุตรเป็นหัวหน้า โดยพระองค์ตรัสปวารณาให้ภิกษุทั้งหลาย  
ติเตียนกรรมอะไร ๆ ทางกายหรือทางวาจาของพระองค์ได้

พระสารีบุตรกราบทูลว่า ภิกษุทั้งหลายติเตียนกรรมอะไร ๆ ทางกายหรือทางวาจา  
ของพระผู้มีพระภาคไม่ได้เลย เพราะเหตุที่พระองค์ดีพร้อมทุกอย่าง และพระสารีบุตรก็ได้ขอปวารณา  
ให้พระผู้มีพระภาคได้ติเตียนกรรมทางกาย และวาจาของพระสารีบุตรเองด้วย

พระผู้มีพระภาคทรงตรัสว่า พระองค์ก็ติเตียนกรรมอะไร ๆ ทางกาย หรือวาจาของ  
พระสารีบุตรไม่ได้เช่นกัน พร้อมทั้งทรงชื่นชมความมีปัญญาเขียบแหลมของพระสารีบุตรด้วย

พระสารีบุตรจึงกราบทูลให้พระองค์ทรงติเตียนภิกษุทั้ง ๕๐๐ รูปทางกาย หรือทางวาจา พระผู้มีพระภาคทรงตรัสแก่พระสารีบุตรว่า ภิกษุทั้ง ๕๐๐ รูปนั้นก็ไม่สามารถที่จะกล่าวติเตียนอะไรทางกาย วาจาได้ เนื่องจากภิกษุเหล่านั้นล้วนได้ วิชา ๓ อภิญญา ๖ อุกโตภาควิมุตติ และปัญญาวิมุตติกันทั้งหมด

วิธีการให้การศึกษาดังกล่าว เป็นเทคนิคการให้การศึกษาระหว่างกันของผู้ให้การศึกษากับผู้รับการศึกษากันเป็นการประเมินสิ่งที่ได้รับการศึกษาว่ามีความถูกต้องตามที่ทรงให้การศึกษหรือไม่

### กรณีตัวอย่างที่ ๑๐ จุนทสูต<sup>๒๑</sup>

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวันอารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ บ้านนาฬิกคามแคว้นมคธ อาพาธเป็นไข้หนักได้รับทุกข์มีจุนทะ สมณทูตเทศคอยปรณนิบัติท่านอยู่

ต่อมาท่านพระสารีบุตรก็ปรินิพพานด้วยอาพาธนั้นแล ที่นั่นจุนทะสมณทูตจึงถือบาตร และจีวรของท่านพระสารีบุตร เดินทางเข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงพระเชตวัน ไข้วแล้วก็นั่ง ณ ที่ควร เรียนท่านพระอานนท์ว่า

“ท่านพระสารีบุตรปรินิพพานแล้วครับ นี่บาตร และจีวรของท่าน”

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า “ท่านจุนทะ นี่เป็นมูลเหตุให้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคได้ มาเถิดท่าน พวกเราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับแล้วกราบทูลเรื่องนี้กัน” จุนทะ สมณทูตเทศรับคำของท่านพระอานนท์ ต่อมาท่านพระอานนท์ และจุนทะ สมณทูตเทศ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายอภิวาทแล้วก็นั่ง ณ ที่ควร ท่านพระอานนท์กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

“พระองค์ผู้เจริญ จุนทะ สมณทูตเทศนี้ได้กล่าวว่า ‘ท่านพระสารีบุตรปรินิพพานแล้ว นี่บาตร และจีวรของท่าน’ พระองค์ผู้เจริญ ร่างกายของข้าพระองค์อ่อนแรงเหมือนคนเมา รู้สึกมีดแปดด้าน แม้ธรรมก็ไม่กระจ่างแก่ข้าพระองค์เพราะได้ฟังว่า ‘ท่านพระสารีบุตรปรินิพพานแล้ว’”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “อานนท์ สารีบุตรพาเอาศีลขันธ สมาธิขันธ ปัญญาขันธ วิมุตติขันธ หรือวิมุตติญาณทัสนขันธปรินิพพานไปด้วยหรือเปล่า”

<sup>๒๑</sup> ส.ม. (บาลี) ๑๙/๓๗๙/๑๔๐-๑๔๒. ส.ม. (ไทย) ๑๙/๓๗๙/๒๓๒.



มิใช่อย่างนั้นพระพุทธเจ้าข้า ท่านพระสารีบุตรไม่ได้พาเอาศีลขันธ์ สมาธิขันธ์ ปัญญาขันธ์ วิมุตติขันธ์ หรือวิมุตติญาณทัสนขันธ์บริณีพพานไปด้วย ทว่าท่านพระสารีบุตรเป็นผู้ให้โอวาท ชักนำไปให้รู้ ชี้ให้เห็นชัด ชวนให้อยากเข้าไปปฏิบัติ ช่วยให้หาญแก้อ้วก ล้ำ โสโสมใจให้สดชื่นเบิกบาน เอาใจใส่ในการแสดงธรรม อนุเคราะห์เพื่อนพรหมจารี ข้าพระองค์ทั้งหลายระลึกถึงธรรมโอชะ ธรรมโภาค และธรรมานุเคราะห์ของท่าน

อานนท์เราได้บอกเรื่องนั้นแล้วมิใช่หรือ 'ความพลัดพรากแปรเปลี่ยนไปเป็นอื่นจากของรักของชอบใจทุกอย่างจะต้องมี ฉะนั้น จะไปหวังอะไรในสิ่งเหล่านั้นเล่า สิ่งที่เกิดขึ้น มีขึ้น ถูกปัจจัยปรุงแต่ง ล้วนแตกสลายเป็นธรรมดา เป็นไปไม่ได้ที่จะบอกว่า 'ของสิ่งนั้นอย่าเสื่อมสลายไป' เมื่อต้นไม้ใหญ่มีแก่นยืนต้นอยู่ ต้นที่ใหญ่กว่าพืงโคนลง แม้นั้นใด เมื่อภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เป็นหลักยังดำรงอยู่ สารีบุตรบริณีพพาน ก็ฉนั้นเหมือนกันจะไปหวังอะไรในสิ่งเหล่านั้นเล่า สิ่งที่เกิดขึ้น มีขึ้น ถูกปัจจัยปรุงแต่งล้วนแตกสลายเป็นธรรมดา เป็นไปไม่ได้เลยที่จะบอกว่า 'ของสิ่งนั้นอย่าเสื่อมสลายไป'

เพราะเหตุนี้ เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เกิด

ภิกษุชื่อว่ามีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่อย่างไร

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลก

พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลก

พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลก

พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ  
กำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลก

อานนทฺ ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่งในบัดนี้ก็ดี ในเวลาที่เราล่วงไปก็ดีจักมีตนเป็น  
เกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มี  
สิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ ภิกษุเหล่านั้นจักเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุผู้ใคร่ต่อการศึกษา

### วิเคราะห์จุนสูตร

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่พระอานนทฺ ผู้ซึ่งมีความหวั่นไหวเมื่อทราบข่าว  
การบริษิพพานของพระสารีบุตร จากการบอกกล่าวของพระจุนทะ ซึ่งมีวิธีการดังนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นการให้การปรึกษา ด้วยการสร้างสัมพันธภาพระหว่าง  
พระผู้มีพระภาคกับพระอานนทฺ โดยพระอานนทฺเข้าไปเฝ้าพระองค์พร้อมกับพระจุนทะน้องชายของ  
พระสารีบุตร เพื่อแจ้งการนิพพานของพระสารีบุตร และได้แสดงความเสียใจ เศร้าใจ หวั่นไหว

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ความพรัตพราก การเปลี่ยนไปเป็นอื่นจากของรักของชอบใจ  
ทุกอย่างย่อมจักต้องมี ฉะนั้นจะไปหวังอะไรในสิ่งเหล่านั้น สิ่งที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งครั้งแตกสลายไป  
ก็เป็นธรรมดา เป็นไปไม่ได้ในการที่จะบอกว่า “ของสิ่งนั้นอย่าเสื่อมสลายไป”

พระผู้มีพระภาคทรงตรัสให้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรม  
เป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ ให้พิจารณาเห็นกายในกาย เห็นเวทนาในเวทนา เห็นจิตในจิต  
และเห็นธรรมในธรรม มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลก

พระผู้มีพระภาคทรงตรัสว่า ถึงแม้ว่าในเวลาที่เราจะล่วงไปก็ตาม ให้ยึดถือธรรม  
เหล่านี้ไว้เพื่อตนเองจะได้มีที่พึ่ง ถือว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุผู้ใคร่ต่อการศึกษา

การให้การปรึกษาในเรื่องดังกล่าว ทรงใช้เทคนิคสนทนาพูดคุย ซึ่งแจ้งให้ผู้มาขอรับ  
การปรึกษา ได้เข้าใจในความเป็นจริงของชีวิต ให้รู้จักการแสวงหาที่พึ่งสำหรับตนเอง

### ๓.๒ พุทธวิธีการให้การปรึกษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้กับ ภิกษุณี

กรณีตัวอย่างที่ ๑ พระพุทธเจ้าทรงให้การปรึกษาแก่ภิกษุณีเป็นครั้งแรก<sup>๒๒</sup>

<sup>๒๒</sup> เถรี.อ. (แปล) ๒/๔/๒๓๙-๒๖๗.

ก่อนหน้านั้นพุทธบริษัทมีเพียง ๓ เท่านั้น คือ ภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา ภิกษุณีบริษัท  
เกิดขึ้นภายหลังจากที่พระนางมหาปชาบดีโคตมี ทูลขอบรรพชาอุปสมบทต่อพระพุทธองค์ มีความ  
เป็นมาดังนี้

พระนางมหาปชาบดีโคตมี เสด็จไปยังสำนักพระบรมศาสดาที่มีนิโครธาราม ถวาย  
นมัสการแล้วกราบทูลว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขึ้นชื่อว่าสตรีนี้จะบวชในพระพุทธศาสนาได้หรือไม่  
ประการใด?” “ดูก่อนโคตมี เธอจงอย่าได้ขอบใจในบรรพชาเลย อันมาตุคามนี้ไม่สมควรที่จะบวช  
ในพุทธศาสนา”

แม้พระนางจะกราบทูลอ่อนวอนถึง ๓ ครั้ง ก็ตรัสห้ามมิได้ทรงอนุญาตพระนางจึง  
รู้สึกผิดหวังทรงโสมนัสเป็นอย่างยิ่ง แล้วกราบทูลลาเสด็จกลับสู่พระราชนิเวศน์

พระพุทธองค์ประทับ ณ กรุงกบิลพัสดุ์โดยสมควรแก่พระอัยยาศัยแล้ว พร้อมด้วย  
ภิกษุสงฆ์เสด็จไปสู่เมืองเวสาลี ประทับ ณ ภูฏาคารศาลาปามหาวัน ในกาลนั้นพระนางปชาบดีผู้มี  
กมลสันดานยินดีในการบรรพชาอย่างเปี่ยมล้น ได้ปลงเกศานุ่งหม้อผ้ากาสาพัสตร์ พร้อมด้วย  
นางกษัตริย์ศากยวงศ์เป็นจำนวนมาก เสด็จตามพระพุทธองค์ไปยังเมืองเวสาลีเสด็จเข้าไปสู่ภูฏาคาร  
ศาลามีพระบาทบอบช้ำจากการเดินทาง พระวรกายหมองคล้ำไปด้วยธุลี มีหน้าองด้วยน้ำตา  
เสด็จไปยืนอยู่ที่ซุ้มประตูพระวิหาร ด้วยดวงจิตที่เต็มไปด้วยความทุกข์โศก

ขณะนั้น พระอานนท์เฝ้าได้มองเห็น จึงออกไปไต่ถามทราบความประสงค์ศรัทธา  
และเหตุขัดข้องต่าง ๆ จึงขอให้พระนางยับยั้งรออยู่ ณ ที่นั้นแล้ว จึงได้นำความเข้ากราบทูลอ่อน  
วอนพระบรมศาสดา เพื่อทรงอนุญาตให้พระนางได้บรรพชาในพระศาสนา พระพุทธองค์ทรง  
ตรัสห้ามเหมือนดังเช่นที่ทรงเคยตรัสมาแล้ว พระอานนท์ก็กราบทูลอ่อนวอนถึง ๓ ครั้ง ก็ยังมีทรง  
อนุญาต พระอานนท์จึงกราบทูลต่อไปว่า “ถ้าสตรีได้บรรพชาในพุทธศาสนาแล้ว อาจจะทำให้  
แจ้งซึ่งพระโสดาปัตติผล พระสกทาคามีผล พระอนาคามีผล และพระอรหันต์ผล ได้อยู่หรือ  
ประการใด พระพุทธเจ้าข้า”

“ดูก่อนอานนท์ อาจทำให้แจ้งได้ซึ่งมรรค ๘ ผล ๔ เหมือนบุรุษเพศทุกประการ”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาคถ้าเช่นนั้นควรจะอนุญาต เพื่ออนุเคราะห์แก่พระมหาปชาบดีโคต  
มี โปรดประทานบรรพชาแก่พระมาตุจฉา ผู้มีคุณูปการบำรุงเลี้ยงพระองค์ตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ให้  
สมปรารถนาด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า”

“ดูก่อนอานนท์ ถ้าปชาบดีโคตมี รับประทานในครุธรรม ๘ ประการ ได้ ตถาคตก็อนุญาติได้”

ลำดับนั้น พระอานนท์เถระได้เรียนครุธรรม ๘ ประการ จากพระบรมศาสดาแล้วนำไปแจ้งแก่ พระนางปชาบดีโคตมีว่า ให้รับประทานในครุธรรม ๘ ประการ นี้ก่อน

นางปชาบดีโคตมี ได้สดับครุธรรม ๘<sup>๒๓</sup> ประการ จากพระเถระแล้วมีพระทัยผ่องแผ้ว โสมนัสยินดี ยอมรับปฏิบัติตามทุกประการ พระพุทธองค์จึงประทานการบรรพชาให้แก่ พระนางงามสมเจตนาปรารถนาของนาง พร้อมด้วยศากยชัตติยานารีที่ติดตามไปทั้งหมด เมื่อบวชแล้วมีนามปรากฏว่า “พระมหาปชาบดีเถรี” ได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะเลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายฝ่ายรัตัญญ คือ ผู้รู้ราตรีมาน

### วิเคราะห์การให้การปริกษาภิกษุณีครั้งแรก

พระพุทธองค์ได้ทรงให้ครุธรรม ๘ ประการ แก่พระนางปชาบดีโคตมี เพราะเหตุที่ทรงทดสอบศรัทธาที่แน่วแน่ของพระนาง และทรงเห็นความเสมอภาคของบุรุษ และสตรีในการบรรพครุธรรม แต่ถึงกระนั้น พระผู้มีพระภาคก็ทรงวางหลักเกณฑ์ที่รัดกุม ในการอนุญาติให้บวชเป็นภิกษุณี เพราะสังคมนาในยุคนั้น การบวชของสตรีไม่เป็นที่นิยม สังคมไม่ยอมรับ เป็นการ

---

<sup>๒๓</sup> ครุธรรม ๘ ประการ ได้แก่ ๑. ภิกษุแม้บวชร้อยพรรษาแล้ว ก็พึงเคารพกราบไหว้พระภิกษุแม้บวชวันเดียว ๒. ภิกษุณีจะอยู่จำพรรษาในวัดที่ไม่มีพระภิกษุไม่ได้ ต้องอยู่ในวัดที่มีพระภิกษุ ๓. ภิกษุณีจะต้องทำอุโบสถกรรม และรับโอวาทจากสำนักภิกษุสงฆ์ทุกกึ่งเดือน ๔. ภิกษุณีอยู่จำพรรษาแล้ว วันออกพรรษาต้องทำปวารณาในสำนักสงฆ์ทั้งสองฝ่าย โดยสถานที่ทั้ง ๓ คือ โดยได้เห็น โดยได้ยิน โดยรังเกียจ (รังเกียจหมายถึง ระวังสงสัย หรือเห็นพฤติกรรมอะไรที่น่าเคลือบแคลง) ๕. ภิกษุณีถ้าต้องอาบัติสังฆาทิเสส อยู่ปริวาสกรรมต้องประพฤติมานัตในสำนักสงฆ์สองฝ่าย (คือ ทั้งภิกษุสงฆ์ และภิกษุณีสงฆ์) ๑๕ วัน ๖. ภิกษุณีต้องแสวงหาอุปสัมปทาในสงฆ์ทั้งสองฝ่าย หลังจากเป็นนางสิกขมานาปฏิบัติธรรม ๖ ประการ คือ เว้นจากปาณาติบาต ถึงวิกาลโภชนา มิให้ขาดตกบกพร่อง เป็นเวลา ๒ พรรษา ๗. ภิกษุณีจะกล่าวอติโสภณาคือ คำบริภาษภิกษุด้วยอาการอย่างใดอย่างหนึ่งมิได้ ๘. ภิกษุณีตั้งแต่วันบวชเป็นต้นไป พึงฟังโอวาทจากภิกษุฝ่ายเดียวจะให้โอวาทภิกษุณีได้, ดูใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๓๑.

ป้องกันคุ้มครองสตรี และเพื่อเป็นการถ่วงถ่วงสตรีที่จะมาขอบวชว่าต้องมีศรัทธาที่มั่นคงจึงสามารถบวชได้

วิธีการดังกล่าวนี้ ถือเป็นกรให้การปรึกษาที่มีต่อผู้รับการปรึกษา ด้วยการใช้เทคนิคการวางกฎให้ปฏิบัติตาม เมื่อยินดีและยอมรับปฏิบัติตามผลที่ดียอมเกิดแก่ผู้ขอรับการปรึกษา

## กรณีตัวอย่างที่ ๒ นางปฎาจารย์<sup>๒๔</sup>

นางปฎาจารย์เป็นธิดาของเศรษฐีในกรุงสาวัตถี ถูกอบรม และเลี้ยงดูให้อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรม และประเพณีที่ตึงมาตลอด โดยเฉพาะไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับบุรุษใด ๆ ถึงแม้ว่าจะอยู่ในวัยอันสมควรแก่การมีเหย้าเรือน ต่อมาจึงเกิดความหลงรักในบุรุษ ที่เป็นคนรับใช้ในบ้าน เมื่อถึงคราวที่บิดาของนางจะให้แต่งงานกับลูกของเศรษฐีอีกคนหนึ่ง จึงชวนกันหนีออกจากบ้านเพื่อไปครองรักกันในบ้านของสามี พอถึงคราวตั้งครุภรรยา นางประสงค์จะคลอดลูกที่บ้านเก่าของตน สามีไม่กล้านำมา จึงต้องแอบหนี และต้องคลอดลูกในระหว่างทางถึงสองคราว ในคราวที่สองสามีของนางได้ตามมาทันในขณะที่ฝนตกหนัก ความพลัดพรากอย่างใหญ่หลวงได้เกิดขึ้นแก่นาง เนื่องจากสามีของนางถูกงูกัดตาย ลูกคนเล็กก็ถูกเหยี่ยวโฉบไป ลูกชายคนโตถูกกระแสน้ำพัดไป เมื่อนางเดินทางไปถึงบ้านปรากฏว่าบ้านถูกพายุพัด ทำให้พ่อและแม่ของนางต้องตายอยู่ในซากบ้านหลังนั้น ด้วยความเสียใจ และเศร้าสะเทือนใจอย่างแรงจนทำให้นางเสียสติ วิ่งร้องไห้รำพันถึงปิตุชนเหล่านั้น จนคนทั้งหลายเข้าใจว่านางเป็นคนบ้า

ในขณะนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมแก่เหล่าพุทธบริษัทอยู่ ได้ทรงทอดพระเนตรเห็นอุปนิสัยของนางว่าสามารถที่จะบรรลุถึงธรรมได้ จึงทรงบันดาลให้นางวิ่งมาที่พระวิหาร แต่นางถูกเหล่าชนช่วยกันต้านไว้ แต่พระองค์ทรงตรัสสั่งให้นางเข้ามา เมื่อนางเข้ามาใกล้พระองค์จึงตรัสว่า

“เธอจงกลับได้สติเถิด ปฎาจารย์”

ด้วยอำนาจแห่งสัจจาจา และพุทธานุภาพ ตลอดจนบารมีของนาง จึงทำให้นางมีสติกลับมาดังเดิม เห็นตนเองกำลังเปลือยกายจึงเกิดความละอาย ชายคนหนึ่งจึงอนุเคราะห์ด้วยการ

<sup>๒๔</sup> พุ.ธ.อ. (แปล) ๑/๒/๔๔๙-๔๕๘.

โยนผ้าให้นาง เมื่อนุ่งห่มแล้วจึงก้มลงกราบแทบพระบาทแห่งพระศาสดา กราบพูลขอที่พึ่ง พร้อม กับพูลเรื่องเบื้องหลังชีวิตของนางให้พระองค์ทรงทราบ พระผู้ที่มีพระภาคทรงตรัสเป็นเชิงปลอบ ด้วยพระดำรัสว่า

ปฎาจารา เธออย่ากลัวเลย เธอได้มาถึงสำนักของเรา ผู้สามารถเป็นที่พึ่งของเธอ แล้ว การที่เธอต้องพลัดพรากจากปิยชนแล้วต้องร้องไห้รำพัน เพราะการจากไปแห่ง บุคคลอันเป็นที่รัก น้ำตาของเธอที่ต้องเสียไป เพราะเรื่องนี้ในวัฏฏสงสาร อันหา ที่สุดมิได้นั้นมากกว่าน้ำในมหาสมุทรเสียอีก เมื่อเป็นเช่นนั้นเธอจะประมาทอยู่ ทำไมเล่า

ด้วยพระดำรัสเช่นนี้ จึงทำให้เกิดการครุ่นคิดไตร่ตรองตามครรลองแห่งธรรม คือ เหตุผล

พระผู้มีพระภาคได้ทรงตรัสพระคาถามีใจความว่า

“ปฎาจารา ชนทั้งหลายมีบุตร และธิดาเป็นต้น  
ไม่อาจเป็นที่พึ่งของคนผู้ไปสู่ปรโลกได้ ด้วยเหตุ  
ที่แม้คนเหล่านั้นจะอยู่ก็เหมือนกับไม่มีเมื่อเป็น  
ดังนี้ ควรทำตนเองให้เป็นที่พึ่ง ด้วยการรักษา  
ศีลให้บริสุทธิ์ เพื่อแผ้วถางทางไปสู่นิพพาน  
โดยเร็วเถิด”

เมื่อนางได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้ว จึงเกิดการตรองเห็นด้วยปัญญา จึงได้ขอบวช เป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนา หลังจากที่นางบวชแล้วก็ตั้งใจปฏิบัติธรรมอย่างเข้มงวด จนอินทรีย์ ต่าง ๆ แก่กล้าเต็มที่แล้ว วันหนึ่งในขณะที่กำลังตักน้ำล้างเท้า นางพิจารณาเห็นน้ำที่ไหลไปด้วย แรงผลักดันของเหตุปัจจัยที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ครั้งแรกพอน้ำไหลไปได้นิดหน่อยก็ซึมหายไป ใน ดิน พอครั้งที่สองก็ไหลไปได้ไกลอีกนิดหนึ่ง พอครั้งที่สามก็ไหลไปได้ไกลกว่าครั้งที่สอง นางจึง นำมาเปรียบเทียบกับชีวิตของตนที่เกิดมาแล้วบางคนก็อายุสั้น บางคนก็อายุยาว คือ ต้องตาย ในวัยที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ก็อยู่ที่เหตุปัจจัยของแต่ละบุคคลที่ได้สั่งสมมา

พระผู้มีพระภาคทรงทราบด้วยญาณ จึงทรงเปล่งพระรัศมีประจักษ์ว่าพระองค์ประทับอยู่ ตรงหน้าของนาง และได้ตรัสพระคาถาว่า “ผู้ใดแม้มีชีวิตอยู่แม้ร้อยปี แต่ไม่เห็นความเกิด และ ความดับ ชีวิตของผู้เห็นความเกิด และความดับแม้เพียงวันเดียว ประเสริฐกว่า” เมื่อได้ยินดังนี้ แล้วนางปฎาจาราก็บรรลुरुหัตต์ หมัดสิ้นอาสวะทั้งปวง และสามารถทำตนเองให้เป็นที่พึ่งของตน ด้วยการพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

## วิเคราะห์กรณีตัวอย่าง นางปฎิภาจรรยา

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่พระนางปฎิภาจรรยาเถรี ผู้ซึ่งสิ้นหวังในชีวิต หมดสิ้นทุกอย่างทั้งสามี ลูก พ่อและแม่ บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ตัวของนางปฎิภาจรรยาเองก็เสียดสี ซึ่งมีวิธีการและขั้นตอนดังนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นการให้การปรึกษา ด้วยการสร้างสัมพันธภาพระหว่างพระผู้มีพระภาคกับนางปฎิภาจรรยา โดยพระองค์ทรงทำให้นางปฎิภาจรรยาได้มีความหวังในชีวิตอีกครั้ง ด้วยพระดำรัสว่า “ เธอจงกลับได้สติเถิดปฎิภาจรรยา”

เมื่อนางได้สติมีความหวังในชีวิต ซึ่งมีพระผู้มีพระภาคเป็นแสงสว่างช่วยชี้แนะแนวทางชีวิตให้แก่นาง พร้อมปลอบประโลมให้นางได้หายเศร้าโศก มีกำลังใจ

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงหลักความจริงของชีวิตว่า “ปฎิภาจรรยา ชนทั้งหลายมีบุตรและธิดาเป็นต้น ไม่อาจเป็นที่พึ่งของคนผู้ไปสู่อปรโลกได้ ด้วยเหตุที่แม้คนเหล่านั้นจะอยู่ก็เหมือนกับไม่มี เมื่อเป็นดังนี้ ควรทำตนเองให้เป็นที่พึ่งด้วยการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ เพื่อแผ้วถางทางไปสู่นิพพานโดยเร็วเถิด”

นางปฎิภาจรรยาได้ไตร่ตรองเห็นด้วยปัญญา จึงขอบวชเป็นภิกษุณีบำเพ็ญเพียรจนบรรลุเป็นพระอรหันต์

การให้การปรึกษาเรื่องของนางปฎิภาจรรยาเถรีนี้ พระองค์ทรงใช้เทคนิคการให้กำลังใจ ทำให้ผู้รับการปรึกษามีกำลังใจ มีความหวังในชีวิต พร้อมทั้งทรงชี้แนวทางการดำเนินชีวิต ให้ความเห็นความแท้จริงของชีวิต ซึ่งวิธีการดังกล่าวมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการให้การปรึกษาแบบเกสตัลท์ ที่ใช้การแก้ปัญหาด้วยวิธีการให้ผู้รับการปรึกษามีความหวังในชีวิตอยู่กับปัจจุบัน คือที่นี้ และเดี๋ยวนี้เผชิญกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมีสติ

### กรณีตัวอย่างที่ ๓ นางกิสสาโคตมี<sup>๒๕</sup>

ในครั้งพุทธกาล สะใภ้ของเศรษฐีคนหนึ่งชื่อนางกิสสาโคตมี นางมีบุตรอยู่คนเดียว ต่อมาบุตรของนางเสียชีวิตลง นางจึงมีความเสียใจจนถึงสติวิปลาส เพราะความรักอาลัยในบุตร

<sup>๒๕</sup> พุ.ธ.อ. (แปล) ๑/๒/๒๕๖๖-๕๐๔.

นางจึงไม่ยอมเอาบุตรไปเผา หรือฝัง นางอุ้มเอาศพของบุตรเที่ยวเดินแสวงหาเอาไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อนำมารักษาบุตรของนางให้ฟื้น สร้างความสมเพชเวทนาแก่ผู้ที่ได้พบเห็นเป็นอย่างมาก และเป็นที่ยับยั้งสำหรับบางคน เมื่อเดินไปถึงบ้านใดก็จะได้รับคำตอบว่า “ไม่มี” เช่นเดียวกันหมดเวลาผ่านไปหลายวันจนกระทั่งศพบุตรของนางเริ่มเน่า มีกลิ่นเหม็น แต่นางก็ยังคงอุ้มต่อไป

กระทั่งวันหนึ่งนางได้พบกับอุบาสกคนหนึ่ง อุบาสกคนนั้นแนะนำให้นางไปทูลขอยกกับพระผู้มีพระภาค นางจึงรีบไปที่พระเชตวันเพื่อเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคทันที เมื่อได้พบกับพระองค์แล้ว นางทูลถามยาสำหรับรักษาบุตรของนาง พระผู้มีพระภาคก็ตรัสว่า “มีแน่” นางบังเกิดความดีใจอย่างล้นพ้นที่นางได้ยินคำว่า “มี” เป็นครั้งแรก นางจึงทูลถามพระผู้มีพระภาคว่ายานั้นประกอบด้วยอะไรบ้าง พระผู้มีพระภาคทรงตรัสว่า ประกอบด้วยเมล็ดผักกาด ทำให้นางดีใจยิ่งขึ้นเพราะโดยปกติ เมล็ดพันธุ์ผักกาดหาได้ง่าย พระผู้มีพระภาคตรัสอีกว่า ต้องเป็นเมล็ดพันธุ์ผักกาดจากบ้านของผู้ที่ยังไม่เคยมีคนตายจึงจะใช้ประกอบยาได้

นางก็สาโคตมีเที่ยวออกตระเวนขอเมล็ดพันธุ์ผักกาด ตามบ้านต่าง ๆ นางออกเดินจนเหนื่อยอ่อนก็หาไม่ได้ เพราะทุกบ้านล้วนแต่เคยมีคนตายมาก่อนแล้วทั้งสิ้น ในที่สุดนางเกิดนึกคิดขึ้นในใจว่า “ความตายเป็นของธรรมดา ทุกคนในโลกนี้ล้วนแต่ต้องตายเหมือนกันหมดทุกคน ในโลกนี้มีคนตายมากกว่าคนเป็น ลูกของเราก็ไม่ใช่ว่าบุคคลพิเศษที่จะได้รับการยกเว้นจากกฎของธรรมชาติ” เหตุการณ์เฉพาะหน้าอย่างนี้ทำให้นางได้สติ และเกิดปัญญาขึ้นมา นางจึงนำศพบุตรของนางไปฝัง แล้วจึงกลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้าได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระผู้มีพระภาค ต่อมาได้บรรลุเป็นอริยบุคคล และสามารถกำจัดทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิงถาวร ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏสงสารอันเป็นห่วงแห่งความทุกข์อีกต่อไป

### วิเคราะห์กรณีตัวอย่าง นางกิสาคอตมี

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่พระนางกิสาคอตมีเถรี ผู้ไม่รู้จักความตาย ด้วยวิธีการขั้นตอน ดังนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นการให้การปรึกษา ด้วยการสร้างสัมพันธภาพระหว่างพระผู้มีพระภาคกับนางกิสาคอตมี โดยนางได้รับคำแนะนำให้มาถามหาหาเพื่อนำไปรักษาบุตรของตนที่เสียชีวิตลงจากพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ได้ตรัสบอกให้นางไปหาเมล็ดพันธุ์ผักกาดจากเรือนของคนที่ไม่เคยมีใครตายมาก่อน นำมาทำยารักษาบุตรของนาง



นางกีสาคโคตมี ได้เที่ยวเดินขอเมล็ดพันธุ์ภาค ปราบกว่ามีแต่เรือนหลังที่เคยมีคนตายแล้วทั้งสิ้น จึงทำให้นางคิดได้ว่าทุกชีวิตมีการเกิด การตาย เหมือนกัน ไม่ว่าจะเด็ก หรือคนแก่ แม่ลูกของนางก็ตาม ทั้งศพถูกแล้วไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ทรงแสดงธรรมโปรดนาง เมื่อสิ้นสุดการแสดงธรรมนางได้ขอบวชเป็นภิกษุณี ต่อมาไม่นานก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์

การให้การปรึกษาของพระผู้มีพระภาคในเรื่องนี้ ทรงใช้เทคนิคด้วยอาศัยอุปการณ์ประกอบเพื่อเป็นสื่อให้ผู้มาขอรับการปรึกษาได้เข้าใจ โดยวิธีการมอบหมายงานให้ไปทำ จนกระทั่งเกิดการเรียนรู้เข้าใจในเรื่องดังกล่าวได้ ในการใช้วิธีการดังกล่าวนี้ มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการให้การปรึกษาแบบเผชิญความจริง ที่ให้ผู้รับการปรึกษามีความกล้าหาญได้เผชิญความเป็นจริงที่ตนเองประสบอยู่ มีความรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง ให้รู้จักความถูกผิดเป็นอย่างไรได้ด้วยตนเอง

#### กรณีตัวอย่างที่ ๔ นางเขมาเถรี<sup>๒๖</sup>

พระเขมาเถรีเป็นธิดาแห่งตระกูลกษัตริย์เกิดที่เมืองสาละวันนันทะ มีรูปร่างสวยงาม ผิวพรรณผุดผ่อง เมื่อเจริญวัยแล้วได้เป็นมเหสีพระองค์หนึ่ง ในจำนวนหลายพระองค์ของพระเจ้าพิมพิสาร เป็นมเหสีคนโปรดของพระองค์

พระนางเขมาเป็นผู้ที่ภาคภูมิใจในความสวยของตนมาก จนกระทั่งหลงว่าไม่มีใครงามเกินตนไปได้ พระนางทราบข่าวว่าพระผู้มีพระภาคมักจะตรัสตำหนิความสวยงามอยู่เสมอ ว่ารูปร่างเป็นของไม่เที่ยงแท้แน่นอน เกิดมาแล้วย่อมแปรผัน และเสื่อมสลายไปในที่สุด ซึ่งพระนางทนรับฟังไม่ได้ จึงไม่ยินดีไปฟังธรรมที่วัดเวฬุวัน พระเจ้าพิมพิสารทรงชักชวนพระนางไปฟังธรรมทุกครั้ง แต่ก็ถูกปฏิเสธทุกครั้งเช่นกัน

พระเจ้าพิมพิสารได้ปรึกษากับกวีเอกแห่งราชสำนัก ถึงอุบายที่จะทำให้พระนางไปฟังธรรมโดยสมัครใจ กวีเอกได้แต่งเพลงบรรยายถึงความน่ารื่นรมย์แห่งวัดเชตวันว่าสวยงามน่าเที่ยวชม แต่งได้อย่างกินใจ และท่วงทำนองการขับร้องก็ไพเราะเสนาะโสต จนวันหนึ่งพระนางเขมากราบทูลพระเจ้าพิมพิสารว่าอยากไปชมวัดเชตวัน

<sup>๒๖</sup> เถรี.อ. (แปล) ๑/๒/๒๓๙๔-๒๖๗.

พระเจ้าพิมพิสารจึงเสด็จไปวัดเชตวันพร้อมกับพระนางเขมา วันนั้นพระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระธรรมเทศนาให้ทั้งสองพระองค์ฟัง ทรงเนรมิตภาพนางอัปสรสวยงามมากนางหนึ่ง ยืนถวายงานพัดพระองค์ขณะแสดงธรรม ไม่มีใครมองเห็นนอกจากพระนางเขมาพระองค์เดียว พระนางจึงภาพนั้นไม่กระพริบพระเนตร ทรงรำพึงว่า โอ นางช่างสวยงามจริง ๆ สวยกว่าตัวของพระนางอีก ขณะที่พระนางจ้องดูอยู่นั้นนางอัปสรก็ค่อย ๆ เปลี่ยนไปจากเด็กสาว วัยรุ่น เป็นสาวใหญ่ หลังโกง จนกระทั่งล้มลงนอนตายอยู่ใกล้พระผู้มีพระภาคนั้น

จิตใจของพระนางเขมาได้เปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ จากการยึดติดในความสวยงาม จนกระทั่งเกิดความสะอิดสะเอียนในความน่าเกลียดของร่างกาย พระผู้มีพระภาคทรงทราบถึงความเปลี่ยนแปลงภายในใจของพระนาง จึงตรัสเตือนสติอย่างแผ่วเบาว่า “เขมา สรรพสิ่งไม่เที่ยงแท้ ยั่งยืน มีเกิดก็มีแปรเปลี่ยน และเสื่อมสลายในที่สุด ดูอย่างสาวน้อยคนนี้ ในที่สุดก็ถึงซึ่งความตาย”

พระนางได้เข้าใจถึงความจริงของสรรพสิ่ง ประหนึ่งตื่นจากนิทรา ทรงสง่าใจไปตามกระแสพระธรรมเทศนา และได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ในที่สุด

### วิเคราะห์กรณีตัวอย่าง นางเขมาเถรี

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่พระนางเขมาเถรี ผู้มีรูปร่างงดงาม กลัวการถูกตำหนิเรื่องความงามจากพระองค์ ซึ่งพระองค์ได้ให้การปรึกษามีขั้นตอนดังนี้คือ

พระองค์เริ่มต้นการให้การปรึกษาด้วยการสร้างสัมพันธภาพ เมื่อนางมานั่งฟังธรรมในเชตวันมหาวิหาร ด้วยการเนรมิตนางอัปสรสวยงามยืนถวายงานพัดอยู่ เมื่อนางเห็นเช่นนั้นก็เกิดความสนใจ จ้องมองภาพนั้นด้วย ราพึงไปด้วย เมื่อมองแล้วก็เปรียบเทียบกับตัวนางเอง เห็นว่านางอัปสรนั้นสวยกว่านางอีก ในขณะที่นางจ้องมองอยู่นั้น นางอัปสรที่ว่าสวยนั้นก็เปลี่ยนจากเด็กสาว เป็นวัยรุ่น เป็นสาวใหญ่ เป็นหญิงวัยกลางคน เป็นหญิงแก่ หลังโกง จนกระทั่งล้มลงนอนตายอยู่ใกล้กับพระผู้มีพระภาค

เมื่อพระนางเขมาได้เห็นดังนั้นจิตใจของนางได้เปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ จากการที่นางเคยยึดติดกับความสวยความงาม ก็กลายเป็นสะอิดสะเอียนในความน่าเกลียดของร่างกาย เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงเห็นดังนั้น จึงตรัสเตือนสติอย่างแผ่วเบาว่า “เขมา สรรพสิ่งไม่เที่ยงแท้ ยั่งยืน มีเกิดก็มีแปรเปลี่ยน และเสื่อมสลายในที่สุด ดูอย่างสาวน้อยคนนี้ ในที่สุดก็ถึงซึ่งความตาย”

พระนางเขมาจึงได้เข้าใจถึงความจริงของสรรพสิ่ง ปลดปล่อยไปตามกระแสพระธรรมเทศนา และนางได้บรรลุพระอรหันต์ในที่สุด

การให้การปรึกษาที่พระผู้มีพระภาคทรงนำมาใช้กับนางเขมาเถรีนี้ เป็นการรู้ถึงจิตของนาง คือ ราคจิต ที่ชอบความสวยงาม จึงทรงใช้สุภกรรมฐานมาแก้ไข ให้นางเห็นความแปรเปลี่ยนไปของสรรพสิ่ง จนกระทั่งนางได้เห็นตามความเป็นจริง โดยมีการใช้เทคนิคการเนรมิตรภาพเคลื่อนไหวมาเป็นสื่อให้การปรึกษาประกอบ ซึ่งตรงกับคำพูดที่ว่ารูปภาพใบเดียวสามารถอธิบายได้ร้อยคำพูด ในการใช้เทคนิคดังกล่าวนี้ มีความสอดคล้องกับวิธีการให้การปรึกษาแบบจิตวิเคราะห์ ที่ใช้รูปสัญลักษณ์เป็นสื่อบำบัดรักษา โดยให้ผู้รับการปรึกษาได้เล่าบรรยายถึงความรู้สึกที่เก็บอยู่ในจิตได้สำนึก เมื่อเห็นภาพดังกล่าวนั้น เพื่อจะได้ระบายความคั่งค้างในจิตได้สำนึกออกมา

### ๓.๓ พุทธวิธีการปรึกษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้กับ อุบาสก

**การเริ่มต้นให้การปรึกษาอุบาสกครั้งแรก พระพุทธเจ้าทรงให้การปรึกษาแก่พานิชสองพี่น้อง<sup>๒๗</sup>**

ในครั้งนั้น มีพ่อค้าพานิชสองพี่น้อง ชื่อ ตปุสสะ กับ ภัลลิกะ นำสินค้าบรรทุกกองเกวียนเดินทางมาจากอุกกละชนบทผ่านมาทางนั้น ด้วยอานูภาพแห่งเทวดาองค์หนึ่งซึ่งเคยเป็นญาติกับสองพ่อค้าในอดีตชาติเห็นสองพ่อค้าแล้วคิดว่า “พ่อค้าทั้งสองนี้ พวกกลุ่มหลงวนเวียนอยู่ในสังสารวัฏสิ้นกาลช้านาน ควรที่จะเราจะสงเคราะห์ให้ได้รับประโยชน์สุขอันอุดม จึงบันดาลให้โคพาเกวียนไปผิดทางแล้วแสดงตนให้ปรากฏ กล่าวชี้แนะให้สองพ่อค้านำข้าวสัตตูก่อนสัตตุงงเข้าไปถวายพระผู้มีพระภาค” สองพ่อค้าปฏิบัติตามน้อมนำข้าวสัตตูก่อนสัตตุงงอันเป็นเสบียงทางเข้าไปถวาย พบพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ใต้ร่มไม้เกต ประกอบด้วยทวดติงสมหาบุรุษลักษณะ มีพระรัศมีรุ่งเรืองไม่เคยพบเห็นมาก่อน คิดว่าพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นแล้วในโลกนับว่าเป็นบุญลาภอันประเสริฐของพวกตนยิ่งนัก จึงเข้าไปกราบทูลว่า

<sup>๒๗</sup> วิ.มหา. (บาลี) ๔/๖/๕-๖. วิ.มหา. (ไทย) ๔/๖/๗.

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์ทรงอนุเคราะห์รับบิณฑบาตไทยทานเพื่อประโยชน์  
สุขแก่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งสอง ตลอดกาลนานเถิด”

พระผู้มีพระภาคทรงดำริว่า “บาตรของตถาคตได้หายไปก่อนวันตรัสรู้ ต้องรับข้าว  
มธุปายาสของนางสุชาดาด้วยพระหัตถ์ หลังจากนั้นมายังมิได้เสวยพระกระยาหารเลย บัดนี้สองพานิช  
นำอาหารมาถวาย ตถาคตจะได้บาตรมาแต่ที่ไหน”

เมื่อพระพุทธองค์ทรงดำริอย่างนั้น ทนไฉนทำวจตุโลกบาลทั้ง ๔ ได้นำบาตรศิลา  
สี่เหลี่ยมของค์ละใบ มาจากทิศทั้ง ๔ น้อมเข้าไปถวาย

พระผู้มีพระภาคทรงดำริว่า “บรรพชิตไม่ควรมีบาตรเกินกว่าหนึ่งใบ” จึงทรงอธิษฐาน  
ให้บาตรทั้ง ๔ ใบนั้นประสานเข้าเป็นใบเดียวกัน แล้วทรงรับข้าวสัตตुक้อนสัตตุมงของสองพานิช  
ด้วยบาตรนั้น

เมื่อเสร็จภัตกิจแล้วนายพานิชสองพี่น้องกราบทูลแสดงตนเป็นอุบาสกขอถึงพระพุทธ  
กับพระธรรม เป็นสรณะที่พึ่งที่ระลึกตลอดชีวิต เนื่องด้วยขณะนั้นยังไม่มีพระสงฆ์เกิดขึ้นในโลก  
อุบาสกทั้งสองจึงได้นามว่า **เทววาจิกอุบาสก** นับเป็นอุบาสกคู่แรก และคู่เดียวในโลกผู้ถึงรัตน  
สองประการ

ก่อนที่อุบาสกทั้งสองจะกราบทูลลากลับไปนั้น ได้ทูลขอปูชนียวัตถุเพื่อที่จะนำกลับไป  
ประดิษฐานเป็นที่สักการะบูชาที่บ้านเมืองของตนสืบไป

พระพุทธองค์ทรงยกพระหัตถ์ขึ้นลูบพระเศียร พระเกศา ๘ เส้น ตัดพระหัตถ์ออกมา  
จึงประทานพระเกศาทั้ง ๘ เส้นนั้นแก่ ตะปุตตะ และ ภัลลิกะ สองพ่อค้าไปตามประสงค์

### พ่อของพระยสะ<sup>๒๔</sup>

เศรษฐีผู้เป็นบิดาของยสะกุลบุตร ได้ออกติดตามหาลูกชายของตนที่หายออกไปจาก  
บ้านเดินมุ่งหน้าไปทางป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เห็นร่องเท้าของลูกชายวางอยู่จำได้ จึงเดินเข้าไป  
ถึงที่ประทับของพระพุทธองค์

<sup>๒๔</sup> วิ.มหา. (บาลี) ๔/๒๗/๒๑-๒๒. วิ.มหา. (ไทย) ๔/๒๗/๒๕-๒๖.

เศรษฐีได้ทูลถามว่า “พระองค์เห็นชายหนุ่มชื่อยศะ ผู้เป็นบุตรชายของข้าพระองค์ บ้างหรือไม่?” พระพุทธองค์จึงมีพระดำรัสว่า “ท่านจงนั่งลงในที่นี้ก็จะได้เห็นบุตรของท่าน”

เศรษฐีได้ฟังพระดำรัสเช่นนั้นก็ตั้งใจถวายอภิเษกแล้วนั่งในที่อันสมควรพระบรมศาสดาทรงแสดงธรรมเทศนาอนุปุพพิกา และ อริยสัจ ๔ โปรดท่านเศรษฐีเมื่อจบพระธรรมเทศนาท่านเศรษฐีก็ได้ดวงตาเห็นธรรม เป็นพระโสดาบันบุคคลแล้วแสดงตนเป็นอุบาสก ขอถึงพระรัตนตรัย เป็นสรณะตลอดชีวิต นับว่าเป็นอุบาสกคนแรกที่ถึงพระรัตนตรัย เรียกว่า เตวาจิกอุบาสก

หลังจากที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้แล้วเสวยวิมุตติสุขอยู่ ณ ใต้ร่มไม้เกด การให้การปรึกษา

ของพระพุทธองค์ก็ได้เริ่มต้นเป็นครั้งแรกแต่ไม่ได้เป็นกระบวนการให้การปรึกษาที่ชัดเจน เป็นเพียงจุดเริ่มต้นเท่านั้น เป็นการให้โอกาสแก่พยานิชสองพี่น้องได้ประกาศตนเป็นอุบาสก ถึงพระพุทธและพระธรรมเป็นที่พึ่ง จากนั้นพระองค์ก็ได้แสดงให้บิดาของพระยสะจนได้ดวงตาเห็นธรรม และเป็นอุบาสกที่ถึงรัตนตรัยเป็นบุคคลแรกในโลก ต่อมาพระองค์ได้ช่วยเหลือให้บุคคลต่าง ๆ ที่เข้าขอรับการปรึกษาจากพระพุทธองค์ ดังจะได้นำกรณีตัวอย่างมาแสดงไว้ดังต่อไปนี้

### กรณีตัวอย่างที่ ๑ อัมพัฏฐสูตร<sup>๒๙</sup>

พระผู้มีพระภาค พร้อมด้วยภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป พำนักอยู่ ณ ราวป่า อิจฉานังคลวัน ในเขตแคว้นโกศล มีพราหมณ์ชื่อโปกขรสาติ เป็นผู้ปกครอง นครอุกกุฏฐะ อยากจะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค แต่ด้วยทิวติที่ตนเองเป็นพราหมณ์ เป็นเจ้าเมือง มีอำนาจ และลูกศิษย์มากมายเกรงจะเป็นการเสียเกียรติ จึงให้ศิษย์สำคัญชื่ออัมพัฏฐมาณพนำคณะไปเข้าเฝ้าแทน โดยใช้ให้ไปสืบทูลว่าพระผู้มีพระภาคทรงมีคุณลักษณะที่เป็นเลิศสมคำเล่าลือ จริงหรือไม่ และถึงพร้อมด้วยมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ จริงหรือไม่

อัมพัฏฐมาณพเกิดในวรรณะพราหมณ์ ซึ่งถือว่าเป็นวรรณะสูงสุด ที่วรรณะอื่นให้การยกย่อง ประกอบกับเป็นผู้เฉลียวฉลาด ความรู้ดี แดกฉานในไตรเพท<sup>๓๐</sup> และเชี่ยวชาญใน

<sup>๒๙</sup> ที.สี. (บาลี) ๙/๒๕๔-๒๙๙/๘๗-๑๐๙. ที.สี. (ไทย) ๙/๒๕๔-๒๙๙/๘๗-๑๑๐

<sup>๓๐</sup> ไตรเพท คือ พระเวท ๓ อย่าง ซึ่งเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์สูงสุดของศาสนาพราหมณ์ ได้แก่ ๑. กุศเวท ประมวลบทสวดสรรเสริญเทพเจ้า ๒. ยชุรเวท ประกอบด้วยบทสวดอันวอนในพิธีบูชาัญญต่างๆ ๓. สามเวท ประมวลบทเพลงขับสำหรับสวด หรือร้องเป็นทำนองในพิธีบูชาัญญ ต่อมาเพิ่มอถรรพเวท หรือ

ศิลปวิทยาแขนงต่าง ๆ รวมทั้งเชี่ยวชาญในการดูบุคลิกลักษณะของคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การดูมหาปฐิสลักษณ์ ๓๒ ประการ

อัมพัฏฐมาณพ เข้าเฝ้าพระพุทธองค์ด้วยอาการเย่อหยิ่งทะนงตัว แสดงอาการไม่สุภาพ ยืนพูด เดินพูด ในขณะที่พระพุทธองค์ประทับนั่งอยู่ท่ามกลางสาวก

พระพุทธองค์ตรัสถามเป็นการเตือนสติว่า “อัมพัฏฐะ เธอเคยสนทนาปราศรัยกับ พวกพราหมณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ผู้เป็นอาจารย์ และปาจารย์ เหมือนดังเธอเดินบ้างยืนบ้าง สนทนาปราศรัย กับเราผู้หนึ่งอยู่เช่นนี้หรือ” อัมพัฏฐะตอบด้วยความทรวงว่าตนจะให้ความเคารพเฉพาะพราหมณ์ที่ ถือว่าเป็นวรรณะชั้นสูงแต่ไม่นับถือนักบวชผู้โกนหัว (ประเพณีสมัยนั้นถือว่าผู้โกนหัวเป็นพวกที่ถูก ลงโทษ ถือเป็นคนชั้นต่ำสุด)

พระพุทธองค์ตรัสว่า “อัมพัฏฐะ ก็เธอมีฐานะอะไรจึงได้มาที่นี่ ก็พวกเธอมาเพื่อ ประโยชน์อันใดแล ฟังใส่ใจถึงประโยชน์นั้นแหละไว้ให้ดี ก็อัมพัฏฐะยังไม่ได้รับการศึกษาเลย สำคัญตัวว่าได้รับการศึกษาดีแล้วจะมีอะไรอีกเล่า นอกจากไม่ได้รับการศึกษา”

อัมพัฏฐะมาณพ รู้สึกโกรธเคือง ได้ตอบว่า ศากยวงศ์ของพระพุทธองค์นั้นเป็นเพียง คฤหบดี ควรจะต้องเคารพพราหมณ์ อ่อนน้อมต่อพราหมณ์จึงจะถูก พร้อมทั้งกล่าวตำหนิที่ ศากยวงศ์ของพระพุทธองค์ไม่ให้เกียรติ และไม่อ่อนน้อมต่อพราหมณ์ ไม่บูชาพราหมณ์ เพราะ “... ๓ วรรณะ คือ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร เป็นคนบำเรอของพราหมณ์พวกเดียวโดยแท้...” ยิ่งกว่านั้นยังกล่าวดูถูกศากยวงศ์ว่าเป็นวรรณะชั้นต่ำ แต่สกุลของตนสืบเชื้อสายมาจาก กัณ หายนโคตร ซึ่งเป็นตระกูลพราหมณ์ผู้ใหญ่ มีชื่อเสียง และมีผู้นับถือมา

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเล่าความเป็นมาของศากยวงศ์ของพระองค์ว่า เป็นวรรณะ กษัตริย์ที่มีสายเลือดบริสุทธิ์สืบต่อกันมา ส่วนต้นตระกูลของกัณหายนโคตร นั้นเริ่มต้นจาก พราหมณ์กัณหะ บุตรนางทิสา ซึ่งเป็นทาสีของพระเจ้าโศกกากราชผู้เป็นต้นตระกูลศากยวงศ์ กัณ หะ แปลว่า “คนดำ” เป็นชื่อที่คนอื่นเรียกโดยเปรียบกับคนดำช้า หรือปีศาจ แต่ด้วยความมานะ ของกัณหะ จึงได้ร่ำเรียน และฝึกฝนตนเองจนเป็นฤาษีคนสำคัญ ที่ประชาชนให้ความนิยมนยกย่อง

อัมพัฏฐะยอมรับในที่ประชุมว่าที่พระผู้มีพระภาคตรัสมาเป็นความจริงทั้งสิ้น พรรค พวกของอัมพัฏฐะต่างส่งเสียงอื้ออึงว่า อัมพัฏฐะหลอกลวงพวกตนมาตลอด แท้จริงแล้วเขามีใช้ บุตรมีสกุลเป็นลูกทาสีของพวกศากยะ คนเหล่านั้นรู้สึกตำหนิ และเหยียดหยามอัมพัฏฐะมาณพ

พระผู้มีพระภาคช่วยแก้ไขสถานการณ์ เพื่อไม่ให้อัมพัฏฐะถูกดูถูกเหยียดหยาม โดย พระองค์ตรัสว่า

มาณพ พวกเธออย่าพูดเหยียดหยามอัมพัฏฐะมาณพ อย่างรุนแรงว่าเป็นลูกทาสี เพราะกัณเฑาะนั้นได้เป็นฤาษีคนสำคัญ เธอไปยังทักษิณนาชนบทเรียนมนต์อัน ประเสริฐ แล้วเข้าไปเฝ้าพระเจ้าโศกกากราช ทูลขอพระราชธิดานามว่า มัททฐี... (พระเจ้าโศกกากราช)...จึงได้พระราชทานพระนางมัททฐี ราชธิดาแก่ฤาษี มาณพ พวกเธออย่าพูดเหยียดหยามอัมพัฏฐะมาณพรุนแรงคิดว่าเป็นลูกทาสี เพราะ กัณเฑาะ ได้เป็นฤาษีคนสำคัญมาแล้ว

หลังจากนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสถามให้อัมพัฏฐะตอบ เกี่ยวกับการจัดลำดับวรรณะว่า วรรณะใดสูงกว่าวรรณะใดตามความเชื่อของพราหมณ์ ซึ่งสรุปว่า “วรรณะกษัตริย์ย่อมสูงกว่า” แล้วพระผู้มีพระภาคได้ยกคาถาที่ สนั่นกุมารพรหม เคยขับร้องไว้ว่า “กษัตริย์นับว่าประเสริฐที่สุดในหมู่ชนผู้ถือโคตรเป็นใหญ่ ส่วนท่านผู้ถึงพร้อมด้วยวิชา และจรรยาเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในหมู่ เทวดา และมนุษย์” พระผู้มีพระภาคก็เห็นด้วยกับสุภาษิตนี้

อัมพัฏฐะสนใจใคร่รู้ จึงกราบทูลถามว่า “ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็จรรยาอันเป็นไฉน วิชาอันเป็นไฉน”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ในวิชาสมบัติและจรรยาสมบัติ เป็นคุณยอดเยี่ยมนั้นจะไม่อ้างถึงชาติสกุล การจะทำให้แจ้งซึ่งวิชาและจรรยาสมบัติจะต้องละเรื่องชาติเรื่องสกุล เป็นการกระทำเฉพาะตัวบุคคล อัมพัฏฐะยังอยากรู้ ได้ทูลถามเป็นครั้งที่สอง พระผู้มีพระภาคจึงทรงอธิบายถึงคุณสมบัติของพระอรหันต์ ซึ่งมีอยู่ในพระองค์ทุกประการ (วิชาและจรรยา หมายถึง รู้อะไร ดำเนินอย่างไร)

โดยสรุป พระองค์ได้กล่าวว่า การถึงพร้อมด้วยวิชาและจรรยา ต้องถึงพร้อมด้วย ศีล คือ จุลศีล มัชฌิมศีล และมหาศีล มีอินทริยสังวร ละนิวรณ์ ๕ บำเพ็ญสมาธิจนได้รูปฌาน ๔ บำเพ็ญภาวนาจนได้วิชา ๘ คือ วิปัสสนาญาณ มโนมยิทธิญาณ อิทธิวิธญาณ ทิพพโสทธาตถญาณ เจโตปริยญาณ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ จุตูปปาตญาณ และอาสวกขณญาณ

ภิกษุผู้ปฏิบัติได้ตามลำดับที่กล่าวมา เรียกว่า “ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาบ้าง ผู้ถึงพร้อมด้วยจรรยาบ้าง ผู้ถึงพร้อมด้วยทั้งวิชาและจรรยาบ้าง อันวิชาสมบัติและจรรยาสมบัติอย่างอื่น ซึ่งจะดีกว่า หรือสำคัญกว่านี้ไม่มีเลย”

ต่อจากนั้น พระพุทธองค์ทรงแสดงถึง ทางเสื่อมวิชาและจรณะ ๔ ประการ โดยสรุปได้แก่ ผู้ที่ยังไม่ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ พยายามบำเพ็ญเพียรให้เป็นฤาษี แต่ยั้งห่วงเรื่องการกินการอยู่ ก็ยังไม่สามารถบรรลุถึงธรรมชั้นสูงสุดได้

พระผู้มีพระภาคตรัสถามถึงผลการปฏิบัติของอัมพัฏฐะกับอาจารย์ ว่าปฏิบัติไปถึงไหน อัมพัฏฐะตอบว่า “ข้าพระองค์กับอาจารย์ปฏิบัติไปทางหนึ่ง วิชาสมบัติและจรณสมบัติ อันเป็นคุณยอดเยี่ยมนั้น อยู่อีกทางหนึ่ง ข้าพระองค์กับอาจารย์ยังห่างไกลจากวิชาสมบัติ และจรณสมบัติอันเป็นคุณยอดเยี่ยมนี้นัก”

พระผู้มีพระภาคขอให้อัมพัฏฐะนึกย้อนดูความเชื่อเดิมของตน เกี่ยวกับบรรณะ เรื่องสมณะโล้น และเรื่องอื่น ๆ ทำให้อัมพัฏฐะตระหนักอย่างชัดเจนว่า ความรู้ความเข้าใจแต่เดิมของตน และของอาจารย์เป็นเรื่องผิดทั้งสิ้น

สิ่งที่อัมพัฏฐะยังข้องใจ ได้แก่ เรื่องมหาบุริสลักษณะ ๓๒ ประการ ของพระผู้มีพระภาค ซึ่งยังขาด ๒ ประการที่ยังไม่สามารถตรวจสอบได้ คือ พระคุษะซ่อนเร้นอยู่ในฝัก กับ พระชีวหาใหญ่ พระผู้มีพระภาคทราบความประสงค์นี้ “จึงทรงบันดาลอิทธาภิสังขาร ให้อัมพัฏฐะมาณพได้เห็นพระคุษะซ่อนเร้นอยู่ในฝัก และทรงแลบพระชีวหาสอดเข้าช่องพระภรรณทั้ง ๒ กลับไปมา สอดเข้าช่องพระนาสิกทั้ง ๒ กลับไปมา แม้ปิดจณปิทมณฑลพระนลาฏ” ทั้ง ๒ ประการนี้ อัมพัฏฐะได้รู้เห็นเพียงคนเดียว เลิกเคลือบแคลงสงสัยในพระผู้มีพระภาค จึงทูลลากลับไปแล้ว เรื่องทั้งหมดให้กับพระอาจารย์ โปกขรชาติ ฟังทุกประการ

พราหมณ์โปกขรชาติ จึงได้มาเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคได้รับฟังคำสอน และการปฏิบัติ เช่นเดียวกันกับอัมพัฏฐะ ได้เกิดความเลื่อมใสอย่างไม่เคลือบแคลงใจ พระผู้มีพระภาคทรงตรัสสอนธรรมะที่สูงขึ้น ยกอรียสัจ ๔ ขึ้นแสดงจนพราหมณ์โปกขรชาติได้ดวงตาเห็นธรรม และประกาศตนเป็นอุบาสกตลอดไป

### วิเคราะห์กรณีตัวอย่าง อัมพัฏฐสูต

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่อัมพัฏฐมาณพ ซึ่งอัมพัฏฐมาณพเป็นศิษย์ของพราหมณ์โปกขรชาติที่ส่งไปตรวจสอบมหาบุริสลักษณะ ๓๒ ประการ ของพระผู้มีพระภาคซึ่งมีวิธีการให้ปรึกษาดังต่อไปนี้

พระผู้มีพระภาคทรงสร้างสัมพันธภาพกับอัมพัฏฐมาณพ ผู้เข้าเฝ้าพระองค์ด้วยอาการเยอหยิ่งทะนงตัวด้วยการเตือนสติว่า “อัมพัฏฐะ เธอเคยสนทนาปราศรัยกับพวพราหมณ์ผู้เฒ่าผู้



แก่ ผู้เป็นอาจารย์ และปาจารย์ เหมือนดังเธอเดินบ้างยืนบ้าง สนทนาปราศรัยกับเราผู้นั่งอยู่เช่นนี้ หรือ”

อัมพัฏฐมาณพตอบด้วยความทงนงตนว่า เขาจะให้ความเคารพเฉพาะพราหมณ์ที่ถือ  
ว่าเป็นวรรณะชั้นสูง แต่ไม่นับถือนักบวชผู้โกนหัว

พระผู้มีพระภาคทรงตรัสว่า “อัมพัฏฐะ ก็เธอมีฐานะอะไรจึงได้มาที่นี่ ก็พวกเธอมาเพื่อ  
ประโยชน์อันใดแล พึงใส่ใจถึงประโยชน์นั้นแหละไว้ให้ดีก็อัมพัฏฐะยังไม่ได้รับการศึกษาเลย สำคัญ  
ตัวว่าได้รับการศึกษาดีแล้วจะมีอะไรอีกเล่า นอกจากไม่ได้รับการศึกษา”

เมื่ออัมพัฏฐมาณพได้ฟังดังนั้นก็โกรธเคือง ได้ตอบต่อว่าศากยวงศ์ของพระผู้มีพระภาค  
ว่าเป็นเพียงคฤหบดี ควรจะต้องเคารพพราหมณ์ อ่อนน้อมต่อพราหมณ์จึงจะถูก พร้อมทั้งกล่าวตำหนิ  
ศากยวงศ์ของพระองค์

พระผู้มีพระภาคจึงทรงได้โอกาสตรัสชี้แจงถึงความเป็นมาของศากยวงศ์ และต้น  
ตระกูลกัณหาณโคตรของอัมพัฏฐมาณพว่า เป็นคนรับใช้พวกศากยวงศ์ เมื่อเป็นเช่นนั้นอัมพัฏฐ  
มาณพจึงยอมรับในสิ่งที่พระผู้มีพระภาคตรัส ทำให้พวกพราหมณ์ที่มาร่วมฟังกล่าวตำหนิ และดู  
ถูกเหยียดหยามอัมพัฏฐมาณพ

พระผู้มีพระภาคทรงเข้าช่วยแก้ไขสถานการณ์ไว้ ด้วยการชี้แจงถึงส่วนที่ดีที่เขามีอยู่  
พร้อมทำให้อัมพัฏฐมาณพยอมรับในเรื่องของวรรณะ ว่ากษัตริย์นั้นประเสริฐสุดในหมู่ชนผู้ถือโคตร  
เป็นใหญ่ พร้อมทั้งตรัสถึงผู้ที่ถึงพร้อมด้วย วิชา และจรรยา เป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่เทวดา และ  
มนุษย์ และได้ทรงชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับผู้มีวิชา และจรรยา จนกระทั่งอัมพัฏฐมาณพยอมรับ  
ถึงความเข้าใจผิดของตนเอง และของอาจารย์ในการปฏิบัติอยู่

ก่อนที่อัมพัฏฐมาณพจะกลับไป เขาได้ตรวจดูมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ ของ  
พระผู้มีพระภาคว่าตรงตามตำราที่ได้เรียนมา เพื่อกลับไปชี้แจงให้อาจารย์ของตนรับฟัง ต่อมา  
อาจารย์ของอัมพัฏฐมาณพได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ได้ฟังธรรมจากพระผู้มีพระภาค จนดวงตาเห็น  
ธรรม พร้อมกับประกาศตนเป็นอุบาสกตลอดไป

ในการให้การปรึกษาของพระองค์ในกรณีดังกล่าวนี้ พระองค์ทรงใช้เทคนิคด้วยการ  
ตำหนิดักเตือนให้สติ ใช้ข้อมูลส่วนตัวของผู้ขอรับการปรึกษาที่เป็นจริง มาแสดงเพื่อยืนยันในสิ่งที่  
ทรงตรัส ทรงให้การปกป้องเมื่อผู้รับการปรึกษาถูกดูหมิ่น ด้วยการช่วยอธิบายชี้แจงความเป็นจริง  
ส่วนที่ดีที่เขามีอยู่ และได้ใช้เทคนิคการกำหนดรู้ใจของผู้รับการปรึกษา เพื่อให้เขาได้คลายข้อข้องใจ  
ในพระองค์เรื่องมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ กระทั่งทำให้เขาได้รับเป็นที่พอใจของตนเอง

## กรณีตัวอย่างที่ ๒ โลกิฉสูตร<sup>๓๑</sup>

พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยหมู่สงฆ์ ประมาณ ๕๐๐ รูป เสด็จถึงบ้านสาลาวติกา ซึ่งมีโลกิฉพราหมณ์ เป็นผู้ปกครองหมู่บ้าน

โลกิฉพราหมณ์มีความคิดเห็นว่า “สมณ หรือพราหมณ์ในโลกนี้ ควรบรรลุกุศลธรรม ครั้นบรรลุแล้วไม่ควรบอกผู้อื่น เพราะผู้อื่นจักทำอะไรให้แก่ผู้อื่นได้...”

โลกิฉพราหมณ์ได้ใช้ให้โรสิกะช่างกัลบก<sup>๓๒</sup>ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคพร้อมทั้งสาวกให้มารับอาหารบิณฑบาตที่บ้านของตนในตอนเช้าวันรุ่งขึ้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับนิมนต์ พอถึงตอนเช้าช่างกัลบกได้ไปกราบทูลพระพุทธองค์ว่า อาหารพร้อมแล้ว ในระหว่างเดินไปบ้านโลกิฉพราหมณ์ ช่างกัลบกได้กราบทูลพระพุทธองค์เกี่ยวกับความคิดของเจ้าของบ้าน ที่เห็นว่า

ถ้าบรรลุกุศลธรรมแล้ว ไม่ควรบอกผู้อื่นซึ่งแสดงถึงความโลภอยู่ในใจ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าช่วยโปรดให้โลกิฉพราหมณ์เปลี่ยนความคิดนี้ด้วย พระผู้มีพระภาคทรงตรัสว่า “เป็นหน้าที่ของเราโรสิกะ เป็นหน้าที่ของเราโรสิกะ”

เมื่อสำเร็จภารกิจแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสถามโลกิฉพราหมณ์ว่า ความคิดเห็นของโลกิฉพราหมณ์คิดว่าถ้าใครบรรลุกุศลธรรมแล้วไม่ควรสอนผู้อื่นจริงหรือไม่ โลกิฉพราหมณ์กราบทูลว่าเป็นความจริงอย่างนั้น

พระพุทธองค์ทรงยกอุปมาเป็นการถาม – ตอบ ดังนี้

พระผู้มีพระภาค : “โลกิฉจะ เธอสำคัญความซอ้นนั้นเป็นไฉน ท่านปกครองบ้านสาลาวติกานี้มีไฉหรือ”

โลกิฉพราหมณ์ : “ไฉ พระโคตมผู้เจริญ”

พระผู้มีพระภาค : “ดูก่อนโลกิฉจะเราขอกถามท่าน ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่าโลกิฉพราหมณ์

---

<sup>๓๑</sup> ที.สี. (บาลี) ๙/๕๐๑-๕๑๗/๒๒๕-๒๓๒. ที.สี. (ไทย) ๙/๕๐๑-๕๑๗/๒๒๑-๒๒๙

<sup>๓๒</sup> ช่างกัลบก หมายถึง ช่างตัดผม, ช่างโกนผม, ดุใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๑๑.

ปกครองบ้านสาละวติกายอยู่ โลกิศจพราหมณ์ควรวีใช้สอยผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในบ้านสาละวติกานั้นแต่ผู้เดียว ไม่ควรวีให้ผู้อื่นใช้สอยดังนี้ ผู้ที่กล่าวอย่างนี้นั้น จะชื่อว่าทำความเดือดร้อนแก่ชนที่อาศัยท่านเลี้ยงชีพอยู่ใช่หรือไม่”

โลกิศจพราหมณ์ : “ใช่ พระโคตมผู้เจริญ”

พระผู้มีพระภาค : “เมื่อทำความเดือดร้อนให้จะชื่อว่าหวังประโยชน์เหล่านั้นหรือไม่”

โลกิศจพราหมณ์ : “ชื่อว่าไม่หวังประโยชน์ พระโคตมผู้เจริญ”

พระผู้มีพระภาค : “ผู้ที่ไม่หวังประโยชน์ต่อผู้อื่น จะชื่อว่าเข้าไปตั้งจิตเมตตาไว้ในชนเหล่านั้น หรือจะชื่อว่าตั้งจิตเป็นศัตรู”

โลกิศจพราหมณ์ : “ชื่อว่าตั้งจิตเป็นศัตรู พระโคตมผู้เจริญ”

พระผู้มีพระภาค : “เมื่อตั้งจิตเป็นศัตรูจะชื่อว่า เป็นมิจฉาทิฎฐิ หรือเป็นสัมมาทิฎฐิ”

โลกิศจพราหมณ์ : “ชื่อว่า เป็นมิจฉาทิฎฐิ พระโคตมผู้เจริญ”

พระผู้มีพระภาค : “โลกิศจะ ผู้เป็นมิจฉาทิฎฐิเรากล่าวว่ามีคติเป็น ๒ คือ นรก หรือ กำเนิดดิรัจฉาน อย่างใดอย่างหนึ่ง”

พระผู้มีพระภาคทรงยกตัวอย่างให้กว้างออกไปถึงพระเจ้าปเสนทิโกศล ซึ่งปกครองแคว้นกาสิ และโกศล ถ้าพระองค์ทรงใช้สอยผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในแคว้นทั้ง ๒ แต่ลำพังเพียงพระองค์เดียวโดยไม่เผื่อแผ่ไปถึงผู้อื่นจะเป็นอย่างไร ทรงถามให้โลกิศจพราหมณ์ตอบ และได้ข้อสรุปเช่นเดียวกันว่า เป็นความคิดที่ไม่ถูกต้อง

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงยกกรณี “ศาสดาควรแก่การทวง ๓ จำพวก” คือ (๑) ศาสดาบางคนออกบวชเป็นบรรพชิต ยังไม่บรรลุนิพพานแต่กลับแสดงธรรมบอกว่าเพื่อ “ประโยชน์ของท่านทั้งหลายเพื่อความสุขของท่านทั้งหลาย” สวากไม่ตั้งใจฟังคำสอนนี้แล้วหนีไปอยู่กับศาสดาองค์อื่น การสอนนั้นจึงเหมือนนบุรุษที่ติดตามเข้าหาสตรีที่กำลังถอยหลังหนี (๒) ศาสดาที่ออกบวชเขายังไม่ได้บรรลุ กลับแสดงธรรมสั่งสอนว่าเพื่อประโยชน์ของศิษย์ เพื่อความสุขของศิษย์ สวากยอมตั้งใจฟัง ไม่หลีกเลี่ยงหนีไป ศาสดาเช่นนี้เหมือน “บุคคลละเลยนาของตนแล้ว สำคัญเห็นนาของคนอื่นว่าเป็นที่อื่นควรบำรุง” (๓) ศาสดาที่บรรลุนิพพานแล้วแสดงธรรมสอนสวาก แต่สวากไม่ยอมฟังไม่ตั้งใจฟัง ไม่ทำตามเหมือน “บุคคลตัดเครื่องจอบจำเก่าได้แล้ว กลับสร้างเครื่องจอบจำขึ้นใหม่” ศาสดาทั้ง ๓ จำพวกนี้ควรได้รับการทักท้วง

โลกิศจพราหมณ์ถามถึง ศาสดาที่ไม่ควรทักท้วง นั้นเป็นอย่างไร พระผู้มีพระภาคทรงยกคุณลักษณะของพระพุทธองค์ (ตามคำสวดสรรเสริญพุทธคุณ) – พระองค์ได้ตรัสรู้แล้วสอนหมู่สัตว์ให้รู้ตาม ทำให้ผู้ศรัทธาออกบวช “เมื่อบวชแล้วสำรวมระวังในพระปาติโมกข์อยู่ ถึงพร้อม

ด้วยมรรยาท และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เพียงเล็กน้อย สมทานศึกษาอยู่ในศิลาบัททั้งหลาย ประกอบด้วยกายกรรม วชิกรรมที่เป็นกุศล มีอาชีวะบริสุทธิ์ ถึงพร้อมด้วยศีล คຸ່ມครองทวารใน อินทรียั้ทั้งหลาย ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ”

ต่อจากนั้นพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเกี่ยวกับ จุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล – อินทรียั้สังวร – สติสัมปชัญญะ – สันโดษ – อุปมานิวรรณ์ ๕ - รูปฌาน – วิชา ๘

เมื่อพระผู้มีพระภาคแสดงธรรมจบ โลกิยพราหมณ์รู้สึกทราบบั้ กราบทูลว่า

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ บุรุษคนหนึ่งฟังคำว้าวมของบุรุษอีกคนหนึ่งซึ่งกำลังจะตกเหว แล้วลุกขึ้นให้ยื่นจนพ้นปากเหวฉันใด ข้าพระองค์ก็กำลังจะตกไปสู่เหว คือ นรก พระโคตมผู้เจริญ ได้ช่วยลุดให้พ้นปากเหว ก็ฉันนั้นเหมือนกัน”

แล้วโลกิยพราหมณ์ได้แสดงตนเป็นอุบาสก ผู้ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะตลอดชีวิต

### วิเคราะห์กรณีตัวอย่าง โลกิยจสุตร

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่โลกิยพราหมณ์ผู้มีความเห็นผิด ด้วย กระบวนการให้การปรึกษาดังนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นการให้การปรึกษาด้วยการสร้างสัมพันธภาพ โดยการรับ นิมนต์ไปฉันภัตตาคารที่บ้านของพราหมณ์ เมื่อพระองค์ทำภารกิจเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว พระองค์ ทรงถามถึงความคิดของพราหมณ์ว่า ในความคิดของโลกิยพราหมณ์เห็นว่าถ้าใครบรรลุธรรมแล้ว ไม่ควรสอนผู้อื่นนั้นจริงหรือไม่ เมื่อโลกิยพราหมณ์ตอบว่าใช่ พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงกล่าว ตำหนิว่าความคิดของพราหมณ์นั้นถูกหรือผิด แต่พระองค์ทรงใช้วิธีการยกตัวอย่างที่ใกล้ตัวของ พราหมณ์ คือเรื่องของการปกครองหมู่บ้านที่พราหมณ์ปกครองอยู่ เพราะจะทำให้พราหมณ์เกิด ความเข้าใจได้ง่ายที่สุด พระผู้มีพระภาคทรงใช้วิธีการถาม ตอบ เรื่อย ๆ จนกระทั่งพราหมณ์นั้นได้ คำตอบที่ถูกต้องให้กับตัวของพราหมณ์เองได้ ในเรื่องของการยึดถือทิฎฐิของตนเอง

ในการให้การปรึกษาเรื่องนี้พระองค์ทรงใช้เทคนิคการสนทนา ทรงถามให้ตอบตาม ความอิสระ ไม่ทรงตำหนิผู้รับการปรึกษา ยกอุปมาเรื่องราวเปรียบเทียบมาประกอบการสนทนา เพื่อให้สามารถเข้าใจได้ง่าย เพราะจะมองเห็นเป็นลักษณะที่เป็นรูปธรรม และเรื่องราวดังกล่าวก็ เป็นเรื่องใกล้ตัวด้วย จึงทำให้เกิดผล สำเร็จในเรื่องดังกล่าวนี้

### กรณีตัวอย่างที่ ๓ กฎพันตสูตร<sup>๓๓</sup>

พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในมคธชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ประมาณ ๕๐๐ รูป ประทับอยู่ในสวนอัมพลัญชีกา ใกล้บ้านขานุมัตต์ เป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีพราหมณ์กฏทนต์เป็นผู้ปกครองชุมชนนั้น

พราหมณ์ และประชาชนทั้งหลายได้ยินกิตติศัพท์ของพระผู้มีพระภาค ต่างก็เดินทางไปเข้าเฝ้า ทำให้พราหมณ์กฏทนต์สนใจจะไปเข้าเฝ้าด้วย

ในช่วงนั้นพราหมณ์กฏทนต์ ได้เตรียมการบูชาญญ เรียกว่า มหายัญญ โดยเตรียมโคผู้ โคเมีย ลูกโคผู้ ลูกโคเมีย แพะ และ แกะ อย่างละ ๗๐๐ ตัว ผูกไว้ที่หลักเพื่อรอการบูชาญญ พราหมณ์กฏทนต์ต้องการทราบว่า การบูชาญญให้ประโยชน์อะไรอย่างไร... ก็ได้สดับข่าวมาว่า

พระสมณโคดมทรงทราบญญสมบัติ ๓ ประการ ซึ่งมีบริวาร ๑๖ แต่เราไม่ทราบ และเราก็ปรารถนาจะบูชามหายัญญ มิฉะนั้นเราควรเข้าไปเฝ้าพระสมณโคดม ทูลถามญญสมบัติ ๓ ประการ ซึ่งมีบริวาร ๑๖

พราหมณ์หลายร้อยคนที่พักอยู่ในบ้านขานุมัตต์ทราบข่าว จึงพากันไปตัดทวนไม่ให้กฏทนต์ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเกรงจะเสื่อมเสียเกียรติแก่พราหมณ์ เพราะพราหมณ์กฏทนต์เป็นผู้ที่เกิดในตระกูลสูงมีความร่ำรวย เป็นผู้คงแก่เรียน มีรูปร่าง มีศีล มีวาจาไพเราะ มีลูกศิษย์มาก มีวิทยุฒิ พระเจ้าแผ่นดิน คือ พระเจ้าพิมพิสารทรงสักการะเคารพ พราหมณ์ผู้ใหญ่สักการะเคารพ และยังเป็นผู้ปกครองบ้านเมือง ที่มีความอุดมสมบูรณ์อีกด้วย สมควรที่จะให้พระผู้มีพระภาคมาหา จึงจะถูก

พราหมณ์กฏทนต์ ชี้แจงต่อพราหมณ์ทั้งหลายว่า คุณสมบัติต่าง ๆ ที่กล่าวมา พระผู้มีพระภาคทรงเคยมีหมดทุกข้อ และพระองค์ก็ละทิ้งสิ่งเหล่านั้นหมดแล้ว เขาจึงควรเป็นฝ่ายเข้าหาพระผู้มีพระภาคเพื่อจะทูลถามปัญหาเกี่ยวกับ “ญญสมบัติ ๓ ประการ ซึ่งมีบริวาร ๑๖” ว่าเป็นอย่างไ... พราหมณ์กฏทนต์ได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค และทูลถามว่า “ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ

<sup>๓๓</sup> ที.สี. (บาลี) ๙/๓๒๓-๓๕๘/๑๒๗-๑๕๐. ที.สี. (ไทย) ๙/๓๒๓-๓๕๘/๑๒๕-๑๕๐.

ข้าพระองค์ได้สดับมาว่า พระสมณโคดมทรงทราบยัญญสมบัตินี้ ๓ ประการ ซึ่งมีบริวาร ๑๖ ส่วน ข้าพระองค์ไม่ทราบ แต่ปรารถนาจะบูชามหายัญญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระโคดมผู้เจริญ โปรดแสดงยัญญสมบัตินี้ ๓ ประการ ซึ่งมีบริวาร ๑๖ แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด พระเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคทรงตรัสว่า “พราหมณ์ ถ้าเช่นนั้นท่านจงฟัง จงตั้งใจให้ดี เราจักกล่าว”

พระผู้มีพระภาคทรงยกเหตุการณ์ในอดีตขึ้นมาเล่า “เรื่องเคยมีมาแล้ว พระเจ้ามหาวิชิตราชเป็นผู้มั่งคั่งมีทรัพย์มาก...ได้เกิดพระปริวิตกอย่างนี้ว่าเราได้ครอบครองสมบัติมนุษย์อย่างไพบูลย์ แล้วได้ชำระปกครองดินแดนมากมาย ถ้ากระไรเราพึงบูชามหายัญญที่เป็นประโยชน์และความสุขแก่เราตลอดกาล”

พราหมณ์บุโรหิตทัดทานว่า ขณะนี้บ้านเมืองยังไม่สงบสุข มีการปล้น ฆ่า และความวุ่นวายมากยังไม่สมควร ฟันฟุพลีกรรม ดังกล่าว อีกประการหนึ่งการมุ่งปราบปรามเพียงอย่างเดียวก็ไม่สามารถทำให้บ้านเมืองสงบราบคาบได้ แต่ควรทำดังนี้ (๑) ส่งเสริมการเกษตร (๒) สนับสนุนพาณิชย์กรรม และ (๓) สนับสนุนข้าราชการที่ทำงานดี พระเจ้าวิชิตราชทรงทำตามทำให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุขตามต้องการ

พราหมณ์บุโรหิตทูลแนะนำให้พระเจ้ามหาวิชิตราช เชิญเจ้าผู้ครองนครต่าง ๆ และพราหมณ์มหาศาลที่อยู่ในอาณาจักรของพระองค์ มาขอคำปรึกษา และขอความร่วมมือในการประกอบพิธีมหายัญญ พระผู้มีพระภาคทรงทำตามคำแนะนำ ที่ประชุมเห็นด้วยว่าถึงเวลาสมควรที่พระเจ้าวิชิตราชสมควรประกอบพิธีมหาบูชาญได้ แต่ควรเรียกคฤหบดีผู้มั่งคั่งในเมืองนั้นมาปรึกษา เหล่าคฤหบดีก็เห็นด้วย และให้ความร่วมมือ

พระผู้มีพระภาคทรงได้เล่าถึงลักษณะของมหาบูชาญที่พระเจ้ามหาวิชิตราชทรงประกอบ มีดังนี้

๑. องค์ ๘ ประการของพระเจ้ามหาวิชิตราช ได้แก่ มีชาติตระกูลสูง มีพระรูปร่าง มีทรัพย์มาก มีอำนาจ มีเมตตา มีการศึกษาดี เข้าใจสิ่งที่ศึกษาอย่างดี และทรงเป็นบัณฑิตมีปัญญา

๒. องค์ ๔ ประการของพราหมณ์บุโรหิต คือ มีชาติตระกูล เป็นผู้คงแก่เรียน เป็นผู้มีศีล และเป็นบัณฑิตมีปัญญา

๓. ยัญญวิธี ๓ ประการ คือ เมื่อทรงบูชามหายัญญ จะต้องไม่หวังว่าทรัพย์จะต้องหมดเปลือง ขณะทำพิธีก็ไม่ควรหวังว่าทรัพย์กำลังหมดเปลืองไป และเมื่อทำพิธีแล้วก็ไม่ได้เสียทรัพย์ที่ใช่ไปแล้ว

๔. อากาโร ๑๐ ประการ ก่อนทรงบูชาญ คือ เจาะจงเลือกทำเฉพาะบุคคลที่งดเว้นจากปาณาติบาต พวกที่งดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ พวกที่งดเว้นจากการ

ประพัตติผิตในกามทั้งหลาย พวกที่งดเว้นจากการกล่าวคำเท็จ พวกที่งดเว้นจากการกล่าวคำ  
ส่อเสียด พวกที่งดเว้นจากการกล่าวคำหยาบ พวกที่งดเว้นจากการกล่าวคำพ้อเจ้อ พวกที่ไม่โลภ  
อยากได้ของผู้อื่น พวกที่มีจิตใจไม่พยาบาท พวกที่เป็นสัมมาทิฐิ (คุณสมบัติของผู้รับทานในพิธี  
บูชาญ) )

๕. บริวารอาการ ๑๖ ประการ ที่ทรงบูชาญ คือ ไม่มีเจ้าผู้ครองนครคนใดคัดค้าน  
ไม่มีอำมาตย์ราชบริพารคนใดคัดค้าน ไม่มีพราหมณ์มหาศาลคัดค้าน ไม่มีคฤหบดีผู้มั่งคั่งคนใด  
คัดค้าน พระองค์เองมีชาติตระกูล มีรูปร่างงาม มีทรัพย์มั่งคั่ง เป็นกษัตริย์ที่มีอำนาจ มีใจเมตตา  
คงแก่เรียน เข้าใจสิ่งที่เรียน ทรงเป็นบัณฑิต พราหมณ์ปุโรหิตของพระองค์มีชาติตระกูล เป็นผู้คง  
แก่เรียน เป็นผู้มั่งคั่ง และเป็นบัณฑิต

ในพิธีบูชาญครั้งนั้น “ไม่ต้องฆ่าโค แพะ แกะ ไก่ สุกร และสัตว์นานาชนิด ไม่ต้อง  
ตัดต้นไม้มาทำเป็นหลักัญญ ไม่ต้องเกี่ยวหญ้าคา มาเพื่อเบียดเบียนสัตว์อื่น...” ไม่ทำให้ใคร  
เดือดร้อน และ “...ยัญญนั้นได้สำเร็จแล้วด้วยลำพังเพียงเนยใส น้ำมัน เนยชั้น เปรียง น้ำผึ้ง  
น้ำอ้อย เท่านั้น”

ในพิธีบูชาญนั้น ได้รับความร่วมมือจากประชาชนทุกหมู่เหล่า และงามสำเร็จ  
เรียบร้อยเป็นอย่างดีไม่มีข้อตำหนิใด ๆ ทำสมบรูณ์ทุกอย่าง พราหมณ์ที่อยู่ในที่ประชุมต่างแซ่ซ้อง  
“พราหมณ์เหล่านั้นส่งเสียงอื้ออึงเกรียวกราวว่า โอัยัญ โอัยัญสมบัติ” ยกเว้นพราหมณ์กฏทันตะ  
เจ้าของคำถามยังคงนั่งนิ่งอยู่ เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดา ผู้ทำย่อมได้บุญมหาศาล ย่อมเข้าสู่  
สุคติโลกสวรรค์แน่นอน

กฏทันตะทูลถามต่อไปว่า “ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็ยัญญอย่างอื่นซึ่งใช้ทรัพย์น้อย  
กว่ามีการตระเตรียมน้อยกว่า แต่มีผลมากกว่า มีอานิสงส์มากกว่า กว่ายัญญสมบัติ ๓ ประการ ซึ่งมี  
บริวาร ๑๖ นี้ มีอยู่หรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบชัดเจนว่า “มีอยู่” ได้แก่ “นิตยทาน อันเป็นยัญญที่ทำสืบ ๆ  
กันมาอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่บุคคลถวายเจาะจงพวกบรรพชิตผู้มีศีล...มีอานิสงส์มากกว่า...” กฏทันตะ  
ทูลถามต่อว่า “อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัยให้นิตยทาน...นั้น...มีผลมากกว่า” เหตุผลคือ  
“เพราะในยัญญนั้นปรากฏว่า มีการประหารด้วยท่อนไม้บ้าง จับใส่คอกันบ้าง ฉะนั้นพระอรหันต์ก็ดี  
ท่านที่บรรลอรหัตมรรคก็ดี ย่อมไม่เข้าไปสู่ยัญญเช่นนั้น...ส่วนนิตยทาน อันเป็นยัญญที่ทำสืบ ๆ กันมา  
อย่างใดอย่างหนึ่ง ที่บุคคลถวายเจาะจงพวกบรรพชิตผู้มีศีล พระอรหันต์ก็ดี ท่านที่บรรลอรหัตมรรค  
ก็ดี ย่อมเข้าไปสู่ยัญญเช่นนั้นโดยแท้...”

พราหมณ์กฏทนต์จะทูลถามต่อว่า ยังมียัญที่มีผลมากกว่านิตยทานอยู่อีกหรือไม่ พระองค์ชี้ว่าได้แก่ “การสร้างวิหารอุทิศพระสงฆ์ ผู้มาจากทิศทั้ง ๔” หรือ “วิหารทาน” กฏทนต์จะพราหมณ์ก็ทูลถามถึงยัญที่สูงกว่านั้นไปเรื่อย ๆ พระองค์ตอบว่าที่ให้ผลสูงกว่าวิหารทาน ได้แก่ “ยัญของบุคคลที่มีจิตเลื่อมใสถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ” หรือ “ไตรสรณคมน์” สูงต่อไปคือ การรักษาศีล และถามต่อไปว่า ยัญที่สูงกว่านี้เป็นไหน

พระผู้มีพระภาคทรงอธิบายแนวทางปฏิบัติเช่นเดียวกับพระสูตรต้น ๆ คือ การใช้ชีวิตบรรพชิต การรักษาศีล - จุลศีล - มัชฌิมศีล - มหาศีล บำเพ็ญสมณวิปัสสนาจนบรรลุวิชชา ๘ จนกระทั่งตัดอาสวะกิเลสหมดลงโดยสิ้นเชิง ทั้งหมดนี้ลงทุนด้านทรัพย์ (ใช้ทรัพย์) น้อยกว่าตระเตรียมน้อยกว่า แต่มีผลมากกว่า มีอานิสงส์มากกว่ายัญก่อนๆ (ทุกชนิด) ไม่มียัญใดที่ให้ผลสูงกว่านี้ได้

พราหมณ์กฏทนต์ซาบซึ่งในคำเทศนา ประกาศตนเป็นอุบาสก

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระโคตมผู้เจริญ พร้อมทั้งพระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะขอพระโคตมผู้เจริญจงทรงจำข้าพเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิตตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพเจ้านี้ได้ปล่อย โคผู้ ๗๐๐ โคเมีย ๗๐๐ ลูกโคผู้ ๗๐๐ ลูกโคเมีย ๗๐๐ แพะ ๗๐๐ แกะ ๗๐๐ ได้ให้ชีวิตแก่สัตว์เหล่านั้น ขอสัตว์เหล่านั้นจงได้กินหญ้าเขียวสด จงได้ดื่มน้ำเย็น ขอลมเย็น ๆ จงพัดถูกสัตว์เหล่านั้น

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสอนุพพิทกาแก่พราหมณ์กฏทนต์ คือ ทรงประกาศทานกถา สีลกถา สัจจกถา โทษของกามที่ต่ำช้าเศร้าหมอง และอานิสงส์ในการออกจากกาม เมื่อทรงทราบว่าพราหมณ์กฏทนต์ มีจิตควร (บรรลุธรรม) มีจิตอ่อน มีจิตปราศจากนิวรณ์ ว่าเรจึงฟังโง่ จึงทรงประกาศพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค โปรดพราหมณ์กฏทนต์เปรียบเสมือนผ้าที่สะอาดปราศจากสีดำ ควรรับน้ำย้อมได้เป็นอย่างดีฉันใด พราหมณ์กฏทนต์ก็ฉันนั้น ได้ดวงตาเห็นธรรม อันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา ณ ที่นั้นนั่นเอง (บรรลุโสดาปัตติผล)

“พราหมณ์กฏทนต์เห็นธรรมแล้ว บรรลุธรรมแล้ว รู้ธรรมแล้ว หยั่งทราบธรรมทั่วถึงแล้ว ข้ามพ้นความสงสัย หมดความเคลือบแคลงแล้ว มีความแก้ตัวกล้า ไม่ต้องเชื่อคำสอนศาสนาอื่น”

**วิเคราะห์กรณีตัวอย่าง กฏทนต์สูตร**



พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่ภุมมทัตตพราหมณ์ ผู้จะทำการบูชามหาอัณูซึ่ง  
กระบวนการที่พระผู้มีพระภาคทรงใช้ในการให้การปรึกษา มีดังนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นการให้การปรึกษา ด้วยการสร้างสัมพันธภาพโดยพราหมณ์  
ภุมมทัตตได้มาเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคด้วยความสงสัยในเรื่องของการบูชาอัณู ซึ่งพราหมณ์ทราบว่า  
พระผู้มีพระภาคทรงรู้เรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี

พระผู้มีพระภาคทรงมิได้ตรัสบอกถึงวิธีการบูชามหาอัณูตรง ๆ แต่พระองค์ทรงนำ  
เรื่องในอดีต คือ เรื่องของพระเจ้ามหาวิชิตรามาเล่าให้ฟัง พระองค์ต้องการแสดงให้ภุมมทัตต  
พราหมณ์เห็นว่าการที่บุคคลในอดีตที่ผ่านมา ที่กระทำการบูชามหาอัณูดังกล่าว เกิดผลเช่นไร และเขา  
ควรจะทำอย่างไรกับการบูชามหาอัณู ดังที่พระองค์ทรงยกตัวอย่างมาแสดงให้ทราบ

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงตรัสเรื่องดังกล่าวจบ พราหมณ์ภุมมทัตตก็ยิ่งข้องใจอีก จึงได้  
ทูลถามถึงการบูชาอัณูที่มีการเตรียมการน้อยแต่ได้ผลมาก จึงเป็นเหตุให้พระผู้มีพระภาคทรงตรัสถึง  
แนวทางการปฏิบัติ การใช้ชีวิตของบรรพชิต การรักษาศีล บำเพ็ญสมณวิปัสสนาจนบรรลุวิชา ๘ ว่า  
เป็นการลงทุนด้านทรัพย์น้อย ภาระเตรียมการน้อย แต่มีผล มีอานิสงส์ มากกว่าอัณูก่อน ๆ ทุกชนิด  
ไม่มีอัณูใดที่ได้ผลสูงส่งกว่านี้ได้

พราหมณ์ภุมมทัตตได้ฟังดังนั้นก็ซาบซึ้งในคำเทศนา พร้อมทั้งประกาศตนเป็นอุบาสก  
ผู้ถึงซึ่งพระรัตนตรัยตลอดชีวิต และได้สั่งให้ปล่อยสัตว์ที่จะนำมาบูชาอัณูให้เป็นอิสระ

จากนั้นพระผู้มีพระภาคได้ตรัสอนุปุพพิกา และอริยสัจ ๔ แก่พราหมณ์ภุมมทัตต  
เมื่อจบพระธรรมเทศนาพราหมณ์ภุมมทัตตได้ดวงตาเห็นธรรม โดยปราศจากความเคลือบแคลง  
สงสัยถึงเรื่องของสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา  
ที่นั่นนั่นเอง

การให้การปรึกษาในเรื่องดังกล่าว พระผู้มีพระภาคทรงใช้เทคนิคการยกเรื่องในอดีต  
มาใช้เป็นเครื่องมือให้การปรึกษา เป็นการใช้เรื่องราวในอดีตมาตอบคำถามที่เป็นข้อสงสัยของผู้  
มาขอรับการปรึกษา แทนการแนะนำด้วยพระองค์เอง และเป็นที่น่าสนใจติดตามเป็นอย่างมาก  
สุดท้ายจึงใช้เทคนิคการถามตอบ แก้อ้อข้องใจ ให้เกิดความกระจ่าง แสดงอนุปุพพิกา และ  
อริยสัจ ๔ จนผู้มาขอรับการปรึกษาได้บรรลุธรรม แจ่มแจ้งในสิ่งที่ตนข้องใจ

## กรณีตัวอย่างที่ ๔ สิงคาลกสูตร<sup>๓๔</sup> พระสูตรว่าด้วยสิงคาลกมาณพ

ครั้งหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน อันเป็นที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแตกรุงราชคฤห์

พระผู้มีพระภาคเสด็จออกบิณฑบาตแต่เช้าเห็น สิงคาลกคฤหบดีบุตรซึ่งลุกขึ้นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์ มีผ้าซุ่ม มีผมเปียก ประคองอัญชลีนอบน้อมทิศทั้งหลาย คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องบนอยู่ พระผู้มีพระภาคทรงเสด็จเข้าไปถามว่า ทำเช่นนั้นเพื่ออะไร

สิงคาลกะ ตอบว่า คุณพ่อของเขาเมื่อใกล้จะตายได้สั่งไว้ว่า “เจ้าพึงนอบน้อมทิศทั้งหลาย” ด้วยเหตุที่เขาสักการะ เคารพ นับถือ บูชาคำของพ่อ จึงลุกแต่เช้าออกจากกรุงราชคฤห์มากราบไหว้ทิศต่างๆ ดังที่พระองค์ทรงเห็นอยู่

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คฤหบดีบุตร ในอริยวินัยเขาไม่นอบน้อมทิศ ๖ กันอย่างนี้”

สิงคาลกะทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในอริยวินัยเขาไหว้ทิศ ๖ กันอย่างไร ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงแสดงธรรมโปรดข้าพระองค์ ตามวิธีการไหว้ทิศ ๖ ในอริยวินัยเถิด”

พระผู้มีพระภาคทรงตรัสว่า

คฤหบดีบุตรถ้าอย่างนั้นเธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว” เมื่อสิงคาลกะทูลรับ พระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า “คฤหบดีบุตร อริยะสาวกละกรรมกิเลสกรรมเครื่องเศร้าหมองทั้ง ๔ ได้แล้ว ไม่ทำบาปกรรมโดยฐานะ ๔ และไม่ซ่องแะ อบายมุข ๖ ประการ แห่งโคตะทั้งหลาย อริยะสาวกนั้นเป็นผู้ปราศจากกรรมอันลามก ๑๔ อย่างนี้แล้ว ชื่อว่าเป็นผู้ปิดป้องทิศ<sup>๓๕</sup> ๖ ปฏิบัติเพื่อครองโลกทั้งสอง และอริยะสาวกนั้นปรารถนาไว้ดีแล้ว ทั้งในโลกนี้ และโลกหน้า หลังจากตายแล้ว อริยะสาวกนั้นย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

---

<sup>๓๔</sup> ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๔๒-๒๗๔/๑๕๖-๑๖๘. ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๐๐-๒๑๒/๒๔๒-๒๗๖.

<sup>๓๕</sup> อริยวินัย หมายถึง ธรรมเนียมแบบแผนของพระอริยะ

<sup>๓๕</sup> ปิดป้อง ในที่นี้หมายถึง ปกปิดช่องว่างระหว่างตนกับบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเรียกว่า ทิศ ๖, ดูใน ที.ปา.ฎีกา. (บาลี) ๒๔๔/๑๕๙.

ลำดับต่อจากนั้นพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในหัวข้อต่อไปนี้

- กรรมกิเลส ๔ คือ สิ่งที่อริยะสาวกพึงละเว้น ได้แก่ ปาณาติบาต อทินนาทาน กามเมสุมิฉฉาจาร และ มุสาวาท

- ฐานะ ๔ คือ อริยะสาวกไม่กระทำบาปโดยฐานะ ๔ ได้แก่ ไม่ลู่อำนาจ ฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ และภยาคติ

- อบายมุข ๖ คือ อริยะสาวกไม่ดำเนินทางเสื่อมแห่งโศคะ ๖ ประการ ได้แก่ การดื่มสุราเมรัย การเที่ยวกลางคืน การเที่ยวดูมหรสพ การเล่นเกมการพนัน การคบคนชั่วเป็นมิตร และความเกียจคร้าน ได้ชี้ถึงโทษของการกระทำแต่ละอย่างโดยละเอียด

- ว่าด้วยมิตรเทียม คือ คน ๔ จำพวกที่ไม่พึงคบ ได้แก่ คนปกอลอก คนดีแต่พูด คนหัวประจบ และคนชักชวนในทางฉิบหาย แล้วทรงแสดงถึงลักษณะของคนเทียมมิตรแต่ละจำพวกโดยละเอียด

- ว่าด้วยมิตรแท้ คือ มิตรมีอุปการะ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มิตรแนะนำประโยชน์ และมิตรมีความรักใคร่ พร้อมทั้งอธิบายลักษณะโดยละเอียด

- ว่าด้วยการปิดป้องทิศ ๖ คือ การปฏิบัติต่อบุคคล ๖ จำพวก ได้แก่ “มารดา บิดาเป็นทิศเบื้องหน้า อาจารย์เป็นทิศเบื้องขวา บุตร และภรรยาเป็นทิศเบื้องหลัง มิตรสหายเป็นทิศเบื้องซ้าย ทาส และกรรมกรเป็นทิศเบื้องต่ำ สมณพราหมณ์เป็นทิศเบื้องบน” แล้วทรงตรัสหน้าที่ของบุคคลผู้เกี่ยวข้องในทิศนั้น ๆ โดยละเอียด

หลังจากที่พระผู้มีพระภาคตรัสจบแล้ว สิงคาลกะได้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง แล้วทูลขอเป็นอุบาสกผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต

### วิเคราะห์กรณีตัวอย่างสิงคาลกสูตร พระสูตรว่าด้วยสิงคาลกมาณพ

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่สิงคาลกคฤหบดีบุตร ผู้ให้ทิศทั้ง ๖ อยู่ตาม คำสั่งของบิดา ซึ่งมีวิธีการให้การปรึกษาดังต่อไปนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นการสร้างสัมพันธภาพด้วยการทักทายก่อน จากนั้นคฤหบดี ได้ชี้แจงถึงการให้ทิศ ๖ ให้พระองค์ได้รับทราบ พระองค์จึงได้ตรัสบอกว่าในอริยวินัยก็มีการให้ทิศ ๖ เช่นกัน จากนั้นจึงได้แสดงถึงวิธีการให้ทิศทั้ง ๖ ให้สิงคาลกคฤหบดีได้ทราบ และตรัสแนะนำถึงการปกป้องทิศทั้ง ๖ ตามแนวทางของอริยวินัยให้เขาได้เข้าใจได้ถูกต้องจน กระทั่งสิงคาลกคฤหบดี เข้าใจ และขอถึงพระรัตนตรัยตลอดชีวิต

ลักษณะการให้การปรึกษาของพระผู้มีพระภาค เป็นการใช้เทคนิควิธีการที่สังคาลกะกระทำอยู่มาปรับให้เข้ากับหลักพระธรรมคำสอน โดยที่พระองค์มิได้บอกว่าสิ่งที่สังคาลกะอุบายดีทำอยู่ไม่ถูกต้อง แต่ทรงเสนอแนวทางปฏิบัติที่ประเสริฐ และเกิดประโยชน์กว่าที่เขาทำอยู่พร้อมทั้งได้อธิบายอย่างละเอียด ถึงขั้นตอนปฏิบัติจนกระทั่งสังคาลกะอุบายดียอมรับ และเห็นด้วยตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแนะนำ

### กรณีตัวอย่างที่ ๕ โภธิราชกุมารสูตร<sup>๓๖</sup> : เรื่องโภธิราชกุมาร

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เกสภพามิคทายวัน นครสูงสูมารคิระ ในภคคชนบท ในสมัยนั้นพระราชกุมารนามว่า โภธิ (โภธิราชกุมาร) ได้สร้างปราสาทชื่อโกกนุทเสรีจใหม่ ๆ จึงทูลเชิญพระผู้มีพระภาคไปรับภัตตาหาร ณ ปราสาทใหม่หลังนี้ในเช้าวันรุ่งขึ้น

ณ สถานที่นั้นพื้นชั้นบนปราสาทมีการปูผ้าขาวให้เป็นทางเสด็จ พระผู้มีพระภาคหยุดแค้นได้ชั้นบนสุด ไม่ทรงเหยียบผ้าขาวที่ปูพื้น พระอานนท์บอกให้เอาผ้าขาวออก พระผู้มีพระภาคจึงเสด็จไปประทับยังที่ที่เขาจัดไว้ต้อนรับ

พระโภธิราชกุมารได้ทูลถามปัญหาว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันมีความเห็นอย่างนี้ว่า ‘บุคคลจะไม่ประสบความสุขด้วยความสุข แต่บุคคลจะประสบความสุขด้วยความทุกข์เท่านั้น’

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ก่อนที่พระองค์จะตรัสรู้ก็มีความคิดเห็นเช่นนี้เหมือนกัน ต่อมาพระองค์ก็ออกบวชหลังค้นหาโมกขธรรม ได้ไปปฏิบัติอยู่กับสำนักของท่านอาฬารดาบส เห็นว่าการบำเพ็ญชั้นสูงสุดของสำนักนี้ ได้ถึงขั้นอภิญญาตนพรหมเท่านั้น ยังไม่ถึงขั้นนิพพาน พระองค์ทรงไปศึกษาต่อที่สำนัก อุทกดาบส ที่สำนักนี้สอนได้สูงสุดถึงขั้น เนวสัจญยานาตัญญาตนะ ยังไม่ถึงขั้นนิพพานเช่นกัน พระผู้มีพระภาคต้องปลีกไปบำเพ็ญเพียรเพื่อค้นหาสัจธรรมด้วยพระองค์เอง หลังจากตรัสรู้แล้วก็ได้ประกาศธรรมให้กว้างขวางออกไป

<sup>๓๖</sup> ม.ม. (บาลี) ๑๓/๓๒๔-๓๔๖/๓๐๕-๓๒๙. ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๒๔-๓๔๖/๓๙๒-๔๒๐.

พระโพธิราชกุมารทรงถามปัญหาต่อไปว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อภิกษุได้พระตถาคตเป็นผู้แนะนำโดยกาลนานเพียงไรหนอ จึงทำให้แจ้งซึ่งที่สุดพรหมจรรย์ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ที่กุลบุตรทั้งหลายผู้ออกจากเรือนบวชในบวรพศิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน แล้วบรรลุได้”

พระผู้มีพระภาคทรงตรัสตอบ โดยการยกอุปมาข้อเปรียบเทียบให้โพธิราชกุมารเป็นผู้ตอบ คือ ท่านโพธิราชกุมารเก่งในเรื่องการบังคับช้าง และใช้อาวุธบนหลังช้าง ถ้ามีผู้มาขอเรียนด้วยแต่ผู้นั้น (๑) ไม่มีศรัทธา (๒) เป็นผู้มีอาพาธมาก (๓) เป็นคนโง่เขลา มีมายุ (๔) เกียจคร้าน และ (๕) มีปัญญาทวม จะสามารถเรียนสำเร็จได้ไหม พระโพธิราชกุมารตอบว่าไม่สำเร็จ ในทางกลับกัน ถ้ามีลักษณะทั้ง ๕ ประการก็เชื่อว่าจะต้องเรียนสำเร็จ

องค์ของภิกษุผู้มีความเพียร ๕ ในทำนองเดียวกัน องค์ของภิกษุผู้มีความเพียร ๕ ก็เช่นเดียวกันคือ (๑) เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระผู้มีพระภาค (๒) เป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง (๓) เป็นผู้ไม่โง่เขลา ไม่มีมายุ เปิดเผยตนตามความเป็นจริง (๔) เป็นผู้บำเพ็ญเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม และ (๕) เป็นผู้มียุปัญญา เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาอันเห็นความเกิด และดับ เป็นอริยะสามารถฆ่าแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ

ลำดับต่อมาพระโพธิราชกุมารได้ประกาศตัวเป็นอุบาสก ผู้ถึงพระพุทฺธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะตลอดชีวิต

### วิเคราะห์กรณีตัวอย่าง โพธิราชกุมาร

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่โพธิราชกุมาร ด้วยวิธีการแก้ปัญหาข้อข้องใจของพระโพธิราชกุมาร ซึ่งกระบวนการที่พระองค์ทรงใช้ในการให้การปรึกษามีดังนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นด้วยการสร้างสัมพันธภาพ คือ การถามถึงความเป็นอยู่ โดยทั่วไปของโพธิราชกุมารว่ามีความสบายดีหรือไม่ อย่างไร

จากนั้นพระผู้มีพระภาคทรงเริ่มเข้าสู่ปัญหาข้อข้องใจเรื่องแรก คือ “บุคคลจะไม่ประสบความสำเร็จด้วยความสุข แต่บุคคลจะประสบความสำเร็จด้วยความทุกข์เท่านั้น” ซึ่งเป็นเหตุให้พระองค์ทรงตรัสเล่าถึงกาลก่อนที่พระองค์จะออกบวช ขณะบวชบำเพ็ญเพียรจนกระทั่งพระองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และทรงเที่ยวสั่งสอนเวไนยสัตว์อยู่

เรื่องที่สอง คือ พระองค์ทรงใช้เวลาในการแนะนำสั่งสอนแก่กุลบุตรทั้งหลาย เป็นเวลานานแค่ไหนเขาจึงจะได้บรรลุธรรม พระผู้มีพระภาคทรงเปรียบเทียบถึงลักษณะว่า ถ้ามีบุคคลมาขอเรียนการบังคับช้าง และการใช้อาวุธบนหลังช้างจากพระโพธิราชกุมาร บุคคลผู้นั้นควรมีลักษณะเช่นไรแล้วทรงให้พระโพธิราชกุมารเป็นผู้ตอบ พระผู้มีพระภาคทรงสรุปถึงลักษณะของบุคคลที่พระองค์จะแนะนำสั่งสอนได้ดีควรมีลักษณะดังนี้ คือ ต้องมีศรัทธา มีอาพาธน้อย เป็นผู้ไม่โอ้อวด มีความเพียร และมีปัญญา ซึ่งทำให้พระโพธิราชกุมารเกิดความเข้าใจแจ่มแจ้ง และชื่นชมในการตอบปัญหาของพระผู้มีพระภาค จากนั้นพระโพธิราชกุมารได้ประกาศตัวเป็นอุบาสก เป็นผู้ถึงซึ่งพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะตลอดชีวิต

ในการให้การปรึกษาของพระผู้มีพระภาค ทรงใช้เทคนิคยกเรื่องราวในอดีตมาแล้วให้ฟัง และทรงใช้วิธีการเปรียบเทียบ ทรงถามให้ตอบเพื่อเป็นการตรวจสอบความเข้าใจ ในเรื่องที่ทรงให้การปรึกษาไปด้วย จนเสร็จสิ้นกระบวนการ

#### กรณีตัวอย่างที่ ๖ คณกโมคคัลลานสูตร<sup>๓๗</sup>

คณกโมคคัลลานพราหมณ์ ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า บรรดาสาวกที่พระผู้มีพระภาคทรงแนะนำพำสอนอยู่เสมอ บรรลุพระนิพพานหมดทุกรูป หรือบางพวกบรรลุ บางพวกไม่บรรลุ พราหมณ์ก็เลยสงสัยว่าเพราะเหตุไรจึงไม่บรรลุเหมือนกัน ในเมื่อพระผู้มีพระภาคก็ทรงชี้ทางบรรลุพระนิพพานไว้อย่างชัดเจน พระผู้มีพระภาคจึงทรงย้อนถามพราหมณ์ว่า

“พราหมณ์ ถ้าเช่นนั้น เราจักถามท่าน ท่านชอบใจอย่างไรก็ตอบไปอย่างนั้น ท่านเข้าใจอย่างไร ท่านช้านาญทางไปกรุงราชคฤห์มิใช่หรือ”

“ใช่พระโคตม”

พราหมณ์ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร ชายคนหนึ่งต้องการจะไปกรุงราชคฤห์ มาที่นี้ เข้ามาหาท่านขอร้องว่า ‘ท่านครับ ผมต้องการไปกรุงราชคฤห์ ขอท่านช่วยบอกทางไปกรุงราชคฤห์ให้ผมหน่อย’ ท่านบอกเขาว่า ‘พ่อหนุ่ม มานี่สิ ทางนี้ไปกรุงราชคฤห์ พ่อคุณจงไปตามทางนั้นสักระยะหนึ่ง จะเห็นหมู่บ้านชื่อนี้นะ

<sup>๓๗</sup> ม.อ. (บาลี) ๑๔/๗๔-๘๔/๕๓-๖๖. ม.อ. (ไทย) ๑๔/๗๗/๘๒.

ไปตามทางนั้นสักกระยะหนึ่งจะเห็นนิคมชื่อนั้นนะ ไปตามทางสักกระยะหนึ่ง ก็จะได้เห็น  
สวนที่น้ำรินรมย์ ป่า ภาคพื้น สระโบกขรณีที่น้ำรินรมย์ของกรุงราชคฤห์ แต่ชาย  
คนที่ท่านแนะนำพรำบอกอยู่อย่างนี้ กลับจำทางผิด เดินไปทางตรงกันข้าม

ต่อมาชายคนที่สองต้องการจะไปกรุงราชคฤห์ เดินเข้ามาหาท่านขอรับรองว่า ‘ท่าน  
ครับ ผมต้องการไปกรุงราชคฤห์ ขอท่านช่วยบอกทางไปกรุงราชคฤห์ให้ผมหน่อย’  
ท่านบอกเขาว่า ‘พ่อหนุ่ม มานี่สิ ทางนี้ไปกรุงราชคฤห์ พ่อคุณจงไปตามทางนั้นสัก  
ระยะหนึ่งจะเห็นหมู่บ้านชื่อนี้จะไปตามทางนั้นสักกระยะหนึ่งจะเห็นนิคมชื่อนั้นนะ  
ไปตามทางสักกระยะหนึ่ง ก็จะได้เห็นสวนที่น้ำรินรมย์ ป่า ภาคพื้น สระโบกขรณีที่น้ำ  
รินรมย์ของกรุงราชคฤห์’ แต่ชายคนที่ท่านแนะนำพรำบอกอยู่อย่างนี้ เดินทางถึง  
กรุงราชคฤห์โดยสวัสดิภาพ

พราหมณ์ อะโรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัย กรุงราชคฤห์ก็มีอยู่ ทางไปกรุงราชคฤห์  
ก็มีอยู่ท่านผู้บอกทางก็ยังมีชีวิตอยู่ แต่บุรุษที่ท่านแนะนำพรำบอกอยู่อย่างนี้ คน  
หนึ่งจำทางผิด เดินไปทางตรงกันข้าม แต่อีกคนหนึ่งเดินทางไปถึงกรุงรา  
ชคฤห์โดยสวัสดิภาพ

พราหมณ์ทูลตอบว่า “ท่านพระโคตม ในเรื่องนี้ ข้าพระองค์จะทำอย่างไรได้ ก็ข้า  
พระองค์เป็นเพียงผู้บอกทางนี่”

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสสรุปว่า “พราหมณ์ ฉะนั้นเหมือนกัน นิพพานก็มีอยู่ ทางไป  
นิพพานก็มีอยู่ เราผู้ชักชวนก็ยังคงดำรงอยู่ เมื่อเป็นเช่นนี้ สวาททั้งหลายที่เราแนะนำพรำสอนอยู่  
อย่างนี้ บางพวกสำเร็จพระนิพพาน บางพวกไม่สำเร็จ แล้วเราจะทำอย่างไรได้ ก็เราตถาคตเป็น  
เพียงผู้บอกทาง”

### วิเคราะห์กรณีตัวอย่าง คณกโมคคัลลานสูตร

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่คณกโมคคัลลานพราหมณ์ ผู้ที่มีความสงสัยใน  
เรื่องการสอนของพระผู้มีพระภาคว่าได้ผลกับสวาทของพระองค์หรือไม่ ซึ่งมีกระบวนการในการให้  
การปรึกษา ดังนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นการให้การปรึกษาด้วยการสร้างสัมพันธภาพเบื้องต้น ด้วย  
การพูดคุยในเรื่องต่าง ๆ ทิ้งไปก่อน จากนั้นพราหมณ์จึงเริ่มทูลถามพระองค์ในเรื่องที่ตนเองสงสัย  
ในการสอนของพระผู้มีพระภาคว่าได้ผลกับทุกคนหรือไม่ พระผู้มีพระภาคทรงตรัสตอบคำถาม  
ของพราหมณ์ด้วยการยกเรื่องใกล้ตัวของพราหมณ์มาเปรียบเทียบ คือ เรื่องการบอกหนทางแก่ผู้ที่

ต้องการไปเมืองราชคฤห์สองคน ที่พรำบอกหนทางกับทั้งสองคนแต่คนหนึ่งกลับหลงทาง อีกคนหนึ่งไปถึงเมืองราชคฤห์ตามที่บอก เมื่อยกเรื่องมาเปรียบเทียบแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงสรุปถึงการสอนของพระองค์ว่ามีลักษณะเช่นเดียวกัน คือ คนที่ไม่สามารถบรรลุธรรมก็มี คนที่สามารถบรรลุธรรมก็มีอยู่ เพราะปฏิบัติตามแนวทางที่พระองค์ทรงบอก พร้อมทั้งสรุปว่าพระองค์นั้นเป็นเพียงผู้บอกทางเท่านั้น ส่วนการดำเนินตามนั้น เป็นหน้าที่ของแต่ละบุคคลที่ประสงค์จะดำเนินตามหนทางที่ให้ไว้

เรื่องดังกล่าว เป็นการแสดงถึงการให้ความอิสระแก่สาวกของพระองค์ในการปฏิบัติตาม ถือเป็น การเคารพสิทธิส่วนบุคคลของพระผู้มีพระภาคที่มีต่อทุกคน

ในการให้การปรึกษาในเรื่องนี้ พระองค์ทรงใช้เทคนิค คือ ยกเรื่องที่ใกล้ตัวมาเป็นอุปมาเปรียบเทียบ เพื่อง่ายต่อการทำความเข้าใจต่อผู้ที่มาขอรับการปรึกษา พร้อมทั้งมีการถามให้ตอบเพื่อตรวจสอบความเข้าใจของผู้ที่มาขอรับการปรึกษาด้วย สุดท้ายเป็นการสรุปเนื้อความที่ตั้งเป็นปัญหาถามขึ้นมา

### กรณีตัวอย่างที่ ๗ มานัตถัทธสูตร<sup>๑๔</sup>

มีพราหมณ์คนหนึ่งชื่อมนัตถัทธะ พำนักอยู่ในกรุงสาวัตถี ไม่ยอมไหว้มารดาบิดา อาจารย์ และพี่ชายเลย สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคมีบริษัทหมู่ใหญ่แวดล้อม ทรงแสดงธรรมอยู่ มานัตถัทธพราหมณ์คิดว่า

“พระสมณโคดมนี้มีบริษัทหมู่ใหญ่แวดล้อม ทรงแสดงธรรมอยู่ทางที่ดีเราควรเข้าไปหา พระสมณโคดม ถ้าพระสมณโคดมทักทายเรา เราก็จะทักทายท่าน ถ้าท่านไม่ทักทายเรา เราก็จะไม่ทักทายท่านเหมือนกัน”

มานัตถัทธพราหมณ์เข้าไปหาพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับยืนนิ่งอยู่ ณ ที่ควร พระองค์ไม่ทรงทักทาย เขาคิดว่า “พระสมณโคดมนี้ไม่รู้อะไร” หมุนตัวจะกลับ พระผู้มีพระภาคทรงทราบความคิดของเขา จึงตรัสกับเขาด้วยพระคาถาว่า

พราหมณ์ ในโลกนี้ใครที่ยังมีมานะไม่ดีเลย

บุคคลมาด้วยประโยชน์ใด พึงเพิ่มพูนประโยชน์นั้นไว้เถิด

<sup>๑๔</sup> ส.ส. (บาลี) ๑๕/๒๐๑/๒๑๔-๒๑๕. ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๐๑/๒๙๑-๒๙๒.



มานัตถัทพรพราหมณ์คิดว่า “พระสมณโคดมนี้ทรงทราบจิตของเรา” จึงน้อมศีรษะลง  
แนบแทบพระยุคลบาทพระผู้มีพระภาค และนวดด้วยมือ ประกาศชื่อว่า “ท่านพระโคดมผู้เจริญ  
ข้าพระองค์ชื่อมานัตถัทธะ ท่านพระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์ชื่อมานัตถัทธะ”

หมู่บริษัทที่อยู่ในที่นั่นต่างก็งงสนเท่ห์ว่า “น่าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏมาก่อน  
มานัตถัทพรพราหมณ์นี้ไม่ยอมไหว้มารดาบิดา อาจารย์ และพี่ชาย แต่พระสมณโคดมทรงทำคน  
เช่นนี้ให้นอบน้อมได้อย่างดียิ่ง”

ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสกับมานัตถัทพรพราหมณ์ว่า “พอเกิดพราหมณ์ เชิญท่าน  
ลุกขึ้นนั่งบนที่นั่งเกิด เพราะท่านมีจิตเลื่อมใสในเราแล้ว”

มานัตถัทพรพราหมณ์ลุกขึ้นนั่งบนที่นั่งแล้ว กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

บุคคลไม่ควรทำมานะในใคร  
ควรมีความเคารพในใคร พึงยำเกรงในใคร  
บูชาใครด้วยดีแล้วจึงจะเป็นการดี

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบด้วยพระคาถาเช่นกันว่า

บุคคลไม่ควรทำมานะในมารดาบิดา  
พี่ชาย และในอาจารย์เป็นที่ ๔  
พึงมีความเคารพในบุคคลเหล่านั้น  
พึงยำเกรงในบุคคลเหล่านั้น  
บูชาบุคคลเหล่านั้นด้วยดีแล้วจึงเป็นการดี  
บุคคลพึงทำลายมานะ ไม่ควรกระด้าง  
พึงนอบน้อมพระอรหันต์ ผู้เยือกเย็น  
ทำกิจเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ ไม่มีผู้ใดยิ่งกว่า

### วิเคราะห์กรณีตัวอย่าง มานัตถัทธสูตร

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่พราหมณ์ชื่อว่ามานัตถัทธะ ผู้ซึ่งไม่ยอมทำความ  
เคารพใคร ดั่งมีวิธีการในการให้การปรึกษาดังนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นด้วยการสร้างสัมพันธภาพ พราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระองค์  
ขณะที่ทรงแสดงธรรมอยู่ท่ามกลางบริษัท เขาคิดว่าเมื่อเข้าไปหาหากพระองค์ทักทาย เขาก็จะทักทาย  
ด้วย หากพระองค์ไม่ทักทายก็จะไม่ทักทายเช่นกัน มานัตถัทพรพราหมณ์เข้าไปยืนนิ่งอยู่ คิดว่า  
พระองค์ไม่รู้ชื่อไรหมุนตัวจะกลับ พระผู้มีพระภาคทรงทราบความคิดของเขา จึงตรัสกับเขาด้วย

พระคาถา พอจบพระคาถา พราหมณ์คิดว่าพระองค์ทรงทราบความคิดของเขา เกิดความดีใจอย่างมาก กราบพระองค์แทบพระบาท พร้อมกับประกาศชื่อของตนเอง จนกระทั่งพระองค์ตรัสบอกให้เขาลุกนั่ง และตรัสว่าพระองค์ทรงทราบความเลื่อมใสของเขาแล้ว เมื่อพราหมณ์ลุกขึ้นนั่งแล้วจึงกราบทูลถาม ปัญหาเป็นคาถา พระผู้มีพระภาคก็ทรงตรัสตอบแก้ปัญหาให้เขาเป็นคาถาเช่นกัน

พราหมณ์เมื่อได้ฟังเช่นนั้น จึงแสดงความชื่นชมศรัทธาต่อพระผู้มีพระภาค พร้อมกับ ประกาศตนเป็นอุบาสก ขอถึงพระรัตนตรัยตลอดชีวิต

ในการให้การปรึกษาในเรื่องนี้ พระองค์ทรงใช้เทคนิคการกำหนดรู้จิตใจผู้มา ขอรับการปรึกษา ถือเป็นกรให้ในสิ่งที่เขากำลังต้องการ ซึ่งเป็นเทคนิคที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะ พระองค์ที่ทรงมีอยู่ ทำให้การให้การปรึกษามีความสำเร็จได้เป็นอย่างดี

#### กรณีตัวอย่างที่ ๘ อักโกสสุต<sup>๓๙</sup>

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต กรุง ราชคฤห์ อักโกสกภารทวาชพราหมณ์ได้ทราบข่าวว่า “พราหมณ์ภารทวาชโคตรออกจากเรือนบวช เป็นบรรพชิตในสำนักของพระสมณโคดมแล้ว” ก็โกรธไม่พอใจ เข้าไปหาพระผู้มีพระภาคถึงที่ ประทับ ด่าบริภาษพระผู้มีพระภาคด้วยคำหยาบคาย ซึ่งมีใช้ถ้อยคำของสุภาพชน

เมื่ออักโกสกภารทวาชพราหมณ์ด่าว่านี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามอักโกสกภารทวาช ว่า

“พราหมณ์ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร มิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิตที่เป็นแขกของ ท่านมาเยือนท่านบ้างไหม”

อักโกสกพราหมณ์ตอบว่า

“ท่านพระโคดม มิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิตที่เป็นแขกของข้าพระองค์มาเยือนบ้าง เป็นครั้งคราว”

“ท่านเคยจัดของเคี้ยวของบริโภค หรือของควรรลิม เพื่อต้อนรับมิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิตเหล่านั้นบ้างหรือไม่”

“ข้าพระองค์จัดของเคี้ยวของบริโภค หรือของควรรลิมเพื่อต้อนรับมิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิตเหล่านั้นเป็นครั้งคราว”

<sup>๓๙</sup> ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๘๘/๑๙๕-๑๙๕. ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๘๘/๒๖๕.

“ถ้ามิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิตเหล่านั้นไม่รับ ของเคี้ยวของบริโภค หรือของควรรลึมนั้น จะตกเป็นของใคร”

“ถ้ามิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิตเหล่านั้นไม่รับ ของเคี้ยวของบริโภค หรือของควรรลึมนั้น ก็ต้องตกเป็นของข้าพระองค์อย่างเดิม”

พระผู้มีพระภาคตรัสสรุปว่า

“พราหมณ์ เหมือนกันนั้นแหละท่านดำเราผู้ไม่ดำ ท่านโกรธเราผู้ไม่โกรธ ท่านมาทะเลาะกับเราผู้ไม่ทะเลาะ เราไม่รับคำดำของท่านหรอกนะ คำดำนั้นก็ตกเป็นของท่านผู้เดียว

พราหมณ์ ผู้ใดดำตอบบุคคลผู้ดำ โกรธตอบบุคคลผู้โกรธ ทะเลาะตอบบุคคลผู้ทะเลาะ ผู้ที่นั่นเรากล่าวว่า บริโภคร่วมกัน ทำการตอบโต้ต่อกัน แต่เรานั้นไม่บริโภคด้วย ไม่ทำการตอบโต้กับท่านเป็นอันขาดพราหมณ์ ดังนั้น คำดำนั้นจึงตกเป็นของท่านผู้เดียว”

### วิเคราะห์กรณีตัวอย่าง อักโกสสูตร

พระผู้มีพระภาค ทรงให้การปรึกษาแก่อักโกสภวาทพราหมณ์ ผู้ดำพระองค์อยู่ด้วยความโกรธ ซึ่งมีวิธีการให้การปรึกษาดังนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นการปรึกษาด้วยการสร้างสัมพันธภาพ เมื่อพราหมณ์เข้าไปหาพระองค์ แทนที่จะพูดคุยดี ๆ กลับดำพระองค์ต่าง ๆ นา ๆ พระองค์สงบนิ่งพักหนึ่ง จึงได้ขออนุญาตพราหมณ์ให้ตอบ โดยการเปรียบเทียบเรื่องการจัดของต้อนรับผู้มาหาเยี่ยมเยียน ว่าพวกของนั้นเขาไม่กิน จะตกเป็นของใคร พราหมณ์ตอบว่าเป็นของเขาเอง พระองค์จึงทรงโยงเข้าเรื่องการดำก็เช่นกัน ที่เขาดำพระองค์นั้นไม่ได้รับ ไม่โกรธ ไม่ทะเลาะด้วย สิ่งนั้นก็ตกเป็นของพราหมณ์แต่ผู้เดียว

พราหมณ์เมื่อได้ฟังดังนั้น ความโกรธสงบนิ่ง มีสติ ศรัทธาต่อคำสอนของพระองค์ ขอบรรพชาอุปสมบท และบำเพ็ญเพียรจนกระทั่งได้บรรลุพระอรหันต์ในที่สุด

เรื่องดังกล่าวนี้เป็นกรให้การปรึกษาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า ใช้วิธีการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า โดยการใช้ความสงบสยบความเคลื่อนไหว สงบอย่างมีสติมั่นคงช่วยเหลือให้คนที่เข้ามาหาด้วยความทุกข์ สามารถคลายจากความทุกข์ ความร้อนใจได้มาก เพราะผู้ทำหน้าที่ให้การปรึกษาต้องประสบกับเหตุการณ์ซึ่งไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ ฉะนั้นการนิ่งจึงช่วยให้มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน และแก้ปัญหาได้อย่างดีที่สุด

## กรณีตัวอย่างที่ ๙ โทณปากสูตร<sup>๔๐</sup>

สมัยนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสวยพระกระยาหารที่หุงด้วยข้าวสารทะนานหนึ่ง ทรง  
อืดอืด เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้วก็ประทับนั่ง ณ ที่ควร  
ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบ ว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลเสวยแล้วทรงอืดอืด  
พระผู้มีพระภาคตรัสคาถานี้ว่า

มนุษย์ผู้มีสติอยู่ทุกเมื่อ  
รู้จักประมาณในโภชนะที่ได้แล้ว  
ย่อมมีเวทนาเบาบาง  
เขาย่อมแก่ช้า อายุก็ยืน

เวลานั้น มาณพ็่อสุทฺถสสนะ ยืนอยู่เบื้องพระปฤษฎางค์ของพระเจ้าปเสนทิโกศล  
พระเจ้าปเสนทิโกศลรับสั่งเรียกสุทฺถสสนมาถามพมาตรัสว่า “มานีพ็่อสุทฺถสสนะ เจ้าจงเรียนคาถา  
ในสำนักพระผู้มีพระภาคเจ้า จงกล่าวในเวลาที่เราเสวยพระกระยาหาร เราจะให้ค่าอาหารแก่เจ้าวัน  
ละ ๑๐๐ กหาปณะ”<sup>๔๑</sup>

สุทฺถสสนมาณพริบสนองพระดำรัสพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า “เป็นพระมหากษัตริย์อย่างยิ่ง  
พระพุทฺธเจ้าข้า”

จึงเรียนคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคเจ้า เพื่อกล่าวในเวลาทีพระเจ้าปเสนทิโกศล  
เสวยพระกระยาหารว่า

มนุษย์ผู้มีสติอยู่ทุกเมื่อ  
รู้จักประมาณในโภชนะที่ได้แล้ว  
ย่อมมีเวทนาเบาบาง  
เขาย่อมแก่ช้า อายุก็ยืน

---

<sup>๔๐</sup> ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๒๔/๙๘-๙๙. ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๔/๑๔๕.

<sup>๔๑</sup> กหาปณะ หมายถึง ซึ่อมาตราเงินในสมัยโบราณ ๑ กหาปณะ เท่ากับ ๒๐ มาสก หรือ ๔ บาท,  
ดูใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๘.

ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงดำรงอยู่ได้โดยเสวยพระกระยาหารทะนานหนึ่งเป็น  
อย่างมากเรื่อยมา ต่อมาพระเจ้าปเสนทิโกศลมีพระวรกายกระปรี้กระเปร่า ทรงดูพระวรกาย  
ด้วยฝ่าพระหัตถ์ ทรงเปล่งอุทานว่า

“พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทรงอนุเคราะห์เราด้วยประโยชน์ทั้งสอง คือ ประโยชน์ใน  
ภายนอกอย่างแท้จริง”

### วิเคราะห์กรณีตัวอย่าง โทณปากสูตร

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่พระเจ้าปเสนทิโกศล ในเรื่องการลดความอ้วน  
พระองค์ทรงมีวิธีการให้การปรึกษาดังต่อไปนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นด้วยการสร้างสัมพันธภาพ พระเจ้าปเสนทิโกศล เข้าเฝ้า  
พระองค์ถึงที่ประทับ ทรงอภิวัตแล้วประทับนั่ง

พระองค์ทรงสังเกตเห็นความอึดอัดของพระเจ้าปเสนทิโกศล จึงได้ตรัสคาถาขึ้น  
เพื่อให้มีสติในการเสวยพระกระยาหารให้พระเจ้าปเสนทิโกศลสดับ เมื่อพระองค์สดับแล้วจึงทรง  
ให้สุทัสสนมาณพเรียนคาถา และคอยกล่าวในเวลา que พระเจ้าปเสนทิโกศลเสวยพระกระยาหาร

ต่อมาไม่นานพระเจ้าปเสนทิโกศลก็รู้สึกพระวรกายกระปรี้กระเปร่า จึงทรงสรรเสริญ  
พระผู้มีพระภาคว่าทรงเป็นผู้อนุเคราะห์พระองค์ด้วยประโยชน์ทั้งสอง

เรื่องดังกล่าว เป็นการให้การปรึกษาในด้านของสุขภาพ ที่พระผู้มีพระภาคทรงมีต่อ  
พระเจ้าปเสนทิโกศล ซึ่งหากไม่ได้รับการปรึกษาจากพระผู้มีพระภาค พระเจ้าปเสนทิโกศลอาจจะมี  
ความทุกข์ในเรื่องดังกล่าวอยู่ ถือเป็นความช่างสังเกต และใส่ใจในทุกเรื่องของพระผู้มีพระภาค  
เป็นคุณสมบัติที่ดีของผู้ทำหน้าที่ในการให้การปรึกษา ที่ควรยึดเป็นแนวทางปฏิบัติ

### กรณีตัวอย่างที่ ๑๐ อสิพันธกบุตรสูตร<sup>๔๒</sup>

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปาวาริกัมพวัน เขตเมืองสาปพันทา  
ผู้ใหญ่บ้านชื่ออสิพันธกบุตร ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้วก็นั่ง  
ณ ที่ควร ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

<sup>๔๒</sup> ส.ส. (บาลี) ๑๘/๓๕๘/๒๘๑-๒๘๓. ส.ส. (ไทย) ๑๘/๓๕๘/๔๐๑.

พระผู้มีพระภาคผู้เจริญ พวกพราหมณ์ชาวปัจฉาภุมมีคณโฑน้ำติดตัวประดับ พวงมาลัยสาหร่าย อาบน้ำทุกเช้าเย็น บำเรอไฟ พราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าทำสัตว์ที่ตายแล้วให้ฟื้นขึ้นสวรรค์ พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าสามารถทำให้สัตว์โลกทั้งหมดหลังจากตายแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ได้หรือไม่

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ผู้ใหญ่บ้าน ถ้าเช่นนั้น เราจักย้อนถามในปัญหาข้อนี้ ท่านพึงตอบตามเห็นสมควร ท่านเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร บุรุษในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดเท็จ ส่อเสียด หยาบ เพ้อเจ้อ เฟื่องเล็งอยากได้ของเขา มีจิตพยาบาท เป็นมิจฉาทิฐิ หมุ่มหาชนมาประชุมกัน สวดอ้อนวอนสรรเสริญประนมมือเดินเวียนรอบ บุรุษนั้นว่า 'ขอให้ชายคนนี้หลังจากตายแล้วจงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ด้วยเถิด'

ท่านเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร บุรุษนั้นหลังจากตายแล้วพึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะการสวดอ้อนวอนสรรเสริญ หรือประนมมือเดินเวียนรอบของหมุ่มหาชน เป็นเหตุได้หรือไม่

“ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

ผู้ใหญ่บ้านเปรียบเหมือนบุรุษ โยนก้อนหินใหญ่ลงในห้วงน้ำลึก หมุ่มหาชนมาประชุมกันสวดอ้อนวอนสรรเสริญ ประนมมือเดินเวียนรอบก้อนหินใหญ่เห็นว่า โผล่ขึ้นเกิดพอก้อนหินใหญ่ ลอยขึ้นเกิด พอก้อนหินใหญ่ ขึ้นบกเกิด พอก้อนหินใหญ่

ท่านเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร ก้อนหินใหญ่นั้นพึงโผล่ขึ้น ลอยขึ้น หรือขึ้นบก เพราะการสวดอ้อนวอนสรรเสริญ หรือประนมมือเดินเวียนรอบของหมุ่มหาชน เป็นเหตุได้หรือไม่”

“ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

ผู้ใหญ่บ้าน อุปมานั้นฉันใด อุปไมยนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน บุรุษใดเป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดเท็จ ส่อเสียด หยาบ เพ้อเจ้อ เฟื่องเล็งอยากได้ของเขา มีจิตพยาบาท เป็นมิจฉาทิฐิ หมุ่มหาชนมาประชุมกันสวดอ้อนวอนสรรเสริญประนมมือเดินเวียนรอบบุรุษนั้นว่า 'ขอให้ชายคนนี้หลังจากตายแล้วจงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ด้วยเถิด' ก็จริงถึงกระนั้น บุรุษนั้นหลังจากตายแล้วก็ไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก อยู่ดี

ท่านเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร บุรุษในโลกนี้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ ส่อเสียด หยาบ เพื่อเจ้า ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา ไม่มีจิตพยาบาท เป็นสัมมาทิฐิ หมู่มหาชนมาประชุมกันสวดอ้อนวอนสรรเสริญ ประณมมือเดินเวียนรอบบุรุษนั้นว่า 'ขอให้ชายคนนี้หลังจากตายแล้วจงไปเกิดใน อบาย ทูคติ วินิบัติ นรก ด้วยเถิด'

ท่านเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร บุรุษนั้นหลังจากตายแล้วพึงไปเกิดในอบาย ทูคติ วินิบัติ นรก เพราะการสวดอ้อนวอนสรรเสริญ หรือประณมมือเดินเวียนรอบของ หมู่ชนเป็นเหตุได้หรือไม่"

“ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

ผู้ใหญ่บ้าน เปรียบเหมือนบุรุษด่าลงไปทูปหม้อเนยใส หรือหม้อน้ำมันในห้วงน้ำ ลึก ก้อนกรวด หรือกระเบื้องหม้อนั้นจมลง ส่วนเนยใส หรือน้ำมันลอยขึ้น หมู่ มมหาชนมาประชุมกันสวดอ้อนวอนสรรเสริญประณมมือเดินเวียนรอบเนยใส หรือ น้ำมันนั้นว่า 'ด่าลงเถิด พ่อเนยใส และน้ำมัน'

ท่านเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร เนยใส และน้ำมันนั้นพึงด่าลง จมลง หรือดิ่งลง ข้างล่าง เพราะการสวดอ้อนวอนสรรเสริญ หรือประณมมือเดินเวียนรอบของหมู่ มมหาชนเป็นเหตุได้หรือไม่"

“ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

ผู้ใหญ่บ้าน อุปมานั้นฉันใด อุปไมยนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน บุรุษใดเว้นจากการฆ่า สัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ ส่อเสียด หยาบ เพื่อเจ้า ไม่เพ่งเล็ง อยากได้ของเขา ไม่มีจิตพยาบาท เป็นสัมมาทิฐิ หมู่มหาชนมาประชุมกันสวดอ้อน วอนสรรเสริญประณมมือเดินเวียนรอบบุรุษนั้นว่า 'ขอให้ชายคนนี้หลังจากตายแล้ว จงไปเกิดในอบาย ทูคติ วินิบัติ นรกด้วยเถิด' ก็จริง ถึงกระนั้น บุรุษนั้นหลังจาก ตายแล้วก็ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์อยู่ดี

### วิเคราะห์กรณีตัวอย่าง อสิพันธกปุตตสูตร

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่ผู้ใหญ่บ้านชื่ออสิพันธกบุตร ผู้ถามถึงเรื่องการ อาบน้ำล้างบาปของพวกพราหมณ์ ซึ่งพระองค์ได้ทรงให้การปรึกษาดังต่อไปนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นด้วยการสร้างสัมพันธภาพ ด้วยผู้ใหญบ้านเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาค ไหว้ และนั่งในที่ที่เหมาะสม จากนั้น จึงเริ่มต้นการสนทนาด้วยการถามเรื่องที่

พรหมณ์เชื่อว่าการอาบน้ำในแม่น้ำล้างบาปแล้ว ทำให้สัตว์ไปเกิดในสวรรค์ได้หลังจากตายไปแล้ว ในส่วนของพระผู้มีพระภาค สามารถทำให้สัตว์หลังจากตายแล้วเกิดในสุคติโลกสวรรค์ได้ หรือไม่ แทนที่พระองค์จะทรงตอบว่าได้หรือไม่ได้ พระองค์ทรงใช้การข้อมถาม ให้ผู้ใหญ่บ้านตอบตาม ความเห็นของข้อเท็จจริงว่า หากคนประพฤติทุจริตอยู่ตลอดเวลา เมื่อตายไปจะได้เกิดในสุคติ เพราะการสวดอ้อนวอนของมหาชนไม่ได้ หรือก่อนหินที่เขาโยนลงไปในน้ำจะมาสวดอ้อนวอนให้ลอย ขึ้นมาก็ไม่ได้ อุปมานี้ก็เช่นกัน คนที่ทำแต่ทุจริตตลอดเวลา เมื่อตายไปย่อมไปเกิดในทุคติแน่นอน ส่วนคนที่ประกอบแต่สุจริตเมื่อตายไปย่อมไปเกิดในสุคติแน่นอน จะมีใครสวดอ้อนวอนหรือไม่ก็ตาม

ต่อจากนั้น พระองค์จึงทรงข้อมถามปัญหา เรื่อง นา ๓ ชนิด คือ นาดี นาปานกลาง และนาเลว ให้ผู้ใหญ่บ้านเลือกว่าถ้าต้องการจะทำนาจะเลือกทำนาชนิดไหน ท่านก็เลือกทำนาไป ตามลำดับ เมื่อถึงตรงนี้พระองค์จึงโยนไปถึงเรื่องการแสดงธรรมของพระองค์ ว่าพระองค์ก็ทรงเลือก บุคคลเช่นกัน เริ่มตั้งแต่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และนักบวชทั่วไป ก็เพื่อให้บุคคลที่มีความพร้อมที่สุดได้รับผลจากการแสดงธรรมของพระองค์ เหมือนกับชาวนาเลือกทำนาชนิดนั้น

เมื่อสิ้นสุดการตรัสตอบปัญหาของพระองค์ ผู้ใหญ่บ้านชื่นชม ศรัทธา และเลื่อมใส ประกาศตนเป็นอุบาสก ถึงพระรัตนตรัยตลอดชีวิต

ลักษณะการให้การปรึกษาของพระผู้มีพระภาคในเรื่องนี้ ทรงใช้เทคนิคการถาม เพื่อให้ตอบเป็นการยกอุปมาให้มองเห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน และนำเรื่องใกล้ตัวมาเป็นอุปการณ์ ประกอบการให้การปรึกษา จนกระทั่งผู้รับการปรึกษาเกิดความแจ่มแจ้งในใจ

### ๓.๔ พุทธวิธีการศึกษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้กับ อุบาสิกา

**ทรงเริ่มต้นให้การปรึกษาแก่อุบาสิกาครั้งแรก<sup>๔๓</sup>**

อุบาสิการุ่นแรกที่แสดงตนขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต คือ มารดา และ ภรรยาเก่าของพระยสะ หลังจากได้รับฟังพระธรรมจากพระพุทธองค์ในเรื่องอนุပ္พพิกกา และ อริยสัจ ๔ จบลง ก็ได้บรรลुเป็นพระโสดาบันในพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งได้รับการยกย่องจาก พระพุทธองค์ เป็นเอตทัคคะในฝ่ายผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นคนแรก

จากนั้นมาก็มีสตรีที่ได้ฟังธรรมแล้ว แล้วเกิดความเลื่อมใสแสดงตนเป็นอุบาสิกาอีก เป็นจำนวนมาก ดังจะได้ยกมาเป็นกรณีตัวอย่างต่อไป

<sup>๔๓</sup> วิ.มหา. (บาลี) ๔/๒๙/๒๔-๒๕. วิ.มหา. (ไทย) ๔/๒๙/๒๔.



## กรณีตัวอย่างที่ ๑ นางวิชาชา<sup>๔๔</sup>

ครั้งหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ บุพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นนางวิชาชามหาอุบาสิกา ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคด้วยอาการที่เศร้าโศกเสียใจ เพราะการสูญเสียหลานรักที่ถึงแก่ความตายลง พระผู้มีพระภาคทรงตรัสถามนางวิชาชาว่า “วิชาชา เธอปรารถนาบุตร และหลานเท่ากับจำนวนมนุษย์ในเมืองสาวัตถีนี้หรือ” นางวิชาชากราบทูลว่า “หม่อมฉันปรารถนาบุตร และหลานเท่ากับจำนวนมนุษย์ในเมืองสาวัตถีนี้เจ้าคะ”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามอีกว่า “มนุษย์ในพระนครสาวัตถีนี้ตายวันละเท่าไร” นางวิชาชากราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มนุษย์ในพระนครสาวัตถีนี้ตายวันละ ๑๐ คนบ้าง ๙ คนบ้าง ๘ คนบ้าง ๗ คนบ้าง... ๒ คนบ้าง และ ๑ คนบ้าง ที่จะว่างจากคนตายไม่มีเลย”

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า “ถ้าเช่นนั้นเธอมีต้องร้องไห้เปียกตลอดทุกวันหรือ” นางวิชาชากราบทูลว่า “ไม่ใช่อย่างนั้นเจ้าคะ หม่อมฉันพอเพียงแล้วกับบุตรหลาน ”

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

วิชาชา ผู้ใดมีความรักถึงร้อย ผู้นั้นก็ต้องมีความทุกข์ถึงร้อย ผู้ใดมีความรัก ๙๐ ผู้นั้นก็มีทุกข์ ๙๐... ผู้ใดมีความรักถึง ๓ ก็ต้องมีความทุกข์ถึง ๓ ผู้ใดมีความรักถึง ๒ ก็ต้องทุกข์ถึง ๒ ผู้ใดมีความรัก ๑ ผู้นั้นก็มีทุกข์ ๑ ผู้ใดไม่มีสิ่งอันเป็นที่รัก ผู้นั้นก็ไม่มีความทุกข์ เรากล่าวว่า ผู้นั้นไม่มีความเศร้าโศก ปราศจากกิเลสตั้งฐิติ ไม่มีอุปายาส ความโศกก็ดี ความพิโรธพินก็ดี ความทุกข์ก็ดี อันมีอยู่ในโลกนี้ก็เพราะ

อาศัยสัตว์ หรือสังขารอันเป็นที่รักความเศร้าโศก ความพิโรธพิน และความทุกข์เหล่านี้ย่อมไม่มี เพราะเหตุนั้นแล ผู้ใดไม่มีสัตว์ หรือสังขารอันเป็นที่รักในโลก ผู้นั้นเป็นผู้มีความสุข ปราศจากความโศก เพราะเหตุนี้ ผู้ใดปรารถนาความไม่เศร้าโศกอันปราศจากกิเลสตั้งฐิติแล้ว ไม่พึงทำสัตว์ หรือสังขารให้เป็นที่รัก

## วิเคราะห์กรณีตัวอย่าง นางวิชาชา

---

<sup>๔๔</sup> พุ.อุ. (แปล) ๑/๒/๔๐๐-๔๐๑.

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่นางวิสาขาผู้มีความเศร้าโศก เพราะการตายไปของหลานรัก

เริ่มต้นการให้การปรึกษาด้วยการสร้างสัมพันธ ะหว่างพระผู้มีพระภาคกับนางวิสาขา โดยนางวิสาขาเข้าเฝ้าพระองค์ด้วยอาการเศร้าโศก

พระผู้มีพระภาคตรัสถามถึงเหตุแห่งความเศร้าโศกว่าเกิดจากเหตุอะไร

นางวิสาขา กราบทูลว่า หลานอันเป็นที่รักได้ตายจากนางไป จึงทำให้นางเศร้าโศกเสียใจเป็นอย่างมาก

พระผู้มีพระภาค ได้ตรัสให้นางวิสาขาได้เข้าใจถึงความทุกข์ที่เกิดจากความรัก เมื่อมีรักมาก ก็มีทุกข์มาก มีรักน้อย ก็มีทุกข์น้อย ไม่มีรักไม่มีทุกข์ พร้อมกับตรัสให้แนวทางที่ทำให้ไม่เกิดความทุกข์เพราะความรัก คือ ไม่พึงที่สัตว์ หรือสังขารให้เป็นที่รัก

นางวิสาขาเมื่อได้สดับการให้การปรึกษาจากพระผู้มีพระภาค จึงคลายความเศร้าโศกลงได้

จากเรื่องดังกล่าวนี้ พระผู้มีพระภาค ทรงให้การปรึกษาโดยอาศัยหลักความเป็นจริงของชีวิตที่เกิดขึ้น โดยยกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นมาเป็นเหตุปรารภเรื่องดังกล่าว ซึ่งตามปกตินางวิสาขาก็ทราบถึงเรื่องดังกล่าวอยู่แล้ว แต่เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นกับคนที่ใกล้ชิดตน และอายุยังน้อยอยู่จึงทำให้นางตั้งใจรับไม่ทัน อาศัยพระผู้มีพระภาคช่วยให้ได้เข้าใจ และทำใจได้ การให้การปรึกษาในเรื่องดังกล่าวเป็นมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการให้การปรึกษาแบบเผชิญความจริง ที่ใช้วิธีการให้ผู้มาขอรับการปรึกษาได้มีความกล้าเผชิญกับความจริงที่เกิด ยอมรับ และมีความรับผิดชอบกับการกระทำของตนเอง

### ๓.๕ พุทธวิธีการปรึกษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้กับ นักบวชนอกพระพุทธศาสนา

#### กรณีตัวอย่างที่ ๑ มหาสีหนาททสูตร<sup>๔๕</sup>

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กัณณกถลมิคทายวัน อุชุกุญญานคร มีนักบวชขอแจก ♦ ชื่อกัสสป เข้าเฝ้าเพื่อทูลถามเกี่ยวกับเรื่อง ตบะ “ข้าพระองค์ได้สดับว่า พระสมณโคดมทรงติตบะ

<sup>๔๕</sup> ที.สี. (บาลี) ๙/๓๘๑-๔๐๕/๑๖๒-๑๗๕. ที.สี. (ไทย) ๙/๓๘๑-๔๐๕/๑๖๑-๑๗๔

♦ อแจก หมายถึง ชีเปลื้อง , นักบวชที่ไม่นุ่งผ้า

ทุกอย่าง ทรงคัดค้านกล่าวโทษผู้ประพฤติดะบังปวงว่า เป็นผู้มัวเมาชิวะเศร้าหมองโดยส่วนเดียว”  
นั่นจริงหรือไม่อย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า คำกล่าวเช่นนั้น...

ไม่ถือว่าเป็นการกล่าวตามเราและไม่ถือว่ากล่าวตู่เราด้วยคำที่ไม่มีจริงไม่เป็นจริง” เพราะด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ของพระองค์ “เราเห็นบุคคลผู้ประพฤติดะบังมัวเมาชิวะเศร้าหมองบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก...

ก็มี...บางคนยอมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์...ก็มี

เราเห็นบุคคลผู้ประพฤติดะบังมัวเมาชิวะเศร้าหมองบางคนในโลกนี้อยู่เป็นทุกข์เพราะบุญน้อย หลังจากตายแล้วยอมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก...ก็มี...ตายแล้วยอมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์...ก็มี เรารู้การมา การไป จุติและอุปบัติของบุคคลผู้ประพฤติดะบังมัวเมาชิวะเศร้าหมองเหล่านี้ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ เหตุไรเล่าเราจักติตบะทุกอย่าง จักคัดค้านกล่าวโทษบุคคลผู้ประพฤติดะบังมัวเมาชิวะเศร้าหมองโดยส่วนเดียว”

พระผู้มีพระภาคอธิบายว่า ความเห็นของสมณพราหมณ์บางกลุ่มบางพวกนั้น บางเรื่องก็เห็นตรงกับพระผู้มีพระภาค บางเรื่องก็ไม่ตรงกัน...

มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง เป็นบัณฑิต มีปัญญาละเอียด ทำการได้เถียงผู้อื่น มีท่าทางเหมือนคนแมนธนู เขาน่าจะเที่ยวทำลายทิวาสีทั้งหลายด้วยปัญญา สมณพราหมณ์พวกนั้นยอมลงกับเราในฐานะบางอย่าง ไม่ลงกับเราในฐานะบางอย่าง บางอย่างที่เขาถือว่าดี แม้เราก็ถือว่าดี บางอย่างที่เขาถือว่าไม่ดี แม้เราก็กว่าไม่ดี...

พระผู้มีพระภาคกล่าวถึง วิธีการชักใช้ไล่เลียงสอบสวน โดยการนำมาเปรียบเทียบกันให้ วิญญูชนจงชักใช้ไล่เลียงสอบสวน เปรียบเทียบครุกับครุ เปรียบเทียบหมูกับหมู่ว่าธรรมของท่านพวกนี้เหล่าใดที่เป็นกุศล ก็จัดให้เป็นฝ่ายกุศล เหล่าใดที่มีโทษก็จัดเป็นฝ่ายมีโทษ ที่ไม่ควรเสพ ก็จัดอยู่ในฝ่ายไม่ควรเสพ ที่ไม่เป็นธรรมประเสริฐ ก็จัดอยู่ในฝ่ายไม่เป็นธรรมประเสริฐ และที่เป็นฝ่ายดำ ก็จัดอยู่ในฝ่ายดำ

ดูว่าฝ่ายพระสมณโคดม หรือคณาจารย์เหล่าอื่นกันแน่ เมื่อทำตามนี้แล้ว “วิญญูชนในโลกนี้ เมื่อชักใช้ไล่เลียงสอบสวน ดังนี้ โดยมากพากันสรรเสริญพวกเราพวกเดียวเท่านั้น”

(สรุป : ชี้ให้เห็นว่า ธรรมในพระพุทธศาสนาเหนือกว่าของสมณะกลุ่มอื่นแน่นอน – ทุกด้าน )

ดูก่อนกัศสป มรรคามีอยู่ ปฏิปทาที่มีอยู่ บุคคลปฏิบัติตามแล้วจกัรู้เองจกัเห็นเอง ว่าพระสมณโคดมกล่าวตามกาล กล่าวคำจริง อิงอรรถ อิงธรรม อิงวินัย ดูก่อนกัศสป มรรคเป็นไฉน ปฏิปทาเป็นไฉน ที่บุคคลปฏิบัติแล้ว จกัรู้เองเห็นเองว่าพระสมณโคดมกล่าวตามกาล กล่าวคำจริง อิงอรรถ อิงธรรม อิงวินัย มรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อันประเสริฐนี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ เจรจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ พยายามชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจชอบ ดูก่อนกัศสป นี้แลคือ มรรค นี้แล คือ ปฏิปทาที่บุคคลปฏิบัติตามแล้ว จกัรู้เอง จกัเห็นเองว่าพระสมณโคดมกล่าวตามกาล กล่าวคำจริง อิงอรรถ อิงธรรม อิงวินัย

อเจลกัศสป ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคถึงการบำเพ็ญตบะของสมณพราหมณ์ต่างๆ ว่าเป็นการทำอย่างยั้งยวด เช่น ประพฤติเป็นคนเปลือย ไม่รับอาหารคนอื่นให้ ไม่กินปลา ไม่กินเนื้อ กินผัก กินหญ้า กินอาหารบูด อดอาหาร กินโคมัย (มูลวัว) บริโภคคูตรมูก ทรมานร่างกายด้วยวิธีต่างๆ เช่น ไม่ยอมนั่ง – ยืนตลอด ยืนเขย่ง นอนบนหนาม...วิธีการต่างๆ เหล่านี้เป็นการบำเพ็ญเพื่อการหลีกบาปทั้งสิ้น

พระผู้มีพระภาคตอบว่า การกระทำเช่นนั้น...

ศีลสัมปทา จิตตสัมปทา หรือปัญญาสัมปทานี้ ก็ยังไม่เป็นอันสมณพราหมณ์นั้นอบรมแล้ว กระทำให้แจ้งแล้ว ที่แท้เขายังห่างจากสามัญคุณ และพรหมัญคุณ ต่อเมื่อภิกษุเจริญเมตตาจิตอันไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง บรรลุได้อยู่ในปัจจุบัน ภิกษุนี้เราเรียกว่า สมณะบ้าง พราหมณ์บ้างนะกัศสปะ

อเจลกัศสปทูลว่าตามที่พระผู้มีพระภาคแสดงธรรมมา เห็นว่าสามัญคุณทำได้ยาก พรหมัญคุณก็ทำได้ยาก หลังจากสนทนาโต้ตอบประเด็นต่างๆ แล้ว อเจลกัศสปได้ทูลว่า “ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็ศีลสัมปทา จิตตสัมปทา และปัญญาสัมปทานั้นเป็นไฉน”

จากนั้นพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม เริ่มที่พุทธคุณ – การออกบวช – (ศีลสัมปทา) คือ จุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล – อินทริยสังวร – สติสัมปชัญญะ – สันโดษ – จิตตสัมปทา (ญาณ ๔) – และปัญญาสัมปทา (วิชา ๘) บรรลุถึงพระอรหันต์ หมดกิเลส พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด

พระผู้มีพระภาคทรงเล่าถึง เมื่อสมัยพระองค์พำนักที่ภูเขาคิชฌกูฏ กรุงราชคฤห์ เพื่อนร่วมพรหมจรรย์คนหนึ่งของกัศสป ชื่อ นิโครธปริพาชก ได้เคยถามปัญหาใน “ตบะอันเป็น

ทางกีดกันกิเลสได้อย่างยิ่ง” “เราถูกถามแล้ว ได้พยากรณ์แก่เขา เมื่อเราพยากรณ์แล้ว เขาปลื้มใจเหลือเกิน”

กัสสป ทราบซึ่งคำสอนของพระผู้มีพระภาค เกิดศรัทธา ขอบวชในสำนักของพระองค์ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ผู้ใดเคยเป็นอัญญเดียรฉัตร หวังบรรพชา หวังอุปสมบท ในธรรมวินัยนี้ ผู้นั้นจะต้องอยู่ปริวาสสี่เดือน ต่อล่วงสี่เดือน ภิกษุทั้งหลายเต็มใจแล้ว จึงให้บรรพชาให้อุปสมบทเพื่อความเป็นภิกษุ ก็แต่ที่เราอุปัชฌายาคัยอันต่างกันแห่งบุคคลในข้อนี้”

กัสสป “ข้าพระองค์จักอยู่ปริวาสสี่ปี ต่อล่วงสี่ปี ภิกษุทั้งหลายเต็มใจแล้ว จึงให้บรรพชา ให้อุปสมบทเพื่อความเป็นภิกษุ”

อเจลลกัสสปได้บรรพชาในสำนักพระผู้มีพระภาค แล้วได้บำเพ็ญจนกระทั่งบรรลุเป็นพระอรหันต์ “ท่านกัสสปได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย ฉะนี้แล”

### วิเคราะห์กรณีตัวอย่าง มหาสีหนาทสูตร

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่อเจลลกัสสปะ ผู้เข้าเฝ้าเพื่อทูลถามเกี่ยวกับเรื่องตบะ ซึ่งพระองค์ทรงมีวิธีในการให้การปรึกษา ดังต่อไปนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นการให้การปรึกษาด้วยการสร้างสัมพันธภาพ โดย อเจลลกัสสปะเข้าเฝ้าเพื่อทูลถามเรื่องตบะ ว่าพระองค์ทรงติ หรือคัดค้านการประพฤติตบะทั้งปวง ว่าเป็นผู้มีอาชีวะเศร้าหมองโดยส่วนเดียวนั้นจริง หรือไม่อย่างไร

พระผู้มีพระภาคทรงตรัสตอบว่า คำกล่าวเช่นนั้นไม่ถือว่าการกล่าวตาม หรือกล่าวต่ด้วยคำที่ไม่มี หรือไม่เป็นจริง เพราะจากการตรวจดูด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ของพระองค์นั้น ผู้ที่ประพฤติตบะมีอาชีวะเศร้าหมอง บางคนในโลกนี้หลังจากตายแล้วเข้าถึงทุกคติก็มี เข้าถึงสุคติก็มี เพราะพระองค์ทรงรู้การมาการไป การจุติ และอุบัติของเขาเหล่านั้น

พระผู้มีพระภาคทรงอธิบายเพิ่มเติมอีกว่า ความเห็นของสมณพราหมณ์บางกลุ่มบางพวกนั้น บางเรื่องก็เห็นตรงกับพระองค์ บางเรื่องก็ไม่ตรงกัน

พระองค์ทรงตรัสอีกว่า มรรคา และปฏิปทามีอยู่ บุคคลปฏิบัติตามแล้วรู้เห็นได้เอง จะกล่าวว่าพระองค์กล่าวตามกาล คำจริง อิงอรรถ อิงธรรม และอิงวินัย

อเจลลกัสสปะ ได้ทูลถามถึงการบำเพ็ญตบะของพราหมณ์ต่าง ๆ ว่าเป็นการทำอย่างไร ยั่งยืน วิธีการต่าง ๆ เหล่านี้เป็นการทำบำเพ็ญเพื่อการหลีกบาปทั้งสิ้น

พระองค์ทรงตรัสตอบว่า การกระทำเช่นนั้นยังห่างจากสามัญคุณและพรหมัญคุณ ต่อเมื่อภิกษุเจริญเมตตาอันไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนทำเจริญวิมุตติ และปัญญาวิมุตติให้แจ้งไม่มีอาสวะ บรรลุธรรมแล้ว จึงจะชื่อว่าเป็นสมณะ และพราหมณ์

เรื่องดังกล่าวนี้จะเห็นว่า พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษา ด้วยวิธีการถามตอบข้อสงสัยของอเจลลกัสสปะ พร้อมทั้งทำให้เขาสนใจในรายละเอียดเรื่องการปฏิบัติธรรม ในทางพระพุทธศาสนามีการเปรียบเทียบการปฏิบัติของลัทธิอื่น กับของพระพุทธศาสนาให้เห็นถึงความแตกต่างที่ชัดเจนด้วย จนทำให้อเจลลกัสสปะ หมดข้อสงสัย และขอบวชในที่สุด

## กรณีตัวอย่างที่ ๒ วัตถุปมสูตร<sup>๔๖</sup> : พระสูตรว่าด้วยข้ออุปมาด้วยผ้า

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน ทรงแสดงธรรมโดยเปรียบเทียบเราเหมือนผ้า ถ้าจิตเศร้าหมองก็เหมือนผ้าเศร้าหมอง ช่างนำไปย้อมเป็นสีต่าง ๆ ก็มีสีม่วงหมอง ถ้าจิตบริสุทธิ์สะอาด ก็เหมือนผ้าสะอาด นำไปย้อมสีต่าง ๆ ก็สดใส

เครื่องเศร้าหมองของจิตก็คือ อุปกิเลส ๑๖<sup>๔๗</sup> เมื่อรู้เครื่องเศร้าหมองของจิตเหล่านี้ ก็พึงละเสีย ประกอบด้วยความเลื่อมใสแน่วแน่ในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ถ้าทำได้ดังนี้ ย่อมมีปีติในใจ กายสงบ ย่อมได้เสวยสุข และมีจิตตั้งมั่นต่อไป แม้พรหมวิหารไปทุกทิศ บำเพ็ญเพียรจนจิตหลุดพ้นจากอาสวะทั้งปวง ถึงความหลุดพ้น “เรากล่าวว่า เป็นผู้อาบสะอาดแล้วด้วยการอาบสะอาดในภายใน

สุนทรภักการทวาชพราหมณ์ ซึ่งอยู่ ณ ที่นั้น ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า “ท่านพระโคดมจะเสด็จไปยังแม่น้ำพาหุกา เพื่อสงรงสนานหรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พราหมณ์ แม่น้ำพาหุกาจะมีประโยชน์อะไร แม่น้ำพาหุกาจักทำอะไรได้”

<sup>๔๖</sup> ม.ม. (บาลี) ๑๒/๗๐-๘๐/๔๘-๕๓. ม.ม. (ไทย) ๑๒/๗๐-๘๐/๖๒-๖๗

<sup>๔๗</sup> อุปกิเลส หมายถึง กิเลสที่จรมาด้วยอำนาจโลกะ โทสะ และโมหะ แล้วทำจิตเดิม (ภวังคจิต) ที่แม้ปกติก็บริสุทธิ์อยู่แล้วให้ต้องเศร้าหมอง ได้แก่ อภิชฌาวิสมโลกะ (ละโมภไม่สมมาเสมอ คือความเพ่งเล็ง) พยาบาท (ปองร้ายเขา) โกรธ (โกรธ) อุปนาหะ (ผูกโกรธไว้) มักขะ (ลบหลู่คุณท่าน) ปฬาสะ (ยกตนเทียบเท่า) อิศสา (ริษยา) มัจฉริยะะ (ตระหนี่) มายา (มารยา) สเรฐยะ (อื้ออวด) ถัมภะ (หัวดี) สารัมภะ (แข่งดี) มานะ (ถือตัว) อติมานะ (ดูหมิ่นท่าน) มทะ (มัวเมา) ปมาทะ (เลินเล่อ), ดูใน ม.ม. (ไทย) ๑/๗๑/๑๘๑, อจ. เอ กก.อ.(ไทย) ๑/๔๙/๕๓.

สุนทรภักการทวาชพราหมณ์กราบทูลว่า “ท่านพระโคดม คนจำนวนมากถือกันว่า แม่น้ำพาหุกาให้ความบริสุทธิ์ได้ คนจำนวนมากถือกันว่า แม่น้ำพาหุกาเป็นบุญสถานหนึ่งคน จำนวนลอบยาปกรรมที่ตนทำแล้วในแม่น้ำพาหุกา”

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับสุนทรภักการทวาชด้วยพระคาถาว่า คนพาล มีกรรมชั่ว แม้จะไปยังแม่น้ำพาหุกา ทำน้ำอธิกกะ ทำน้ำคยา แม่น้ำสุนทรภัก แม่น้ำ

สรัสสดี ทำน้ำปยาคะและแม่น้ำพามุตติ เป็นประจำก็ยังบริสุทธิ์ไม่ได้ แม่น้ำสุนทรภัก ทำน้ำปยาคะ แม่น้ำพาหุกา จักทำอะไรได้จะพึงชำระคนผู้มีเวร ทำกรรม หมายบาป ผู้มีกรรมชั่วนั้นให้บริสุทธิ์ไม่ได้เลย ผักคุณฤกษ์<sup>๔๔</sup> เป็นฤกษ์ดีทุกเมื่อ สำหรับผู้บริสุทธิ์อุโบสถ เป็นวันศักดิ์สิทธิ์ทุกเมื่อสำหรับผู้บริสุทธิ์ พราหมณ์ ท่านจง อาบน้ำในศาสนาของเราเถิด ท่านจงทำความปลอดภัยในสัตว์ทั้งปวงเถิด ถ้า ท่านไม่พูดเท็จ ไม่เบียดเบียนสัตว์ ไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้มีความเชื่อไม่ ตระหนี่ ท่านจะไปยังทำน้ำคยาทำไม แม้การตีม้ำจากทำน้ำคยาจักมีประโยชน์ อะไรแก่ท่าน

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนั้นแล้ว สุนทรภักการทวาชพราหมณ์ได้เลื่อมใสในคำ สอนของพระผู้มีพระภาคพร้อมทั้งทูลขอบวชในสำนักของพระผู้มีพระภาค ต่อมาได้เฝ้าบำเพ็ญเพียร และบรรลุปะระอรหันต์องค์หนึ่ง คือ ท่านภักการทวาช

### วิเคราะห์กรณีตัวอย่าง วัตถุประสงค์

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่สุนทรภักการทวาชพราหมณ์ ผู้ชักชวนพระองค์ ลงอาบน้ำชำระบาปในแม่น้ำ ซึ่งพระองค์ทรงมีวิธีการให้การปรึกษาที่ทรงใช้ดังต่อไปนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นด้วยการสร้างสัมพันธภาพให้เกิดขึ้น ระหว่างพระองค์กับ พราหมณ์ เมื่อพราหมณ์รับฟังการแสดงธรรมที่พระองค์แสดงให้ภักษุฟัง ทำยสุดของเทศนา พระองค์ทรงตรัสว่า “เรากล่าวว่า เป็นผู้อาบสะอาดแล้วด้วยการอาบสะอาดภายใน”

เขาจึงทูลถามว่า “ท่านพระโคดมจะเสด็จไปยังแม่น้ำพาหุกา เพื่อสงขสนานหรือ”

---

<sup>๔๔</sup> ผักคุณฤกษ์ หมายถึง งานนักษัตรฤกษ์ประจำเดือน ๔ ที่พราหมณ์ถือว่าผู้ที่ชำระ หรืออาบน้ำ ชำรงขึ้นเดือน ๔ ได้ชื่อว่าชำระบาปที่ทำมาแล้วตลอดปีได้, คูใน ม.ม.อ. (ไทย) ๑/๗๙/๑๙๑.

พระองค์ทรงตรัสตอบว่า “พราหมณ์ แม่น้ำพหูกาจะมีประโยชน์อะไร แม่น้ำพหูกา  
จักทำอะไรได้”

เขาจึงทูลอีกว่าคนจำนวนมาถือกันว่า แม่น้ำพหูกาให้ความบริสุทธิ์ได้ เป็นบุญ  
สถานที่คนจำนวนมากมาลอยบาปกรรมกัน

พระผู้มีพระภาคจึงทรงได้โอกาสตรัสว่า คนที่ทำความไว้แล้ว ถึงจะไปอาบน้ำที่ไหนก็  
จะทำให้เกิดความสะอาดบริสุทธิ์ไม่ได้ แล้วตรัสสอนให้อาบน้ำในศาสนาของพระองค์

จากนั้นพระองค์จึงทรงแสดงวิธีการชำระล้าง อาบน้ำให้สะอาดในภายใน ด้วยการ  
ปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา จนพราหมณ์เกิดความซาบซึ้งในคำสอน ขอบรรพชา  
อุปสมบท หลังจากบวชแล้ว ได้บำเพ็ญเพียรจนได้บรรลุเป็นพระอรหันต์

เรื่องดังกล่าวนี้เป็นความตั้งใจตั้งแต่แรก ที่จะทรงโปรดสุนทรภักทวาทพราหมณ์  
แต่ไม่ทรงตรัสโดยตรง ทรงใช้วิธีแสดงธรรมให้ภิกษุฟังก่อน ตอนสุดท้ายจึงวกมาเรื่องการอาบใน  
ภายใน ซึ่งทำให้พราหมณ์เข้าใจว่าพระองค์ก็อาบน้ำชำระบาปด้วยเช่นกัน พระองค์จึงได้แสดง  
ธรรมถึงการอาบสะอาดภายในให้พราหมณ์ฟัง พราหมณ์จึงเกิดศรัทธา เลื่อมใสในพระองค์

### กรณีตัวอย่างที่ ๓ จูฬัสัจจกสูตร<sup>๔๙</sup> : สัจจกนิครนถ์สนทนากับพระอัสสชิเถระ

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ ภูภาคคารศาบาปามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี ในครั้งนั้น  
สัจจกนิครนถ์ผู้เป็น นิคันธบุตร อาศัยอยู่ในเมืองเวสาลีเป็นนักโต้ตอบ พุทธยกตนว่าเป็นปราชญ์  
ไม่มีใครที่จะสู้ในการประคารมกับตนได้ แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ต้องประหม่า  
สะทกสะท้านถ้าต้องมาตอบโต้ปัญหากัน

ในตอนเช้าพระอัสสชิออกบิณฑบาตไปพบสัจจกนิครนถ์ผู้นี้ระหว่างทาง เขาเข้าไป  
สนทนา ชักถามพระอัสสชิว่า

“พระสมณโคดมแนะนำพวกสาวกอย่างไร และคำสั่งสอนของพระสมณโคดมมีส่วน  
อย่างไรที่เป็นไปมากในพวกสาวก”

พระอัสสชิตอบว่า ส่วนใหญ่พระผู้มีพระภาคทรงสอนสาวกว่า

“รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง วิญญาณไม่เที่ยง  
รูปไม่ใช่ตน สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่ใช่ตน ธรรมทั้งหลายทั้งปวงไม่ใช่ตน...”

<sup>๔๙</sup> ม.ม. (บาลี) ๑๒/๓๕๓-๓๖๓/๓๑๖-๓๒๗. ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๕๔-๓๖๓/๓๘๘-๓๙๙.



สัจจนิกครนธ์บอกว่าถ้าอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคก็สอนผิด “ข้าพเจ้าจะพบกับพระสมณโคดมผู้เจริญนั้นจะได้สนทนากันบ้าง ถ้ากระไร ข้าพเจ้าพึงช่วยปลดเปลื้องพระสมณโคดมเสีย จากความเห็นที่เลวทรามนั้นได้”

สัจจนิกครนธ์เข้าไปหาเจ้าลิจจวี เจ้าลิจจวีประมาณ ๕๐๐ องค์ กำลังประชุมกันอยู่ สัจจนิกครนธ์จึงเข้าไปชนเจ้าลิจจวีเหล่านั้น ให้ไปฟังตนได้ตอบปัญหาเกี่ยวกับพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งคุยโอ้อวดว่า จะเล่นงานพระผู้มีพระภาคให้จนมุม

สัจจนิกครนธ์ทูลถามปัญหาเกี่ยวกับพระผู้มีพระภาค โดยเริ่มต้นว่า

“ข้าพระองค์ขอถามพระโคดมสักหน่อยหนึ่ง ถ้าพระโคดมจะทำโอกาสเพื่อแก้ปัญหาแก่ข้าพระองค์”

พระผู้มีพระภาคทรงตรัสตอบว่า

“อัคคิเวสสนะ ท่านประสงค์จะถามปัญหาใด ก็ตามเถิด”

สัจจนิกครนธ์ถามคำถามเดียวกันกับที่ถามพระอัสสชิ พระผู้มีพระภาคทรงตอบเช่นเดียวกับที่พระอัสสชิตอบว่า

“เราแนะนำสาวกทั้งหลายอย่างนี้ และคำสั่งสอนของเรามีส่วนอย่างนี้ ที่เป็นไปมากในสาวกทั้งหลายว่า รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง... รูปไม่ใช่ตัวตน เวทนาไม่ใช่ตัวตน...”

สัจจนิกครนธ์คัดค้านว่า

ท่านพระโคดม เหมือนพืชพันธุ์ไม้เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่ถึงความเจริญงอกงาม ไพบูลย์ พืชพันธุ์เหล่านั้นทั้งหมดต้องอาศัยแผ่นดิน ตั้งอยู่ในแผ่นดิน จึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ได้ หรือเหมือนการงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ต้องทำ ด้วยกำลังอันบุคคลทำอยู่ การงานเหล่านั้นทั้งหมด บุคคลต้องอาศัยแผ่นดิน ตั้งตั้งอยู่บนแผ่นดินจึงทำกันได้ฉันใด บุริสบุคคลนี้ มีรูปเป็นตน มีสัญญาเป็นตน มีสังขารเป็นตน มีวิญญาณเป็นตน ต้องตั้งอยู่ในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จึงได้ประสบผลบุญ ผลบาป ฉะนั้น

พระผู้มีพระภาคทรงย้ำความเห็นของสัจจนิกครนธ์ว่า “อัคคิเวสสนะ ชื่อนั้นท่านกล่าวอย่างนี้ว่า รูปเป็นตนของเรา สัญญาเป็นตนของเรา สังขารทั้งหลายเป็นตนของเรา วิญญาณเป็นตนของเรา ดังนี้มิใช่หรือ”

สัจจนิกครนถ์รับว่า “ท่านพระโคตม ข้าพระองค์กล่าวอย่างนั้น ประชุมชนเป็นอันมาก ก็กล่าวอย่างนั้น”

พระผู้มีพระภาคขอให้สัจจนิกครนถ์ยืนยันคำกล่าวของเขาจริง ๆ โดยไม่ต้องอ้างชุมชน สัจจนิกครนถ์ก็ยืนยันว่า “ท่านพระโคตม เป็นความจริง ข้าพระองค์กล่าวอย่างนี้ รูปเป็นตนของเรา เวทนาเป็นตนของเรา... ดังนี้”

พระผู้มีพระภาคทรงตรัสถามอัคคิเวสสนะด้วยอุปมา พระผู้มีพระภาคทรงยกอุปมาถามสัจจนิกครนถ์ จนกระทั่งยอมรับว่าความเข้าใจของตนนั้นผิด ทั้งเรื่องอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา “ข้าแต่พระโคตม ข้อที่พุดนั้นเป็นของข้าพระองค์ และของพวกสมณพราหมณ์เหล่าอื่น ยกเสียเถิด เป็นแต่คำเพ้อ พุดเพ้อกันไป”

เหตุที่พระสาวกเป็นผู้ทำตามคำสอนและเป็นพระอรหันต์ สัจจนิกครนถ์ทูลถามว่า “ด้วยเหตุเท่าไรสาวกของพระโคตม จึงชื่อว่าเป็นผู้ทำตามคำสั่งสอน ทำถูกต้องตามโอวาท ข้ามความสงสัยเสียได้ปราศจากความแคลงใจอันเป็นเหตุให้กล่าวว่า ข้อนี้เป็นอย่างไรถึงความแก้วกล้าไม่ต้องเชื่อผู้อื่น อยู่ในคำสอนของศาสดาตน”

พระผู้มีพระภาคทรงตอบว่า

...สาวกของเราในธรรมวินัยนี้ ย่อมเห็นเบญจขันธ์นั้นด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริงอย่างนี้ว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันใดอันหนึ่ง ทั้งที่ล่วงไปแล้ว ทั้งที่ยังไม่มาถึง ทั้งที่เกิดขึ้นเฉพาะในบัดนี้ ที่เป็นภายในก็ดี ที่เป็นภายนอกก็ดี หยาบก็ดี ละเอียดก็ดี เลวก็ดี ประณีตก็ดี ในที่ไกลก็ดี ในที่ใกล้ก็ดี ทั้งหมดก็เป็นแต่รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ นั้นไม่ใช่ของเรา เราไม่ได้เป็นนั้น นั้นไม่ใช่ตนของเรา ดังนี้ อัคคิเวสสนะ ด้วยเหตุเท่านี้แหละ สาวกของเราจึงเชื่อว่าเป็นผู้ทำตามคำสั่งสอน ทำถูกต้องตามโอวาท ข้ามความสงสัยเสียได้ ปราศจากความแคลงใจอันเป็นเหตุให้กล่าวว่า ข้อนี้เป็นอย่างไรถึงความแก้วกล้า ไม่ต้องเชื่อผู้อื่น อยู่ในคำสอนของศาสดาตน

และภิกษุที่ชื่อว่าเป็นพระอรหันต์นั้น

ประกอบด้วยคุณอันยอดเยี่ยม ๓ ประการ คือ ความเห็นอันยอดเยี่ยม ๑ ความปฏิบัติอันยอดเยี่ยม ๑ ความพิเศษอันยอดเยี่ยม ๑ เมื่อมีจิตพ้นกิเลสแล้วอย่างนี้ย่อมสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ตถาคตว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้นตรัสรู้แล้ว ย่อมทรงแสดงธรรมเพื่อให้ตรัสรู้... ทรงฝึกพระองค์แล้ว

ยอมทรงแสดงธรรมเพื่อฝึก... ทรงสงบได้แล้ว ย่อมทรงแสดงธรรมเพื่อสงบ...  
ทรงข้ามพ้นแล้ว ย่อมทรงแสดงธรรมเพื่อข้ามพ้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น  
ทรงดับสนิทแล้ว ย่อมทรงแสดงธรรมเพื่อความดับสนิท

สังขจนิครนถ์ทูลนิมนต์ฉันภัตตาหาร สังขจนิครนถ์สารภาพด้วยความรู้สำนึกว่า  
ตนเองเป็นคนคะนองวาจา คอยกำจัดความดีของผู้อื่น ต้องขอยอมเคารพต่อพระผู้มีพระภาค  
แล้วนิมนต์พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ไปฉันในที่ของตนในวันรุ่งขึ้น

### วิเคราะห์กรณีตัวอย่าง จุฬสังขจสูตร

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่สังขจนิครนถ์ผู้ชอบได้ธรรม และยกตนเองว่า  
เป็นปราชญ์ ซึ่งมีวิธีการให้การปรึกษาดังนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นให้การปรึกษา ด้วยการสร้างสัมพันธภาพโดยสังขจนิครนถ์  
เข้าไปทูลถามปัญหาที่พระองค์ว่าแนะนำ และสั่งสอนสาวก โดยส่วนมากเป็นอย่างไร

พระผู้มีพระภาคทรงตอบว่า พระองค์แนะนำและสั่งสอนเรื่องเกี่ยวกับขันธ ๕ ตกอยู่ใน  
อำนาจของกฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

สังขจนิครนถ์คัดค้าน คำตอบของพระผู้มีพระภาค ว่าขันธ ๕ เป็นตัวตน

พระผู้มีพระภาค ทรงย้ำคำพูดของสังขจนิครนถ์ และให้เขายืนยันในคำพูด ไม่ให้อ้างว่า  
คนอื่นก็พูดอย่างนั้น

สังขจนิครนถ์จึงได้ยืนยันคำพูดของตนเองอีกครั้งหนึ่ง

พระผู้มีพระภาค จึงได้ยกอุปมาในเรื่องดังกล่าวมาถามเขา จนกระทั่งเขาได้ยอมรับ  
ความเข้าใจผิดของตน ในเรื่องไตรลักษณ์ และบอกว่าตนเองพูดเพื่อไปเอง

จากนั้นสังขจนิครนถ์จึงทูลถามว่า ด้วยเหตุอย่างไร สาวกของพระองค์จึงเป็นผู้ทำตาม  
คำสั่งสอน ทำถูกต้องตามโอวาท ข้ามความสงสัยได้ มีความแก่ล้าวกล้า อยู่ในคำสั่งสอนของศาสดาตน

พระผู้มีพระภาคทรงตอบ เรื่องการเข้าใจในไตรลักษณ์ที่ถูกต้อง พร้อมทั้งแสดงคุณ  
ของพระอรหันต์ ๓ ประการ

สังขจนิครนถ์ได้รับฟังด้วยดี สารภาพความรู้สำนึกว่า ตนเองเป็นคนคะนองวาจา  
คอยกำจัดความดีของผู้อื่น ต้องขอยอมเคารพต่อพระองค์ พร้อมทั้งทูลนิมนต์พระองค์และภิกษุสงฆ์  
ไปฉันที่เรือนของตน

ในการให้การปรึกษาของพระผู้มีพระภาคในครั้งนี้ พระองค์ทรงใช้เทคนิค และ  
วิธีการให้การปรึกษาด้วยการให้ยืนยันในคำพูดของตนเอง ซึ่งเป็นวิธีให้เขามีความรู้สึก ว่าต้อง

รับผิดชอบในคำพูดของตนเอง จากนั้นจึงใช้การยกข้ออุปมาเปรียบเทียบ ให้เขาเกิดความชัดเจน ในเนื้อหาจนในที่สุด เขาจึงตอบปัญหานั้นด้วยตนเอง โดยมีพระผู้มีพระภาคคอยสะท้อนปัญหา และทำให้กระจ่างในเนื้อความดังกล่าว

#### กรณีตัวอย่างที่ ๔ อัสสลายนสูตร<sup>๕๐</sup> : ทรงโปรดอัสสลายนมาณพ

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ประวิหารเชตวัน ใกล้พระนครสาวัตถีในครั้งนั้น พราหมณ์จากแคว้นต่าง ๆ ประมาณ ๕๐๐ คน มาพักอยู่ในพระนครสาวัตถีด้วยกิจบางอย่าง พวกพราหมณ์ได้คัดเลือกผู้ที่มีความเก่ง ฝีปากดีไปได้ตอบธรรมกับพระผู้มีพระภาค ได้คัดเลือก คนหนุ่มอายุ ๑๖ ปี ชื่ออัสสลายนซึ่งเป็นคนเฉลียวฉลาดเรียนจบไตรเพท และรู้คัมภีร์ต่าง ๆ ของ พราหมณ์อย่างแจ่มแจ้ง ให้ไปได้ตอบกับพระผู้มีพระภาค โดยให้ไปทูลถามเรื่องวรรณะ ๔ ที่ พระผู้มีพระภาคกล่าวว่า วรรณะไม่ใช่สิ่งที่สามารถรับประกันคามบริสุทธิของคน ทุกวรรณะมีความ เท่าเทียมกัน จะดีหรือชั่วขึ้นอยู่กับการกระทำ

อัสสลายนเห็นว่าไม่มีใครสู้กับพระผู้มีพระภาคในเรื่องความเฉลียวฉลาดได้ แต่เมื่อ ถูกขู่ข่ม และสบประมาทว่า ยอมแพ้ตั้งแต่ยังไม่ทันรบ เขาจึงยอมตกลง โดยกล่าวว่า

“ข้าพระองค์ยอมไม่ได้แน่ ได้ทราบว่าพระสมณโคดมเป็นธรรมวาที ก็อันบุคคลผู้เป็น ธรรมวาทียอมเป็นผู้ใด ๆ จะพึงเจรจาโต้ตอบได้โดยยาก ข้าพระองค์ไม่สามารถจะเจรจาโต้ตอบ กับพระสมณโคดมในคำนั้นได้ก็ตาม แต่ก็จักไปตามคำของท่านทั้งหลาย”

อัสสลายนมาณพพร้อมด้วยพราหมณ์หมู่ใหญ่ พวกเขาเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ ประทับ แล้วอัสสลายนก็ได้ทูลถามตามที่เตรียมมาว่า

ข้าแต่พระโคดม พราหมณ์ทั้งหลายกล่าวอย่างนี้ว่า พราหมณ์เท่านั้นเป็น วรรณะประเสริฐ วรรณะอื่นเลว พราหมณ์เท่านั้นเป็นวรรณะขาววรรณะอื่นดำ

<sup>๕๐</sup> ม.ม. (บาลี) ๑๓/๔๐๑-๔๑๑/๓๘๘-๓๙๘. ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๐๑-๔๑๑/๕๐๑-๕๑๕.

พราหมณ์เท่านั้นย่อมนับสิริคุณ คนที่มีใช้พราหมณ์ไม่บิสิริคุณ พราหมณ์เท่านั้น เป็นบุตรพรหม เกิดแต่ปากของพรหม เกิดแต่พรหม พรหมนิมิต เป็นทายาท ของพรหม ในเรื่องนี้ท่านพระโคตมจะตรัสว่าอย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

“อัสสลายนะ ก็นางพราหมณีทั้งหลายมีระดูบ้าง มีครรภ์บ้าง คลอดบุตรบ้าง ให้บุตร ดื่มนมบ้าง ปราภฏอยู่ ก็พราหมณ์เหล่านั้นเป็นผู้เกิดจากช่องคลอดเหมือนกัน ยังกล่าวอย่างนี้ว่า พราหมณ์เท่านั้นที่เป็นวรรณะประเสริฐ วรรณะอื่นแล้ว... พรหมนิมิต เป็นทายาทของพรหม”

พระผู้มีพระภาคทรงยกตัวอย่างที่แสดงถึงความเท่าเทียมกันของ วรรณะทั้ง ๔ ถึง ๗ ตัวอย่าง ทุกตัวอย่างอัสสลายนะยังยืนยันเหมือนเดิมว่า

“ท่านพระโคตมตรัสอย่างนี้ก็จริง แต่ในเรื่องนี้พราหมณ์ทั้งหลายก็ยังเข้าใจอยู่อย่างนี้ว่า พราหมณ์เท่านั้นที่เป็นวรรณะประเสริฐ... ฯลฯ... เป็นทายาทของพรหม” เขายังยืนยันคำพูดนี้ตลอด แม้จะรับว่าสิ่งที่พระผู้มีพระภาคตรัสนั้น เป็นความจริง ส่วนคำตอบก็เปลี่ยนไปเรื่อย

พระผู้มีพระภาคตรัสสรุปว่า “อัสสลายนะ เมื่อก่อนท่านได้อ้างกำเนิด ครั้นอ้าง กำเนิดแล้วอ้างการศึกษามนต์ อ้างการศึกษาแล้วกลับเว้นการศึกษานั้นเสีย แล้วกลับวกมาพูด เรื่องความบิสิริคุณทั่วไปแก่วรรณะทั้ง ๔ ที่เราบัญญัติไว้”

อัสสลายนะมาณพินัง อัง กัณเฑาะ คอตก กัมหน้า ชบเซา หมตปฏิภาณ

พระผู้มีพระภาคทรงยกเรื่องการซักถามเรื่องวรรณะ ๔ ที่เคยเกิดขึ้นในอดีต โดยมี พราหมณ์ฤาษี ๗ ตน มาประชุมกัน “เกิดมีทิวาสอันลามกเห็นปานนี้ว่า พราหมณ์เท่านั้นเป็น วรรณะประเสริฐ... ฯลฯ... เป็นทายาทของพรหม”

ในครั้งนั้น อสิตเทวฤาษีได้ทราบข่าวนี้ จึงปลงผม และหนวด นุ่งผ้าสีแดงอ่อน สวมรองเท้าสองชั้น ถัดไม้เท้าเล่มทองไปปรากฏในบริเวณศาลาของพราหมณ์ฤาษี ๗ ตน ร้องถาม ว่า

“เออ ท่านพราหมณ์ฤาษีเหล่านี้ไปไหนกันหมด ฯ”

พราหมณ์ฤาษีทั้ง ๗ ร้องถามว่า “ใครหนอ ที่เหมือนเด็กชาวบ้าน เดินไปมาอยู่ที่ บริเวณศาลา... เออละ เราทั้งหลายจักสถาปแข่งมัน”

จากนั้นพราหมณ์ทั้ง ๗ ก็สาปแช่ง “มันจงเป็นถ้าเป็นจุลไป ๆ” ยิ่งสาปแช่งอสิทเทวล  
ฤๅษีกลับเป็นผู้ที่มีรูปงามกว่า เป็นผู้นำดูกว่า และเป็นผู้นำเลื่อมใสกว่า พราหมณ์ทั้ง ๗ คิดว่า  
อำนาจบะของตนเสื่อมไป

อสิทเทวลฤๅษี ชักใช้ไล่เสียงถึงกำเนิดของพราหมณ์ทั้ง ๗ ว่ามาจากไหน พ่อ แม่  
และบรรพบุรุษนับย้อนไป ๗ ชั่วโคตร ล้วนแต่มาจากวรรณะพราหมณ์ใช้ใหม่ พราหมณ์ทั้ง ๗  
ตอบที่มาของตนไม่ได้

อสิทเทวลฤๅษี ถามว่า “ก็ท่านผู้เจริญทั้งหลายรู้หรือว่า การตั้งครรภ์จะมีได้ด้วย  
อาการอย่างไร”

พราหมณ์ทั้ง ๗ “ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายรู้ว่า การตั้งครรภ์จะมีได้ด้วยอาการอย่าง  
นี้คือ มารดา และบิดาอยู่ร่วมกัน ๑ มารดามีระดู ๑ สัตว์ผู้จะเกิดในครรภ์ปรากฏ ๑ การตั้งครรภ์  
ยอมมีได้เพราะความประสมพร้อมแห่งเหตุ ๓ ประการอย่างนี้”

อสิทเทวลฤๅษี “ก็ท่านผู้เจริญทั้งหลายอ่อนนอนได้หรือว่า ได้โปรดเกิด ขอสัตว์ที่เกิด  
ในครรภ์จงเป็นกษัตริย์ จงเป็นพราหมณ์ จงเป็นแพศย์ หรือว่าจงเป็นศูทร”

พราหมณ์ทั้ง ๗ “ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายอ่อนนอนอย่างนั้นไม่ได้เลย”

อสิทเทวลฤๅษี “เมื่อเป็นอย่างนั้น ท่านผู้เจริญทั้งหลายจะรู้ได้หรือว่าท่านทั้งหลาย  
เป็นพวกไหน”

พราหมณ์ทั้ง ๗ “ท่านผู้เจริญ เมื่อเป็นอย่างนั้น ข้าพเจ้าทั้งหลายไม่รู้เลยว่า ข้าพเจ้า  
ทั้งหลาย เป็นพวกไหน”

พระผู้มีพระภาคตรัสกับอัสสลายนะว่า “ก็พราหมณ์ฤๅษี ๗ คนนั้น อันอสิทเทวลฤๅษี  
ชักใช้ไล่เสียงได้ถามในวาทะปรารภชาติกำเนิดของตนก็ตอบไม่ได้ บัดนี้ ท่านอันเราชักใช้ไล่เสียง  
ได้ถามในวาทะปรารภชาติกำเนิดของตน จะตอบได้อย่างไร ท่านเป็นศิษย์มีอาจารย์ยังไม่รู้จบ เป็น  
แต่ถือทัพพีเท่านั้น”

อัสสลายนะมาณพ ซาบซึ้งในคำตรัสของพระผู้มีพระภาค เกิดศรัทธาเลื่อมใส  
ปวารณาตัวเป็นอุบาสกขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต

### วิเคราะห์กรณีตัวอย่าง อัสสลายนสูตร

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่อัสสลายนะมาณพ ผู้เป็นตัวแทนของพวก  
พราหมณ์ ๕๐๐ คน มาทูลถามปัญหาเรื่องวรรณะ ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ให้การปรึกษาด้วยวิธีการ  
ดังนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นการให้การปรึกษา ด้วยการสร้างสัมพันธภาพระหว่างกัน โดยอัสสลายนะทูลถามปัญหากับพระผู้มีพระภาคว่า บรรดาพราหมณ์ได้กล่าวว่วรรณะพราหมณ์เท่านั้นประเสริฐ เป็นวรรณะขาว มีความบริสุทธิ์ บุตรของพราหมณ์ เกิดแต่ปากพราหมณ์ เกิดแต่พราหมณ์ พราหมณ์นิมิต และเป็นทายาทของพราหมณ์ พระองค์มีความเห็นอย่างไร

พระผู้มีพระภาคทรงตรัสถึงความเป็นจริงว่า พวกพราหมณ์เกิดมาจากครรภ์ของนางพราหมณี ที่มีระดู มีครรภ์ คลอดบุตร ให้บุตรดีมีนม เกิดมาจากช่องคลอดเหมือนกัน ยังจะกล่าวว่เกิดมาจากพราหมณ์ และประเสริฐกว่าวรรณะอย่างไรกัน พร้อมกันยกตัวอย่างแสดงความเท่าเทียมกันของวรรณะทั้ง ๔ ถึง ๗ ตัวอย่าง

อัสสลายนะก็ยังยืนยันเหมือนเดิม แม้จะยอมรับคำพูดนั้นก็ตาม พร้อมทั้งเปลี่ยนคำถามไปเรื่อย ๆ วกวนไปมา

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสสรุปถึงว่ อัสสลายนะพูดจาวกวนไปมา ถามเรื่องวรรณะ ๔ บ้าง การศึกษามนต์บ้าง และกลับมาถามเรื่องวรรณะ ๔ อีก

อัสสลายนะมาณพพี่น้อง เก้อเขิน คอตก ก้มหน้า ซบเซา หมดปฏิภาณ

จากนั้นพระผู้มีพระภาคจึงยกเรื่องการซักถามวรรณะ ๔ ที่เคยเกิดขึ้นในอดีตมาแสดงให้ฟัง เมื่อจบเรื่องลงจึงได้สรุปเรื่องราวที่เคยเกิดขึ้นในอดีต ว่มีลักษณะเดียวกันกับที่อัสสลายนะมาณพถูกพระองค์ชักใช้ไล่เสียดไต่ถามอยู่

อัสสลายนะมาณพ ซาบซึ้งในคำตรัสของพระผู้มีพระภาคเกิดศรัทธาเลื่อมใส ปวารณาตัวเป็นอุบาสกขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต

ในเรื่องดังกล่าวนี้ พระผู้มีพระภาคทรงใช้วิธีการให้การปรึกษา ในลักษณะการทำความเข้าใจให้กระจ่างด้วยการถาม – ตอบ เพื่อตรวจสอบความเข้าใจว่ ผู้มารับการปรึกษาเข้าใจตรงกับที่ตรัสตอบหรือไม่ พร้อมทั้งมีการสรุปประเด็นในเรื่องที่พูดคุยกัน ให้อยู่ในประเด็นปัญหา จากนั้นจึงผ่อนคลาย ด้วยการเล่าเรื่องเหตุการณ์ที่มีลักษณะปัญหาเดียวกันประกอบ ให้อุบายการปรึกษามีความรู้สึกเบาใจ ก่อนจะมาสรุปโยงเข้าสู่เรื่องของผู้รับการปรึกษาอีกครั้ง จนทำให้ผู้รับการปรึกษาเกิดความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง

### กรณีตัวอย่างที่ ๕ มหาสกุลุทายีสสูตร<sup>๕๐</sup> : เรื่องสกุลุทายีปริพาชก

<sup>๕๐</sup> ม.ม. (บาลี) ๑๓/๒๓๗-๒๕๙/๒๑๒-๒๓๓. ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๓๗-๒๕๙/๒๗๘-๓๐๖.

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกสิลาปสถาน ใกล้พระนคร  
ราชคฤห์ในสมัยนั้น บริพาทที่มีชื่อเสียงหลายคน ได้แก่ อันนภารบริพาทก วรตบริพาทก  
สกุฑาเยบริพาทก และบริพาทกเหล่าอื่นอีก อาศัยอยู่ในบริพาทคาราม อันเป็นที่ให้อาหารของนกยูง  
ในตอนเช้าพระผู้มีพระภาคเสด็จออกบิณฑบาต เห็นยังเข้าอยู่จึงเสด็จเข้าไปที่พัก  
ของสกุฑาเยบริพาทกก่อน ขณะนั้นบรรดาบริพาทกกำลังสนทนากันเสียงดังแข็งแข่งดังดิรัจฉานกถา  
หลายอย่าง เห็นพระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จเข้าไปจึงบอกกันให้เงียบ แล้วนิมนต์พระผู้มีพระภาค  
ประทับนั่งบนอาสนะที่ปูถวาย

อุทายีบริพาทกกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า เป็นโชคดีของชาวอังคะ และชาวมครที่  
สมณพราหมณ์เจ้าลัทธิต่างๆ ได้เข้ามาพำนักจำพรรษาในกรุงราชคฤห์ เช่น ครูปุรณกัสสป... ครู  
มักขลิโคสาล... ครูอชิตเกสภัมพล... ครูปุกุทกัจจายนะ... ครูสัจญชัยเวฬุจรูปบุตร... ครูนิครนถ  
นาฏบุตร... ตลอดจนพระสมณโคดม ก็ยังมาจำพรรษาในเมือง  
นี้เหมือนกัน อุทายีทูลถามว่า

“บรรดาท่านสมณพราหมณ์ผู้เป็นเจ้าของหมู่คณะเหล่านั้น ใครเล่าหนอที่สาวกทั้งหลาย  
สักการะเคารพนับถือบูชา”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ถ้าดูจากที่ประชุมกันจะเห็นว่าในบรรดาครูทั้ง ๖ ล้วนแต่  
มีชื่อเสียง “แต่สาวกทั้งหลายไม่สักการะเคารพ ไม่นับถือบูชา” และแสดงความเคารพนับถือ  
อย่างไม่จริงใจ จะเห็นจากเวลาครูเจ้าสำนักเหล่านั้นแสดงธรรม จะมีลูกศิษย์พูดสอดแทรก คัดค้าน  
อ้ออ้อตลอดเวลา บรรดาครูเหล่านั้นก็ไม่กล้าโกรธ เพราะสิ่งที่ลูกศิษย์คัดค้านติเตียนนั้นถูก

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมบรรดาสาวกจะเฝียบกริบถ้าเกิดมีใครโอ กระแอม  
ผู้อยู่ข้าง ๆ จะเอาเข้ากระตุนเตือนให้รู้ว่าทำเสียงรบกวนคนอื่น พระภิกษุเหล่านั้นไม่เคยติเตียน  
พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นแต่ติเตียนตนเองว่ามีความบกพร่อง แล้วหาทางแก้ไขตนเอง  
ให้บริสุทธิ์ยิ่งขึ้น

พระผู้มีพระภาคตรัสถามอุทายีบริพาทกว่า

“อุทายี ก็ท่านพิจารณาเห็นธรรมทั้งหลายก็อย่างไรในเรา อันเป็นเหตุให้สาวกของเรา  
สักการะเคารพ นับถือบูชา อาศัยอยู่”

อุทายีบริพาทกทูลตอบว่า เขาพิจารณาเห็นธรรม ๕ อย่างในพระผู้มีพระภาค ได้แก่  
ทรงฉันอาหารน้อย ทรงสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้ ทรงสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้



ทรงสั่งโทษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ และทรงเป็นผู้สั่ง และสรรเสริญความสั่งทั้ง ๕ ข้อนี้ ทำให้สาวกเคารพพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า สิ่งที่อยู่ท่ายิปริทชกพุดอกมานั้นไม่ถูกต้อง ธรรมที่เป็นเหตุให้สาวกทั้งหลายสักการะเคารพ นับถือบูชาพระผู้มีพระภาคนั้น เพราะสาวกในธรรมวินัยสรรเสริญ ธรรม ๕ อย่าง และพระผู้มีพระภาคก็มีครบ ได้แก่

๑. สรรเสริญในอริศีล พระผู้มีพระภาคเป็นผู้มีศีล ประกอบด้วยศีลชั้นธัมมสังคยา
  ๒. สรรเสริญในความรู้ความเห็นที่แท้จริง พระผู้มีพระภาคทรงรู้เองก็ตรัสว่ารู้ ทรงเห็นเองก็ตรัสว่าเห็น ทรงแสดงธรรมเพื่อความรู้อย่างยิ่ง ทรงแสดงธรรมมีเหตุ และมีความอัศจรรย์
  ๓. สรรเสริญในพระปัญญาอันยิ่ง พระผู้มีพระภาคทรงมีพระปัญญา ทรงประกอบด้วยปัญญาชั้นอันยิ่ง
  ๔. เมื่อสาวกถามถึงทุกขอริยสัจ พระผู้มีพระภาคทรงอธิบายให้สาวกเหล่านั้นมีจิตยินดีแช่มชื่น
  ๕. พระผู้มีพระภาคบอกปฏิบัติแก่สาวก ได้แก่ การเจริญสติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อธิติบาท ๔ อินทริย ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘... ฯลฯ...
- สกุลุททายิปริทชก ขึ้นชมยินดี พระภาสิตของพระผู้มีพระภาคเป็นอันมาก

### วิเคราะห์กรณีตัวอย่าง มหาสกุลุททายิปริทชก

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่สกุลุททายิปริทชก ผู้ถามเรื่องการทำความเคารพซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ทรงให้การปรึกษาด้วยวิธีการดังนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นการให้การปรึกษา ด้วยการสร้างสัมพันธภาพระหว่างกัน โดยพระผู้มีพระภาคเสด็จแวะเข้าไปหาที่สกุลุททายิปริทชก ซึ่งบรรดาปริพาชกทั้งหลายกำลังสนทนากันอยู่เสียงดังแข็งแรงแม่ื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปถึงเสียงเจียบลง พร้อมกับทูลเชิญให้พระองค์ประทับนั่ง

อุททายิปริทชก กราบทูลต้อนรับจากนั้นจึงได้ทูลถามปัญหาว่าในบรรดาสมณพราหมณ์ผู้เป็นเจ้าของคณเหล่านั้น ใครที่สาวกสักการะเคารพนับถือบูชา

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ในครุทั้ง ๖ นั้น สาวกไม่สักการะเคารพ นับถือบูชาอย่างจริงใจ เห็นได้จากเวลาที่แสดงธรรม มักพุดคุยกันเสียงดัง และคัดค้านตลอดเวลา บรรดาครูเหล่านั้นไม่กล้าโกรธ เพราะสิ่งที่ลูกศิษย์คัดค้านดีเตียนนั้นถูก แต่เมื่อพระองค์ทรงแสดงธรรม

บรรดาสาวกจะนั่งฟังกันเงียบ ไม่เคยติเตียน พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ แต่กลับติเตียนตนเอง ว่ามีความบกพร่อง แล้ววิริยอุตสาหะแก้ไขตนเองให้บริสุทธิ์ยิ่งขึ้น

พระผู้มีพระภาคตรัสถามอุทายีปริพาชก ว่า ท่านพิจารณาเห็นธรรมในพระองค์ก็อย่าง ที่เป็นเหตุให้สาวกสักการะ เคารพ นับถือบูชาอยู่

อุทายีปริพาชก ตอบมาว่ามี ๕ อย่าง

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่าที่ท่านพูดมานั้นไม่ถูกต้อง ลำดับนั้นจึงตรัสสิ่งที่ถูกต้อง ให้ ๕ อย่าง เช่นกันให้อุทายีปริพาชกได้ทราบ

อุทายีปริพาชก ชื่นชมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาคเป็นอันมาก

ในเรื่องนี้พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษา ด้วยวิธีการสนทนาถาม - ตอบ ชี้แจง ความถูกต้องที่เกิดขึ้นจริง ๆ โดยผู้รับการปรึกษายอมรับ และเห็นตามที่แสดงมานั้น บรรเทาความ สงสัยเสียได้

### กรณีตัวอย่างที่ ๖ กุกกุรวตีสสูตร<sup>๕๒</sup>

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวโกลิยะ ชื่อหลิวทวสนะแคว้นโก ลियะบุตรของชาวโกลิยะชื่อปุณณะประพตติโควัตร<sup>๕๓</sup> และชีเปลือยชื่อเสนียะ ประพตติกุกกุรวตีส<sup>๕๔</sup> พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ปุณณะ โกลิยะบุตรที่ประพตติโควัตร ถวายอภิเษก พะผู้มีพระภาคหนึ่ง ณ ที่ควร ส่วนชีเปลือยชื่อเสนียะที่ประพตติกุกกุรวตีส ได้สนทนาปราศรัยพอ เป็นที่บันเทิงใจแล้ว ก็แสดงท่าตะกุกตะกักเหมือนสุนัข นิ่ง ณ ที่ควร

ปุณณะ โกลิยะบุตรที่ประพตติโควัตร ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ทำได้ยาก กินอาหาร ที่เขากองไว้บนพื้นดิน เขาสมาทานกุกกุรวตีสนั้นอย่างสมบุรณ์แบบมานาน คติของเขาจะเป็น อย่างไร ภพหน้าของเขาจะเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามว่า

“อย่าเลย ปุณณะ เธอจงงดเรื่องนี้เสียเถิด อย่างถามเราถึงเรื่องนี้เลย”

ปุณณะ โกลิยะบุตร รบเร้าถามพระผู้มีพระภาคอยู่ ๓ ครั้ง พระองค์จึงตรัสตอบว่า

<sup>๕๒</sup> ม.ม. (บาลี) ๑๓/๗๘-๘๒/๕๕-๖๐. ม.ม. (ไทย) ๑๓/๗๘-๘๐/๗๕-๗๘

<sup>๕๓</sup> ประพตติโควัตร หมายถึง การประพตติเลียนแบบโค

<sup>๕๔</sup> ประพตติกุกกุรวตีส หมายถึง การประพตติเลียนแบบสุนัข

ปณณะ เราห้ามเธอไม่ได้แน่ แต่เราจะชี้แจงให้เธอฟังว่า บุคคลบางคนในโลกนี้ บำเพ็ญกุฏกุฎวัตร บำเพ็ญตนตามแบบสุนัขอเป็นปกติ บำเพ็ญจิตแบบสุนัขอ บำเพ็ญกิริยาอาการแบบสุนัขออย่างสมบูรณ์ไม่ขาดสาย ครั้นบำเพ็ญอย่างนั้นแล้ว หลังจากตายไป เขาย่อมไปเกิดในหมู่อุนัข อนึ่ง ถ้าเขามีทิฐิอย่างนี้ว่า ‘เราจักเป็น เทวดา หรือเทพองค์ใดองค์หนึ่งด้วย ศีล วัตร ตบะ หรือพรหมจรรย์นี้’ ทิฐิของเขา จักเป็นมิจฉาทิฐิ เรากล่าวว่า คติของคนมิจฉาทิฐิมิ ๒ อย่าง คือ ๑. นรก ๒. กำเนิดสัตว์เดรัจฉาน

ปณณะ กุฏกุฎวัตรใครประพตติได้สมบูรณ์ ย่อมนำไปเกิดในหมู่อุนัข ประพตติ บกพร่อง ย่อมนำไปเกิดในนรก ด้วยประการฉะนี้

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสกับปณณะ โกลิยบุตรว่า “ปณณะ เราห้ามเธอแล้วว่าอย่า ถามเราถึงเรื่องนี้ งดเรื่องนี้ไว้เถอะ เธอก็ไม่ฟัง”

ชีเปลือยเสนियะกราบทูลว่า

พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์มิได้ร้องให้ถึงเรื่องที่พระผู้มีพระภาคตรัสกับข้า พระองค์ ก็เพราะข้าพระองค์สมาทานกุฏกุฎวัตรนี้อย่างสมบูรณ์แบบมาช้านาน พระองค์ผู้เจริญ ปณณะ โกลิยบุตร ผู้ประพตติโควัตรสมาทานโควัตรอย่าง สมบูรณ์แบบมานาน คติของเขาจักเป็นอย่างไร ภพหน้าของเขาจักเป็นอย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามว่า “อย่าเลย เสนियะ เธอจงงดเรื่องนี้เสียเถิด อย่าถามเรา ถึงเรื่องนี้เลย”

ชีเปลือยเสนियะรบเร้าถามพระผู้มีพระภาคอยู่ ๓ ครั้ง พระองค์จึงตรัสตอบว่า เสนियะ เราห้ามเธอไม่ได้แน่ แต่เราจักชี้แจงให้เธอฟังว่า บุคคลบางคนในโลกนี้ บำเพ็ญโควัตร บำเพ็ญตนแบบโคเป็นปกติ บำเพ็ญจิตแบบโค บำเพ็ญกิริยา อาการแบบโคอย่างสมบูรณ์ไม่ขาดสาย ครั้นบำเพ็ญอย่างนั้นแล้วหลังจากตายไป ย่อมไปเกิดในหมูโค อนึ่ง ถ้าเขามีทิฐิอย่างนี้ว่า ‘เราจักเป็นเทวดา หรือเทพองค์ใด องค์หนึ่งด้วยศีล วัตร ตบะ หรือพรหมจรรย์นี้’ ทิฐิของเขาจักเป็นมิจฉาทิฐิ เรากล่าวว่า คติของคนมิจฉาทิฐิมิ ๒ อย่าง คือ ๑. นรก ๒. กำเนิดสัตว์เดรัจฉาน เสนियะ โควัตรใครประพตติได้สมบูรณ์ ย่อมนำไปเกิดในหมูโค ประพตติบกพร่อง ย่อมนำไปเกิดในนรก ด้วยประการอย่างนี้

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ ปณณะ โกลิยบุตรที่ประพตติโควัตร ก็เสียใจถึงกับ ร้องให้น้ำตานองหน้า

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสกับซีเปลือยเสณิยะว่า “เสณิยะ เราห้ามเธอแล้วว่าอย่าถามเราถึงเรื่องนี้ งดเรื่องนี้ไว้เถอะ เธอก็ไม่ฟัง”

ปุณณะ โกลิยบุตร กราบทูลว่า

พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์มิได้ร้องให้ถึงเรื่องที่พระผู้มีพระภาค ตรัสกับข้าพระองค์ ก็เพราะข้าพระองค์สมาทานโควัตรนี้อย่างสมบูรณ์แบบมาช้านาน พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาค ที่ทรงสามารถแสดงธรรมโดยวิธีที่ข้าพระองค์จะฟังละโควัตรนี้ และซีเปลือยชื้อเสณิยะผู้ประพฤติกุกรวัตรจะฟังละกุกรวัตรนั้น

จากนั้น เขาทูลขอให้พระผู้มีพระภาคแสดงธรรม ที่สามารถละการประพฤติกุกรวัตรดังกล่าว พระผู้มีพระภาคจึงตรัสเรื่อง กรรมขาว –ดำ ๔ อย่าง หลังจบเทศนา ปุณณะ โกลิยบุตร ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นอุบาสกตลอดชีวิต ส่วนซีเปลือยชื้อเสณิยะผู้ประพฤติกุกรวัตร ขอบรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค ภายหลังจากนั้นได้บรรลุเป็นพระอรหันต์

### วิเคราะห์กรณีตัวอย่าง กุกรวัตรวิสูตร

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่ปุณณะประพฤติกุกรวัตร และเสณิยะประพฤติกุกรวัตร ซึ่งเข้าทูลถามปัญหาเรื่องการประพฤติกุกรวัตรของพวกเขา พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาดังวิธีนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นการให้การปรึกษาด้วยการสร้างสัมพันธภาพ โดยผู้รับการปรึกษาทั้งสองเข้าเฝ้าถวายความเคารพ นั่งอยู่ในที่ที่เหมาะสมเรียบร้อยแล้ว สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ

ปุณณะผู้ประพฤติกุกรวัตร ถามถึงการประพฤติกุกรวัตรลักษณะเสณิยะ เมื่อตายไปจะไปเกิดเป็นอะไร

พระผู้มีพระภาคทรงตรัสห้าม ถึง ๓ ครั้งว่าอย่าถามเรื่องดังกล่าว เมื่อทรงเห็นว่าเขาต้องการรู้จริง ๆ จึงตรัสตอบว่า คติของคนประพฤติกุกรวัตรเช่นนี้เป็นวัตร มี ๒ ทาง คือ นรก กับ กำเนิดสัตว์เดรัจฉานเท่านั้น

เสณิยะได้ฟังดังนั้นถึงกับร้องไห้

เสณิยะผู้ประพฤติกุกรวัตร จึงทูลถามถึงการประพฤติกุกรวัตรลักษณะปุณณะ เมื่อตายไปจะเกิดเป็นอะไร

พระผู้มีพระภาคทรงตรัสห้าม ถึง ๓ ครั้งว่าอย่าถามเรื่องดังกล่าว เมื่อทรงเห็นว่าเขาต้องการรู้จริง ๆ จึงตรัสตอบว่า การประพัตติดังกล่าวเป็นลักษณะของมิจฉาทิฏฐิบุคคล เพราะฉะนั้นคติของมิจฉาทิฏฐิบุคคลเช่นนี้ มี ๒ ทาง คือ นรก กับ กำเนิดสัตว์เดรัจฉาน

ปุณณะได้ฟังคำตอบถึงกับร้องไห้

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า พระองค์บอกแล้วว่าอย่าถามเรื่องดังกล่าว

ปุณณะ และเสนียะหลังจากร้องไห้แล้วจึงทูลขอให้พระองค์ตรัสบอกหนทางการประพัตติที่ถูกต้องให้แก่เขาทั้งสองด้วย

พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสถึง กรรม ๔ ประการให้ฟัง เมื่อสิ้นสุดการแสดงธรรมทั้ง ๒ คน ชื่นชม เลื่อมใสต่อพระผู้มีพระภาค ปุณณะขอเป็นอุบาสก ถึงรัตนตรัยตลอดชีวิต ส่วนเสนียะขอบวชในพระพุทธศาสนา ภายหลังได้บำเพ็ญเพียรจนบรรลุเป็นพระอรหันต์

ในเรื่องดังกล่าวนี้ พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาในลักษณะการตอบข้อสงสัย แต่จะสังเกตว่าหากเรื่องที่ถามนั้นมีผลกระทบต่อบุคคลอื่น พระองค์จะห้ามก่อน เมื่อเขายืนยันถึง ๓ ครั้งจึงตอบ วิธีการนี้ หากมองอีกมุมหนึ่ง เป็นการดึงความสนใจให้เขาติดตามในเรื่อง หรือปัญหาที่ถามได้เช่นกัน อีกแง่มุมหนึ่งก็ถือว่าเป็นการตอบเพื่อป้องกันไม่ให้กระทบกระเทือนบุคคลอื่น จะเห็นได้ว่าเมื่อจำเป็นที่พระองค์ต้องทรงตอบปัญหา พระองค์จะทรงตอบเป็นกลางตามหลักการความเป็นจริงของเรื่องที่เกิดขึ้น และสุดท้ายพระองค์จะทรงตรัสหนทางในการปฏิบัติที่ถูกต้องไว้ให้ด้วย

### กรณีตัวอย่างที่ ๗ อเจลกัสสปสูตร<sup>๕๓</sup>

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันสถานที่ให้เหยื่อกระแต กรุงราชคฤห์ ในยามเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งสบง ทรงจีวรถือบาตร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตที่กรุงราชคฤห์ อเจลกัสสปะเห็นพระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมาแต่ไกล จึงเข้าไปสนทนาพอเป็นที่บันเทิงใจให้ระลึกถึงกันแล้วก็ยืน ณ ที่ควร ทูลถามว่า

“ข้าพระองค์ขอถามเหตุบางประการกับท่านพระโคตม ถ้าท่านพระโคตมเปิดโอกาสให้ตอบปัญหา”

“กัสสปะ นี้ไม่ใช่เวลาที่จะมาตอบปัญหานะ เรากำลังจะเข้าไปยังละแวกบ้าน”

อเจลกัสสปะรบเร้าพระผู้มีพระภาคอยู่ ๓ ครั้ง ๓ ครา พระองค์จึงตรัสว่า

<sup>๕๓</sup> ส.นิ. (บาลี) ๑๖/๑๗/๑๙-๒๒. ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๑๕/๓๒๐

“กัศสปะ จงถามปัญหาที่ท่านประสงค์เกิด” อเจลกัศสปะได้โอกาสก็ทูลถามปัญหาว่า  
“ท่านพระโคตม ทุกข์เป็นสิ่งที่ตนทำเองหรือ”  
“อย่ากล่าวอย่างนั้นสิ กัศสปะ”  
“ท่านพระโคตม ทุกข์เป็นสิ่งที่คนอื่นทำให้หรือ”  
“อย่ากล่าวอย่างนั้น กัศสปะ”  
“ท่านพระโคตม ทุกข์เป็นสิ่งที่ตนทำเองด้วย และคนอื่นทำให้ด้วยหรือ”  
“อย่ากล่าวอย่างนั้น กัศสปะ”  
“ท่านพระโคตม ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนทำเองก็มีใช่คนอื่นทำให้ ก็ไม่เชิง  
หรือ”

“อย่ากล่าวอย่างนั้นเลย กัศสปะ”  
“ท่านพระโคตม ทุกข์ไม่มีหรือ”  
“กัศสปะ ทุกข์มิใช่จะไม่มี ทุกข์มีอยู่”  
“ถ้าอย่างนั้น ท่านพระโคตม ก็ไม่รู้ไม่เห็นทุกข์ละสิ”  
“กัศสปะ ใช่ที่เราจะไม่รู้ไม่เห็นทุกข์ เรานี้แหละรู้เห็นทุกข์ดีที่สุด”  
อเจลกัศสปะไม่สามารถเข้าใจพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ จึงกราบทูลว่า  
“พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดตรัสบอกทุกข์แก่ข้าพเจ้าด้วย ขอพระ  
ผู้มีพระภาคโปรดแสดงทุกข์แก่ข้าพระองค์ด้วย” พระผู้มีพระภาคจึงตรัสแสดงว่า

กัศสปะ ในเบื้องต้นแรกว่า ‘ผู้หนึ่งทำ ผู้หนึ่งเสวย’ ต่อมาจึงมีวาทะว่า ‘ทุกข์เป็นสิ่งที่  
ตนทำเอง’ นั้นจัดเป็นสัสสตทิวฐิ (ความเห็นที่เที่ยง) เมื่อถูกเวทนาเสียดแทงใน  
เบื้องต้นแรกว่า ‘คนอื่นทำ คนอื่นเป็นผู้เสวย’ ต่อมาจึงมีวาทะว่า ‘ทุกข์คนอื่นทำให้’  
นั้นจัดเป็นอุจเฉททิวฐิ (ความเห็นที่ขาดสูญ) ตถาคตไม่เข้าไปใกล้ที่สุด ๒ อย่างนี้  
แสดงธรรมโดยสายกลางว่า ‘เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี  
เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมด  
จึงมีได้ด้วยประการฉะนี้

อนึ่ง เพราะอวิชชานั้นดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ  
วิญญาณจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมด จึงมีได้ด้วยประการฉะนี้

### วิเคราะห์กรณีตัวอย่าง อเจลกัศสปะสูตร

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่อเจลกัสสปะ ผู้มีความสงสัยในเรื่องความทุกข์ พระองค์จึงทรงให้การปรึกษาเขาด้วยวิธีการดังนี้คือ

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นการให้การปรึกษาด้วยการสร้างสัมพันธภาพ อเจลกัสสปะ เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมา ก็เข้าไปพูดคุยในเรื่องทั่ว ๆ ไปก่อน

อเจลกัสสปะจึงทูลขอโอกาสถามปัญหากับพระองค์ แต่ถูกห้ามเพราะเห็นว่าเป็น ละแวกบ้าน กระทั่งครั้งที่ ๓ พระองค์จึงทรงอนุญาตให้ถาม

อเจลกัสสปะได้ถามถึงเรื่องความทุกข์ว่าเกิดขึ้นอย่างไร เพราะเหตุอะไร พร้อมทั้งให้ พระองค์ทรงช่วยตรัสตอบเรื่องความทุกข์ให้เขาได้รับทราบ

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมสายกลาง คือ เหตุที่ทุกข์เกิด และเหตุดับแห่งทุกข์

อเจลกัสสปะได้สดับดังนั้นแล้วเกิดความซาบซึ้ง กล่าวชื่นชม และขอบรรพชาอุปสมบท หลังจากนั้นไม่นาน บำเพ็ญเพียรจนได้บรรลุเป็นพระอรหันต์

เรื่องดังกล่าวนี้ เป็นการให้การปรึกษาแก่ผู้มาขอรับการปรึกษาของพระผู้มีพระภาค ในลักษณะของการถาม - ตอบ พร้อมกับการขยายความเนื้อหาข้อความที่สงสัยให้กระจ่างแจ้ง เห็นตามความเป็นจริง ด้วยตัวของผู้มาขอรับการปรึกษาเอง

#### กรณีตัวอย่างที่ ๘ อาฬวกสูตร<sup>๕๔</sup>

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในภพของอาฬวกยักษ์ เมืองอาฬวี อาฬวกยักษ์ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ กล่าวกับพระผู้มีพระภาคว่า

“ท่านจงออกมา สมณะ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดี ผู้มีอายุ” เสด็จออกมา

อาฬวกยักษ์กล่าวว่า “ท่านจงเข้าไป สมณะ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดี ผู้มีอายุ” เสด็จเข้าไป

แม้ครั้งที่ ๓ อาฬวกยักษ์ก็กล่าวกับพระผู้มีพระภาคว่า “ท่านจงออกมา สมณะ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดี ผู้มีอายุ” เสด็จเข้าไป

แม้ครั้งที่ ๔ อาฬวกยักษ์ก็ยังกล่าวกับพระผู้มีพระภาคอีกว่า “ท่านจงออกมา สมณะ”

แต่ครั้งนี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ผู้มีอายุ เราจักไม่ออกไปละท่านจะทำอะไรก็ทำเถาะ”

<sup>๕๔</sup> ส.ส. (บาลี) ๑๕/๒๔๖/๒๕๗-๒๕๙. ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๑

อาฬวกยักษ์กล่าวว่า “สมณะเราจักถามปัญหาของท่าน ถ้าท่านไม่พยากรณ์ตอบเรา เราจะทำจิตของท่านให้พลุ่งพล่าน จะฉีกหัวใจของท่านหรือจับเท้าท่านเหวี่ยงไปยังฝั่งแม่น้ำคงคาข้างโน้น”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ผู้มีอายุ เราไม่เห็นใครเลยในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย จะทำจิตของเราให้พลุ่งพล่าน ฉีกหัวใจของเราหรือจับเท้าเราเหวี่ยงไปยังฝั่งแม่น้ำคงคาข้างโน้นได้ เชิญท่านถามตามที่ท่านต้องการเถิด”

อาฬวกยักษ์ทูลถามว่า อะไรหนอเป็นทรัพย์เครื่องปลื้มใจอันประเสริฐของคนในโลกนี้ อะไรหนอที่บุคคลประพฤติดีแล้วนำความสุขมาให้ อะไรหนอเป็นรสอันล้ำเลิศกว่ารสทั้งหลาย นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวชีวิตของผู้ที่เป็นอยู่อย่างไร ว่าประเสริฐสุด ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ศรัทธาเป็นทรัพย์ อันประเสริฐของคนในโลกนี้ ธรรมอันบุคคลประพฤติดีแล้ว นำความสุขมาให้ ความสัตย์แลเป็นรสอันล้ำเลิศกว่ารสทั้งหลายนักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวชีวิตของผู้ที่เป็นอยู่ด้วยปัญญาว่าประเสริฐสุด ฯ

อาฬวกยักษ์ทูลถามว่า คนข้ามโอชะได้อย่างไรหนอ ข้ามอรรณพได้อย่างไร ล่วงทุกข์ได้อย่างไร บริสุทธิได้อย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า คนข้ามโอชะได้ด้วยศรัทธา ข้ามอรรณพได้ด้วยความไม่ประมาท ล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร บริสุทธิได้ด้วยปัญญา ฯ

อาฬวกยักษ์ทูลถามว่า คนได้ปัญญาอย่างไรหนอ ทำอย่างไรจึงจะหาทรัพย์ได้ คนได้ชื่อเสียงอย่างไรหนอ ทำอย่างไรจึงจะผูกมิตรไว้ได้ คนละโลกนี้ไปสู่อีกโลกหนึ่งทำอย่างไรจึงจะไม่เศร้าโศก ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า บุคคลเชื่อธรรมของพระอรหันต์ เพื่อบรรลุนิพพาน พังอยู่ด้วยดีย่อมได้ปัญญา เป็นผู้ไม่ประมาท มีวิจาร์ คนทำเหมาะเจาะ ไม่ทอดธุระเป็นผู้หมั่น ย่อมหาทรัพย์ได้ คนยอมได้ชื่อเสียงเพราะความสัตย์ ผู้ให้ยอมผูกมิตรไว้ได้ บุคคลใฝ่อยู่ครองเรือน ประกอบด้วยศรัทธา มีธรรม๔ ประการนี้คือ สัจจะ ธรรมะ ธิติ จาคะ บุคคลนั้นแล ละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก เชิญท่านถามสมณพราหมณ์เป็นอันมากเหล่าอื่น ดูซิว่าในโลกนี้มีอะไรยิ่งไปกว่า สัจจะ ทมะ จาคะและขันติ ฯ

อาฬวกยักษ์กราบทูลว่า ทำไมหนอ ข้าพเจ้าจึงจะต้องถามสมณพราหมณ์เป็นอันมากในบัดนี้ วันนี้ข้าพเจ้ารู้ชัดถึงสัมปราชัยประโยชน์ พระพุทธเจ้าเสด็จมาอยู่เมืองอาฬวี เพื่อ



ประโยชน์แก่ข้าพเจ้าโดยแท้ วันนี้ข้าพเจ้ารู้ชัดถึงทานที่บุคคลให้ในที่ได้มีผลมาก ข้าพเจ้าจักเที่ยวจากบ้านไปสู่บ้าน จากบุรีไปสู่บุรีพลางนมัสการพระสัมพุทธเจ้าและพระธรรมซึ่งเป็นธรรมที่ดี ๆ

### วิเคราะห์กรณีตัวอย่าง อาพวกสูตร

พระผู้มีพระภาคทรงให้การปรึกษาแก่อาพวกยักษ์ ผู้มาสั่งให้พระองค์เสด็จเข้า - ออกอยู่ ซึ่งพระองค์ทรงใช้วิธีการให้การปรึกษาดังนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเริ่มต้นการให้การปรึกษา ด้วยการสร้างสัมพันธภาพระหว่างพระผู้มีพระภาค กับอาพวกยักษ์ โดยพระองค์เสด็จไปที่อยู่ของยักษ์ อาพวกยักษ์เข้าเฝ้า และได้ออกคำสั่งให้พระองค์เสด็จเข้า - ออกอยู่ พระองค์ก็ทรงทำตามที่อาพวกยักษ์สั่งถึง ๓ ครั้ง พอถึงครั้งที่ ๔ พระองค์ ไม่ยอมทำตาม

อาพวกยักษ์ จึงกราบทูลว่า สมณะเราจักถามปัญหาของท่าน ถ้าท่านไม่พยากรณ์ตอบ เราจะทำจิตของท่านให้พลุ่งพล่าน จะฉีกหัวใจของท่าน หรือจับเท้าท่านเหวี่ยงไปยังฝั่งแม่น้ำคงคาข้างโน้น"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ผู้มีอายุ เราไม่เห็นใครเลยในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย จะทำจิตของเราให้พลุ่งพล่าน ฉีกหัวใจของเรา หรือจับเท้าเราเหวี่ยงไปยังฝั่งแม่น้ำคงคาข้างโน้นได้ เชิญท่านถามตามที่ท่านต้องการเถิด"

อาพวกยักษ์เห็นพระองค์ไม่มีความหวั่นไหวในการข่มขู่ จึงได้ทูลถามปัญหาที่ตนเองข้องใจ

พระผู้มีพระภาค สามารถตอบปัญหาทั้งหมด จนเป็นที่พอใจของอาพวกยักษ์ มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระองค์ พร้อมทั้งสรรเสริญพระคุณของพระผู้มีพระภาค

การให้การปรึกษาในเรื่องนี้ พระผู้มีพระภาคทรงใช้วิธีการโอนอ่อนผ่อนตามก่อนในเบื้องต้น จากนั้นจึงได้วิธีการแสดงจุดยืนไม่หวั่นไหว จนทำให้ผู้มารับการปรึกษา ยอมรับและนำเข้าไปสู่การแก้ปัญหาในที่สุด

### สรุปกรณีตัวอย่างและบทวิเคราะห์

จากการศึกษาวิจัย กรณีตัวอย่างบุคคลและกลุ่มบุคคลทั้ง ๕ กลุ่ม สรุปได้ถึงวิธีการให้การปรึกษาของพระผู้มีพระภาค ได้เป็นลำดับขั้นตอน ดังนี้

**ขั้นตอนแรก** คือ การสร้างสัมพันธภาพระหว่างพระผู้มีพระภาค ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ให้การปรึกษา กับผู้มาขอรับการปรึกษา ที่มีปัญหา หรือความทุกข์ เพื่อสร้างความคุ้นเคยก่อน

**ขั้นที่สอง** การเริ่มนำเข้าสู่ปัญหาของผู้มาขอรับการปรึกษา สามารถแบ่งเป็น ๒ ลักษณะ ดังนี้

- ผู้มาขอรับการปรึกษาเป็นผู้เริ่มต้นทูลถามปัญหากับพระผู้มีพระภาคก่อน ที่ยกมาเป็นกรณีตัวอย่าง มีอยู่ ๒๓ เรื่อง คือ เรื่องพระจุนทะ, พระมาลุงกยบุตร, พระองคุลิมาล, พระนางปชาบดีโคตมีเถรี, พระนางกิสสาโคตมีเถรี, พระนางเขมาเถรี, อัมพวิสูตรมาณพ, กุฏทันตพราหมณ์, โลหิจจพราหมณ์, มนต์ถัททพราหมณ์, อักโกสกภารทวาชพราหมณ์, คณกโมคคัลลานพราหมณ์, อสิพันธกบุตร, โภทราชกุมาร, นางวิสาขา, อเจลกักสสปะ, สุนทรภิกษารทวาชพราหมณ์, อเจลกักสสปะ, ปุณณะและเสนียะ, สัจจนีครนถ์, อัสนสาทายนมาณพ, อุทายีปริพาชก และ อาฬวกยักษ์

- พระผู้มีพระภาคเป็นผู้เริ่มต้นตรัสถามปัญหาผู้มาขอรับการปรึกษาก่อน ที่ยกมาเป็นกรณีตัวอย่าง มีอยู่ ๑๐ เรื่อง คือ เรื่องพระปัญจวัคคีย์, พระยสะ, ธรรมทายาท, การปวารณา, พระปุณณะ, ภิกษุชาวเมืองโกสัมพี, พระราहुล, นางปฏาจารา, สิงคาลกมาณพ, และพระเจ้าปเสนทิโกศล

**ขั้นที่สาม** ลักษณะปัญหาที่ให้การปรึกษา สามารถสรุปได้ดังนี้

- ปัญหาเรื่อง ความทุกข์ที่เกิดจากการสูญเสียคนที่ตนรัก เช่น เรื่องนางวิสาขา, นางปฏาจารา, นางกิสสาโคตมี เป็นต้น

- ปัญหาเรื่อง การถือวรรณะ เช่น เรื่องอัมพวิสูตรมาณพ, อัสนสาทายนมาณพ เป็นต้น

- ปัญหาเรื่อง วิธีการชำระบาป เช่น เรื่องอเจลกักสสปะ, สุนทรภิกษารทวาชพราหมณ์ เป็นต้น

- ปัญหาเรื่อง การบูชาที่ถูกต้อง เช่น กุฏทันตพราหมณ์, สิงคาลกมาณพ เป็นต้น

- ปัญหาเรื่อง ความเปื้อน่ายชีวิตการครองเรือน เช่น พระยสะ, นางเขมาเถรี เป็นต้น

- ปัญหาเรื่อง ให้เป็นธรรมทายาท และพึงธรรม เช่น เรื่อง ธรรมทายาท, พระจุนทะ เป็นต้น

- ปัญหาเรื่อง ความทุกข์เกิดขึ้นได้อย่างไร เช่น อเจลกักสสปะ, โภทราชกุมาร เป็นต้น

- ปัญหาเรื่อง การสอนธรรมของพระองค์ เช่น คณกโมคคัลลานพราหมณ์, โลหิจจพราหมณ์, อุทายีปริพาชก

- ปัญหาเรื่อง ความโกรธ และการเคารพบุคคล เช่น อักโกสกภารทวาชพราหมณ์,

มานัตถ์พรหมณ์ เป็นต้น

- ปัญหาเรื่อง การทะเลาะ และการไม่หวั่นไหว เช่น ภิกษุชาวเมืองโกสัมพี, พระปุลณณะ

เป็นต้น

**ขั้นตอนที่สี่** วิธีการให้การปรึกษาที่พระผู้มีพระภาคใช้ในแต่ละกรณีนั้น แตกต่างกันไป  
ไปตามจริตของบุคคลนั้น สรุปได้ดังนี้

- ใช้การถาม - ตอบ ขยายความให้มีความชัดเจนด้วยการยกอุปมาเปรียบเทียบ เช่น เรื่อง พระราहुล, พระปุลณณะ, อัศสลายนมาณพ เป็นต้น

- ใช้วิธีการบรรยายโดยตรง เช่น เรื่องธรรมทายาท, การปวารณา เป็นต้น

- ใช้ถ้อยคำให้เกิดการอุทิศ เช่น เรื่องพระองค์อุลิมาล, พระยสะ, พระปัญจวัคคีย์

เป็นต้น

**ขั้นตอนที่ห้า** ผลของการให้การปรึกษาที่ปรากฏในแต่ละกรณีตัวอย่าง สรุปได้ดังนี้

- ได้บรรลุเป็นพระอริยบุคคล ตั้งแต่ พระโสดาบันถึงพระอรหันต์ เช่น พระปัญจวัคคีย์ พระยสะ, พระนางเขมาเถรี, พระนางกิสสาโคตมี เป็นต้น

- ได้ประกาศตนเป็นอุบาสก อุบาสิกา ถึงพระรัตนตรัยตลอดชีวิต เช่น ปุลณณะผู้ประพตติโควัตร, สิงคาลกมาณพ เป็นต้น

- เกิดความเลื่อมใส ศรัทธาขอบวชในสำนักของพระองค์ เช่น เสนิยะผู้ประพตติสุนัขวัตถ, อเจลกัสสปะ เป็นต้น

จากการศึกษาวิจัยกรณีตัวอย่างดังที่ปรากฏผล ทำให้เกิดประโยชน์อย่างมาก เมื่อนำวิธีการดังกล่าวไปเป็นแบบอย่าง ประยุกต์ใช้เพื่อช่วยเหลือสังคมต่อการป้องกัน และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะ ในด้านการศึกษา ระหว่างผู้ทำหน้าที่สอน ผู้เรียน และกระบวนการจัดการเรียนการสอน ในด้านการปกครอง ระหว่างผู้ทำหน้าที่ปกครอง และผู้อยู่ภายใต้การปกครอง สุดท้ายในด้านเศรษฐศาสตร์ ระหว่างผู้ทำหน้าที่ผลิต กับผู้บริโภค เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการช่วยเหลือสังคม

## บทที่ ๔

### การนำพุทธวิธีให้การศึกษามาใช้ในการป้องกัน และแก้ปัญหาสังคมปัจจุบัน

การนำพุทธวิธีให้การศึกษามาใช้ป้องกัน และแก้ไขปัญหาในสังคมปัจจุบันซึ่งมี ปัญหาที่ควรได้รับการช่วยเหลือ โดยแยกออกได้ ๓ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านการศึกษา ในด้านการศึกษา มีบุคคลที่เกี่ยวข้องอยู่ คือ ผู้ที่ทำหน้าที่สอน ได้แก่ ครู อาจารย์ ผู้ทำหน้าที่เรียน คือ นักเรียน นักศึกษา และระบบการเรียนการสอน

๒. ด้านการปกครอง ในด้านการปกครอง มีบุคคลที่เกี่ยวข้อง คือ ผู้ทำหน้าที่ปกครอง หรือผู้นำ และผู้อยู่ภายใต้การปกครอง หรือ ผู้ตาม

๓. ด้านเศรษฐกิจ ในด้านเศรษฐกิจ มีบุคคลที่เกี่ยวข้อง คือ ผู้ทำหน้าที่ผลิต และผู้ทำหน้าที่ในการบริโภค

ในการป้องกันและแก้ปัญหาทั้ง ๓ ด้านนี้ จำเป็นต้องมีหลักธรรมเป็นเครื่องช่วย ให้ การทำหน้าที่ในแต่ละด้านมีความสมบูรณ์ ตามแนวทางที่พระพุทธองค์ได้วางไว้ ดังจะได้นำมา แสดงไว้ต่อไปนี้

#### ๔.๑ การนำพุทธวิธีให้การศึกษามาใช้ในการจัดการศึกษา

การศึกษา ถือเป็นเบื้องต้นของมนุษย์ที่จะสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบัน สถาบันการศึกษามีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาบุคลากรของ สังคม ผู้ที่อยู่ในสังคมเป็นอย่างไร ให้ไปดูที่การจัดการศึกษาในสังคมนั้น ๆ บทบาทที่สำคัญ ของผู้ทำหน้าที่ในการศึกษา คือ ครู อาจารย์ ซึ่งมีหน้าที่ในการถ่ายทอดวิชาความรู้ให้บุคลากร ใน สถาบันการศึกษา จึงถือว่ามีความสำคัญมาก ดังนั้นผู้ที่มีหน้าที่ในการให้การศึกษาจึงควรมี หลักธรรมในการทำหน้าที่ของตน เพื่อให้เกิดผลสูงสุดต่อสังคมโดยส่วนรวม ดังต่อไปนี้

#### ๔.๑.๑ การนำพุทธวิธีการให้การศึกษามาใช้กับผู้ทำหน้าที่สอน

พระพุทธเจ้า เป็นยอดบรมครูของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย พระองค์ทรงมีหลักการ  
ในการให้การศึกษา และการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้ที่ได้รับการให้การศึกษา และรับคำสอน  
ได้ดวงตาเห็นธรรม และบรรลุธรรมผลเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ เพราะพระองค์ทรงมีหลักในการให้  
การศึกษา และการสอน พร้อมทั้งเทคนิคที่ผู้ทำหน้าที่สอน ควรนำไปปฏิบัติดังนี้

#### ๑. หลักการสอน

ในการทำหน้าที่ของครู อาจารย์แต่ละครั้งจำเป็นต้องมีหลักในการสอน เพื่อเป็น  
แนวทางให้มุ่งไปสู่เป้าหมายที่วางเอาไว้คือ ให้นักเรียน นักศึกษา ที่รับการถ่ายทอดความรู้ได้รับผล  
สูงสุดในสิ่งที่ได้ถ่ายทอดออกไป ในทางพระพุทธศาสนาได้วางหลักการไว้ ๓ ประการ คือ

๑) อภิญญาธรรมเทศนา สอนให้รู้จริงเห็นจริงในสิ่ง (วิชา) ที่ควรรู้ ควรเห็น

๒) สนิทานธรรมเทศนา สอนอย่างมีเหตุผล ที่ผู้ฟังพิจารณาไตร่ตรองตามแล้ว  
เห็นจริง เห็นเป็นความถูกต้องดังงามได้ ทำให้ผู้รับการสอนเกิดความเข้าใจ และเกิดปัญญาในเรื่อง  
นั้น อย่างถ่องแท้เสมือน หมายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง จุดไฟให้เกิดแสง  
สว่างในที่มืด

๓) สปปาฏิหาริย์ธรรมเทศนา สอนเป็นอัศจรรย์ คือ เมื่อรับการสอนแล้วนำไป  
ปฏิบัติตามก็จะประสบผลสำเร็จตามควรแก่การปฏิบัติจริงเป็นอัศจรรย์<sup>๑</sup>

หลักการสอนที่ดี คือ สอนให้รู้เห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ ควรเห็น สอนอย่างมีเหตุผล  
เมื่อได้พิจารณาตามจะเข้าใจได้อย่างชัดเจน และเมื่อนำไปปฏิบัติจะเกิดผลตามนั้นจริง ๆ  
อย่างเช่น เรื่องพระยสะที่พระผู้มีพระภาคทรงสอนให้เห็นความเป็นจริงของชีวิต กระทั่งได้บรรลุ  
เป็นพระอรหันต์ในขณะที่เป็นฆราวาสอยู่ เป็นต้น

#### ๒. เทคนิคในการสอน

การสอนที่จะให้เกิดประสิทธิผลต่อผู้เรียนนั้น จะต้องอาศัยเทคนิคหรือวิธีการสอนที่ดี  
เริ่มตั้งแต่การชี้แจงเนื้อหาโดยสรุป การบอกถึงวัตถุประสงค์ของเรื่องที่จะเรียน การลำดับเนื้อหา  
การยกตัวอย่างประกอบที่ชัดเจน น้ำเสียง ท่าทาง บุคลิกภาพ สื่อหรืออุปกรณ์ช่วยสอนต่าง ๆ  
ซึ่งเทคนิคที่จะใช้ต้องสอดคล้องกับเนื้อหา เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนจึงจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพ

---

<sup>๑</sup> อจ. ดิก. (บาลี) ๒๐/๕๖๕/๓๕๖.

ในการเรียนรู้ ในที่นี้ได้นำเทคนิค หรือวิธีการสอนที่พระผู้มีพระภาคทรงใช้สอนบุคคล หรือกลุ่มคนต่าง ๆ ที่เรียกว่า ลีลาการสอน ๔ ประการ คือ

๑) สันทสสนา ซึ่งแจงบรรยายเรื่องนั้นให้ละเอียด แจ่มแจ้ง ชัดเจน  
๒) สมาทปนา พูดโน้มน้าว ชักชวนใจให้ผู้รับการสอน อยากรับเอาไปปฏิบัติ หรืออยากทำตาม

๓) สมุตเตชนา รั้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า คือ ปลุกเร้าให้กระตือรือร้น เกิดความอุตสาหะ เกิดกำลังใจ เชื่อมั่นในตนเองที่จะทำให้ปฏิบัติให้สำเร็จได้

๔) สัมปหังสนา สร้างอารมณ์ให้ผู้รับการสอนเกิดความร่าเริงใจ และเกิดความเพลิดเพลินในเรื่องที่สอน ฟังแล้วอยากฟังอีก<sup>๒</sup>

เทคนิคการสอนที่ดีนั้น คือ ชี้หลัก ชักชวน ปลุกใจ ให้เพลิน ในเรื่องที่สอนแต่ละครั้ง ดังกรณีตัวอย่าง ที่พระผู้มีพระภาค ทรงใช้ในการให้การปรึกษาที่นำมาแสดงไว้ เช่น ในเรื่อง สิงคาลกมาณพ ที่ทรงแสดงการไหว้ทิศ ๖ ให้นำไปปฏิบัติตาม เป็นต้น

### ๓. จุดมุ่งหมายในการสอน

ในการสอนแต่ละครั้งนั้น ผู้ทำหน้าที่จะต้องมีจุดมุ่งหมายถึงเรื่องที่สอน วิชาที่สอน เพื่อมุ่งหมายให้เกิดสิ่งใดขึ้นในตัวของผู้เรียน ในทางพระพุทธศาสนานั้น ได้วางหลักซึ่งเป็นเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาไว้ ผู้ทำหน้าที่สอนสามารถนำไปใช้ได้ ดังนี้ คือ

๑. จักขุญาณกรณียา เพื่อสร้างดวงตา คือ ปัญญา และญาณ เครื่องรู้เครื่องเข้าใจ ให้เกิดขึ้น

๒. ทมถาย เพื่อรู้จักฝึกฝนตนเอง

๓. อุปสมาย เพื่อพัฒนาจิตให้สงบระงับ

๔. อภิญญาย เพื่อความรู้ยิ่ง

๕. สัมโพธาย เพื่อความมั่งคั่ง

๖. นิพพานาย เพื่อความดับเพลิงกิเลส และกองทุกข์<sup>๓</sup>

---

<sup>๒</sup> ที.สี. (บาลี) ๙/๑๙๘/๑๖๑.

<sup>๓</sup> วิ.มหา. (บาลี) ๔/๑๓/๑๓.

จุดมุ่งหมายในการสอนก็เพื่อสร้างปัญญา ในรู้จักฝึกตนเอง พัฒนาจิตใจ มีความรู้ยิ่ง  
รู้ดี และสามารถดับทุกข์ได้ในที่สุด ดังกรณีที่พระผู้มีพระภาคทรงสอนพระปัญจวัคคีย์  
ให้ได้ว่า และเข้าใจ จนสามารถดับทุกข์ได้ เป็นสักขีพยานในการตรัสรู้ธรรมของพระองค์

#### ๔. คุณสมบัติของครูอาจารย์ที่ดี

ครูอาจารย์กับศิษย์ จะต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ในฐานะเป็นกัลยาณมิตร ผู้มี  
ความปรารถนาดี และช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน โดยเฉพาะครูอาจารย์นั้นมีอิทธิพลในการช่วย  
หล่อหลอมปรุงแต่งบุคคลในสังคมได้มากพอ ๆ กับบิดามารดา อาจกล่าวได้ว่า ครูเป็นผู้ชี้นำสังคม  
เป็นผู้ยกระดับวิญญาณมนุษย์ และเป็นนักสร้างผู้ยิ่งใหญ่ของสังคม

คุณสมบัติของครูที่ดี คือ ครูที่สามารถสอนให้นักเรียนนักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจ  
ในวิชาที่สอนอย่างลึกซึ้ง สามารถที่จะนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ และความเจริญก้าวหน้าได้  
อย่างจริงจัง ในพระพุทธศาสนาได้แสดงคุณสมบัติของครูที่ดีไว้ ดังนี้

#### ๑. ปฏิสัมภทา ๔

ครูที่ดีควรเป็นผู้มีความแตกฉาน ความเชี่ยวชาญ หรือชำนาญ ในทาง  
พระพุทธศาสนาเรียกว่า ปฏิสัมภทา มี ๔ ประการ ดังนี้

๑) อุตถปฏิสัมภทา มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง แจ่มแจ้ง ถูกต้อง ในเนื้อหา  
สาระของวิชาที่สอน

๒) รัชมปฏิสัมภทา มีความเข้าใจ แจ่มแจ้ง แยกแยะ ในหัวข้อวิชา สามารถ  
ยกหัวข้อแล้วอธิบายความได้โดยพิสดาร

๓) นิรุติปฏิสัมภทา มีความเชี่ยวชาญ ในการใช้ภาษาเป็นสื่อในการสอน  
ที่ทำให้นักเรียนนักศึกษาเข้าใจได้ง่าย สามารถบรรยายเป็นเหตุเป็นผล เป็นลำดับต่อเนื่องกัน  
ไม่พูดวกวน ไม่พูดสับสน

๔) ปฏิภาณปฏิสัมภทา มีปฏิภาณไหวพริบจับใจ สามารถเข้าใจ และคิดหา  
เหตุผลได้อย่างเหมาะสม จับใจ ทั้งสามารถแก้ปัญหา และได้ตอบปัญหาได้อย่างถูกต้อง และ  
ทันที่ทันใด<sup>๔</sup>

---

<sup>๔</sup> อภ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๗๒/๒๑๖.

ผู้สอนที่ดีต้องมีความแจ่มแจ้งในเนื้อหา ยกมาอธิบายได้ชัดเจน สื่อสารได้กระจ่าง โต้ตอบได้ฉับไวอย่างเช่น กรณีตัวที่พระผู้มีพระภาคโต้ตอบปัญหาของสังกัจจายน์ เป็นต้น มีความกระจ่างแจ่มแจ้งจนทำให้พราหมณ์ยอมรับ เลื่อมใส

## ๒. กัลยาณมิตรตา ๗

คุณสมบัติของครูที่ดี จะต้องมีความเป็นกัลยาณมิตรที่คอยชี้ประโยชน์แก่ศิษย์ ครุณับว่ามีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษาทุกระดับ เนื่องจากครูจะเป็นผู้จุดประกายแห่งความรู้ เป็นต้นแบบความคิด จุดรั้งสติของศิษย์ให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้อง เป็นผู้สร้างคุณูปภาพให้แก่ศิษย์ ทั้งวิชาชีพ และวิชาชีวิตหรือวิชาเชิงจริยธรรม รูปแบบการสอนไม่ว่าจะเป็นแบบใด องค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของกระบวนการถ่ายทอดความรู้ คือ ครู ในอดีตทุก ๆ สังคมจะยกย่องให้เกียรติครู อาจารย์ผู้สอนเป็นอย่างมาก และยึดเอาผู้สอนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ ทำให้ครุมีบทบาท และมีอิทธิพลต่อศิษย์ในหลาย ๆ ด้าน เนื่องจากครูเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและคุณธรรมสูง ซึ่งถ้าสรุปถึงคุณสมบัติของครูของสังคมแล้วก็จะได้ลักษณะของครูที่ดี ๒ ประการ คือ ๑.องค์ความรู้ ๒. องค์ธรรม คุณสมบัติ ๒ ประการข้างต้น เป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของครูที่ดีของสังคม ครูที่ดีนั้นต้องเป็นทั้งภายในและภายนอก หมายถึง มีความรู้ในศาสตร์ที่จะสอนและศาสตร์อื่น ๆ ที่จะนำมาบูรณาการสอนได้ และมีคุณธรรมซึ่งบุคคลที่จะมาเป็นครูต้องมีกัลยาณธรรม หมายถึง คุณสมบัติของครูที่เป็นมิตรแท้ของศิษย์ ในทางพระพุทธศาสนา ได้แสดงคุณธรรมของครูผู้เป็นกัลยาณมิตรไว้ ๗ ประการ คือ

๑) ปิโย ประพฤติตัวน่ารัก คือ วางตัววางตน ให้เป็นผู้มีกิริยามารยาท อันเรียบร้อย เป็นผู้น่ารัก น่านับถือ มีใจเมตตากรุณา เอื้ออารีต่อนักเรียนนักศึกษาเป็นอย่างดี

๒) ครู มีใจหนักแน่น ทำตนให้เป็นผู้มีใจหนักแน่น น่าเคารพ เป็นผู้ที่น่าไว้วางใจ และเป็นที่ยิ่งใหญ่

๓) ภาวนีโย นายยกย่อง เป็นผู้ที่น่ายกย่องในฐานะทรงคุณ คือ ความรู้ และภูมิปัญญาอย่างแท้จริง โดยฝึกฝน อบรม ศึกษาค้นคว้า และวิจัย เพิ่มเติมอยู่เสมอ

๔) วัตตา จ สอนเก่ง มีศิลปะ และเทคนิคในการสอน รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ และสามารถให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือนนักเรียนนักศึกษา ในทางที่ดีมีประโยชน์ เป็นที่ปรึกษาที่ดี

๕) วจนักขโม อดทนต่อถ้อยคำ มีความอดทนต่อคำตำหนิ หรือคำล่วงเกิน พร้อมที่จะรับฟังคำถาม หรือข้อสงสัยต่าง ๆ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนวิจารณ์ คัดค้านได้เถียงได้



๖) คัมภีร์กฎจะ กัง กัดตา มีความสามารถอธิบายเรื่องที่ยาก และลึกซึ้ง ให้ผู้เรียนเข้าใจได้ง่าย ๆ โดยรู้จักใช้เทคนิคหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ เข้ามาช่วยสอนเพื่อสร้างความเข้าใจ ในเนื้อหาให้มากขึ้น

๗) โน จัฏฐาเน นิโยชเย ไม่สอนหรือแนะนำลูกศิษย์ในทางเสียหาย ไม่เกิด ประโยชน์ แต่จะสอนหรือชี้แนวทางที่เป็นประโยชน์ แต่จะสอนหรือชี้แนวทางที่เป็นประโยชน์ให้แก่ ศิษย์<sup>๕</sup>

คุณสมบัติของครูทั้ง ๗ ข้อข้างต้นสะท้อนให้เห็นภาพลักษณ์ของครูที่ดีในทัศนคติของ พุทธศาสนาโดยรวบยอด ๒ ประการ คือ

๑. สามารถในการสอน คือ องค์ประกอบข้อที่ ๔,๖ และ ๗ เรียกว่า องค์ความรู้

๒. การเป็นแบบอย่างที่ดี คือ องค์ประกอบข้อที่ ๑,๒,๓ และ ๕ เรียกว่าองค์ธรรม<sup>๖</sup> ครูผู้ทำหน้าที่สอนต้องมี มารยาทเรียบร้อย น่าเคารพนับถือ มีศิลปะในการสอน ยินยอมให้คัดค้าน ทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย และแนะนำในสิ่งที่ดี ตั้งใจประสิทธิ์ความรู้ โดย ตั้งตนอยู่ในธรรมของผู้แสดงธรรม ที่เรียกว่า ธรรมเทศกธรรม ๕ ประการ คือ

๑. อนุบุพพิกธา สอนให้มีขั้นตอนถูกลำดับ คือ แสดงหลักธรรม หรือเนื้อหา ตามลำดับความง่ายยากลุ่มลึกมีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ

๒. ปริยายทัสสาวี จับจุดสำคัญมาขยายให้เข้าใจ คือ ชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้ เข้าใจชัดในแต่ละแง่แต่ละประเด็น อธิบายยกเรื่องไปต่าง ๆ ให้มองเห็นกระจ่างตามแนวเหตุผล

๓. อนุทยตา ตั้งจิตเมตตาสอนด้วยความปรารถนาดี คือ สอนเขาด้วยจิตเมตตา มุ่งจะให้ประโยชน์แก่ผู้รับคำสอน

๔. อนามิสันดร ไม่มีจิตเพ่งเล็งมุ่งเห็นแก่อาภิส คือ สอนเขามีไม่มุ่งที่ตนจะได้ลาภ สิ้นจ้าง หรือ ผลประโยชน์ตอบแทน

๕. อนุปหัจฉี วางจิตตรงไม่กระทบตนและผู้อื่น คือ สอนตามหลัก ตามเนื้อหา มุ่ง แสดงอรรถ แสดงธรรม ไม่ยกตน ไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น<sup>๗</sup>

<sup>๕</sup> อจ. สุตตก. (บาลี) ๒๓/๓๕/๒๙., อจ. สุตตก. (ไทย) ๒๓/๓๕/๕๗.

<sup>๖</sup> ธีรโชติ เกิดแก้ว, “การสอนแบบผู้เรียนคือศูนย์กลางในพุทธศาสนา”, วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๔๕): ๔๘-๖๔.

<sup>๗</sup> อจ. ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๕๙/๒๐๕.

ผู้สอนที่ดีควรสอนอย่างมีขั้นตอน จับจุดสำคัญมาขยาย ตั้งจิตเมตตา ไม่เห็นแก่  
อามิส และไม่ยกตนข่มท่าน

#### ๕. จรรยาบรรณของครูอาจารย์

หน้าที่ของครูอาจารย์นอกจากจะมีคุณสมบัติ และคุณธรรมดังกล่าวแล้ว จำเป็นที่  
จะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนนักศึกษา โดยมีจิตเมตตา ปฏิบัติหน้าที่ต่อนักเรียนนักศึกษา ดังนี้

๑. แนะนำได้แก่ ทั้งแนะ ทั้งนำ ในสิ่งที่ดีงามเป็นประโยชน์ สร้างสรรค์ นอกจาก  
ครูจะทำหน้าที่ของผู้แนะ คือ การพรั่าสอนแล้ว ตัวครูอาจารย์เองก็ต้องนำ คือ การทำตัวเป็น  
แบบอย่างด้วย นอกจากวิชาการแล้ว ควรจะได้แนะนำ ในการที่จะดำรงชีวิตในภายภาคหน้าด้วย

๒. ให้เรียนดี ได้แก่ สอนศิษย์ด้วยความตั้งใจ ไม่สอนแบบสุกเอาเผากิน แบบถึงหัวโหมง  
สอนก็ไปสอน มิได้เตรียมการสอน วิชาอะไรที่ควรรู้จักต้องให้รู้ ที่ควรจะทำต้องให้จำ ควรจะให้  
เข้าใจ ทดลองลงมือปฏิบัติ ควรให้ศิษย์ได้เรียนดี ได้รู้ดี ทำการงานได้ดี

๓. บอกศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง ไม่ปิดบังอำพราง ได้แก่ ครูอาจารย์ผู้สอนวิชาใด ก็ต้อง  
สอนให้ครบตามแผนการสอนของเนื้อหาวิชานั้น ๆ ไม่ปิดบัง หรือขี้กัไว้เพราะกลัวว่าศิษย์จะรู้ทัน  
หรือเพราะต้องการจะขายข้อลึกลับในโอกาสต่อไป

๔. ยกย่องให้ปรากฏในหมู่เพื่อนฝูง ได้แก่ จัดให้มีการประกาศ หรือการมอบกิตติบัตร  
เชิดชูความรู้ ความสามารถ หรือคุณงามความดีของศิษย์ตนให้เป็นที่ประจักษ์ และยอมรับแก่เพื่อน  
ฝูง หรือแก่สังคมเพื่อจะได้เป็นตัวอย่างที่ดี และเป็นการส่งเสริมขวัญกำลังใจแก่ศิษย์ ในการที่จะ  
มีฉันทะ และอุตสาหะที่จะทำดียิ่ง ๆ ขึ้นต่อไป ทั้งจะเป็นการกระตุ้นให้ศิษย์คนอื่น ๆ ออยากได้รับการ  
ยกย่องเช่นนั้นด้วย

๕. ทำการป้องกันในทิศทั้งปวง ได้แก่ ป้องกันศิษย์ของตนมิให้เสื่อมเสีย ทั้งป้องกัน  
ชื่อเสียง และความปลอดภัย โดยฝากฝังกับผู้หลักผู้ใหญ่ในถิ่นที่ศิษย์อาศัย หรือในถิ่นที่ศิษย์จะ  
เดินทางไป หรือฝากฝังกับผู้บังคับบัญชาในหน่วยงานที่ศิษย์ทำงาน ทั้งนี้จะได้รับความไว้วางใจ  
การต้อนรับ และความเอาใจใส่ เป็นอย่างดี เพราะเป็นศิษย์มีครูอาจารย์นั่นเอง

จรรยาบรรณของครูอาจารย์ ที่ดีนั้นต้อง แนะนำศิษย์ดี ตั้งใจสอน ไม่ปิดบังความรู้  
ยกย่อง และปกป้องศิษย์ของตน

ทั้งหมดที่แสดงไว้ในหัวข้อนี้เป็นการกล่าวถึงความสำคัญของคนที่จะมาทำหน้าที่เป็นผู้สอน คือครู ที่ควรจะมีทั้งวิชาคือความรู้ทางด้านวิชาการ และจรรยาบรรณคือความสามารถนำมาเป็นแบบอย่างของศิษย์ได้ หากเปรียบครูเป็นแม่พิมพ์ และพ่อพิมพ์ เมื่อแม่พิมพ์ และพ่อพิมพ์ดี ก็สามารทำให้สิ่งที่พิมพ์คือลูกศิษย์ออกมาดีตามไปด้วย และในส่วนของศิษย์เองก็ต้องมีคุณธรรมจรรยาบรรณที่จะปฏิบัติเช่นเดียวกันดังจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

#### ๔.๑.๒ การนำหลักพุทธวิธีการให้การปรึกษามาใช้กับผู้เรียน

ในการนำหลักพุทธวิธีการให้การปรึกษามาใช้กับผู้เรียนนี้ สามารถแบ่งประเภทของผู้เรียน หรือนักศึกษาได้ดังนี้

๑. โดยระดับสติปัญญา ก็สามารถแบ่งผู้รับการสอนได้ ๔ ประเภท เปรียบด้วยดอกบัว ๔ เหล่า คือ

๑) อุกษะติตัณณู ระดับสติปัญญาชั้นอัจฉริยะ พอยกหัวข้อขึ้นมาสอนก็สามารถเข้าใจได้ฉับพลัน เหมือนดอกบัวที่โผล่ขึ้นมาเหนือน้ำ พอดึงแสงอาทิตย์ก็บานทันที

๒) วิปะจิตตัณณู ระดับสติปัญญาฉลาด ต่อเมื่ออธิบายขยายความหัวข้อนั้น ก็สามารถเข้าใจได้ เหมือนดอกบัวที่เจริญขึ้นมาเสมอน้ำ พอรุ่งขึ้นต้องแสงอาทิตย์ก็สามารถบานได้

๓) เนยยะ ระดับสติปัญญาปานกลาง ต้องค่อยแนะนำ ชี้แจงด้วยวิธีการฝึกอบรม เปรียบเหมือนดอกบัวที่ก้านเจริญแล้ว แต่ยังไม่ย่น้ำใช้เวลาอีกหลายวันกว่าที่จะโผล่พ้นน้ำ ต้องแสงอาทิตย์ได้

๔) ปทปรมะ ระดับสติปัญญาต่ำสุด สอนให้เข้าใจเนื้อหาได้ยากอาจจะรู้ได้เพียงตัวบทหรือพยัญชนะ หรือถ้อยคำเท่านั้น เสมือนดอกบัวที่เพิ่งออกจากเหง้า ยังจมอยู่ในน้ำที่ดินเลนอยู่ เสี่ยงต่อการที่ปลา และเต่าจะกัดกินเป็นอาหาร<sup>๙</sup>

ระดับสติปัญญาของผู้เรียนสามารถจัดได้คือ มีสติปัญญาเป็นอัจฉริยะเรียนรู้ได้เร็ว เทียบได้กับระดับเกรด A มีสติปัญญามากแต่ต้องใช้เวลาในการเรียนรู้มากกว่าพวกแรก เทียบได้กับระดับเกรด B มีสติปัญญาปานกลาง ต้องมีความเพียรพยายามจึงจะสามารถเรียนรู้เข้าใจได้ เทียบได้กับระดับเกรด C และมีสติปัญญาต่ำ ได้แก่ประเภทที่เรียนหน้าลืมหลับ เรียนรู้ได้ช้ามาก เทียบได้กับระดับเกรด D

<sup>๙</sup> ส. อจ. (บาลี) ๒๑/ ๑๓๓ / ๑๔๑.

๒. โดยผลของการศึกษา แบ่งได้ ๓ ประเภท คือ

๑) อปคัททปริยัติ พวกเรียนดูจุฬิษ ประเภทความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด มีความรู้ที่เป็นพิษแก่ตนเอง

๒) นิตกรณปริยัติ พวกเรียนเพื่อถอนความทุกข์ยาก เมื่อเรียนแล้วก็สามารถหาความสุขประสบความสำเร็จในชีวิตได้

๓) ภัณฑาคาริกปริยัติ พวกเรียนเพื่อเป็นขุนคลังแห่งวิชาการ เมื่อเรียนแล้วนอกจากเป็นผู้สามารถประสบความสำเร็จในชีวิตได้แล้ว ยังเป็นแหล่งข้อมูลเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการแก่บุคคลอื่นได้ด้วย<sup>๑๑</sup>

ผลที่เกิดจากการเรียน มีลักษณะ คือ ประเภทที่แรกมีความรู้ท่วมหัวแต่เอาตัวไม่รอด ไม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตในแต่ละวันได้ ประเภทที่สองใช้ความรู้แก้ปัญหาตนเองได้ คือสามารถประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้ และ ประเภทสุดท้ายใช้ความรู้ให้เกิดผลแก่ตนเองด้วย เป็นที่พึ่งให้คนอื่นด้วย ประเภทนี้เป็นที่ต้องการของสังคมเป็นจำนวนมาก ถ้าหากสังคมใดมีประเภทนี้มากจะมีแต่ความเจริญรุ่งเรืองตลอด

๓. จรรยาบรรณของศิษย์ บุคคลผู้ที่มีอุปการคุณต่อเด็ก นักเรียน นักศึกษา เยาวชน รองจากบิดามารดา คือ ครูอาจารย์ เพราะท่านยอมประสพสิทธิ์ประสาทวิชา ทั้งในการตำรา และ นอกตำรา ให้แก่ศิษย์ได้ดี ให้มีความรู้ หรือวิชาติดตัวที่จะต่อสู้กับโลกภายนอก และมีอาชีพเป็นหลักในการดำรงชีวิตได้

ดังนั้น ศิษย์จึงควรกตัญญู มีความสำนึก และเห็นคุณค่าความดีของครูอาจารย์ โดยกรปฏิบัติต่อท่านด้วยความเคารพ ตามหน้าที่ของศิษย์ที่ดี ที่พึงปฏิบัติต่อ ครู อาจารย์ ดังนี้

๑) ลูกขิ้นย่นรับ การลูกรับ เป็นการให้เกียรติ ให้ความเคารพครูอาจารย์ กิริยาขิ้นย่นเป็นการให้ความเคารพนั้น ขิ้นอยู่กับสถานที่ ซึ่งเป็นการแสดงออกด้วยความเหมาะสม

๒) ช่วยทำกิจธุระของครูอาจารย์ การเข้าไปช่วยทำกิจธุระ เกี่ยวกับการเรียนการสอน หรือกิจธุระอื่น ๆ อันเป็นการแบ่งเบาภาระกิจของครูอาจารย์

---

<sup>๑๑</sup> ม.มู.อ. (ไทย) ๑๘/๓๐๕-๓๐๖.

๓) เชื่อฟังคำแนะนำสั่งสอนของครูอาจารย์ ตามธรรมดาครูอาจารย์ที่ดีนั้น ท่านย่อมจะสั่งสอนศิษย์ด้วยจิตเมตตา ด้วยความปรารถนาดีเสมอ ดังนั้น เมื่อท่านสั่งสอน หรือว่ากล่าวตักเตือนอะไร ต้องตั้งใจฟังด้วยความเคารพ ให้ฟังก่อนจึงเชื่อเรียกว่า เชื่อฟัง แล้วเต็มใจที่จะปฏิบัติตามคำสอนนั้น ๆ ข้อนี้สำคัญมาก เพราะถ้าไม่เชื่อฟังแล้ว การปฏิบัติตามหน้าที่อื่น ๆ ก็จะไม่เกิดขึ้นไม่ได้

๔) อุปัฏฐาก การแสดงความกตัญญูกตเวที การอุปัฏฐากสามารถทำได้ โดยการหาโอกาสเข้าไปช่วยเหลือบำรุง ตอบแทนบุญคุณท่านตามโอกาสสมควร เป็นการแสดงถึงความมีน้ำใจปรนนิบัติช่วยเหลือครูอาจารย์ทำกิจเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ตนเห็นสมควร โดยอาสาทำเองไม่ต้องรอให้ครูอาจารย์ใช้ ก็จัดเป็นหน้าที่ของศิษย์ที่ควรแสดงออก

๕) เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ การตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ตั้งใจจดจำ ตาดู หูฟัง มือจด ใจคิด ปากท่อง ถ้าจะถาม หรือตอบ ต้องทำด้วยความเคารพ<sup>๑๑</sup>

คุณธรรมที่ศิษย์พึงปฏิบัติต่อ ครู คือต้อนรับด้วยความยินดีเสมอ ช่วยเหลือการงาน เชื่อฟังคำสอน มีความกตัญญูกตเวที และมีความเคารพทุกเมื่อ อย่างเช่น พระราहुล<sup>๑๒</sup> ปฏิบัติต่อพระผู้มีพระภาคด้วยความเคารพ

ที่กล่าวมาทั้งหมดในหัวข้อนี้ เป็นการกล่าวถึงลักษณะของผู้เรียน ที่แบ่งตามระดับสติปัญญา ผลของการเรียนที่จะนำไปประยุกต์ใช้แก่ตนเองและผู้อื่น และจรรยาบรรณหรือคุณธรรมประจำตัวที่ศิษย์ที่ดีควรมีต่อครูบาอาจารย์ เมื่อสามารถกำหนดได้ดังนี้แล้ว ก็จะทำให้ง่ายต่อการจัดการเรียนการสอนซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

#### ๔.๑.๓ การนำพุทธวิธีให้การปรึกษามาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

ในการศึกษาเล่าเรียนนั้น สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะมองข้ามไม่ได้ นั่นก็คือการจัดการในการเรียน การสอน เพราะหากว่ามีการจัดการที่ดี จะมีประสิทธิภาพเป็นอย่างมาก จึงจำเป็นต้องมีหลักธรรมสำหรับพัฒนาการศึกษา เพื่อให้การศึกษาได้ก้าวไปได้ด้วยดี คือ

---

<sup>๑๑</sup> ที.ป. (ไทย) ๑๑/๑๙๘-๒๐๔/๒๐๒-๒๐๖.

<sup>๑๒</sup> ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๐๗-๑๑๒/๑๑๗-๑๒๒.

## ๑. จุดเริ่มต้นของการศึกษา

ปัจจัยอันเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษา สำหรับผู้กำลังค้นหาความรู้มี ๒ ประการ คือ

๑) โปรโตโมสสะ เรียนจากผู้อื่น หรือจากสิ่งอื่น ๆ อันเป็นปัจจัยภายนอก ได้แก่ การสอน การแนะนำ การชี้แจง การถ่ายทอด การบอกเล่าข่าวสาร คำอธิบายจากบุคคลอื่น ตลอดจนจนถึงการเรียนรู้จากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ จากภายนอกโดยเฉพาะจาก ครูอาจารย์ บิดามารดา เพื่อร่วมชั้นเรียน เพื่อนร่วมงาน สื่อมวลชน สถาบันทางศาสนา และวัฒนธรรม เป็นต้น โดยมีเงื่อนไขว่า โปรโตโมสสะ นั้นจะต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพสูง และเป็นกัลยาณมิตรที่ดี

๒) โยนิโสมนสิการ การกระทำไว้ในใจโดยอุบายที่แยบคาย ได้แก่ การรู้จักคิด คิดอย่างถูกวิธี หรือคิดอย่างมีระเบียบ เป็นปัจจัยภายใน เมื่อได้รับอะไรจากปัจจัยภายนอกอันเป็นโปรโตโมสสะแล้ว ก็นำเอามาพิจารณาไตร่ตรองอีกที เพื่อจะได้มองเห็นสิ่งทั้งหลาย เป็นรูปของกระบวนการ สามารถเชื่อมโยงเหตุผลเข้าหากันได้ เมื่อมองเห็นเหตุก็มองเห็นผล ที่ยังไม่เกิดขึ้นก็จะทำให้เกิดปัญญาความรู้ ความเข้าใจได้<sup>๑๓</sup>

จุดเริ่มต้นของการศึกษาต้องอาศัยเสียงภายนอก ที่เป็นกัลยาณมิตร และการนำสิ่งเหล่านั้นมาคิดใคร่ครวญด้วยปัญญาอันแยบคายด้วยภายในใจ ก็จะเป็นความรู้ขึ้นในตนอย่างมีคุณภาพประสิทธิภาพ

## ๒. บ่อเกิดปัญญา

ที่มาแห่งปัญญา คือ ความรู้แจ้งในเรื่องราวต่าง ๆ ที่ศึกษาเล่าเรียน มีบ่อเกิด ๓ แห่ง คือ

๑. สุตมยปัญญา ความรู้เกิดจากการสดับตรับฟัง หรือการศึกษาเล่าเรียน

๒. จินตามยปัญญา ความรู้ที่เกิดจากการคิด การพิจารณาหาเหตุผล รู้จักคิด รู้จักนำมาไตร่ตรอง และคิดเป็น

๓. ภาวนามยปัญญา ความรู้เกิดจากการอบรมลงมือปฏิบัติ<sup>๑๔</sup>

ปัญญานั้นสามารถเกิดได้จากการสดับตรับฟัง คิดพิจารณาตามเหตุผล และผลมือปฏิบัติตาม

---

<sup>๑๓</sup> ม.มู. (บาลี) ๑๒/๔๙๗/๕๓๙.

<sup>๑๔</sup> ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๖๘/๑๖๕., ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๘/๒๑๓.

### ๓. รากฐานของความรู้ (หัวใจนักปราชญ์)

บุคคลผู้ที่จะเป็นคนที่มีความรู้ ที่เรียกว่า บัณฑิต หรือนักปราชญ์ ได้นั้นจะต้องมีหลักที่เรียกว่า หัวใจของนักปราชญ์ คือ สุ.จิ.ป.ล. ความหมาย คือ สุ. ฟัง รู้จักฟังด้วยความตั้งใจ จิ. คิด รู้จักคิดใคร่ครวญอย่างรอบคอบ ป. ถาม สนใจใต้อาการให้เกิดความรู้จริง ล. จด รู้จักจดบันทึกไว้เพื่อช่วยความทรงจำ นี่คือลักษณะของคนที่จะเป็นบัณฑิตได้ ต้องรู้จักฟัง รู้จักคิด รู้จักถาม และรู้จักจด หากปราศจากคุณสมบัติข้างต้นนี้ไม่สามารถที่จะเป็นบัณฑิตได้

### ๔. อิทธิบาท ๔

นักศึกษาจะต้องมีคุณธรรมที่จะนำไปประสบความสำเร็จในการศึกษา ได้แก่ อิทธิบาท ๔ ประการ คือ

๑) ฉันทะ ความพอใจ ต้องมีความพอใจในวิชาที่เรียน ครูอาจารย์ ผู้สอน สถาบัน คณะวิชาที่เรียน และพอใจในผลการเรียนวิชานั้น ๆ

๒) วิริยะ ความเพียร ต้องมีความพากเพียร ความขยัน และความกล้าหาญ ไม่หวาดกลัวต่อความยากของวิชา พยายามต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ ในกระบวนการศึกษา

๓) จิตตะ เอาใจใส่ ต้องมีความตั้งใจ หรือสนใจในการศึกษา ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่าน เลื่อนลอยไปในเรื่องอื่น ๆ

๔) วิมังสา หมั่นตรិตรอง ต้องตรวจสอบ ทดลอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผล ในวิชาที่เรียน ตลอดทั้งมีการวางแผน ประเมินผล และคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น<sup>๑๕</sup>

คนที่ประสบความสำเร็จในการศึกษาได้นั้น ต้องเต็มใจเรียน แข็งใจเรียน ตั้งใจเรียน และเข้าใจเรียน ในที่ทุกสถานในการณ์ทุกเมื่อ หากปฏิบัติได้ตามแนวทางนี้ความสำเร็จก็ไม่อยู่ไกลไม่ไกล

### ๕. ปัญญาวุฒิธรรม ๔

เพื่อความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน นักศึกษาควรมีคุณธรรม เป็นหลักการ เพื่อความเจริญแห่งปัญญาที่เรียกว่า ปัญญาวุฒิธรรม ๔ ประการ คือ

---

<sup>๑๕</sup> ที.ป.า. (ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๓๓๓.

๑) สัมปรีศสังเสวะ คบหาคนดี ต้องขยันเข้าหาครูอาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิตลอด ทั้งคบแต่เพื่อที่มีความรู้ มีความประพฤติดี

๒) สัทธัมมัสสนะ รับฟังคำสอน ต้องหมั่นเอาใจใส่ในการศึกษาเล่าเรียน และหาความรู้จากครูอาจารย์ และเพื่อนที่มีความรู้ มีความประพฤติดี

๓) โยนิโสมนสิการ ทำไว้ในใจโดยอุบายแยบคาย เมื่อรับคำสอนมาแล้วต้องน้อมนำมาพิจารณาพิเคราะห์โดยเหตุโดยผลอย่างลึกซึ้ง เพื่อความเข้าใจชัด และถูกต้อง

๔) ธัมมานุธัมมปฏิบัติ ปฏิบัติตามให้ถูกต้อง จะต้องนำสิ่งที่ได้เล่าเรียน และไตรตรองเห็นแล้ว ไปใช้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักการและสอดคล้องกับจุดประสงค์ของวิชานั้น ๆ เพราะวิชาการต่าง ๆ จะเกิดประโยชน์สูงสุดขึ้นได้ สำคัญอยู่ที่การลงมือปฏิบัติ หรือนำไปใช้<sup>๑๖</sup>

ผู้จะประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน จะต้องรู้จักเข้าหาครู ผู้มีความรู้ดี และประพฤติดี เพื่อรับฟังคำสั่งสอน แล้วนำมาพิจารณาไตร่ตรองด้วยตนเองอย่างรอบคอบ แล้วนำมาปฏิบัติ เมื่อนั้นความเจริญก้าวหน้าในชีวิต และในการศึกษาเล่าเรียนก็จะบังเกิดขึ้น

## ๖. สัมปายะ ๗ ( ๗ สบาย )

เครื่องอำนวยความสะดวก ที่จะสนับสนุนให้การเรียนการศึกษา ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย เรียกว่า สัมปายะ ๗ คือ

- ๑) อาวาสสัมปายะ มีที่อยู่ดี (หอพักดี)
- ๒) อาหารสัมปายะ มีที่กินดี (โรงอาหารดี)
- ๓) บุคคลสัมปายะ ได้ครูอาจารย์ผู้สอนดี
- ๔) ธรรมสัมปายะ ได้เรียนสาขาวิชาที่ชอบ มีหลักสูตรดี
- ๕) อิริยาปถสัมปายะ มีกิจกรรมดี (กีฬาดี)
- ๖) อุตุสัมปายะ มีบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมดี
- ๗) โคจรสัมปายะ มีชุมชนคือ เพื่อร่วมคณะร่วมหอพักดี<sup>๑๗</sup>

องค์ประกอบที่สำคัญของการศึกษา คือ ที่อยู่ดี กินดี ครูดี หลักสูตรดี กิจกรรมดี บรรยากาศดี และสิ่งแวดล้อมชุมชนดี สิ่งเหล่านี้ช่วยเกื้อกูลในการศึกษาได้เป็นอย่างดี

<sup>๑๖</sup> อ.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๒๔๘/๓๓๒.

<sup>๑๗</sup> วิสุทธิ. (บาลี) ๑/๑๖๑.



## ๗. องค์ของพหุสูตร ๕

คุณสมบัติที่ทำให้ควรได้รับชื่อว่า เป็นพหุสูตร คือ ผู้ที่ได้เรียนรู้อย่างมาก หรือคงแก่เรียนมี ๕ ประการคือ

๑) พหุสูตร ฟังมาก คือ ได้ฟังการสอน การบรรยายของครูอาจารย์ ในวิชาอะไรมาแล้ว ก็สามารถรับ และเข้าใจ เก็บรวบรวมรักษาไว้ได้

๒) ละเอียด จำได้ คือ หลังการฟังมาแล้ว ก็จดจำเนื้อหาสาระของวิชานั้น ๆ ไว้ได้อย่างแม่นยำ

๓) วจสา ปริจิตา คล่องปาก คือ การท่องจำหลักสูตร กฎที่สำคัญ ๆ ของวิชานั้น ๆ ให้คล่องปากเพื่อเป็นการเก็บสิ่งสม เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ หรือทฤษฎีสำคัญ วิชาอื่น ๆ ไว้

๔) มนสานุเปกขตา ฟุ้งขึ้นใจ คือ การนำเอาเนื้อหาสาระของวิชานั้น ๆ ไปพิจารณาไตร่ตรอง เพื่อค้นหาเหตุผล และรายละเอียดต่าง ๆ ตลอดจนการนำเอาวิชาเหล่านั้นไปวิเคราะห์ วิจัยให้ถ่องแท้ในทุกแง่มุม

๕) ทิฏฐิยา สุปฏิวิตธา ขบได้ด้วยทฤษฎี หรือแทงตลอดดีด้วยทิวี่ คือ การพิจารณาทำความเข้าใจให้แจ่มแจ้ง ตลอดในเนื้อหาสาระของวิชาเหล่านั้น ด้วยความคิดและปัญญาของตน

๑๘

คนที่ได้ชื่อว่า เป็นพหุสูตร ต้องประกอบด้วยเป็นคนฟังมาก จำได้ คล่องปาก ขึ้นใจ แจ่มแจ้งในสิ่งที่เรียน ไม่เลือนหายไปแม้จะล่วงเลยไปนานสักเท่าไรก็ตาม

ทั้งหมดที่แสดงมาในหัวข้อนี้ เป็นการแสดงถึงความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ ทั้งด้านเนื้อหาทางวิชาการ ครูผู้ทำหน้าที่ในการสอน ผู้เรียน และสิ่งแวดล้อมทุกอย่างให้มีความเอื้อเพื่อต่อกัน มีความเป็นอันเดียวกัน เมื่อทุกอย่างสามารถดำเนินไปด้วยกันได้ดี ก็สามารถช่วยในด้านการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น และช่วยแก้ไขปัญหากำลังเกิดอยู่ให้สิ้นไปได้ในที่สุด

ทั้งสามหัวข้อที่ได้นำมาเสนอไปแล้วนั้น เป็นส่วนที่ควรนำมาประยุกต์ใช้การให้การปรึกษากับครูผู้ทำหน้าที่สอน นักเรียน และในการจัดการเรียนการสอน ให้มีคุณธรรมที่ดี คุณสมบัติที่เหมาะสม และคุณภาพเป็นที่ต้องการของสังคม เมื่อปฏิบัติได้ครบตามที่กล่าวมาแล้วนี้ ปัญหาที่จะเกิดขึ้นก็น้อย หรืออาจจะหมดสิ้นปัญหา เพราะปัญหาส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากบุคคลเป็นผู้ก่อ จากนั้นจึงลุกลามขยายวงกว้างออกไป นี่จึงเป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุโดยตรง

## ๔.๒ การนำพุทธวิธีการให้การปรึกษามาใช้กับการปกครอง

ในเรื่องเกี่ยวกับการปกครองนั้น พระพุทธศาสนามีได้มีคำสอนที่เป็นระบบที่ชัดเจน แต่เป็นการสอนเฉพาะเรื่อง เฉพาะคราว เนื่องจากรัฐมีไว้เพื่อความสุขของประชาชน และความสุขที่แท้ต้องเป็นความดีงามตามหลักพุทธศาสนา ดังนั้น คำสอนของพระพุทธศาสนาจึงมุ่งสู่จุดมุ่งหมายของชีวิตจุดเดียวกัน การประเมินค่าว่าอะไรดี อะไรชั่ว จะต้องเป็นไปในแนวเดียวกัน จะขัดแย้งกันไม่ได้ ซึ่งจะให้ความสำคัญแก่ตัวบุคคลผู้มีหน้าที่ปกครองมากกว่า คือ เมื่อบุคคลเป็นคนดีแล้ว ไม่ว่าจะปกครองด้วยระบบใดก็นำประชาชนไปสู่ความดี และความสุขทั้งสิ้น

พระพุทธองค์ทรงปรารถนาจะสร้างคนมากกว่าสร้างระบบ เนื่องจากให้ผลที่ตรง และถาวรกว่า แต่การที่ต้องสร้างระบบกับในปัจจุบันด้วย ก็เพราะสร้างคนไม่สำเร็จนั่นเอง และเมื่อสร้างไม่สำเร็จ อย่างน้อยก็กับการที่มีระบบควบคุม ก็ทำให้เกิดผลขึ้นได้บ้าง

### ๔.๒.๑ การนำพุทธวิธีการให้การปรึกษามาใช้กับนักปกครอง

บุคคลที่จะมาทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองนั้น มีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองให้ชัดเจน มีหลักการ และวิธีการที่จะนำมาใช้ในปกครอง ให้มีความเป็นธรรมกับผู้อยู่ภายใต้การปกครอง ดังมีหลักธรรมที่เป็นหลักการใช้อำนาจในเรื่องของหลักอธิปไตย หรือหลักความเป็นใหญ่ ๓ ประการ ดังนี้<sup>๑๙</sup>

๑. อัตตอธิปไตย คือ การถือตนเป็นใหญ่ คือ เอาตนเอง ฐานะศักดิ์ศรี เกียรติภูมิของตนเป็นใหญ่ การทำการด้วยปรารถนา และสิ่งที่เนื่องด้วยตนเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศล ได้แก่ เว้นชั่ว ทำดีด้วยเคารพตนเอง จะเห็นว่าการถือตนเป็นใหญ่นี้ย่อมสามารถเป็นได้ทั้งทางดี และทางชั่ว แต่จะเป็นอันตรายอย่างยิ่งหากผู้ใช้อำนาจเป็นผู้ทุจริต เห็นแก่ประโยชน์ตนเป็นสำคัญ

๒. โลกอธิปไตย คือ การถือโลกเป็นใหญ่ คือ ความนิยมของหมู่ชนเป็นใหญ่ หวั่นไหวไปตามเสียงนินทา และสรรเสริญ กระทำการด้วยปรารถนาจะเอาใจหมู่ชน หากความนิยมหรือหวั่นกลัวเสียงกล่าวว่าเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศล ได้แก่ เว้นชั่ว ทำดีด้วยเคารพเสียงหมู่ชน

---

<sup>๑๙</sup> ที.ปา.(บาลี) ๑๑/๒๒๘/๒๓๑.

๓. ธรรมาธิปไตย คือ การถือธรรมเป็นใหญ่ คือ หลักการความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผลเป็นใหญ่ กระทำด้วยปรารถนาสิ่งที่ดีศึกษา ตรวจสอบตามข้อเท็จจริง และความคิดเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวาง ชัดแจ้งและพิจารณาอย่างดีที่สุดเต็มขีดแห่งสติปัญญาจะมองเห็นได้ด้วยความสามารถที่ใจว่าเป็นไปโดยชอบธรรม และเพื่อความดีงามเป็นประมาณอย่างสามัญ ได้แก่ ทำการด้วยเคารพหลักการ กฎระเบียบ กติกา

ผู้ครองรัฐที่จะทำให้ประชาชนร่มเย็นเป็นสุขที่สุด คือ ผู้ครองรัฐที่ถือ ธรรมาธิปไตย เป็นหลักสำคัญ คำว่า ธรรมาธิปไตย หรือการถือธรรมเป็นใหญ่นี้ ก็คือ การถือปฏิบัติตาม อภิญญาเทสิตธรรม ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ในมหาปริณิพพานสูตร มหาวรรค ทีฆนิกาย<sup>๒๐</sup> ในทางปฏิบัติมีข้อธรรมรวม ๓๗ ประการ ทรงแสดงหลักธรรมของผู้ปกครองที่ดีพึงยึดถือปฏิบัติ ตามองค์ธรรม ดังนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔, สัมมัปปธาน ๔, อิทธิบาท ๔, พละ ๕, อินทรีย์ ๕, โพชฌงค์ ๗ และมรรค ๘ รวม ๓๗ ประการ

อภิญญาเทสิตธรรม หรือโพธิปักขิยธรรม มีข้อธรรม ๗ หมวด ดังต่อไปนี้

๑. สติปัฏฐาน ๔<sup>๒๑</sup> เป็นธรรมที่ให้ความสำคัญต่อการเป็นผู้มีสติไว้มาก เพราะสติ เป็นพื้นฐานสำคัญ ในการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของบุคคลทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ

ผู้มีสติ ได้แก่ เป็นผู้ที่มีสติโดยเหตุ ๔ อย่าง คือ เมื่อเจริญกายนุสสนาสติปัฏฐาน ในกาย ชื่อว่าเป็นผู้มีสติ เมื่อเจริญเวทนานุสสนา สติปัฏฐานในเวทนาทั้งหลาย ชื่อว่า เป็นผู้ที่มีสติ เมื่อเจริญจิตตานุสสนา สติปัฏฐานในจิต ชื่อว่าเป็นผู้มีสติ เมื่อเจริญธรรมานุสสนา สติปัฏฐาน ในธรรมทั้งหลายชื่อว่า เป็นผู้ที่มีสติ คือ

๑) กายนุสสนาสติปัฏฐาน พิจารณาเห็นกายในกายอยู่มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌา และโทมนัส ในโลกเสียได้

๒) เวทนานุสสนาสติปัฏฐาน พิจารณาเห็นเวทนาทั้งหลายในเวทนาอยู่มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลกเสียได้

๓) จิตตานุสสนาสติปัฏฐาน พิจารณาให้เห็นจิตในจิตอยู่มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลกเสียได้

---

<sup>๒๐</sup> ที.ม. (บาลี) ๑๐/๑๐๖-๑๐๗/๑๐๙-๑๑๐.

<sup>๒๑</sup> ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๗๓-๓๐๐/๓๒๕-๓๕๑.

๔) ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน พิจารณาเห็นธรรมทั้งหลาย ในธรรมอยู่มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌา และโทมนัส ในโลกเสียได้

บุคคลผู้เป็นนักปกครองที่ดี ควรจะยึดในสติสัมปชัญญะ คือ ระลึกรู้สึกตัวทุกเมื่อในการพูด การคิด และการกระทำ ตัดสิ้นใจกระทำการด้วยความรอบคอบ

๒. สัมมัปปธาน ๔<sup>๒๒</sup> ได้แก่

๑) สังวรปธาน ได้แก่ การพยายามปรารภความเพียร ประคองจิตตั้งสติไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น

๒) ปธานปธาน ได้แก่ การพยายามปรารภความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตไว้ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

๓) ภวานาปธาน ได้แก่ การพยายามปรารภความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตไว้ เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น

๔) อนุรักษนาปธาน ได้แก่ การพยายามปรารภความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตไว้ เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมียิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพญุญต์ หรือความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่บังเกิดแล้ว

ละเอียด ศิลาโน่ย<sup>๒๓</sup> ได้ให้ความเห็นว่าหัวข้อธรรมนี้ ก่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพ และตรงเป้าหมายต่อการกระทำ คือ เพียรระวังมิให้เกิดความล้มเหลวในการทำงาน ถ้าล้มเหลว ต้องเพียรระงับให้ได้ และต้องเพียรสร้างความสำเร็จในการทำงานให้ได้ และในที่สุดต้องเพียรรักษาความสำเร็จเอาไว้ไม่ให้เสื่อมถอยไปเสีย แม้ในการสร้างฐานะก็เช่นกัน ต้องเพียรอย่างให้เกิดความยากจนขาดแคลน หรือยากไร้ หากแสดงความยากไร้ขึ้นต้องเพียรระงับให้พ้น แล้วจากนั้นให้เพียรสร้างความร่ำรวยมั่งคั่งให้เกิดขึ้น และประคองรักษาความมั่งคั่งเอาไว้ให้ดำรงอยู่ต่อไปให้ได้ ส่วนกิจอื่น ๆ ก็กล่าวในทำนองเดียวกัน คือ เพียรระวังมิให้เกิดความเกียจคร้าน เพียรระงับความเกียจคร้านให้ได้ เพียรสร้างความขยันขันแข็งให้เกิดขึ้น และรักษาระดับความขยันขันแข็งให้มั่นคง จะเห็นว่าความเพียรเป็นหัวใจของการกระทำทั้งหมดทุกชนิดไม่ว่าทางโลก หรือทางธรรม

<sup>๒๒</sup> อสง. จตฺกุก. (ไทย) ๒๑/๖๗/๙๖.

<sup>๒๓</sup> ละเอียด ศิลาโน่ย, **สร้างตัวสร้างฐานะตามหลักพุทธศาสตร์ประยุกต์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๓๖), หน้า ๘๓-๘๔.

๓. อิทธิบาท ๔<sup>๒๔</sup> เป็นหลักธรรมอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไป เพื่อถึงฝั่งจากที่ไม่ใช่ฝั่ง (ให้ถึงความสำเร็จ) ซึ่งเป็นธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการนั้น ๆ ซึ่งมี ๔ ข้อดังนี้ คือ

๑) ฉันทะ (มีใจรัก) คือ พอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจ หรืองานที่ทำ มิใช่รักแต่ทำพอให้เสร็จ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัล หรือผลกำไร

๒) วิริยะ (พากเพียรทำ) คือ ขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำให้สำเร็จด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ทอดถอย

๓) จิตตะ (เอาจิตฝึกฝน) คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อย ๆ เสมอ ๆ

๔) วิมังสา (ใช้ปัญญาสอบสวน) คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ และตรวจตรา หาเหตุผล ตรวจสอบข้อที่ยังหย่อนเกินเลย บกพร่อง ขัดข้องในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น

การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ จะทำให้เกิดความก้าวหน้าในกิจการทั้งปวงที่ต้องกระทำ นับตั้งแต่สิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ จนถึงสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงตนในสังคม เพราะเป็นสิ่งที่ส่งผลให้การปฏิบัติตนมีความประณีต รวดเร็ว ถูกต้อง มีคุณค่าทั้งต่อตนเอง และสังคมได้เป็นอย่างดี

#### ๔. อินทรีย์ ๕<sup>๒๕</sup>

๑) สัทอินทรีย์ เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อพระบัญญัติตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงถึงพร้อมด้วยวิชา และจรณะเสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม

๒) วิริอินทรีย์ ปรารถนาความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อความถึงพร้อมแห่งกุศลธรรม มีกำลัง มีความบากบั่น มั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย

๓) สตินทรีย์ มีสติ ประกอบด้วยสติเครื่องรักษาตัวอย่างยิ่ง ระลึกได้ ตามระลึกได้ซึ่งกิจที่กระทำและคำพูด

<sup>๒๔</sup> ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๑ /๒๓๓๓.

<sup>๒๕</sup> ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๐๐ /๒๕๒.

๔) สมานินทรีย์ กระทำซึ่งพระนิพพานให้เป็นอารมณ์ แล้วได้สมาธิ

๕) ปัญญินทรีย์ เป็นผู้ที่มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเครื่องกำหนดความคิดอันประเสริฐ ชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ

ที่เรียกว่า อินทรีย์ เพราะหมายความว่า เป็นใหญ่ในการกระทำหน้าที่แต่ละอย่างของตน คือเป็นเจ้าของ ในการครอบงำเสียซึ่งความไร้ศรัทธา ความเกียจคร้าน ความประมาท ความฟุ้งซ่าน และความหลงตามลำดับ

๕. พละ<sup>๒๖</sup> คือ ธรรมอันเป็นกำลัง ธรรมที่มีกำลังเกิดจากคุณธรรม ความประพฤติกปฏิบัติที่เป็นหลักประกันของชีวิต ทำให้เกิดความมั่นใจในตนเอง จนไม่มีความหวาดหวั่นกลัวภัย มี ๔ ประการ คือ

๑) ปัญญาพล กำลังปัญญา คือ ได้ศึกษามีความรู้ ความเข้าใจถูกต้องชัดเจนในเรื่องราว และกิจการที่ตนเกี่ยวข้อง ตลอดไปถึงสภาวะอันเป็นธรรมดาของโลก และชีวิต เป็นผู้กระทำการต่าง ๆ ด้วยความเข้าใจเหตุผล และสภาพความจริง

๒) วิริยพล กำลังความเพียร คือ เป็นผู้ประกอบกิจการหน้าที่การงานต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา ด้วยความบากบั่นพยายาม ไม่ได้ทอดทิ้ง หรือย่อหย่อนห่อถอย

๓) อดวิชชพล กำลังศุขจิต หรือกำลังบริสุทธิ์ คือ มีความประพฤติกและการงานสุจริต ไร้โทษ สะอาดบริสุทธิ์ ไม่มีข้อที่ใครจะติเตียนได้

๔) สังคหพล กำลังการสงเคราะห์ คือ ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลทำตนให้เป็นประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ เป็นสมาชิกที่มีคุณประโยชน์ของชุมชน

พละหมวดนี้ เป็นหลักประกันของชีวิต ผู้ประพฤติกกรรม ๔ นี้ย่อมดำเนินชีวิตด้วยความมั่นใจ เพราะเป็นผู้มีพลังในตน ย่อมข้ามพ้นภัยทั้งหลายได้

๖. โภชณงค์ <sup>๒๗</sup> คือ องค์แห่งปัญญาเครื่องตรัสรู้ หรือธรรมแห่งความรู้แจ้ง หลักธรรมนี้ย่อมเป็นเครื่องประกันความผิดพลาด อันเกิดจากการกระทำได้เป็นอย่างดี มีอยู่ ๗ ประการ คือ

๑) สติสัมโพชณงค์ ความระลึกได้ สำนึกพร้อมอยู่ ใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับเรื่อง

๒) ธัมมวิจยสัมโพชณงค์ ความเป็นธรรม ความสอดคล้อง สืบค้นธรรม

<sup>๒๖</sup> อ. นวก. (บาลี) ๒๓/๒๐๙/๓๗๖.

<sup>๒๗</sup> ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๔๓๔/๓๑๐.

- ๓) วิริยสัมโพชฌงค์ ความเพียร
- ๔) ปิติสัมโพชฌงค์ ความอิ่มเอิบใจ
- ๕) ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ความสงบกาย สงบใจ
- ๖) สมภาสิสัมโพชฌงค์ ความมีใจตั้งมั่น จิตแน่วในอารมณ์
- ๗) อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ความมีใจเป็นกลาง ด้วยแจ้งในความจริง

๗. มรรคมือองค์ ๘<sup>๒๔</sup> คือ ธรรมอันเป็นหลักการดำเนินชีวิตเพื่อความพ้นไปจาก ความทุกข์ร้อน ไม่มีการเบียดเบียนทั้งตนเอง และผู้อื่น มือองค์ประกอบ ๘ ประการ ดังนี้คือ

- ๑) สัมมาทิฏฐิ คือ มีความรู้เท่าทันในทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ และวิถีทางดับทุกข์
- ๒) สัมมาสังกัปปะ คือ มีความคิดที่จะไม่เบียดเบียน ไม่พยาบาทโกรธแค้น ผู้ใด

๓) สัมมาวาจา คือ มีวาจาดี งดเว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ หรือพูดเพื่อแฉ้อ

๔) สัมมากัมมันตะ คือ ประพฤติดีงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ และการประพฤติดีในกาม

๕) สัมมาอาชีวะ คือ การหาเลี้ยงชีพด้วยสุจริต

๖) สัมมาวายามะ คือ มีความเพียรในทางที่ดี หมั่นระคองกาย และจิตให้ตั้งมั่นในทางที่ดี อันจะทำให้ผู้ประพฤตินั้นเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้น

๗) สัมมาสติ คือ มีความรู้สึกตัวตลอดเวลา ทำให้สามารถควบคุมการประพฤติ แต่ในทางที่เจริญ ล่วงพ้นความเสื่อมไปได้

๘) สัมมาสมาธิ คือ มีใจตั้งมั่นไม่โลเลหันเหไปทางใด

มรรคมือองค์ ๘ นี้ เป็นมัคชฌิมาปฏิบัติ คือทางสายกลาง เพราะเป็นข้อปฏิบัติอันพอดี ที่จะนำไปสู่จุดหมายแห่งความหลุดพ้นเป็นอิสระ ดับทุกข์ ปลอดปัญหา ไม่ติดข้องในที่สุดทั้งหลาย นอกจากหัวข้อธรรมทั้ง ๗ ประการข้างต้นนี้แล้ว ยังมีหลักธรรมที่สำคัญที่ผู้ทำหน้าที่ ในการปกครองควรยึดเป็นหลักในการปฏิบัติหน้าที่ ดังนี้ คือ

ทศพิธราชธรรม<sup>๒๕</sup> คือ มีคุณธรรมของผู้ปกครองหรือราชธรรม (ธรรมของพระราชา) ๑๐ ประการ ดังนี้

<sup>๒๔</sup> ที.ป.า. (ไทย) ๑๐/๒๙๔/๓๔๘.

๑. ทาน ให้ปันช่วยประชา คือ บำเพ็ญตนเป็นผู้ให้โดยมุ่งปกครอง หรือทำงานเพื่อให้เขาได้ มีให้เพื่อจะเอาจากเขา เอาใจใส่อำนวยความสะดวก สงเคราะห์ อนุเคราะห์ ให้ปวงประชาราษฎร์ได้รับประโยชน์สุข ความสะดวกปลอดภัย ตลอดจนให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อน ประสบทุกข์ และให้ความสนับสนุนแก่คนทำความดี

๒. ศิล รักษาความสุจริต คือ ประพฤติดีงาม สำนวณกายและวจีทวาร ประกอบแต่การสุจริต รักษาภคิตตคุณประพฤตินี้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นทีเคารพนับถือของประชาราษฎร์ มิให้มีข้อที่ผู้ใดจะดูแคลน

๓. ปริจาคะ บำเพ็ญกิจด้วยเสียสละ คือ สามารถเสียสละความสุขสำราญ เป็นต้น ตลอดจนชีวิตของตนได้ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

๔. อาชชวะ ปฏิบัติภาระโดยซื่อตรง คือ ซื่อตรงทรงสัตย์ไว้มารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน

๕. มัททวะ ทรงความอ่อนโยนเข้าถึงคน คือ มีอัธยาศัยไมเย่อหยิ่ง หยาบคาย กระด้างถือองค์ มีความงามสง่าเกิดแต่ท่วงทีริยาสุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม ควรได้รับความรักภักดี แต่มีขาดยำเกรง

๖. ตปะ พันมัวเมาด้วยเผากิเลส คือ แผลเผากิเลส ตัณหา มิให้เข้ามาครอบงำจิต ระวังยับยั้งข่มใจได้ ไม่หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญ และการปรนเปรอ มีความเป็นอยู่สม่าเสมอ หรืออยู่อย่างง่าย ๆ สามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียรทำกิจในหน้าที่ให้บริบูรณ์

๗. อักโกธะ ถือเหตุผลไม่โกรธา คือ ไม่เกรี้ยวกราด ไม่วินิจฉัยด้วยความ และกระทำการด้วยอำนาจความโกรธ มีเมตตาประจำใจไว้ ระวังความเคืองชุ่น วินิจฉัยความ และกระทำการด้วยจิตอันสุขุมราบเรียบตามธรรม

๘. อวิหิงสา มือหิงสนำร่มเย็น คือ ไม่หลงระเหิงอำนาจ ไม่บีบคั้นกดขี่ความกรอุณา ไม่หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชาราษฎร์ผู้ใด ด้วยอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

๙. ชันติ ชำระเช็ดด้วยขันติ คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ อดทนต่อความเหนื่อยยาก ถึงจะลำบากกายเหนื่อยหน่ายเพียงไรก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกขู่ ถูกลှ่น ด้วยถ้อยคำเสียดสี ถากถางอย่างไร ก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกิจกรณที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม

๑๐. อวิโรธนะ มิปฏิบัติคลาดจากธรรม คือ ประพฤติมิให้ผิดจากประศาสนธรรม อันถือประโยชน์สุขความดีงามของรัฐ และราษฎรเป็นที่ตั้ง อันใดประชาราษฎร์ปรารถนา โดยชอบธรรม



ก็ไม่ขัดแย้ง การใดจะเป็นไปโดยชอบธรรมเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนก็ไม่ขัดขวาง วางองค์เป็นหลัก หนักแน่นในอิฏฐารมณหรืออิฏฐารมณใด ๆ สถิตมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุดิธรรม คือ ความเที่ยงธรรม กิติ นิติธรรม คือ ระเบียบแบบแผนหลักการปกครอง ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม กิติ ไม่ประพฤติให้เคลื่อนคลาดวิบัติไป

จักรพรรดิ<sup>๓๐</sup> คือ ปฏิบัติหน้าที่ของนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ที่เรียกว่า จักรวรรดิวัตร (ธรรมเนียม หรือหน้าที่ประจำของจักรพรรดิ) ๕ ประการ คือ

๑. ธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ เคารพธรรม เชิดชูธรรม นิยมธรรม ตั้งตนอยู่ในธรรม ประพฤติธรรมด้วยตนเอง

๒. ธรรมิการักษา ให้ความคุ้มครองโดยธรรม คือ จัดอำนาจการรักษาคุ่มครองป้องกันอันชอบธรรม แก่ชนทุกหมู่เหล่าในแผ่นดิน คือ คนภายใน<sup>๕</sup> ข้าราชการฝ่ายทหาร ข้าราชการฝ่ายปกครอง ข้าราชการพลเรือน นักวิชาการ และคนต่างอาชีพ พ่อค้า เกษตรกร ชาวนิคมนชนบท และชนชายแดน พระสงฆ์และบรรพชิตผู้ทรงศีลทรงคุณธรรม ตลอดจนสัตว์เท้า สัตว์ปีกอันควรที่จะสงวนพันธุ์ทั้งหลาย

๓. มา อธรรมการ ห้าม และกั้นการอันอาธรรม คือ จัดการป้องกันแก้ไข มิให้มีการกระทำที่ไม่เป็นธรรม การเบียดเบียนข่มเหง และความผิดความชั่วร้ายเดือดร้อนเกิดขึ้นในบ้านเมือง ชักนำประชาชนให้ตั้งมั่นในสุจริต และนิยมธรรม

๔. ธนานุประทาน บันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ชนผู้ไร้ทรัพย์ มิให้มีความขัดสนยากไร้ในแผ่นดิน เช่น จัดให้ราษฎรทั้งปวงมีทางหาเลี้ยงชีพ ทำมาหากินได้โดยสุจริต

๕. ปริพจณา สอบถามปรึกษากับพระสงฆ์ และนักปราชญ์ มีที่ปรึกษาที่ทรงวิชาการ ทรงคุณธรรม ผู้ประพฤติดีประพฤติชอบ ผู้ไม่ประมาทหมัวเมาที่จะช่วยให้เจริญปัญญา และกุศลธรรม หมั่นพบไถ่ถามหาความรู้หาความจริง และถกข้อปัญหาต่าง ๆ อยู่โดยสม่ำเสมอตามกาลอันควร เพื่อซักซ้อมตรวจสอบตนให้เจริญก้าวหน้า และดำเนินกิจการในทางที่ถูกที่ชอบธรรม ดีงาม และเป็นไปเพื่อประโยชน์สุข

---

<sup>๓๐</sup> ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๕/๖๕.

<sup>๕</sup> คนภายใน หมายถึง พระมหาลี โอรส ธิดา ข้าราชการในพระองค์ หรือคนในครอบครัว และในปกครองส่วนตัว ซึ่งถึงคุ้มครอง โดยให้การบำรุงเลี้ยงอบรมสั่งสอน เป็นต้น ให้อยู่สุขสงบ และเคารพนับถือกัน

ราชสังคหะ<sup>๓๑</sup> คือ ทำนุบำรุงประชากรราษฎรด้วยหลักธรรมที่เรียกว่า ราชสังคหัตถุ (หลักการสงเคราะห์ประชาชนของพระราช) ๔ ประการ คือ

๑. สัสสมณะ ฉลาดบำรุงธัญญาหาร คือ ปรีชาสามารถในนโยบายที่จะบำรุงพืชพันธุ์ ธัญญาหาร ส่งเสริมการเกษตรให้อุดมสมบูรณ์

๒. ปุริสเมธะ ฉลาดบำรุงข้าราชการ คือ ปรีชาสามารถในนโยบายที่จะบำรุง ข้าราชการ

ด้วยการส่งเสริมคนดีมีความสามารถ และจัดสวัสดิการให้ดี เป็นต้น

๓. สัมมาปาสะ ผูกประสานปวงประชา คือ ผดุงผลงานประชาชนไว้ด้วยนโยบาย ส่งเสริมอาชีพ เช่น จัดทุนให้คนยากจนยืมไปสร้างตนในพาณิชยกรรม หรือดำเนินกิจการต่าง ๆ ไม่ให้ฐานะเหลื่อมล้ำห่างเหินจนแตกแยกกัน

๔. วาขไปยะ มีวาทะดูตตีมีใจ คือ รู้จักพูด รู้จักชี้แจงแนะนำ รู้จักทักทายถามไถ่ทุกข์ สุขราษฎรทุกชั้น แม้ปราศรัยก็ไพเราะน่าฟัง ทั้งประกอบด้วยเหตุผล เป็นหลักฐาน มีประโยชน์ เป็นทางแห่งการสร้างสรรค์ แก้ไขปัญหาเสริมความสามัคคี ทำให้เกิดความเข้าใจดี ความเชื่อถือ และความนิยมนับถือ

เว้นอคติ<sup>๓๒</sup> นักปกครอง เมื่อปฏิบัติหน้าที่พึงเว้นความลำเอียง หรือความประพฤติที่ คลาดเคลื่อนจากธรรม ๔ ประการ

- |             |                          |
|-------------|--------------------------|
| ๑. ฉันทาคติ | ลำเอียงเพราะชอบ          |
| ๒. โทสาคติ  | ลำเอียงเพราะชัง          |
| ๓. โมหาคติ  | ลำเอียงเพราะหลง หรือเขลา |
| ๔. ภยาคติ   | ลำเอียงเพราะขลาดกลัว     |

การเว้นจาก ความลำเอียง เพราะชอบ เพราะชัง เพราะหลง และเพราะกลัวเสียได้ ทำให้การทำหน้าที่เป็นผู้ปกครอง มีประสิทธิภาพ เทียบตรง เกิดประโยชน์แก่สังคมโดยส่วนรวม

จากหลักธรรมทั้งหมดที่นำมาแสดงเอาไว้ในเบื้องต้นนั้น เป็นหลักธรรมที่ควรนำมา ประยุกต์ใช้กับพุทธวิธีการให้การปรึกษาต่อผู้ที่มีหน้าที่ในการปกครอง เพื่อการทำหน้าที่จะได้ ดำเนินไปอย่างมีหลักธรรมประจำใจ ซึ่งจะมีผลให้การทำหน้าที่มีความสมบูรณ์ และเกิด ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลอย่างยั่งยืนต่อองค์กร หรือหน่วยงานที่ปกครองอยู่ แต่ทั้งผู้ที่อยู่ภายใต้การ

---

<sup>๓๑</sup> ส.ส. (บาลี) ๑๕/๓๕๑/๑๑๐.

<sup>๓๒</sup> ที.ป.า. (บาลี) ๑๑/๑๗๖/๑๙๖.

ปกครองก็มีส่วนสำคัญต่อการปกครองเช่นกัน จึงควรมีหลักธรรมที่จะนำไปประยุกต์ใช้ ดังจะได้กล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

#### ๔.๒.๒ การนำพุทธวิธีการให้การปรึกษามาใช้กับผู้อยู่ภายใต้ปกครอง

ในการการปกครองนั้น ผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองมีส่วนเป็นอย่างไรยิ่งต่อการทำให้การปกครองมีความสงบเรียบร้อยอยู่กันอย่างมีความสุขทั้งสังคม ผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองนั้น จำเป็นต้องมีหลักธรรมเพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของมนุษยชาติ เป็นคนสมบูรณ์แบบ หรือมนุษย์โดยสมบูรณ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษยชาติ จำเป็นต้องมีธรรม หรือคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

๑. ธัมมัญญตา รู้หลักและรู้จักเหตุ คือ รู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลาย ที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ในการปฏิบัติกิจหน้าที่ และดำเนินกิจการต่าง ๆ รู้เข้าใจสิ่งที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ ตามเหตุผล เช่น รู้ว่า ตำแหน่ง ฐานะ อาชีพ การงานของตน มีหน้าที่ และความรับผิดชอบอย่างไร มีอะไรเป็นหลักการ จะต้องทำอะไรอย่างไร จึงจะเป็นเหตุให้บรรลุถึงผลสำเร็จที่เป็นไปตามหน้าที่ และความรับผิดชอบนั้น ๆ ดังนี้ เป็นต้น ตลอดจนขั้นสูงสุด คือ รู้เท่าทันกฎธรรมดา หรือหลักความจริงของธรรมชาติ เพื่อปฏิบัติต่อโลก และชีวิตอย่างถูกต้อง มีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของโลก และชีวิตนั้น

๒. อุตตัญญตา รู้ความมุ่งหมาย และรู้จักผล คือ รู้ความหมาย และความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนกระทำ รู้ว่าหลักการนั้นๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร รู้ว่าตนทำอยู่อย่างนั้น ๆ ดำเนินชีวิตอย่างนั้น เพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร หรือควรจะได้บรรลุถึงผลอะไรที่มีหน้าที่ ตำแหน่ง ฐานะการงานอย่างนั้น ๆ เขากำหนดวางกันไว้ เพื่อความมุ่งหมายอะไร กิจการที่ตนทำอยู่ขณะนี้ เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง เป็นผลดีหรือผลเสียอย่างไร ดังนี้ เป็นต้น ตลอดจนจนถึงขั้นสูงสุด คือ รู้ความหมายของคติธรรมดา และประโยชน์ที่เป็นสาระของชีวิต

๓. อุตตัญญตา รู้จักตน คือ รู้ตามเป็นจริงว่า ตัวเรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้เท่าไรอย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสม และรู้จักแก้ไขปรับปรุง ส่งเสริม ทำการต่าง ๆ ให้สอดคล้องถูกต้อง ตรงทางที่จะให้เจริญงอกงามบังเกิดผลดี

๔. มัตตัญญูตา รู้จักประมาณ คือ รู้จักพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภค รู้จักประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะพอดีในการพูด การปฏิบัติ และทำการต่าง ๆ ตลอดจนการพักผ่อนหลับนอน และการสนุกสนานรื่นเริงต่าง ๆ

๕. กาลัญญูตา รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน ปฏิบัติการต่าง ๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เช่น รู้ว่า เวลาไหน ควรทำอะไร และทำให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา ให้ถูกเวลา เป็นต้น

๖. ปริสัญญูตา รู้จักชุมชน คือ รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมชน และชุมชน รู้กาลอันควรประพฤติปฏิบัติในถิ่นชุมชน และต่อชุมชนนั้นว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา ควรต้องทำกริยาอย่างนี้ ควรต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้มีระเบียบวินัยอย่างนี้ มีวัฒนธรรมประเพณีอย่างนี้ มีความต้องการอย่างนี้ ควรเกี่ยวข้องกับใคร ควรต้องสงเคราะห์ ควรรับใช้ ควรบำเพ็ญประโยชน์ให้อย่างนี้ ๆ เป็นต้น

๗. บุคคลัญญูตา รู้จักบุคคล คือ รู้จัก และเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอภยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใคร ๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ๆ ด้วยดีว่าควรจะคบหรือไม่ ได้คดีอะไร จะสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ จะใช้ จะยกย่อง จะตำหนิ หรือจะแนะนำสั่งสอนอย่างไร จึงจะได้ผลดี ดังนี้ เป็นต้น

ธรรม ๗ ข้อนี้ เรียกว่า สัมปปริสธรรม แปลว่า ธรรมของสัมปปริสชน คือ คนดี หรือคนที่แท้ ซึ่งมีคุณสมบัติของความเป็นคนที่สมบูรณ์<sup>๓๓</sup>

สมาชิกในหมู่อารยชน คนมีศีลธรรม หรือมีมนุษยธรรม ที่เรียกได้ว่าเป็นอารยชน มีธรรม คือ คุณสมบัติ ดังนี้

๑. มีสุจริตทั้งสาม คือ มีความประพฤติดีประพฤติชอบ ๓ ประการ<sup>๓๔</sup>

๑) กายสุจริต ความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ตั้งามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย

๒) วาจาสุจริต ความสุจริตทางวาจา พูดสิ่งที่ตั้งามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยวาจา

๓) มโนสุจริต ความสุจริตทางใจ คิดสิ่งที่ตั้งามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยใจ

๒. ประพฤติตามอารยธรรม โดยปฏิบัติถูกต้องตามทางแห่งกุศลธรรม ๑๐ ประการ คือ

- ทางกาย ๓

๑) ปาณาติปาตา เวรมณี ละเว้นการฆ่า การสังหาร การบีบบังคับ เบียดเบียน; มีความเมตตากรุณา ช่วยเหลือเกื้อกูลสงเคราะห์กัน

<sup>๓๓</sup> อ. สดตก. (บาลี) ๒๓/๖๕/๑๑๔.

<sup>๓๔</sup> ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๒๘/๒๒๗

๒) อทินนาทานา เวรมณี ละเว้นการแย่งชิงลักขโมย และการเอารััดเอาเปรียบ; เคารพสิทธิในทรัพย์สินของกันและกัน

๓) กาเมสุมิจจาจารา เวรมณี ละเว้นจากการประพฤติดัดลวงละเมิดในขงรักของหวงแหนของผู้อื่น ไม่ข่มเหงจิตใจ ทำลายลบลู่เกียรติ และวงศ์ตระกูลของกัน

- ทางวาจา ๔

๔) มุสาวาทา เวรมณี ละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง; กล่าวแต่คำสัตย์ ไม่จงใจพูดให้ผิดจากความจริงเพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ใด ๆ

๕) ปิสุณาวาจา เวรมณี ละเว้นการพูดส่อเสียด ยุยง สร้างความแตกแยก; พูดแต่คำที่สมาน และส่งเสริมสามัคคี

๖) ผรุสวาจา เวรมณี ละเว้นการพูดคำหยาบคาย สกปรกเสียหาย; พูดแต่คำสุภาพ นุ่มนวลควรฟัง

๗) สัมผัสปปลาปะ เวรมณี ละเว้นการพูดเหลวไหลเพื่อจ้อ; พูดแต่คำจริง มีเหตุมีผล มีสารประโยชน์ถูกกาลเทศะ

- ทางใจ ๓

๘) อนภิชฌา ไม่ละโมภ ไม่เพ่งเล็งคิดหาทางเอาแต่จะได้อ; คิดให้ คิดเสียสละ ทำจิตใจให้ผ่องแผ้วว่างขวาง

๙) อพยาบาท เวรมณี ไม่คิดร้ายมุ่งเบียดเบียนหรือเพ่งมองในแง่ที่จะทำลาย; ตั้งความปรารถนาดีแผ่ไมตรี มุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่กัน

๑๐) สัมมาทิฏฐิ มีความเห็นถูกต้อง เป็นสัมมาทิฏฐิ เข้าใจในหลักกรรมว่า ทำดีมีผลดี ทำชั่วมีผลชั่ว รู้เท่าทันความจริงที่เป็นธรรมดาของโลก และชีวิต มองเห็นความเป็นไปตามเหตุปัจจัยธรรม ๑๐ ข้อนี้เรียกว่า **กุศลกรรมบถ** ( ทางทำกรรมดี ) บ้าง **ธรรมจริยา** บ้าง **อายุธรรม** บ้าง.เป็นรายละเอียดขยายความสุจริต ๓ ข้อ ข้างต้นด้วย คือ ข้อ ๑ - ๓ เป็น กายสุจริต ข้อ ๔ - ๗ เป็น วชิสุจริต ข้อ ๘ - ๑๐ เป็น มโนสุจริต<sup>๓๕</sup>

๓. อย่างต่ำมีศีล ๕ หลักความประพฤติ ๑๐ ข้อต้นนั้น เป็นธรรมจริยา และเป็นอารยธรรมที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ทำคนให้เจริญขึ้นพร้อมทั้ง ทางกาย ทางวาจา และทางใจ แต่ผู้ใดยังไม่มั่นคงในอารยธรรม ท่านสอนว่าผู้นั้นถึงควบคุมตนให้ได้ในทางกาย และวาจาก่อนเป็นอย่าง

<sup>๓๕</sup> ม.มู. (บาลี) ๑๒/๔๘๕/๕๒๓.

น้อย ด้วยการประพฤติตามหลัก ศีล ๕ ที่เป็นส่วนเบื้องต้นของธรรมจรรยา ๑๐ ประการนั้น ก็ยังจะได้ชื่อว่าเป็นคนมีศีลธรรม คือ

๑) ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากปาณาติบาต ละเว้นการฆ่าการสังหาร ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิต และร่างกาย

๒) อทินนาทาน เวรมณี เว้นจากอทินนาทาน ละเว้นการลักขโมย เบียดบังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน

๓) กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี เว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร ละเว้นการประพฤติผิดในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหน อันเป็นการทำลายเกียรติภูมิ และจิตใจตลอดจนทำวงศ์ตระกูลของเขาให้สับสน

๔) มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากมุสาวาทา ละเว้นการพูดเท็จโกหกหลอกลวง ประทุษร้ายเขา หรือประโยชน์ของเขาด้วยวาจา

๕) สุราเมรัยมัชฌมาทภูฐานา เวรมณี เว้นจากสุราเมรัยไม่เสพเครื่องดองของมีเมาสิ่งเสพติดอันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทมัวเมา ก่อความเสียหายผิดพลาดเพราะขาดสติ

๓๖

**สมาชิกที่ดีของสังคม** สมาชิกที่ดีเป็นผู้ช่วยสร้างสังคม มีธรรม คือ หลักความประพฤติ ดังนี้

๑. มีพรหมวิหาร คือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐ หรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวาง คุจพระพรหม ๔ อย่าง ต่อไปนี้

๑) เมตตา ความรัก คือ ความปรารถนาดีมีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคน ประสบประโยชน์ และความสุข

๒) กรุณา ความสงสาร คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ใฝ่ใจที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยาก เดือดร้อนของคน และสัตว์ทั้งปวง

๓) มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข ก็มีใจแช่มชื่นเบิกบานเมื่อเห็นเขาประสบความสำเร็จงอกงามยิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย

๔) อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง คือ มองตามเป็นจริง โดยวางจิตเรียบ  
สม่ำเสมอ มั่นคง เทียงตรงดุจตาชั่ง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดี หรือชั่ว สมควรแก่เหตุที่  
ตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามความเที่ยงธรรม<sup>\*๓๗</sup>

เมื่อมีคุณธรรมภายในเป็นพื้นฐานจิตใจเช่นนี้แล้ว พึงแสดงออกภายนอก ตามหลัก  
ความประพฤติ ต่อไปนี้

๒. บำเพ็ญการสงเคราะห์ คือ ปฏิบัติตามหลักการสงเคราะห์หรือธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว  
ใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ที่เรียกว่า **สังคหวัตถุ ๔** อย่าง ดังต่อไปนี้

๑) ทาน ให้อภัย คือ เชื้อเพื่อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือ สงเคราะห์  
ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือทรัพย์สิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ และศิลปวิทยา

๒) ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจง แนะนำ  
สิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผลเป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ  
ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมนามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือ และช่วยเหลือ  
เกื้อกูลกัน

๓) อุตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกาย และชวนชววย  
ช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหา และช่วยปรับปรุง ส่งเสริม  
ในด้านจริยธรรม

๔) สมนนัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้น  
เสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ และเสมอในสุข  
ทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน<sup>๓๘</sup>

---

\* กรณีสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ใช้อุเบกขา คือ เมื่อเห็นคนที่ตนดูแล เป็นอยู่ดี ต่างชวนชววยในกิจ  
หน้าที่ของตน ก็รู้จักวางทีเฉยคอยดูโดยสงบ ไม่เข้าชี้จู้จี้ ไม่ก้าวก่ายแทรกแซง ท่านแสดงอุปมาข้อหนึ่งว่า  
อุเบกขานั้น เหมือนดังนายสารถี เมื่อม้าวิ่งถูกทางเรียบสนิทก็ นั่งคุมสงบนิ่งคอยดูเฉยอยู่ โดยนัยนี้ จึงแสดง  
ความหมายของอุเบกขาอย่างคลุมความว่า ความรู้จักวางทีเฉยดู เมื่อเห็นเขารับผิดชอบตนเองได้ หรือในเมื่อเขา  
ควรต้องได้รับผลสมควรแก่ความรับผิดชอบของตนเอง, ดูใน **วิสุทธิ**. ๓/๔๑; **วิสุทธิ.ฎีกา** ๒/๑๓๖ ; ๓/๑๑๒.

<sup>๓๗</sup> **ที.ม.** (บาลี) ๑๐/๑๘๔/๒๒๕.

<sup>๓๘</sup> **ที.ป.** (บาลี) ๑๑/๑๔๐/๑๖๗.

**สมาชิกที่ดีของชุมชน** คนผู้เป็นส่วนร่วมที่ดีของชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยดี มีธรรม คือ หลักความประพฤติ ดังนี้

๑. ฟังตนเองได้ คือ ทำตนให้เป็นที่ฟังของตนเองได้ พร้อมทั้งจะรับผิดชอบตนเอง ไม่ทำตัวให้เป็นปัญหา หรือเป็นภาระต่อหมู่คณะ หรือหมู่ญาติ ด้วยการประพฤติธรรม สำหรับสร้างที่พึ่งแก่ตนเอง เรียกว่า นาถกรณธรรม ๑๐ ประการ คือ

๑) ศีล ประพฤติดีมีวินัย คือ ดำเนินชีวิตโดยสุจริตทั้งทางกาย ทางวาจา มีวินัย และประกอบสัมมาชีพ

๒) พานหุสัจจะ ได้ศึกษาศดับมาก คือ ศึกษาเล่าเรียนสดับรับฟังมากอันใดเป็นสายวิชาของตน หรือตนศึกษาศิลปวิทยาใด ก็ศึกษาให้เข้าของ มีความเข้าใจกว้างขวางลึกซึ้ง รู้ชัดเจน และใช้ได้จริง

๓) กัลยาณมิตตตา รู้จักคบคนดี คือ มีกัลยาณมิตร รู้จักเลือกเสวนาเข้าหาที่ปรึกษาหรือผู้แนะนำสั่งสอนที่ดี เลือกสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ และถ้อยเยี่ยงอย่างสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี ซึ่งจะทำให้ชีวิตเจริญอกงาม

๔) โสวจัสสตา เป็นคนที่พูดกันง่าย คือ ไม่ดื้อรั้นกระด้าง รู้จักรับฟังเหตุผล และข้อเท็จจริง พร้อมทั้งจะแก้ไขปรับปรุงตน

๕) กิงกรณียะสุ ทักขตา ขวนขวายกิจของหมู่ คือ เอาใจใส่ช่วยเหลือธุระ และกิจการของชนร่วมหมู่คณะ ญาติ เพื่อนพ้อง และของชุมชน รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองหาวิธีดำเนินการที่เหมาะสม ทำได้ จัดได้ ให้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี

๖) ธรรมกามตา เป็นผู้ใฝ่ธรรม คือ รักธรรม ชอบศึกษาค้นคว้า สอบถามหาความรู้หาความจริง รู้จักพูด รู้จักรับฟัง สร้างความรู้สึกละเมตตาสนมสบายใจ ชวนให้ผู้อื่นอยากเข้ามาปรึกษา และร่วมสนทนา

๗) วิริยารัมภะ มีความเพียรขยัน คือ ขยันหมั่นเพียร พยายามหลีกเลี่ยงความชั่ว ประกอบความดี บากบั่น ก้าวหน้า ไม่ย่อท้อ ไม่ละเลยทอดทิ้งธุระหน้าที่

๘) สันตุฎฐี มีสันโดษรู้พอดี คือ ยินดี ฟังพอใจแต่ในลาภผล ผลงาน และผลสำเร็จต่าง ๆ ที่ตนสร้าง หรือแสวงหามาได้ด้วยเรี่ยวแรงความเพียรพยายามของตนเอง โดยทางชอบธรรม และไม่มัวเมาเห็นแก่ความสุขทางวัตถุ

๙) สติ มีสติคงมั่น คือ รู้จักกำหนดจดจำ ระลึกการทำ คำที่พูด กิจที่ทำ แล้ว และจะต้องทำต่อไปได้ จะทำอะไรก็รอบคอบ รู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่ผลีผลาม ไม่เลินเล่อ ไม่เลื่อน



ลอย ไม่ประมาท ไม่ยอมมถล่มลงในทางผิดพลาด ไม่ปล่อยปละละเลยทิ้งโอกาสสำหรับความดีงาม

๑๐) ปัญญา มีปัญญาเหนืออารมณ์ คือ มีปัญญาหยั่งรู้เหตุผล รู้ดีรู้ชั่ว คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้จักพิจารณาวิจิตรด้วยใจเป็นอิสระ ทำการต่าง ๆ ด้วยความคิด และมีวิจารณ์ญาณ<sup>๓๙</sup>

๒. อยู่ร่วมในหมู่ด้วยดี ในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น ที่เป็นเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ หรือร่วมชุมชนตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัว พึ่งปฏิบัติตามหลักการอยู่ร่วมกันที่เรียกว่า สาราณียธรรม (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) ๖ ประการ คือ

๑) เมตตากายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรี และความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่าง ๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้า และลับหลัง

๒) เมตตาวาจากรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สิ่งสอน หรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้า และลับหลัง

๓) เมตตามโนกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔) สาธารณโภคี ได้มาแบ่งกันกินใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเด็กน้อย ก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอย บริโภคทั่วกัน

๕) สีสสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ ประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖) ทิฏฐิสามัญญตา ปรับความเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงาม หรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน<sup>๔๐</sup>

**สมาชิกที่ดีของรัฐ** สมาชิกของรัฐผู้มีส่วนร่วมให้เกิดการปกครองที่ดี โดยเฉพาะคนในสังคมประชาธิปไตย พึ่งรู้หลัก และปฏิบัติดังนี้

<sup>๓๙</sup> ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๕๗/๒๘๑.

<sup>๔๐</sup> ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๑๗/๒๕๗.

๑. รู้หลักอริปไตย คือ รู้หลักความเป็นใหญ่ ที่เรียกว่า อริปไตย ๓ ประการ ดังนี้

๑) อัตตาริปไตย ถือตนเป็นใหญ่ คือ ถือเอาตนเอง ฐานะศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ ของตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถน และสิ่งที่เนื่องด้วยตนเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศล ได้แก่ เว้นชั่วทำดีด้วยเคารพตน

๒) โลการิปไตย ถือโลกเป็นใหญ่ คือ ถือความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่ หวั่นไหว ไปตามเสียงนินทา และสรรเสริญ กระทำการด้วยปรารถนาจะเอาใจหมู่ชน หากความนิยม หรือหวั่นกลัวเสียงกล่าวว่าเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศล ได้แก่ เว้นชั่วทำดี ด้วยเคารพเสียงหมู่ชน

๓) ธรรมาริปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ คือ ถือหลักการความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผลเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนสิ่งที่ได้ศึกษาตรวจสอบตามข้อเท็จจริง และ ความคิดเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวางแจ้งชัดบริสุทธิ์ใจว่า เป็นไปโดยชอบธรรม และเพื่อความดีงาม เป็นประมาณ อย่างสามัญ ได้แก่ ทำการด้วยความเคารพหลักการ กฎ ระเบียบ กติกา<sup>๔๑</sup>

๒. มีส่วนในการปกครอง โดยปฏิบัติตามหลักการร่วมรับผิดชอบ ที่จะช่วยป้องกัน ความเสื่อม นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองโดยส่วนเดียว ที่เรียกว่า อภิธานียธรรม ๗ ประการ คือ

๑) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ พบปะปรึกษาหารือกิจการงาน (ที่ฟังรับผิดชอบ ตามระดับของตน) โดยสม่ำเสมอ

๒) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจ ทั้งหลายที่ฟังทำร่วมกัน

๓) ไม่ถืออำนาจใครต่อความสะดวก บัญญัติวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อันมิได้ตกลงบัญญัติวางไว้ และไม่เหยียบย่ำล้มล้างสิ่งที่ตกลงวางบัญญัติกันไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่น อยู่ในบทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมเนียม

๔) ท่านผู้ใดเป็นผู้ใหญ่มีประสบการณ์ยาวนาน ให้เกียรติเคารพนับถือท่าน เหล่านั้น มองเห็นความสำคัญแห่งถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งต้นฟังรับฟัง

๕) ให้เกียรติ และคุ้มครองกุลสตรี มิให้มีการข่มเหงรังแก

๖) เคารพบูชาสักการะเจดีย์ ปุชนิยสถาน อนุสาวรีย์ประจำชาติ อันเป็น เครื่องเตือนความทรงจำ รั้าให้ทำดี และเป็นที่ยอมรับของหมู่ชน ไม่ละเลยพิธีเคารพบูชาอันพึงทำ ต่ออนุสรณ์สถานเหล่านั้น ตามประเพณี

<sup>๔๑</sup> ที.ป.า. (บาลี) ๑๑/๒๒๘/๒๓๑.

๗) จัดการให้ความอาทรักษา บำรุง ค้ำครอง อันชอบธรรมแก่บรรพชิตท่านผู้ทรงศีลธรรมบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นหลักใจ และเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชน เต็มใจต้อนรับ และหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก<sup>๔๒</sup>

หลักธรรมเหล่านี้ทั้งหมด เป็นเครื่องช่วยทำให้สังคมน้อยร่วมกันอย่างมีความสามัคคี เกิดความสงบเรียบร้อย ผาสุก ทุกคนในสังคมน้อยกันอย่างเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน

ในการแสดงหลักธรรมที่เกี่ยวกับผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครอง หรือการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมน้อย ๆ นั้น ก็เพื่อจะให้ได้นำพุทธวิธีการให้การศึกษามาประยุกต์ใช้กับหลักธรรมเหล่านั้นให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคมน้อยว่าแต่ละคนมีหน้าที่เช่นไร ก็ให้ทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด โดยมีหลักธรรมดังกล่าวเป็นเครื่องประสานให้มีความเป็นเนื้อเดียวกันเมื่อสามารถทำได้เช่นนี้ ก็ถือว่าเป็นการป้องกัน และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี ทุกคนก็อยู่กันอย่างมีความสุข

#### ๔.๓ การนำพุทธวิธีการให้การศึกษามาใช้กับเศรษฐศาสตร์

พระพุทธศาสนามีแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการใช้สอยปัจจัย ๔ คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ในการดำรงชีวิต ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการใช้ปัจจัย ๔ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้พระภิกษุ พิจารณาก่อนนุ่ง ใช้ ชนดะใช้ และหลังใช้ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยารักษาโรค อย่างรู้คุณค่า และให้เกิดประโยชน์สูงสุด

พระพุทธศาสนามีแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยดำรงชีวิต ซึ่งปรากฏในคำสอนเกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยได้จำแนกออกเป็น ๓ ด้าน ได้แก่

๑. การผลิต คือ การผลิตทั้งทางด้านวัตถุ และสูงขึ้นไปถึงการปลูกฝังคุณธรรมที่ดีงามขึ้นในจิตใจคน

๒. การบริโภค คือ การใช้สอยปัจจัย ๔ ให้เกิดมีความสมดุลในการดำเนินชีวิต

๓. การแบ่งปัน เมื่อเราอยู่ร่วมกันเป็นสังคมน้อย ด้วยคนหมู่มากก็ต้องมีการแบ่งปันกัน

๔๓

<sup>๔๒</sup> ที.ม. (บาลี) ๑๐/๖๘/๘๖.

<sup>๔๓</sup> ยุทธพงษ์ แสงไสดา. “ บทบาทพระสงฆ์กับการแก้ปัญหาสังคมไทยเฉพาะกรณี กลุ่มสังคมอมทรัพย์ จ. จันทบุรี “ สาขาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔.หน้า ๒๐.

ในการจัดการ เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยในสังคม จำเป็นจะต้องมีหลักในการจัดการ เพื่อให้เกิดความเรียบร้อย และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคม จึงมีหลักธรรมที่ใช้ในการจัดการ ดังต่อไปนี้

#### ๔.๓.๑ การนำพุทธวิธีการให้การปรึกษามาใช้กับผู้ผลิต

การนำพุทธวิธีการให้การปรึกษามาประยุกต์ใช้กับบุคคลที่ทำหน้าที่ในด้านการผลิต หรือผู้ผลิตนั้น จำเป็นต้องมีหลักธรรมสำหรับผู้ที่ทำหน้าที่ในการผลิตเพื่อให้งานได้ดำเนินไปอย่าง มีระบบ และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น คือ

๑. ทิฐุธรรมมีกัตถะ คือ หลักสร้างความสำเร็จทันตาเห็นเป็นหลักธรรมที่สอนให้ตั้งตัว ได้ในทางเศรษฐกิจ ๔ ประการ คือ

๑) อุฏฐานสัมปทา ชยันในการทำงาน ทรัพย์สมบัติจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคล มีความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน

๒) อารักขสัมปทา การออมทรัพย์นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นมาก ผู้หวังความเจริญ ด้วยโภคทรัพย์ จะต้องรู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ ด้วยความขยันหมั่นเพียร ให้เป็นประโยชน์แก่ตน มากที่สุดที่จะทำได้ โดยพยายามใช้จ่ายแต่ในสิ่งที่จำเป็น และงดเว้นการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นเสีย

๓) กัลยาณมิตตตา การมีเพื่อนดี การมีเพื่อนดีทำให้เรามีความเจริญก้าวหน้า ในการทำงาน ในเศรษฐกิจ เพราะเมื่อมีปัญหา ก็ได้รับคำปรึกษาที่ดีจากเพื่อน ดังนั้น การคบเพื่อน ก็ควรเลือกคบเพื่อนที่ดี หรือมิตรแท้ ซึ่งมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

(๑) มีอุปการคุณ

(๒) ร่วมสุขร่วมทุกข์

(๓) แนะนำประโยชน์ให้

(๔) มีความรักใคร่จริงใจ<sup>๔๔</sup>

เพื่อนที่ดีนั้นจะมีน้ำใจช่วยเหลือกันและกัน ให้ได้รับความสุขตามสมควรแก่สภาพ ซึ่งธรรมะที่เป็นเครื่องช่วยเหลือกันและกัน ในระหว่างญาติมิตร เพื่อนฝูงนี้ก็คือ ธรรมะเครื่องกระชับ มิตรภาพ เรียกว่าสังคหวัตถุ ๔ ประการ นั่นเอง คือ

---

<sup>๔๔</sup> ที.ป. (บาลี) ๑๑/๑๙๒/๒๐๑.

- (๑) ทาน การให้ หรือการแบ่งปันสิ่งของ ของตนแก่เพื่อน
- (๒) ปิยะวาจา การเจรจาที่อ่อนหวานต่อกัน
- (๓) อุตถะจริยา การประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่เพื่อน
- (๔) สละมัตตะตา การมีความเป็นเพื่อนเสมอต้นเสมอปลาย<sup>๔๕</sup>

๔) สมะชีวิตา มีความประหยัด ความประหยัดเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก จะมีชีวิตรอบร้นปกติสุขได้ ก็ต้องรู้จักใช้เงินทองอย่างประหยัด ใช้แต่ในสิ่งที่จำเป็นแก่การครองชีพ และสมฐานะของตน พยายามใช้จ่ายพอเหมาะกับรายได้ของตน ส่วนผู้ที่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายใช้จ่ายเกินฐานะของตัวเองนั้น ย่อมประสบความเดือดร้อนอย่างมาก เป็นผู้มีหนี้สินรุงรังเอาตัวไม่รอด ทำให้ครอบครัวได้รับความลำบาก เพราะฉะนั้น ผู้หวังความเจริญด้วยโภคทรัพย์ จะต้องรู้จักประหยัดทรัพย์ พยายามใช้จ่ายแต่ในสิ่งที่จำเป็นเท่านั้น ต้องรู้จักหลักการใช้จ่ายทรัพย์ เรียกว่า หลักโภควิภาค ๔<sup>๔๖</sup> คือ บุคคลพึงแบ่งทรัพย์ออกเป็น ๔ ส่วน คือ

- (๑) เอเกน โภคะ ภูญเชยยะ ส่วนหนึ่งบริโภคใช้สอย
- (๒-๓) ทวีหิ กัมมัง ปะโยชะเย สองส่วนใช้ประกอบการงานธุรกิจ
- (๔) จะตุตถัญจะ นิธาเปยยะ และอีกส่วนหนึ่งเก็บออมเอาไว้

เมื่อรู้จักประหยัด และใช้ทรัพย์มีหลักการดังกล่าว จึงจะมีความสุขได้ตามสมควร แก่อัตภาพของตัวเอง และครอบครัว เพราะความสุขเกิดได้จากการดำเนินชีวิตของผู้ครองเรือนดังนี้

- ๑) อุตติสุข คือ สุขเกิดจากการมีทรัพย์ มีความภาคภูมิใจ มีความอึดเอิบใจ เมื่อหาทรัพย์มาได้ สะสมขึ้นมาได้ด้วยกำลังของตนเอง
- ๒) โภคสุข คือ สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ การกิน การใช้ และทำสิ่งที่ใฝ่ตามทั้งหลาย ด้วยทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความชอบธรรม
- ๓) อนณสุข คือ สุขเกิดจากไม่มีหนี้สิน ไม่ติดหนี้สินใคร เพราะความเป็นหนี้เป็นทุกข์ในโลก คือ วิตกกังวลว่าจะไม่ได้ทรัพย์สมบัติของตนคืน ส่วนทุกข์ของลูกหนี้ คือ ร้อนใจว่าเจ้าหนี้จะทวงถาม
- ๔) อนวัชชสุข คือ สุขเกิดจากความประพฤติสุจริต และการงานปราศจากโทษ

๔๗

<sup>๔๕</sup> อัง. จตุกก. (บาลี) ๒๑/๓๒/๔๒.

<sup>๔๖</sup> ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๑๙๔/๒๐๒.

<sup>๔๗</sup> อัง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๒/๙๑.

ทฤษฎีธัมมิกัตตะ คือ หลักสร้างความสำเร็จทันตาเห็นทั้ง ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์สำเร็จในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะผู้ที่คิดจะตั้งตัวได้ในปัจจุบัน จำเป็นต้องตั้งอยู่ในธรรมเหล่านี้ อย่างเคร่งครัด ถ้าปราศจากธรรมเหล่านี้แล้ว อย่าว่าแต่จะคิดตั้งตัวเลย แม้แต่เพียงแค่ประคองตัวให้มีชีวิตรอดก็ยาก

๒. กุลจักริฐิติธรรม ๔ คือ เมื่อตั้งเนื้อตั้งตัวได้เป็นหลักฐาน อันเนื่องมาจากดำรงมั่นในทฤษฎีธัมมิกัตตะ ๔ ประการแล้ว จะต้องไม่ประมาทหมั้วเมา โดยจะต้องขวนขวายเพื่อความเจริญมั่นคงแห่งโภคทรัพย์ ของครอบครัวยิ่ง ๆ ขึ้น เพราะมีเหตุที่ทำให้ตระกูลมั่งคั่ง ดำรงอยู่ได้นาน ที่เรียกว่า กุลจักริฐิติธรรม ๔ การประการ ดังนี้

๑) อนุรักษ์เวสนา คือ เมื่อของหาย รู้จักแสวงหาคืนมา เครื่องมือเครื่องใช้ในครอบครัวอันใดหายไป อาจจะเป็นเพราะใช้แล้ววางไว้ผิดที่ หรือมีคนมาขโมยไป ซึ่งก็อยู่ในวิสัยที่จะแสวงหากลับคืนมาได้ก็ต้องรีบแสวงหาคืนมาไว้ ไม่ปล่อยให้มันสูญหาย หรือไม่รีบด่วนไปซื้อเข้ามาแทน อันจะทำให้เสียเงินทองโดยไม่จำเป็น

๒) ชินณปฏิสังขรณา คือ ของเก่าของชำรุด รู้จักบูรณะซ่อมแซม เมื่อพบว่าสิ่งใดเก่าชำรุดแต่ยังไม่หมดสภาพการใช้งานได้ ให้รับจัดการบูรณะซ่อมแซม โดยถ้าซ่อมแซมเองได้ก็ซ่อมแซม หรือถ้าซ่อมไม่ได้ก็ใช้ช่างชำนาญซ่อมเพื่อใช้งานต่อไป หรืออาจจะมีกรปรับใช้ก็ได้ แทนที่จะไปซื้อใหม่มาใช้ ก็จะเป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย

๓) ปริमितปานโกชนา คือ รู้จักประมาณความพอดีในการกินการใช้จ่าย รู้จักประหยัดกิน ประหยัดใช้ ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย หรือสุรุ่ยสุร่าย รู้จักเจียมฐานะของตน ไม่ฟุ้งเฟ้อตามอารมณ์ที่ตนอยากได้ อยากมี อยากเป็น

๔) อธิปัจจสีลวันตสถาปนา คือ พ่อบ้านแม่บ้านจะต้องเป็นผู้มีศีลธรรม อย่างต่ำจะต้องเป็นผู้มีศีล ๕ และละเว้นจากอบายมุขทั้งหลาย<sup>๔๔</sup>

หลักธรรมในหัวข้อดังกล่าวนี้ เป็นหลักการสร้างความยั่งยืนให้แก่ผู้ที่มีหน้าที่ในการผลิตให้มีความคงอยู่ยาวนาน และให้รู้จักใช้สิ่งต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่ามากที่สุด นอกจากนั้นจะได้มีการเพิ่มมูลค่าในสิ่งๆ ที่ผลิตขึ้นด้วยวิธีการทางการตลาด คือ การพาณิชย์ ดังจะได้กล่าวเป็นหัวข้อต่อไป

---

<sup>๔๔</sup> อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๕๘/๓๓๓.

## การพาณิชย์

การพาณิชย์ หมายถึง การตลาด คือ การแลกเปลี่ยนสินค้า เกิดขึ้นเนื่องจากบุคคลแต่ละบุคคล หรือชุมชน แต่ละกลุ่มที่ไม่สามารถจะผลิต ผลิตผลต่าง ๆ ที่ตนต้องการเองได้ทั้งหมด ซึ่งเป็นอาชีพที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่จะช่วยสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจให้แก่ตน และ บ้านเมือง พระพุทธศาสนาได้เสนอแนะหลักธรรม ที่จะทำให้สำเร็จในการพาณิชย์ ดังนี้

๑. ปาปณิกังคะ ๓ หลักพ่อค้า หรือ องค์คุณของพ่อค้า

พ่อค้าแม่ค้า หรือนักธุรกิจจะประสบความสำเร็จได้ จะต้องประกอบด้วยลักษณะที่เป็นองค์คุณที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

๑) จักขุมา มีตาไว กว้างไกล คือรู้จักสินค้า คุณสินค้าเป็น และสามารถจำแนกต้นทุน กำไร สินค้าต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ทั้งสามารถทะนุถนอทั้งกำไรได้แม่นยำว่า สินค้าชนิดนี้ซื้อมาราคาเท่านี้ ขายราคาเท่านี้ จะได้กำไรเท่าไร

๒) วิภูโร จัดเจนธุรกิจ คือ มีความชำนาญในการค้า เข้าใจการซื้อสินค้า เข้าใจการจัดจำหน่ายสินค้าออก รอบรู้การตลาด รู้ความเคลื่อนไหวของตลาด มีความสามารถในการจัดจำหน่าย รู้อำนาจของการซื้อของลูกค้า รู้ใจ และรู้จักเอาใจลูกค้า รู้กาลเทศะ รู้ทำเลขายว่าซื้อที่ไหนจะได้ราคาถูก และขายที่ไหนจะได้ราคา รวมทั้งรู้เทศกาล ฤดูกาลว่าควรไวควรเน้นสินค้าใดเป็นพิเศษ มีความขยันอดธุระ ไม่ทำให้สินค้าตกค้าง

๓) นิสสยสัมปันโน ถึงพร้อมด้วยแหล่งเงินทุนเป็นที่อาศัย คือ มีแหล่งเงินทุนต่าง ๆ สนับสนุนอย่างเพียงพอ เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ที่ดี รู้จักทำตนให้เป็นที่นิยม เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจในหมู่เศรษฐกิจ คหบดี นายธนาคาร มีความสามารถติดต่อหาเงินมาลงทุน หรือดำเนินกิจการได้โดยง่าย<sup>๔๙</sup>

นอกจากนี้ พระพุทธองค์ยังได้ตรัสถึงองค์ประกอบของบุคคล ผู้ที่ทำการค้าขายไว้ว่า ถ้าพ่อค้าประกอบไปด้วยองค์ ๕ ประการนี้ จะได้โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้ หรือทำโภคทรัพย์ที่ได้แล้วให้ทวีขึ้น ดังนี้

๑) สัตตวณิชชา คำขายอาวุธ คือ คำขายเครื่องประหารที่ทำลายกันโดยส่วนเดียว เช่น วัตถุระเบิด อาวุธต่าง ๆ ที่ใช้ทำร้ายกันและกัน

---

<sup>๔๙</sup> อภ. ตีก. (ไทย) ๒๐/๑๔๖/๔๕๙.

๒) สัตตะวณิชชา คำขายมนุษย์ คือ คำขายมนุษย์เพื่อเป็นทาสรับใช้ผู้อื่น หรือหลอกหลวงหญิงสาวไปขาย เพื่อให้เป็นโสเภณี รวมทั้งนำเด็กไปขายค้ากำไร

๓) มังสวณิชชา คำขายเนื้อสัตว์ คือ การเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ เพื่อฆ่าแล้วนำเอาเนื้อไปขาย จะเป็นวัว ควาย หมู เป็ด ไก่ เป็นต้นก็ตาม

๔) มัชชวณิชชา คำขายน้ำเมา คือ คำขายสุราน้ำเมา และยาเสพติดทุกชนิด ซึ่งทำให้ผู้ดื่ม ผู้เสพมัวเมา หลงใหลขาดสติสัมปชัญญะ พาตัวทำชั่วหายนะต่าง ๆ หรือทำให้ผู้เสพทำลายสุขภาพร่างกาย และอันตรายต่อชีวิต เป็นการทำลายเศรษฐกิจ ทำลายสังคม และทำลายประเทศชาติ

๕) วิสวณิชชา คำขายยาพิษ คือ คำขายพิษ หรือสารพิษต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำลายมนุษย์ และสัตว์ ถือว่าเป็นการค้าขายที่ผิดศีลธรรม<sup>๕๐</sup>

จะเห็นได้ว่า การตลาดเชิงพุทธนั้น มิได้กำหนดเป็นลักษณะที่แน่นอน แต่ได้กล่าวถึงผู้จะทำการค้าขายว่า จะต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความชำนาญในสินค้าที่จะทำการค้าขาย และต้องเป็นผู้มีความซื่อสัตย์ ถือเป็นต้นทุนในการประกอบการค้า เพราะถ้าไม่มีความซื่อสัตย์แล้ว ก็จะไม่สามารถติดต่อ และหาผู้สนับสนุน ทางด้านเงินทุนในการค้า และยังสามารถค้าขายที่ไม่ควรทำ คือ การค้าขายอาวุธ ค้ามนุษย์ สำหรับการค้ามนุษย์นั้น ไม่ว่าจะค้าในรูปแบบใดก็ตาม ควรถูกลงโทษเพราะถือว่าเป็นความชั่วร้าย เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ดังที่ ชูมากเกอร์ กล่าวไว้ว่า การเห็นสินค้ามีความสำคัญกว่ามนุษย์ และการบริโภคสำคัญกว่า กิจกรรมที่สร้างสรรค์ นั้นเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับสัจจะอย่างสิ้นเชิง หมายถึง การย้ายจุดจากคนงานไปยังผลผลิตของงาน นั่นคือ จากมนุษย์ไปยังสิ่งมีใช้มนุษย์ นับเป็นการพ่ายแพ้แก่พลังความชั่วร้าย<sup>๕๑</sup>

หลักธรรมดังกล่าวข้างต้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงว่า ผู้ที่มีหน้าที่ทำการผลิตควรจะดำเนินการอย่างไรให้เกิดผลผลิตที่ดี มีคุณประโยชน์ต่อตนเอง และสังคมโดยส่วนรวมอย่างชัดเจน

---

<sup>๕๐</sup> อจ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๗/๒๑๑.

<sup>๕๑</sup> ชูมากเกอร์, อี.เอฟ. **จิตแต่แจ้ว**, แปลโดย สมบูรณ์ ศุภศิลป์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, ๒๕๓๗), หน้า ๕๗.



#### ๔.๓.๒ การนำพุทธวิธีการให้การศึกษามาใช้กับผู้อุปโภคบริโภค

ในการดำรงชีวิตตามแนวเศรษฐกิจศาสตร์ในพระพุทธศาสนา ได้แสดงหลักการดับทุกข์ ซึ่งเกิดจากความต้องการของมนุษย์ ถือว่าคำสอนทางพระพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับหลักการทางเศรษฐกิจ ๒ ระดับ คือ

๑. ระดับพื้นฐาน หมายถึง การพยายามสร้างฐานทางเศรษฐกิจให้ดีขึ้น ด้วยการรู้จักหมั่นเพียร และเก็บออม เป็นต้น อันเป็นการช่วยให้ตั้งตัวได้ดีทางเศรษฐกิจ เป็นการช่วยผดุงศีลธรรมได้พอสมควร คือ เมื่อตั้งตัวได้ หรือมีรายได้พบกับรายจ่าย ก็ไม่จำเป็นต้องคิดทำธุรกิจต่าง ๆ

๒. ระดับสูง หมายถึง การฝึกสอนใจ ฝึกคิด ฝึกใช้ปัญญา พิจารณาสั่งสอนตนให้เป็นนายเหนือความอยาก และความทะเยอทะยานต่าง ๆ ไม่ต้องตกเป็นทาสของความอยาก แทนที่จะเป็นการดำเนินการแบบสนองความต้องการ ตามหลักของเศรษฐกิจทั่วไป แต่กลับเป็นการดำเนินตามหลักเศรษฐกิจขั้นสูง ซึ่งแยกออกเป็น ๒ ชั้น คือ<sup>๕๒</sup>

ชั้นที่ ๑ อุดมธรรม หมายถึง การสร้างคุณธรรมประจำใจขึ้นแทนทรัพย์ เป็นการสอนให้ทรัพย์ภายในให้มีคุณค่ายิ่งขึ้นในตน เรียกว่าอริยทรัพย์ มี ๗ ประการ<sup>๕๓</sup> คือ

- ๑) ศรัทธา ความเชื่อที่ตั้งอยู่บนมูลฐานของปัญญา และประสบการณ์
- ๒) ศีล ความประพฤติทางกาย และวาจาให้อยู่ในระเบียบวินัยของตนเอง
- ๓) หิริ ความรู้สึกระอาต่อบาปกรรม ไม่กล้าหาญ ทั้งในที่ลับ และที่แจ้ง
- ๔) โอตตัปปะ ความรู้สึกสะดุ้งกลัวต่อบาปกรรม
- ๕) พานุสัจจะ ความเป็นผู้ศึกษาเล่าเรียนมาก
- ๖) จาคะ ใจกว้างขวาง รู้จักเสียสละให้ปันสิ่งของของตนแก่ผู้อื่น โดยไม่หวัง

ผลตอบแทน

๗) ปัญญา ความรู้ยอดเยี่ยม สามารถรู้สิ่งทั้งหลาย ตามที่เป็นกำลังตามที่อยู่ ที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ด้วยความรู้แจ้ง ดังนี้จึงทำให้จิตหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง และมีกรอบในการใช้จ่ายทรัพย์ ตามหลักสันโดษ ๓ ประการ คือ ยถาพลสันโดษ ใช้จ่ายตามกำลัง ยถาลาภสันโดษ ใช้จ่ายตามรายได้ ยถาสารูปสันโดษ ใช้จ่ายตามความจำเป็น

---

<sup>๕๒</sup> พระมหาสุ่ม ปญฺญาคูตโต, **พระพุทธศาสนากับเศรษฐกิจ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาเมฆกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๖๓.

<sup>๕๓</sup> อภ. สดตฺก. (ไทย) ๒๓/๖๕/๖, อริยทรัพย์ (ที.ปา. ๑๑/๓๒๖/๒๖๔ ; อภ. สดตฺก. ๒๓/๖/๕).

ขั้นที่ ๒ ภาวนา ได้แก่ พระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และวิธีคิด พิจารณาด้วยปัญญา หมายถึง การสร้างวิธีพิจารณาเพื่อการทำลายล้าง ความทะยานอยากอันเป็น มูลฐานของทุกข์ต่าง ๆ เรียกว่า อริยสัจ ๔

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ที่จะนำมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิตในช่วงวิกฤต ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ในส่วนนี้ได้เสนอการดำเนินตามหลักสัมมาอาชีวะ ซึ่งเป็นหนึ่งในอริยมรรค มืองค์ ๘ สัมมาอาชีวะเป็นแบบแผนของการทำงาน ในรูปของการผลิตที่ถูกต้องชอบธรรม เลี้ยงชีวิต ด้วยสุจริต พร้อมกับตัวอย่างการดำเนินชีวิต ในครรลองแห่งธรรมตามหลักคำสอน

ส่วนเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับศีลของฆราวาส ได้แก่ การไม่ลักขโมยสิ่งของของบุคคลอื่น รวมไปถึงการฉ้อฉล หลอกหลวง คำกำไรเกินควร และธรรม หรือคุณธรรมสำหรับผู้ครองเรือน หลักการแสวงหาทรัพย์ การรักษาทรัพย์ การรักษาสम्บัติของตน การเก็บออม การลงทุน การแบ่งสรรปันส่วนทรัพย์เมื่อใช้จ่าย คุณธรรมของนายจ้าง คุณธรรมของพ่อค้า และคุณธรรมของผู้ปกครองรัฐ สิ่งที่อยู่สกปรกไม่ควรค้าขาย

การดำรงชีวิตตามหลักสัมมาอาชีวะในอริยมรรคมืองค์ ๘ การดำรงชีวิตตามหลัก สัมมาอาชีวะ ดังพุทธดำรัสที่ตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย สัมมาอาชีวะเป็นไฉน นี้เรียกว่า สัมมาอาชีวะ คือ อริยสาวกละ มิจฉาอาชีวะเสีย หาเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ มิจฉาอาชีวะ ได้แก่ การโกง การหลอกหลวง การประจบสอพลอ การทำเลศนัย ใช้เล่ห์ขอ การบีบบังคับขู่เข็ญ การต่อลามกด้วยลามก<sup>๕๔</sup>

การจะดำรงชีวิตให้อยู่ดี และมีปกติสุข จะต้องมียุทธศาสตร์สำหรับการปฏิบัติขั้นพื้นฐาน คือ การปฏิบัติตามหลักของศีลในเบื้องต้น ได้แก่ ศีล ๕ ศีล ๘ และศีล ๒๒๗ จึงเป็นข้อประพจน์เพื่อ ความดีงามสุจริตทางกาย และวาจา หมายถึงความสุจริตทางด้านอาชีพด้วยสภาวะของศีลนั้นอยู่ที่ เจตนา คือ การไม่คิดล่วงละเมิด คำว่า ละเมิด มองในแง่หนึ่ง คือ การละเมิดระเบียบวินัย ละเมิดกฎเกณฑ์ บทบัญญัติพระวินัยที่วางไว้ อีกแง่หนึ่ง คือ ละเมิดต่อผู้อื่น หมายถึงเจตนาที่จะ เบียดเบียนผู้อื่นนั่นเอง ฉะนั้น ศีลจึงครอบคลุมการไม่ละเมิดวินัย และการไม่เบียดเบียนผู้อื่น ศีล จึงมีนัย ๒ ประการ คือ<sup>๕๕</sup>

---

<sup>๕๔</sup> ม.อ. (ไทย) ๑๔๒/๒๗๕/๑๘๖.

<sup>๕๕</sup> พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘). หน้า ๗๖๘.

๑. ศิลปะในแง่ที่เป็นธรรม คือ ความปกติ ถูกต้องชอบธรรม ได้แก่ หลักความประพฤติระดับ กาย วาจา และอาชีวะ ที่นำมาแนะนำสั่งสอน โดยถือเอาภาวะที่ควรจะมีควรจะเป็นตามธรรมชาติเป็นหลัก และเป็นผู้ปฏิบัติตาม หรือฝ่าฝืนยอมได้รับผลดีชั่ว โดยรับผิดชอบต่อกฎของธรรมชาติโดยตรง อีกอย่างหมายถึง การปฏิบัติตามขั้นศีลก็ดี ตามวินัยก็ดี ก็กลายมาเป็นความประพฤติประจำตัวของบุคคล

๒. ศิลปะในแง่ที่เป็นวินัย คือ กฎระเบียบ แบบแผน ข้อบังคับที่บัญญัติเป็นกติกากฎทางสังคม เพื่อกำกับความประพฤติของบุคคลในสังคม ส่วนใหญ่มุ่งสนับสนุนการปฏิบัติตามธรรมให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ถ้าฝ่าฝืนต้องได้รับโทษตามความรับผิดชอบต่อสังคม

ศีล ๕ เป็นข้อกำหนดความประพฤติของมนุษย์ ที่จะทำให้สังคมของมนุษย์อยู่กันโดยปกติสุข แต่ละคนมีชีวิตที่ไม่เป็นโทษภัย มี ๕ ข้อ คือ<sup>๕๖</sup>

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากปาณาติบาต คือ ไม่ทำลายชีวิตมุ่งให้ดำเนินชีวิตสุจริต และไม่เบียดเบียนผู้อื่น

๒. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากอทินนาทาน คือ ไม่ลักขโมยทรัพย์สิน และกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น

๓. กาเมสุมิจฉาจาร เวรมณี เว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร คือ ไม่ประพฤติผิดในกามประเวณีทั้งหลาย

๔. มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากมุสาวาท คือ ไม่พูดเท็จ โกหกหลอกลวงทำลายประโยชน์ผู้อื่น

๕. สุราเมรัยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี เว้นจากสุราเมรัย คือ ไม่เสพของมึนเมาอันที่ตั้งแห่งความประมาท

ดังนั้น ผู้ที่ดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง สามารถปฏิบัติหน้าที่การทำงาน ดำเนินชีวิตที่สงบสุข จำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามหลักครองแห่งศีลธรรม เพื่อจะเป็นเครื่องมือในการประดับประดาควบคุมกาย วาจา ให้เรียบร้อย และการทำงานที่ทำการก็จะเป็นงานที่สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และไม่ก่อปัญหาสังคม เพราะการปฏิบัติตามขั้นตอนของศีล จะกลายเป็นความประพฤติประจำตัวของบุคคลนั้นอันจะนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง

---

<sup>๕๖</sup> ที.ป.า. (บาลี) ๑๑/๒๔๖/๒๔๗.

สัมมาอาชีวะมีใช้หมายถึงเพียงการใช้แรงงาน ให้เกิดผลผลิตแล้วได้รับปัจจัยเครื่อง  
เลี้ยงชีพเป็นผลตอบแทนอย่างเดียว แต่หมายถึงการกระทำหน้าที่ ความประพฤติของตนอย่างถูกต้อง  
สำหรับพุทธศาสนิกชน การใช้แรงงานในหน้าที่เป็นเรื่องของอาชีพโดยตรง เพื่อได้รับผลตอบแทน  
เป็นปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพ ชูมากเกอร์<sup>๕๗</sup> ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการทำงานซึ่งเป็นหน้าที่ของมนุษย์  
ดังนี้

๑. เพื่อเปิดโอกาสให้มนุษย์ได้ใช้ และพัฒนาความสามารถส่วนตัว
๒. เพื่อช่วยให้มนุษย์จัดอัตราค่าจ้างการทำงานร่วมกับคนอื่น
๓. เพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิต และบริการอันจำเป็นแก่การดำรงชีพ

การดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจ คือ การเป็นอยู่ที่มีลักษณะ ไม่ยากจน ไม่เดือดร้อน  
อยู่แต่พอดี เก็บไว้กินแต่พอดี โดยยึดหลักว่า เป็นอยู่พอดี ไม่มากไม่น้อย ไม่สูงไม่ต่ำ ไม่ฝืดเคือง  
ไม่ฟุ่มเฟือย การกินอยู่แต่พอดีเท่านั้น ที่จะทำให้สำเร็จประโยชน์ในการเป็นอยู่แล้วทำหน้าที่ได้  
มากมาย ถ้ามีเหลือก็ใช้ไปเพื่อประโยชน์ของสังคม หรือสาธารณะประโยชน์

จุดมุ่งหมายสูงสุดของการดำรงชีวิตในพระพุทธศาสนา คือ การดำเนินชีวิตให้บรรลุ  
ประโยชน์ ที่เป็นจุดหมายของการมีชีวิตที่เรียกว่า อตถะ ๓ ประการ คือ

๑. ทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์เบื้องต้นที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน
๒. สัมปรายิกัตถะ ประโยชน์เบื้องหน้า ที่มีคุณค่าต่อชีวิตในอนาคต
๓. ปรมัตถะ การรู้สรรพสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง มีจิตอิสระ<sup>๕๘</sup>

จะเห็นว่าพระพุทธศาสนา ได้กำหนดเป้าหมายของชีวิตในเบื้องต้น ท่ามกลาง และ  
สูงสุด เป้าหมายเบื้องต้น คือ ทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ทันตาเห็นในปัจจุบันที่มุ่งหมายกัน เช่น  
ทรัพย์ เกียรติยศ ชีวิตคู่ เป็นต้น จะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างชอบธรรม ซึ่งจะเป็นส่วนประสาน  
เกื้อกูลกันในขั้นสูงขึ้นไป คือ สัมปรายิกัตถะ ประโยชน์ท่ามกลาง ทางคุณภาพของชีวิต จิตใจ และ  
คุณธรรม และปรมัตถะ ประโยชน์สูงสุด คือ ความเป็นอิสระทางด้านจิตใจ

การดำรงชีวิตตามหลักสัมมาอาชีวะ ประพฤติปฏิบัติตามหลักของศีล ซึ่งเป็นปัจจัย  
ขั้นพื้นฐาน ที่จะประคับประคองกาย วาจาให้เรียบร้อย และทำงานที่สุจริต คือ ถูกต้องเป็นไป  
ตามเหตุผล ซึ่งแต่ละอาชีพมีวัตถุประสงค์ของมันเอง และเป็นการไม่เบียดเบียน หรือก่อความ  
วุ่นวาย

---

<sup>๕๗</sup> ชูมากเกอร์, อี.เอฟ. จิวแต่แจ้ว, หน้า ๖๘.

<sup>๕๘</sup> ชู.จ. (ไทย) ๓๐/๕๕/๓๘๘.

เดือดร้อนนให้กับใคร ยังเป็นการสร้างสรรคชีวิต และสังคม เป็นโอกาสในการพัฒนาชีวิตด้วย มีการดำรงชีวิตเป็นอยู่พอดี ไม่ฟุ่มเฟือย รู้จักเลือกที่อยู่ให้เหมาะสม มีสภาวะแวดล้อมที่ดี คบคนดีเป็นเพื่อน

ดำรงตนอยู่ในทางที่ถูกต้อง มีเป้าหมายที่แน่นอน มีการเตรียมตัวให้พร้อม ฝึกฝนความชำนาญ เพื่อก้าวสู่ความสำเร็จ และดำเนินชีวิตด้วยปัญญา เข้าใจถึงสภาวะความจริง ประกอบด้วยเหตุผล ไม่ลุ่มหลงตามสิ่งเฝ้ายวน

เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธมีแนวอธิบาย การบริโภค คือ การใช้สินค้า และบริการ บำบัดความต้องการเพื่อให้ได้รับความพอใจ โดยเกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น หมายความว่า การบริโภค จะต้องมีจุดหมาย ว่าบริโภคเพื่ออะไร พฤติกรรมกรบริโภค ก็เช่นเดียวกับการกระทำต่าง ๆ นั้น มีจุดเริ่มจากเจตนา ความคิด จงใจคิด จงใจทำ หลักคำสอนที่เกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ได้ให้แนวคิดว่ ถ้ามีความคิดถูก พฤติกรรมที่ตามมาก็ถูกไปด้วย แต่ถ้ามีความคิดผิด พฤติกรรมที่ตามมาก็ผิดไปหมด ในลักษณะเช่นนี้จะเห็นว่าบทบาทของสัมมาทิฐิ และมิจฉาทิฐิที่มีแก่นมนุษย์ ทุกด้านรวมถึงพฤติกรรมกรบริโภคด้วย ดังนั้น การอุปโภคบริโภคที่ถูก ย่อมจะทำประโยชน์ และคุณค่ามาสู่ชีวิตทั้งส่วนตน และสังคม

การอุปโภคบริโภคที่ถูกต้องจึงต้องประกอบด้วยวิธีคิดที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการมี ๑๐ วิธี

๑. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย
๒. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ
๓. วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ะ
๔. วิธีคิดแบบอริยสัจ
๕. วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์
๖. วิธีคิดแบบคุณโทษ และทางออก
๗. วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม
๘. วิธีคิดแบบอุปบายปลุกเร้าคุณธรรม
๙. วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในปัจจุบัน
๑๐. วิธีคิดแบบวิภาษวาท<sup>๕๙</sup>

---

<sup>๕๙</sup> พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับขยายความ, หน้า ๖๗๕.

มีวิธีคิดแบบหนึ่ง คือ คิดแบบหาคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม วิธีนี้พระพุทธเจ้าทรงสอน พระสงฆ์ที่บวชมาในพระพุทธศาสนา ให้รู้จักพิจารณา ปัจจัย ๔ คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่ อาศัย และยารักษาโรค ว่าอะไรเป็นคุณค่าที่แท้ของปัจจัยเหล่านี้ อะไรคือคุณค่าเทียมที่เจือด้วยกิเลสตัณหา

จากวิธีคิดแบบที่ ๗ นี้มุ่งให้มนุษย์รู้จักคุณค่าแท้ และคุณค่าเทียมของสิ่งต่าง ๆ ก่อน เราจะใช้สอยปัจจัย ๔ วิธีคิดแบบนี้เป็นการสกัด หรือการลดความต้องการ ชัดเกลากิเลส ไม่ให้ครอบงำจิตใจและชักจูงใจให้มีพฤติกรรมอย่างอื่นไป วิธีคิดแบบนี้จำเป็นอย่างมากในการดำเนินชีวิตประจำวัน วัตถุประสงค์สามารถสนองความต้องการของเราได้ สิ่งนั้นก็มิใช่คุณค่าแก่เรา หรือที่เรานิยมเรียกว่า มีประโยชน์ คุณค่านี้แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท<sup>๖๐</sup> ตามชนิดของความต้องการ คือ

๑. คุณค่าแท้ ( Real Needs ) หมายถึง คุณค่า หรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายในแง่ที่จะสนองความต้องการของชีวิตโดยตรง หรือให้เกิดความดีงามแก่ชีวิตของตนหรือผู้อื่น คุณค่านี้อาศัยปัญญาเป็นเครื่องตีค่า และวัดราคา เรียกว่า คุณค่าที่สนองปัญญา เช่น อาหารมีคุณค่าอยู่ที่ประโยชน์สำหรับหล่อเลี้ยงร่างกายให้มีชีวิตอยู่ได้ มีสุขภาพดีเป็นอยู่ได้ มีสุขภาพดีเป็นอยู่ผาสุก มีกำลังเหมาะที่จะทำหน้าที่ เช่น รถยนต์ช่วยให้เดินทางได้สะดวก รวดเร็ว เกื้อกูลต่อการปฏิบัติหน้าที่การงาน ความเป็นอยู่ การบำเพ็ญประโยชน์สุข ครอบงำเอาความสะดวกปลอดภัย แข็งแรงทนทาน เป็นต้น

๒. คุณค่าเทียม ( Artificial Needs ) หมายถึง คุณค่าหรือประโยชน์ คุณค่าพอกเสริมของสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์พอกพูนให้แก่สิ่งนั้น เพื่อสนองความต้องการทางเนื้อหนัง ทางกามคุณ หรือขยายเสริมความมั่นคงยิ่งใหญ่ของอัตตาที่ยึดถือไว้ คุณค่าชนิดนี้อาศัยตัณหาเป็นเครื่องตีค่า หรือวัดราคา เรียกว่า คุณค่าสนองตัณหา เช่น อาหารที่มีคุณค่าอยู่ที่ความเอร็ดอร่อย เสริมความสนุกสนาน เป็นเครื่องแสดงฐานะความโก้หรูหรา ใช้รถยนต์ก็เพื่อวัดฐานะ แสดงความหรูหราว่ามี มุ่งความสวยงาม ความเด่น เป็นต้น

วิธีคิดแบบหาคุณค่าแท้ และคุณค่าเทียมของสิ่งต่าง ๆ นี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในกรณี การอุปโภคบริโภค การจับจ่ายใช้สอย การซื้อหา หรือการครอบครอง โดยมุ่งให้เข้าใจ และเลือกเอาเฉพาะสิ่งที่มีคุณค่าแท้ เป็นประโยชน์ที่แท้จริง เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง และผู้อื่น

---

<sup>๖๐</sup> เล่มเดียวกัน, หน้า ๖๔๙.

คุณค่าแท้จริงนี้ นอกจากจะช่วยให้เราได้รับประโยชน์ที่แท้จริงของสิ่งต่าง ๆ แล้ว ยังช่วยให้ความดีอื่น ๆ เช่น สติปัญญา เป็นต้น เจริญงอกงามด้วยทำให้ไม่เป็นโทษของวัตถุ รู้จักความพอเหมาะพอดี ต่างจากคุณค่าเทียมซึ่งไม่ค่อยจะก่อคุณแก่ชีวิต บางที่เป็นอันตรายต่อชีวิตด้วยซ้ำไป และพลอยทำให้กุศลธรรมที่ไม่ดีอื่น ๆ เช่น ความโลภ ความมัวเมา ความริษยา มานะทิฏฐิ ตลอดจนการยกตนข่มผู้อื่นเจริญขึ้นอย่างไม่มีขอบเขต เป็นไปเพื่อแก่งแย่งเบียดเบียนกัน

### การบริโภคอาหาร

เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ มีแนวคิดเกี่ยวกับการบริโภคปัจจัยต่าง ๆ โดยเฉพาะอาหาร เพื่ออาหารเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต มนุษย์ไม่เอาอาหารไม่ได้ พระพุทธศาสนาสอนเรื่องการบริโภคอาหาร แต่อาหารก็อาจจะส่งผลให้เป็นคุณ และโทษ หากไม่มีการพิจารณาก่อน เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ และลักษณะคุณค่าของอาหารให้ถ่องแท้ก่อนที่จะบริโภค คำสอนมุ่งให้พิจารณา ด้วยปัญญา ก่อน หรือในขณะที่บริโภคใช้สอย และหลังบริโภคใช้สอย ถ้าหากไม่พิจารณา การบริโภคเช่นนั้น เชื่อว่าเป็นการบริโภคของคนเป็นหนี้ แทนที่จะได้ประโยชน์จากการบริโภค ดังที่พระผู้มีพระภาคทรงสอนภิกษุ ในการพิจารณาก่อนจะบริโภค ความว่า

เราพิจารณาโดยแยบคายแล้วจึงบริโภคอาหาร มิใช่เป็นการบริโภคเพื่อเล่น เพื่อมัวเมา เพื่อประดับตกแต่งแต่บริโภคเพื่อให้ร่างกายนี้ดำรงอยู่ได้ เพื่อระงับความลำบาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ความดี ด้วยความหวังว่า เราจักบำบัดทุกข์เก่าป้องกันทุกข์ใหม่ ให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ ด้วยการบริโภคนี้ ความไม่มีโทษ และความเป็นอยู่อย่างผาสุกจักเกิดขึ้น<sup>๖๐</sup>

กรณีดังกล่าวนี้ เป็นจุดเริ่มต้นที่พระผู้มีพระภาคตรัสสอนแก่พระภิกษุสงฆ์ ให้รู้จักพิจารณาก่อนบริโภคอาหาร จะได้บริโภคตามวัตถุประสงค์ของการบริโภคอาหาร ไม่ตกเป็นทาสของอาหาร เมื่อนั้นความผาสุก และกำลังกายย่อมเกิดขึ้น มีกำลังในการสร้างความดี บำเพ็ญธรรมจนสามารถละกิเลสได้โดยลำดับ

สำหรับคฤหัสถ์นั้น พระพุทธเจ้าได้แสดงหลักกำหนดพิจารณา ให้เป็นประโยชน์ที่แท้จริงจากการบริโภคอาหาร เพื่อทำใจให้หยุดกระวนกระวาย รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร คือ บริโภคอาหารแต่พอดี ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป คนที่บริโภคอาหารเกินความต้องการ

---

<sup>๖๐</sup> ม.ม. (บาลี) ๑๒/๑๔/๑๔.

ของร่างกาย ทำให้รู้สึกอึดอัด ง่วงนอน อย่างที่พระพุทธเจ้าทรงประทานแนวคิด ให้พระเจ้า  
ประเสนทิโกศลซึ่งเสวยพระกระยาหารมากกว่าปกติว่า คนที่หาวนอนด้วยกินจุ ด้วยมักนอนหลับ  
กั๊วแก๊วไปมา เหมือนหมูใหญ่ที่เขาเลี้ยงไว้ด้วยอาหาร เขาเป็นคนเขลาอ่อนแอเข้าสู่ห้องบ่อ ๗<sup>๒๒</sup>  
พระเจ้าประเสนทิโกศล ได้สำนึกจึงเสวยอาหารตามที่ทรงแนะนำ ทำให้มีความสบายไม่อึดอัด  
และมีอาการง่วงนอนอย่างที่เคยเป็น

ส่วนในชั้นศีล คือ ศีลอุโบสถศีล ในข้อที่ ๖ กำหนดให้งดเว้นจากการบริโภคอาหาร  
ในเวลาวิกาล นอกจากจะมีผลในทางประหยัดแล้ว ยังช่วยให้ผู้รักษาศีลอุโบสถ สามารถบำเพ็ญ  
ความดีที่สูงขึ้นไปได้ง่ายขึ้นด้วย

ในชั้นการบำเพ็ญเพียรทางจิต ทรงแสดงหลักกรรมฐานข้อหนึ่งไว้ เรียกว่า อาหาร  
ปฏิกุศลสัญญา คือ การพิจารณาให้เห็นความปฏิกุศลในอาหาร เมื่อคนพิจารณาตามนัยที่ทรงแสดง  
ไว้ จะช่วยบรรเทาความอยากดื่ม อยากลิ้มจนถึงวังไส้ความอยากออกไปได้มาก จะช่วยลด  
ปัญหาในการบริโภคได้อย่างมาก

การบริโภคอาหารตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ จะมีส่วนช่วยสร้างภูมิคุ้มกันมิให้  
ความต้องการทางกาย และจิต ถูกชักจูงด้วยคุณค่าเทียม เป็นภาพลักษณ์ที่ยั่ววนกิเลสตัณหา  
อันจะนำมาซึ่งการสร้างอัตตาถาวรในวิญญูณ ความกระวนกระวายเพราะอาหารไม่ถูกปาก  
บรรเทาความอยากกิน อยากลิ้มเกินพอดี จะไม่เกิดขึ้นและก่อความเดือดร้อน เพราะเหตุแห่งการ  
พิจารณาโดยแยบคาย ด้วยปัญญาแล้วบริโภค

### การใช้เครื่องนุ่งห่ม

การใช้เครื่องนุ่งห่มในพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พระภิกษุสงฆ์  
กำหนดพิจารณาก่อนจะใช้เครื่องนุ่งห่ม ความว่า เราพิจารณาโดยแยบคายแล้ว ใช้สอยเครื่องนุ่งห่ม  
เพียงเพื่อบำบัดความหนาว ความร้อน บำบัดสัมผัสอันเกิดจากเหลือบยุงลมแดด และ  
สัตว์เลื้อยคลาน เพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่ให้เกิดความละอาย <sup>๒๓</sup>

---

<sup>๒๒</sup> ส.ส. (บาลี) ๑๕/๓๖๕/๑๑๖.

<sup>๒๓</sup> ม.ม. (บาลี) ๑๒/๑๔/๑๔.



บทพิจารณาดังกล่าว แสดงให้เห็นวัตถุประสงค์ และประโยชน์จริงที่จะได้รับจาก เครื่องนุ่งห่มนั้น คือ เพื่อป้องกัน บรรเทาอันตรายจากธรรมชาติ มี หนาว ร้อน ฝนตก แดดออก และช่วยบำบัดบรรเทาอันตราย จากสัตว์จำพวกเห็บบุง เป็นต้น เพื่อปกป้องอวัยวะที่ควรปกปิด การนุ่งห่มตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ จะช่วยไม่ให้เกิดความสำคัญแพ้นต่าง ๆ จนกลายเป็นปัญหาเศรษฐกิจของตนเอง และประเทศชาติ การรู้จักใช้เครื่องนุ่งห่มตามวัตถุประสงค์ เป็นการไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเอง

ในการใช้สอยเครื่องนุ่งห่มนั้น พระพุทธเจ้าทรงเน้นหนักในด้านความสะดวก การใช้ อย่างทะนุถนอม เพื่อให้เกิดประโยชน์คุ้มค่ามากที่สุด เมื่อเครื่องนุ่งห่มเหล่านั้นขาด หากสามารถ ซ่อมปะชุนได้ก็ควรทำ หรือหากขาดมากแล้วก็ให้ปะใช้ตามสมควรแก่ชนิดของผ้า ในข้อนี้พระ อานนท์เถระได้แสดงวิธีการใช้จีวรแก่พระเจ้าอุเทน แห่งกรุงโกสัมพี ถวายจีวรทำให้เกิดประโยชน์ สูงสุด จากการหมุนเวียนใช้ นำกลับมาใช้ใหม่ และนำกลับไปผลิตใหม่<sup>๖๔</sup> ความว่า เมื่อภิกษุได้ จีวรใหม่มา ให้มอบจีวรเก่าของตนแก่ภิกษุรูปอื่น ภิกษุรูปนั้นก็ให้จีวรเก่าของตนแก่รูปที่มีจีวรเก่า กว่าต่อ แต่นั่นทำจีวรเก่าเป็นผ้าปูนอน ทำผ้าเพดาน เอาผ้าเพดานเก่ามาทำผ้าเช็ดเท้า เอาผ้าเช็ด เท้าเก่าขยำปนกับดินฉาบเป็นฝา

เศรษฐกิจในพระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวกับระบบชีวิตของพระสงฆ์ มีกฎเกณฑ์ที่เป็นหลัก สำหรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ คือ ศีล หรือแบบแผนแห่งการปฏิบัติ อันเป็นข้อห้าม และข้ออนุญาต ที่แสดงแก่พระสงฆ์ ข้อห้าม คือ ห้ามเกี่ยวกับการประทุติพรหมจรรย์ และข้ออนุญาตในการ ดำเนินชีวิตบนพื้นฐานความต้องการปัจจัย ๔

### การใช้ที่อยู่อาศัย

พระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญแก่เรื่องที่อยู่อาศัย เป็นอย่างมาก โดยให้พิจารณา ในการใช้ทุกครั้งว่า เราพิจารณาโดยแยบคายแล้ว จึงได้ใช้สอยที่อยู่อาศัยว่าเพียงพอเพื่อบำบัด ความหนาวร้อน บำบัดสัมผัสจากเห็บบุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลาน เพื่อบรรเทาอันตราย อันเกิดจากฤดูกาล และเพื่อแสวงหาความสงบ<sup>๖๕</sup> เมื่อใช้แล้วควรจัดเก็บให้เรียบร้อยเมื่อใช้งานเสร็จ หากเกิดชำรุดทรุดโทรมก็จะต้องดูแลรักษา ซ่อมแซม ไม่ใช่ทิ้งตากแดดฝนเอาไว้ หากภิกษุใด

<sup>๖๔</sup> วินย. ปญจ. (บาลี) ๗/๓๙๐/๖๒๕.

<sup>๖๕</sup> ม.มู. (บาลี) ๑๒/๑๔/๑๔.

ทั้งเอาไว้ไม่เก็บให้เรียบร้อยถือว่ามีความผิดตามพระวินัย เพื่อเป็นการใช้ที่อยู่อาศัยอย่างรู้ประโยชน์สูงสุด

การใช้สอยเสนาสนะที่อยู่อาศัยตามลักษณะนี้ ช่วยให้เกิดการประหยัดในการสร้าง ไม่จำเป็นต้องใหญ่โตจนเกินไป เพียงให้สำเร็จประโยชน์ตามความต้องการ ก็เป็นอันใช้ได้ และเพื่ออายุการใช้ที่ดำรงอยู่ได้นาน ดังหลักคำสอนในการใช้สอย บำรุงรักษาที่อยู่อาศัยเอาไว้มาก แม้จะเป็นหลักที่ทรงเน้นให้ภิกษุสามเณรปฏิบัติก็ตาม แต่โดยเนื้อหาแล้วย่อมอำนวยความสะดวกให้แม่แก่ชาวบ้านทั่วไป ที่จะนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมแก่โอกาส และฐานะของตนเอง

### การใช้ยารักษาโรค

การใช้ยารักษาโรคในเศรษฐกิจศาสตร์เชิงพุทธ มีแนวคิดจากหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าได้แสดงถึงประเภทของคนไข้<sup>๖๖</sup> ดังนี้

ประเภทที่ ๑ คนไข้บางคนจะไต่ยา อาหาร คนพยาบาล เป็นที่สบาย หรือไม่ก็ตาม ไม่อาจหายอาพาธได้

ประเภทที่ ๒ คนไข้บางคนจะไต่ยา อาหาร คนพยาบาล อันเป็นที่สบาย หรือไม่ก็ตาม ก็หายจากโรคได้

ประเภทที่ ๓ คนไข้บางคนจะต้องไต่ยา อาหาร คนพยาบาล อันเป็นที่สบายเท่านั้น จึงจะหายจากโรคได้

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงอาศัยคนประเภทที่ ๓ เป็นหลัก จึงทรงประทานพุทธานุญาต เรื่องการใช้ยา คนพยาบาล อาหารเป็นพิเศษสำหรับคนป่วย ทำให้มีส่วนช่วยคนไข้ ๒ ประเภทแรก ด้วย แต่เรื่องของยา ก็คือ ยาซึ่งคนป่วยจะต้องรับประทาน หรือตีม ในยามที่ป่วยไข้เท่านั้น เหตุฉะนั้นจึงทรงสอนให้ภิกษุ พิจารณาถึงวัตถุประสงค์ หรือประโยชน์ที่จะได้รับ จากการใช้ยาตามนัยว่า เราพิจารณาโดยแยกคายแล้ว รับประทานยาเพียงเพื่อบำบัดเวทนา มีอาพาธต่าง ๆ เป็นมูลอันเกิดขึ้นแล้ว เพื่อเป็นผู้หาความลำบากมิได้เป็นอย่างยิ่ง

การใช้ยาเพื่อบรรเทาความเจ็บป่วย<sup>๖๗</sup> ต้องเลือกให้ยาให้ถูกกับโรค จึงจะหายจากการเจ็บป่วยได้ อย่างเช่น การใช้ยาสมุนไพร สามารถช่วยแก้โรคได้เป็นอย่างมาก หากมีความรู้

<sup>๖๖</sup> อ. ติก. (บาลี) ๒๐/๔๖๑/๑๓๗.

<sup>๖๗</sup> ม. ม. (บาลี) ๑๒/๑๔/๑๔.

ความเข้าใจในประเภท ชนิดของสมุนไพรเหล่านั้น การนำมาใช้ให้เหมาะให้ควรแก่โรค ก็จะช่วย บำบัดโรคได้เป็นอย่างดี พระพุทธองค์ได้ทรงอนุญาตพืชที่ใช้เป็นยา และเภสัชที่ช่วยบรรเทาความ หิว และโรคไว้<sup>๖๔</sup> ดังนี้

๑. ทรงอนุญาตให้พระฉันเภสัช ๕ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ใน เวลาวิกาลได้ เมื่อถูกความหิวเสียดแทง

๒. ทรงอนุญาตให้ใช้รากไม้บางชนิดเป็นยาได้ เช่น ขมิ้น ขิง ข่า ว่านน้ำ อุตพิษ แผล และรากพืชต่าง ๆ ที่ใช้เป็นยาได้

๓. ทรงอนุญาตให้ใช้น้ำฝาดของพืชบางชนิดเป็นยาได้ เช่น น้ำฝาดสะเดา น้ำฝาด บอระเพ็ดและน้ำฝาดที่เกิดจากพืชชนิดอื่น ๆ ใบไม้บางชนิดใช้เป็นยาได้ ทรงอนุญาตให้นำสิ่ง เหล่านั้น มาประกอบเป็นยา เช่น ใบสะเดา ใบขี้กา ใบแมงลัก ใบกะเพรา เป็นต้น

๔. ทรงอนุญาตให้ใช้ผลไม้บางชนิดเป็นยาได้ เช่น สมอไทย สมอพิเภก มะขามป้อม พริก ติป्ली เป็นต้น และพืชบางอย่าง ยางของพืชเหล่านั้นใช้เป็นยาได้ เช่น มหาหิงคุ์ เป็นต้น

พระพุทธองค์ทรงประทานพุทธานุญาต ให้ใช้เกลือเป็นยาได้ เรียกว่าประเภทนี้ว่า “ โลกเภสัช “ เช่น เกลือสมุทร เกลือสินเธาว์ เกลือโป่ง เป็นต้น เพราะเกลือมีคุณสมบัติในการป้องกัน และรักษาโรคได้หลายชนิด และเป็นสิ่งที่มีราคาถูกราคาถูกด้วย แต่ให้คุณค่าในการรักษาโรคได้เป็นอย่างดี เหมือนกับสมุนไพรต่าง ๆ ที่ได้นำมาแสดงเอาไว้

ในการบริโภคตามแนวเศรษฐกิจศาสตร์เชิงพุทธนั้น เป็นการบริโภคเพื่อบำบัดความต้องการ โดยมุ่งให้ได้ประโยชน์สูงสุด ด้วยวิธีการที่ง่ายจากการรู้จักคิดพิจารณาถึงคุณค่าที่แท้จริง ของสิ่งที่ใช้ บริโภค อย่างเช่น การบริโภคอาหารก็รู้ว่าเพื่อยังอัตตภาพ ร่างกายให้ดำรงอยู่ได้ บรรเทาความหิว เก่า ป้องกันความหิวใหม่ เพื่อจะให้กำลังสร้างคุณงามความดี ส่วนเครื่องนุ่งห่ม ก็ใช้สอยเพื่อ ปกปิดร่างกาย ไม่ใช่เพื่อตกแต่งเป็นเครื่องประดับ ที่อยู่อาศัยก็ใช้สอยเพื่อบำบัดความหนาว ความร้อน และป้องกันอันตรายจากสัตว์ และฤดูกาล ส่วนยารักษาโรค ก็เพื่อบำบัดเวทนา อาพาธ ต่าง ๆ การบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ จึงต้องพิจารณาให้ถูกต้อง ตรงตามวัตถุประสงค์ จึงจะได้รับ ประโยชน์สำหรับผู้บริโภคเอง

---

<sup>๖๔</sup> วิ.ม. (บาลี) ๕/๒๕/๓๐.

ส่วนเศรษฐศาสตร์สมัยปัจจุบัน เห็นว่าการบริโภค คือการใช้สินค้า และการบริการ บำบัดความต้องการ เพื่อให้เกิดความพึงพอใจของผู้บริโภค แต่พระพุทธศาสนาถือว่า การบริโภค คือ การใช้สินค้า และการบริการบำบัดความต้องการ เพื่อให้ได้รับประโยชน์มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น หมายความว่า การบริโภคควรมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิต มากกว่าการบำบัดความต้องการเพียงอย่างเดียว

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า

การบริโภคนั้นคนจำนวนมากทีเดียว เมื่อบำบัดความต้องการ เช่น กินอาหารโดยมุ่งรสอร่อย แต่กลับทำให้เกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย เบียดเบียนทั้งตนเอง และผู้อื่น ความพอใจไม่เป็นตัวตัดสินอรรถประโยชน์ ถ้าความพอใจนั้นไม่พร้อมกับการได้คุณภาพชีวิต ความพึงพอใจบางครั้งก็จะกลับเป็นตัวการทำลายอรรถประโยชน์ เช่นทำให้คนหลงมัวเมา ทำลายสุขภาพเสียคุณภาพชีวิตเป็นต้น... มองในแง่พุทธศาสตร์ ก็ต้องบอกว่าสินค้าและบริการมีอรรถประโยชน์ สามารถทำให้เกิดความพอใจ ที่ได้เสริมคุณภาพชีวิตแก่ผู้บริโภค<sup>๖๙</sup>

นักเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ ถือว่าผู้ที่บริโภคมากกว่า ย่อมมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า ผู้ที่บริโภคน้อยกว่า โดยวัดมาตรฐานความเป็นอยู่ ด้วยปริมาณของการบริโภคต่อปี แต่นักเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธจะไม่เห็นด้วยกับวิธีคิดเช่นนี้

ซูมากเกอร์<sup>๗๐</sup> อธิบายว่า การบริโภคเป็นเพียงวิถีทางที่จะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีที่สุดด้วยการบริโภคที่น้อยที่สุด การครอบครอง และบริโภคสินค้า เป็นเพียงวิธีการที่นำไปสู่จุดหมายในปรัชญาของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธว่า การลดการบริโภค และการแข่งขันให้มาแบ่งปัน ก็จะช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตของมนุษย์ และสันติสุขได้

แนวคิดเศรษฐศาสตร์ในพระพุทธศาสนา ถือว่าการเอาชนะปัญหาความยากจนในเชิงโครงสร้าง คือ การมีระบบเศรษฐกิจที่เสมอภาคกันเป็นเรื่องสำคัญ รัฐควรกระจายรายได้ให้แก่ประชาชนได้เท่าเทียมกัน ปรัชญาทางสายกลางของชาวพุทธมิได้สนับสนุนความยากจน แต่ส่งเสริมวิถีชีวิตที่สันติ และเรียบง่าย โดยมีปัจจัย ๔ ที่เพียงพอต่อความต้องการของมนุษย์

---

<sup>๖๙</sup> พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), *เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ*, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔.

<sup>๗๐</sup> ซูมากเกอร์, *อี.เอฟ. จิวแต่แจ้ว*, หน้า ๕๗ - ๕๘.

พระพุทธศาสนาสอนให้ระวังการจัดการทรัพย์สินอย่างถูกต้องชอบธรรม รู้จักแบ่งใช้สำหรับเลี้ยงดู ใช้สำหรับเก็บ ใช้สำหรับรักษา ใช้สำหรับลงทุน ดังพระดำรัสของพระพุทธองค์ตรัสไว้ แบ่งเป็น ๘ ส่วน<sup>๗๑</sup> ดังนี้ คือ ส่วนที่ ๑ ใช้เลี้ยงตนให้เป็นสุข ส่วนที่ ๒ เลี้ยงมารดา บิดา ส่วนที่ ๓ เลี้ยงบุตร ภรรยา ส่วนที่ ๔ เลี้ยงทาสกรรมกร ส่วนที่ ๕ เลี้ยงมิตรสหาย ส่วนที่ ๖ ใช้จ่ายทรัพย์เพื่อป้องกันอันตรายเกิดจาก ไฟไหม้ น้ำท่วม ภัยจากพระราชา จากโจร จากญาติผู้ใหญ่ ไม่เป็นที่รัก ส่วนที่ ๗ ใช้จ่ายทรัพย์เพื่อทำพลี ๕ อย่าง คือ บำรุงญาติ ต้อนรับแขก ทำบุญอุทิศแก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว เสียภาษีบำรุงราชการ หรือบริจาคทรัพย์ช่วยชาติ ทำบุญอุทิศเทวดา ส่วนที่ ๘ ใช้จ่ายทรัพย์เพื่อบำรุงสมณพราหมณ์ นักบวช และนักปราชญ์

นอกจากนี้พระพุทธองค์ ได้ให้คำนิยามของทรัพย์ที่ประเสริฐ ที่จะนำไปสู่ปัญญาเพื่อปลดวางจากทุกข์ ไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการเท่านั้น ตรัสไว้ในธนสูตร ว่าด้วยอริยทรัพย์ ๗ ประการ ได้แก่ ทรัพย์ คือ ศรัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ สุตตะ (พานุสัจจะ) จาคะ และปัญญาโดยสรุปแล้ว ศาสนาพุทธไม่รับว่าการสนองตอบความต้องการ เป็นคุณค่าสูงสุดอย่างเดียวของชีวิต และการเข้าใจความจริงถึงสภาวะธรรมในที่สุด จะนำไปสู่การลดความต้องการ ซึ่งเป็นหนทางดับทุกข์ และพบสุขที่แท้ การใช้ชีวิตแสวงหาสิ่งตอบสนองแทนสนองความต้องการกับการใช้ชีวิต เพื่อลดความต้องการ คิดว่าเป็นคนละแนวทางกัน

ในการนำหลักการบริโภคตามแนวพุทธวิธี มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ทำให้การเป็นอยู่มีความรอบคอบ มุ่งการบริโภคน้อย แต่เกิดประโยชน์สูงสุด สำหรับผู้นำหลักธรรมดังกล่าวมาใช้ สามารถช่วยป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น และแก้ปัญหาที่กำลังเกิดอยู่ในปัจจุบัน ในบรรเทาหรือหมดสิ้นไปได้ ซึ่งหากมองโดยละเอียดปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เกิดมาจากการสร้างของมนุษย์แทบทั้งนั้น เมื่อแก้ปัญหาที่มนุษย์ได้ทุกอย่างก็จบสิ้นลงไปได้

---

<sup>๗๑</sup> อจ. ปญจก. (บาลี) ๒๒/๔๑/๔๘.

## บทที่ ๕

### สรุปผลของการวิจัย และข้อเสนอแนะ

#### ๕.๑ สรุปผลของการวิจัย

จากผลของการวิจัยการศึกษาพุทธวิธีการให้การปรึกษา ที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ได้ผลสรุปดังนี้

พุทธวิธีการให้การปรึกษา คือ วิธีการแสดงธรรมของพระผู้มีพระภาค เพื่อช่วยให้ผู้มีความทุกข์หรือปัญหาในชีวิต ได้ค้นพบหนทางแก้ไขปัญหาของตนเองได้ด้วยตนเอง โดยมีพระผู้มีพระภาคเป็นกัลยาณมิตรคอยให้กำลังใจ และช่วยทำความเข้าใจในปัญหาด้วยกระบวนการพุทธวิธีที่ทรงใช้กับผู้มาขอรับการปรึกษาให้มีแนวทางในการแก้ปัญหา หรือความทุกข์ของตนเอง ซึ่งวิธีการที่พระพุทธรองค์ทรงใช้นี้ มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการให้การปรึกษาของตะวันตก ที่มีอยู่ด้วยกัน ๓ กลุ่ม มีกลุ่มทฤษฎีให้การปรึกษาที่เน้นความคิด และเหตุผล มี ๓ ทฤษฎี กลุ่มทฤษฎีการให้การปรึกษาที่เน้นอารมณ์ความรู้สึก มี ๕ ทฤษฎี และกลุ่มทฤษฎีการให้การปรึกษาที่เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม มี ๒ ทฤษฎี รวมทฤษฎีการให้การปรึกษาตะวันตกทั้งหมด ๑๐ ทฤษฎี ในทฤษฎีเหล่านั้น ต่างมีมุมมองในการแก้ไขปัญหาตามแนวทางที่ตนเองได้คิดค้นขึ้นมา เป็นลักษณะการแก้ไขปัญหาเป็นส่วน ๆ ไป ไม่สามารถครอบคลุมปัญหาได้ทั้งหมด สำหรับในส่วนพุทธวิธีซึ่งถือเป็นแนวทางของตะวันออก ที่เป็นรูปแบบการให้การปรึกษาแบบกรรมฐาน มีอยู่ ๒ คือสมถกรรมฐาน เน้นการฝึกจิตให้เกิดเป็นสมาธิจนกระทั่งเข้าถึงฌาน และวิปัสสนากรรมฐาน ที่เน้นการฝึกจิตให้มีความเห็นแจ้งในสภาวะความเป็นจริงของสรรพสิ่ง เกิดสติปัญญาเข้าถึงญาณในที่สุด ทั้งสองอย่างเป็นวิธีการแก้ปัญหาที่เป็นจุดสำคัญ คือ ที่จิตใจ เพราะถือว่าจิตใจเป็นที่รวมของการสั่งการทุกอย่าง เมื่อใจดีแล้วปัญหาต่าง ๆ ก็สามารถจัดการแก้ไขได้ไม่ยาก และเป็นการแก้ปัญหาที่มีความยั่งยืนด้วย

ในกรณีตัวอย่างได้นำเสนอปัญหาที่ผู้มาขอรับการปรึกษา ซึ่งมีหลายประเภท เช่น ปัญหาเรื่องความทุกข์ที่เกิดจากการจากไปของคนที่คุณเองรัก ปัญหาเรื่องความเบื่อหน่ายในชีวิต การครองเรือน ปัญหาเรื่องปรัชญาความเป็นไปของชีวิต ปัญหาเรื่องวรรณะ เป็นต้น ซึ่งปัญหา

เหล่านี้ได้รับการทำให้กระจ่าง จากพระผู้มีพระภาคเป็นอย่างแจ่มแจ้งด้วยวิธีการที่เป็น  
กระบวนการตามแนวทางพุทธรวิธี

กระบวนการพุทธรวิธีให้การปรึกษาที่สำคัญประกอบด้วย ผู้รับการปรึกษา ได้แก่  
ผู้มีความทุกข์หรือปัญหา ผู้ให้การปรึกษา ได้แก่ พระผู้มีพระภาคเจ้า มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่าง  
ผู้ให้การปรึกษากับผู้มาขอรับการปรึกษา นั่นก็คือ พุทธรวิธีที่พระองค์ทรงใช้ในแต่ละบุคคลตาม  
ความเหมาะสม โดยทรงพิจารณาตามลักษณะของจิต ๖ เช่น ทรงให้การปรึกษาแก่พระนางเขมา  
ผู้มีราคะจริตรักสวयรักงาม ด้วยให้กำหนดตสุภะกรรมฐานซึ่งเป็นเครื่องแก้ เป็นต้น

ในการศึกษาวิจัยการใช้พุทธรวิธีให้การปรึกษา มีกรณีตัวอย่างที่ยกมาจาก  
พระสูตรต้นปิฎก แสดงเอาไว้แบ่งเป็นกลุ่มบุคคล ๕ กลุ่ม คือ กลุ่มของภิกษุสงฆ์ มีกรณีตัวอย่าง  
๑๐ ตัวอย่าง, กลุ่มของภิกษุณี มีกรณีตัวอย่าง ๔ ตัวอย่าง, กลุ่มของอุบาสก มีกรณีตัวอย่าง ๑๐  
ตัวอย่าง, กลุ่มของอุบาสิกา มีกรณีตัวอย่าง ๑ ตัวอย่าง, กลุ่มของนักบวชนอกศาสนา มีกรณี  
ตัวอย่าง ๘ ตัวอย่าง,

จากผลการศึกษายุทธวิธีตัวอย่างดังกล่าว ทำให้พบว่ามีกระบวนการที่สามารถ  
สรุปได้ คือ เริ่มต้นการให้การปรึกษาด้วยการสร้างสัมพันธภาพระหว่างพระผู้มีพระภาค ซึ่งเป็นผู้ให้  
การปรึกษากับผู้มาขอรับการปรึกษาที่มีความทุกข์หรือปัญหา ให้เกิดความเบาใจก่อน จากนั้นจึง  
เข้าสู่ปัญหาที่เป็นความทุกข์ รูปแบบการให้การปรึกษาเป็นลักษณะการถาม - ตอบ สนทนา ทำ  
ปัญหาหรือความทุกข์ให้เกิดความกระจ่าง ทำให้ผู้มาขอรับการปรึกษาเกิดความแจ่มแจ้งในสิ่งที่  
เป็นปัญหาหรือความทุกข์นั้นด้วยตนเอง หลังจากนั้นสรุปเรื่องราวทั้งหมดที่เป็นปัญหาหรือความ  
ทุกข์ที่เกิดขึ้นพร้อมแนะแนวทางเพื่อนำไปปฏิบัติ ทำให้ผู้มาขอรับการปรึกษาเกิดความกระจ่างใน  
ทุก ๆ ปัญหา และจัดการกับปัญหาและความทุกข์ได้ด้วยตนเอง จนกระทั่งบรรลุมรรคผล  
นิพพาน ในที่สุด

จากการศึกษาวิจัยในกรณีศึกษาดังกล่าว สามารถนำมาเป็นแนวทางในการนำความรู้  
ไปประยุกต์ใช้เพื่อช่วยแก้ไข และป้องกัน ปัญหาในสังคมปัจจุบันในด้านเหล่านี้ คือ ด้านการศึกษา  
โดยประยุกต์ใช้กับครู อาจารย์ ผู้ทำหน้าที่สอน ควรใช้หลักธรรมในการทำหน้าที่ของครู เช่น ใน  
หลักของทศ ๖ ที่ทรงสอนสังคาลกมาณพ ผู้เรียน ควรใช้หลักธรรมประกอบเพื่อให้เกิดผลดีใน  
การศึกษา เช่น ในหลักของทศ ๖ ที่ศิษย์พึงปฏิบัติครู และระบบการจัดการเรียนการสอน ควรจะมี  
ลักษณะเอื้ออำนวยในการให้มีการเรียนรู้ตลอดเวลา ด้านการปกครอง โดยประยุกต์ใช้กับผู้ทำ  
หน้าที่เป็นผู้ปกครอง ควรจะมีหลักธรรมประจำใจที่ใช้ในการปกครอง เช่น หลักทศพิราชธรรม เป็น  
ต้น และผู้ตามหรือผู้อยู่ภายใต้การปกครอง ควรจะมีหลักธรรมประพฤตินี้ให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

เช่น หลักการบริหารนิยธรรม เป็นต้น ด้านเศรษฐศาสตร์ โดยประยุกต์ใช้กับผู้ทำหน้าที่ในการผลิต ควร  
มีหลักธรรมในการผลิตให้เกิดผลสูงสุด เช่น หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะ เป็นต้น และผู้บริโภคนั้น ควรมี  
หลักธรรมในการบริโภคในสิ่งต่าง ๆ นั้น ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น อริยทรัพย์ เป็นต้น

จากการศึกษาวิจัยตั้งแต่ต้นมาตามลำดับ ทำให้เห็นได้ว่า พุทธวิธีการให้การปรึกษา  
ที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎกนั้น สามารถนำมาเป็นแบบอย่าง ในการเป็นกัลยาณมิตร  
ช่วยเหลือให้ผู้ประสบปัญหาได้แก้ไขปัญหาของเขาให้ ซึ่งจะเกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง และสังคม  
โดย ส่วนรวม ในทุกด้าน ดังกล่าวมา

## ๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยพุทธวิธีการให้การปรึกษาที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ผู้วิจัยมี  
ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาค้นคว้าต่อไปดังนี้

๑. ควรศึกษาพุทธวิธีการให้การปรึกษาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกทั้งหมด โดยการ  
จัดเป็นระบบให้ชัดเจนเพื่อถ่ายทอดการศึกษาและนำมาประยุกต์ใช้กับผู้ที่มีความสนใจเรื่องดังกล่าว

๒. ควรศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพุทธวิธีการให้การปรึกษาซึ่งเป็นแนวทางของทาง  
ตะวันออกกับการให้การปรึกษาของตะวันตก เพื่อจะได้นำส่วนที่เป็นจุดเด่นในแต่ละส่วนมา  
ประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมโดยส่วนรวมต่อไป



## บรรณานุกรม

### ๑. ภาษาไทย :

#### ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

\_\_\_\_\_. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

\_\_\_\_\_. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิบูลย์, ๒๕๓๒.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, ๒๕๓๔.

#### ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

### (๑) หนังสือ :

กฤษณมูรติ ( บรรยาย) ไสริช โพธิแก้ว ( แปลและเรียบเรียง ). **แห่งความเข้าใจชีวิตและการศึกษาที่แท้**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๑.

กิ่งแก้ว เจริญอักษร. **การพัฒนาบุคลิกภาพตามแนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗.

กิ่งแก้ว ทรัพย์พระวงศ์, ผศ. **จิตวิทยาทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : อีรพวงษ์การพิมพ์, ๒๕๔๒.

คุณ โทจันทร์, รศ. **พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.

\_\_\_\_\_. **พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.

จำลอง ดิษยวณิช, ศ.นพ. **จิตวิทยาของควมดับทุกข์**. เชียงใหม่ : กลางเวียงการพิมพ์, ๒๕๔๔.

ชูมากเกอร์. **อี.เอฟ. จิวแต่แจ้ว**. แปลโดย สมบูรณ์ สุภศิลป์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สมิต, ๒๕๓๗.

ชูศรี หลักเพชร. พุทธศาสนากับการแนะแนวเพื่อพัฒนาชีวิต. เพชรบุรี : คณะครุศาสตร์  
สถาบันราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๓๖.

ไชยา ณ พล. **ปรัชญาชีวิตและการรู้แจ้ง**. กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, ม.ป.ป.  
ณรงค์ศักดิ์ ตระละภู และคณะ. **ยุทธศาสตร์ การพัฒนา คุณภาพชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๕.  
กรุงเทพมหานคร : พรศิวการพิมพ์, ๒๕๔๔.

ทิพวรรณ กิตติพร. **ของฝากจากนักแนะแนว**. วารสารแนะแนว ๒๔ (๑๒) : ๓๙-๔๐ ;  
ธันวาคม ๒๕๓๒.

บรรจบ บรรณรุจิ. **อสีติมหาสาวก**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิธรรมสภา, ๒๕๓๖.

บัญชา เนตินันท์, พล.ต.อ. **พระสุตตันตปิฎก ฉบับย่อ**. กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทยจำกัด.  
ม.ป.ป

บุญชนะ อัดถากร. **พระพุทธศาสนาช่วยแก้ชีวิตได้อย่างไร**. กรุงเทพมหานคร.

ปิ่น มุกกันต์ , พ.อ., **บทบาทพระบรมครู**. พระนคร : เจริญรัตน์การพิมพ์, ๒๕๐๖.

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. **การแนะแนวและการให้คำปรึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา**. กรุงเทพ  
มหานคร : โรงพิมพ์บัณฑิตการพิมพ์, ๒๕๒๙.

พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา. **สรุปทฤษฎีการให้คำปรึกษาประยุกต์ตามหลักพุทธศาสนา  
ในทฤษฎีและเทคนิคการให้คำปรึกษา**. กรุงเทพมหานคร : พิทักษ์อักษร, ๒๕๒๕.

พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ ( สมาน กุลยาณธมฺโม ). **พุทธประวัติตามแนวปฐมสมโพธิ**.  
พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๔.

\_\_\_\_\_ . **เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก. ๒๕๔๖.

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพ  
มหานคร : สหธรรมิก ๒๕๓๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **การศึกษาเพื่อสันติภาพ**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม  
๒๕๔๐

\_\_\_\_\_ . **การศึกษาอารยธรรมที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม ๒๕๓๙.

\_\_\_\_\_ . **จาริกบุญ-จาริกธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๑.

\_\_\_\_\_ . **จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคนตามแนวธรรมชาติ**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก  
๒๕๓๙.

\_\_\_\_\_ . **ไตรลักษณ์**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา ๒๕๔๑.

\_\_\_\_\_ . **ทรัพย์- อำนาจ- ชีวิตทวนกระแส**, พิมพ์เนื่องในงานธรรมมานุสรณ์มงคล

วารสารเพื่อฟ้า๕๘. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก ๒๕๓๙.

- ..... **ธรรมนุญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗๐. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- ..... **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ : ฉบับประมวลธรรม**, กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๔.
- ..... **พจนานุกรมศัพท์พุทธศาสตร์ : ฉบับประมวลศัพท์**, กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๔
- ..... **พัฒนาวัฒนธรรมในตัวคนไทย**, กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา ๒๕๓๙
- ..... **พุทธธรรม : ฉบับขยายความ**, กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘ .
- ..... **พุทธวิถีในการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม ๒๕๔๒.
- ..... **พุทธศาสตร์กับการแนะแนว**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา ๒๕๔๒.
- ..... **พุทธศาสนา : พัฒนาการและสังคม**. กรุงเทพมหานคร : กรมการปกครอง ๒๕๔๐.
- ..... **เพื่อชีวิตที่ดี**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๖.
- ..... **มาตรฐานชีวิตชาวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม ๒๕๔๒.
- ..... **ลักษณะแห่งพระพุทธานุภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภา ๒๕๒๙.
- ..... **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๘, กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓.
- ..... **สลายความขัดแย้งนิติศาสตร์-รัฐศาสตร์-เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, ๒๕๔๖.
- พระมหาสุ่ม ปญฺญาคูตโต. **พระพุทธานุภาพกับเศรษฐกิจ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.
- พระมหาอุเทน ปัญญาปริทัตต์. **พระไตรปิฎกร่วมสมัย. เล่ม ๑, ๒, ๓.**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๕.
- พระศรีปริยัติโมลี ( สมชัย กุศลจิตฺโต ) **พระพุทธเจ้าในสายตานักปราชญ์โลก**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พิสิฐุ เจริญสุข. **คู่มือการอบรมสมาธิ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

พุทธทาสภิกขุ. **พุทธประวัติจากพระโอษฐ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๖.

\_\_\_\_\_. **สมาธิวิปัสสนาตามวิถีธรรมชาติ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง  
๒๕๓๑.

\_\_\_\_\_. **หลักธรรมสำหรับนักศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๗.

\_\_\_\_\_. **ตามรอยพระอรหันต์**. ราชบุรี : ธรรมदानิยม, ๒๕๓๐.

พูนทรัพย์ บุษปธำรง. **พฤติกรรมบำบัดในตำราจิตเวชศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์  
อักษรไทย, ๒๕๒๐.

มันเกียรติ โกศลนริตติวงษ์. **พุทธธรรม : ทฤษฎีและเทคนิคการให้คำปรึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑,  
กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์นจัดพิมพ์ ๒๕๔๑.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. **เทคนิคการปรึกษาเบื้องต้น**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัย  
ธรรมมาธิราช, ๒๕๒๙.

\_\_\_\_\_. **พฤติกรรมวัยเด็ก เล่ม ๒**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๒๕.

วไลพร ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม. **จิตวิทยาพุทธศาสนา**. นครปฐม : ภาควิชามนุษยศาสตร์  
คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. ม.ป.พ.

วศิน อินทสระ. **หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : สภาการศึกษาหมามกุฏ  
ราชวิทยาลัย, ๒๕๒๑.

\_\_\_\_\_. **พุทธวิธีในการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๕.

วัชรวิ ทรัพย์มี, รศ., **ทฤษฎีและกระบวนการให้คำปรึกษา**. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาจิตวิทยา  
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๒๕.

ศรีเรือน แก้วกังวาล. **รู้เขา รู้เรา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๓๑.

สรางค์ โค้วตระกูล. **จิตวิทยาการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. พระนคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์  
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สาโรช บัวศรี. **พุทธศาสนากับการศึกษาแผนใหม่**. กรุงเทพมหานคร : องค์การค้ำครุสภา,  
๒๕๑๓.

สุชีพ บุญญาอนุภาพ. **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร  
: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สุมน อมรวิวัฒน์. การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์ไตรภพ, ๒๕๒๘.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. คำบรรยายพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร : หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๔๐.

\_\_\_\_\_. พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร : เพชรรุ่งการพิมพ์, ๒๕๔๐.

\_\_\_\_\_. วาระสุดท้ายของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๘.

แสง จันทร์งาม. พุทธศาสนาจากพระโอษฐ์. ฉบับสมบูรณ์ ( รวมภาค ๑-๒ ) พิมพ์ครั้งที่ ๓.

กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด. ๒๕๔๔.

โสรัจ โปธิแก้ว ผศ.ดร., แนวคิดจิตวิทยาการศึกษา และทักษะจากประสบการณ์.

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานจิตวิทยาและพัฒนา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๐.

ยนต์ ชุ่มจิต, รศ. ความเป็นครู. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑.

\_\_\_\_\_. การพัฒนาครู. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๕.

อัมพร โอตะระกุล ผศ.พ.ญ., สุขภาพจิต, กรุงเทพมหานคร : นำอักษรการพิมพ์ ๒๕๓๘.

อาภา จัทรสกุล, ผศ. ดร. ทฤษฎีและวิธีการให้คำปรึกษา. ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและ

แนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๕.

\_\_\_\_\_. เทคนิคและวิธีการให้คำปรึกษาในโรงเรียน. ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและ

แนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๑.

อนุสร จันทพันธ์, ดร. และ บุญชัย โกศลธนากุล, ดร. จริต ๖ : ศาสตร์ในการอ่านใจคน.

พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง ๒๕๔๖.

## (๒) วิทยานิพนธ์และเอกสารอื่น ๆ :

ณัฐนันท์ ปรายสันติสุข. “ประสิทธิผลของการสื่อสารในการเผยแพร่ธรรมะ หลักสูตรการพัฒนาจิต

ให้เกิดปัญญาและสันติสุข”. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

นรี ภวาทานันท์. “การเมืองการปกครองในแนวพุทธศาสนา : ศึกษาจากนักคิดและพระไตรปิฎก”.

วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

๒๕๓๘.

พวงแก้ว พงเยี่ยม. “ศึกษาเปรียบเทียบการสอนจริยธรรมของพระพุทธเจ้ากับท่านมุฮัมมัด”.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๕.

เพชรรา ภูมิอนันท์. “พุทธศาสนาและเศรษฐกิจ : ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นทางเศรษฐกิจ  
ของพุทธศาสนิกชน ณ วัดพระธรรมกาย และพุทธสถานสันตอโศก”. **วิทยานิพนธ์  
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๓.

ไพรัช สู่แสนสุข. “หลักการและกระบวนการของการเรียนและการสอนตามหลักพุทธศาสตร์ :  
การวิเคราะห์พระไตรปิฎก. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระชยสร สมบุญมาก (สมบุญโอบ), “พุทธวิธีในการสอน : สืบค้นจากพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก”.  
**วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย  
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๓.

ธีรโชติ เกิดแก้ว. “การสอนแบบผู้เรียนคือศูนย์กลางในพุทธศาสนา “. **วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา**.  
ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ ( กันยายน – ธันวาคม ๒๕๔๕ ) : ๔๘-๖๔.

## ๒. ภาษาอังกฤษ

### (๑) Book :

Burke, H.M. Jr., & Steffire, B., **Theories of Counseling**. New York : McGraw – Hill  
Book Company, 1979.

Capuzzi David, Gross R. Capuzzi, **Introduction to Counseling**. Boston : Allyn And  
Bacon 1991.

Capuzzi David Gross R. Douglas, **Counseling And Psychotherapy, Theories And  
Interventions**. New Jersey : Prentice-Hall, Inc., 1999.

Chaplin P. James, **Dictionary of Psychology**. New York : Dell – Publishing Group, 1995.

Cormier L., Hackney Harold, **The Professional Counselor A Process Guide to Helping**.  
Boston : Allyn Nad Bacon, 1993.

Colman M.Andrew, **Applications of Psychology**. New York : Longman Publishing ,1995.

Ellis, Albert and Harper, Robert A., **A New Guide to Rational Living**. Englewood Cliffs,  
N.J.: Prentice-Hall, 1979.

Gelso J. Charles, Fretz R. Bruce, **Counseling Psychology**. Harcourt Brace Jovanovich

- College Publishers 1992.
- Gladding T. Samuel, **Counseling and A Comprehensive Profession**. New York :  
Macmillan Publishing Com. 1992.
- Good, C.V., **Dictionary of Education**. New York : McGraw – Hill Book Company, 1985.
- Hansen James C., Stevic, Richard R., and Warner, Richard W. Jr., **Counseling : Theory  
and Process**. Boston : Allyn and Bacon Inc., 1986.
- Ivey E. Allen, Simexk -Downing Lynn, **Counseling and Psychotherapy Skills, Theories,  
and Practice**. New Jersey : Prentice-Hall, Inc.1980.
- Kempler, W., **Gestalt Therapy**. In R. Corsini (Ed) ; **Current Psychotherapy**. Itasca, Ill :  
FE Peacock, 1973.
- Krumboltz, J.D., "Behavioral Goals for Counseling.". **Journal of Counseling Psychology**.  
1966.
- Krumboltz, John D. and Thoresen. Carl.. **Behavioral Counseling : Cases and Techniques**.  
New York : Holt Rinehart and Winston,1969.
- \_\_\_\_\_. "The Effect of Counseling in Group and Individual Settings on Information-  
Seeking Behavior", **Journal of Counseling Psychology**. 1964.
- Passons, William R., **Gestalt Approaches in Counseling**. New York : Holt – Rinchart and  
Winston, 1975.
- Patterson, C.H., **Theories of Counseling and Psychotherapy**. New York : Harper  
and Row, 1980.
- Pietrofesa, John L., **Counseling : Theory, Reseach. And Practice**. Chicago :  
Kand McNally College publishing Coun., 1975.
- Scissons H.Edward, **Counseling for Results Principles and Practices of Helping**.  
Paciplin grove : Brooks/Colc Publishing Comp, 1992.
- Shertzer, B. And Stone, S. **Fundamentals of Counseling**. Boston : Houghton Mifflin  
Company, 1980.
- Stewart, Norman R. et al, **Systematic Counseling**. New Jersey : Prentice–Hall, Inc.,  
Englewood, Cliffs, 1978.





## ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระมหากิจการ โชติปัญญา (ยุติพันธ์)
- เกิด : วันอังคาร ที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๑๕
- สถานที่เกิด : ๒๓๓ หมู่ที่ ๒ ตำบลพ่วงพรหมนคร  
อำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๘๔๒๖๐
- การศึกษา : สามัญ : ประถมศึกษา ๑ - ๔ โรงเรียนบ้านควนศรีวังคี ตำบลพ่วงพรหมนคร  
อำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ. ๒๕๒๕  
ประถมศึกษา ๕ - ๖ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๑๒ ตำบลพรุพี  
อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ. ๒๕๒๘  
มัธยมศึกษาตอนปลาย บาลีเตรียมอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๓๔  
พุทธศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม) รุ่นที่ ๔๔ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๔๐  
นักธรรม-บาลี : น.ธ.เอก, เปรียญธรรม ๔ ประโยค สำนักเรียน  
วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร
- บรรพชา : ๔ เมษายน ๒๕๒๘ ณ วัดสุคนธาवास ตำบลพรุพี อำเภอบ้านนาสาร  
จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- อุปสมบท : ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๓๗ ณ พระอุโบสถวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร  
จังหวัดกรุงเทพมหานคร
- สังกัดปัจจุบัน : ๓๔๔/๑๖ วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร คณะ ๑๖ ถนนจักรพรรดิพงษ์  
แขวงบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๐๐.  
โทร. (๐๒) ๒๒๓-๐๐๑๙
- ประสบการณ์ : เป็นพระวิทยากรกลุ่มพัฒนาจิต “เพื่อชีวิตดีงาม” ๒๕๔๔ - ปัจจุบัน